

24 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 24 maj fm.

	Sid.
Vuxenutbildningen	3
Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation	67

Onsdagen den 24 maj em.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation (forts.) . .	91
Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.	111
Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Avlöningar . .	126
Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent . .	128
Lag om trygghande av pensionsutfästelse m. m.	136

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 24 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 117, ang. vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m.	3
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. vissa åtgärder på vuxenutbildningens område m. m.	3

Onsdagen den 24 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 107, ang. riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation	91
— nr 108, ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m. . .	111
— nr 109, ang. anslag till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum	126
— nr 110, ang. anslag till byggnadsstyrelsen m. m.	128

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 37, ang. lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent	128
— nr 38, ang. lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.	136
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. lag om tryggande av pensionsut- fästelse m. m.	145
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 45, om ändring i kommunalskatte- lagen, m. m.	145

Onsdagen den 24 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 innevarande maj.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 132, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Belgien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

§ 3

Vuxenutbildningen

Herr TALMANNEN yttrade:

Statsutskottets utlåtande nr 117 och andra lagutskottets utlåtande nr 45 kommer att föredragas och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa utlåtanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet; och

andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder på vuxenutbildningens område m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Statsutskottets utlåtande nr 117

I propositionen nr 1 (bilaga 10, punkterna D 52—55, G 3, G 4 och IV: 1)

hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till Pedagogiskt utvecklingsarbete i utbildningsväsendet ett reservationsanslag av 14 660 000 kr., till Statliga skolor för vuxna: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 236 000 kr., till Statliga skolor för vuxna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 451 000 kr., till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna ett förslagsanslag av 8 021 000 kr., till Studiebidrag m. m. ett förslagsanslag av 403 000 000 kr., till Brevskolestipendier ett reservationsanslag av 100 000 kr. samt till Allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 61 000 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 85, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ekklesiastikärenden för den 3 mars 1967, föreslagit riksdagen att, såvitt nu var i fråga,

1. besluta att fr. o. m. den 1 juli 1968 finge enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet anordnas särskild kommunal gymnasial utbildning för vuxna, vilken bedreves som ämneskurser i olika ämnen vid skolenhet under skolstyrelsens ledning,

2. godkänna att statliga vuxenskolor, som rekryterade elever från hela landet, skulle finnas enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet,

3. godkänna att yrkesskolornas deltidskurser omorganiserades enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet,

4. godkänna de riktlinjer för en utbyggnad av vuxenutbildningen i övrigt som angivits i statsrådsprotokollet,

5. besluta att för ämneskurser vid kommunal gymnasial utbildning för vuxna och i statliga vuxenskolor skulle

Vuxenutbildningen

finnas skolledare, lärare och annan personal enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet samt godkänna de grunder för deras anställnings- och tjänstgöringsförhållanden som förordats i statsrådsprotokollet,

6. godkänna att statsbidrag utginge enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet dels till lönekostnader för skolledare och lärare vid den särskilda kommunala gymnasiala utbildningen för vuxna, dels för studiecirkelverksamhet inom sådan utbildning,

7. godkänna att statsbidraget till studiecirkelverksamhet höjdes enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet,

8. bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om ersättning mellan kommuner för elever vid särskild gymnasial utbildning samt för vuxna elever vid gymnasium, fackskola eller yrkesskola enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet,

9. besluta att statens aftonskola för realexamen och studentexamen skulle avvecklas med början läsåret 1967/68,

10. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder och riktlinjer utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidta de åtgärder, som fordrades för den i statsrådsprotokollet förordade reformeringen av vuxenutbildningen,

11. till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 610 000 kr.,

12. till Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 550 000 kr.,

13. till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 535 000 kr.,

14. till Statliga skolor för vuxna: Av-

löningar för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 227 000 kr.,

15. till Statliga skolor för vuxna: Omkostnader för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 451 000 kr.,

16. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 021 000 kr.,

17. till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 403 000 000 kr.,

18. medgiva att för budgetåret 1967/68 högst 210 000 kr. finge utdelas till brevskestipendier,

19. till Brevskolestipendier för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kr.,

20. till Allmänna studielånefonden på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 69 500 000 kr.

Propositionen hade, såvitt anginge ändring i studiehjälpsreglementet, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet i förenämnda utlåtande nr 45.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Dahlén* (I: 132) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 171), i vilka hemställts, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet, att riksdagen måtte besluta att

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag att den målinriktade vuxenutbildning, som bedrevs i korrespondensinstitut och studieförbunds regi, samordnades med övrig vuxenutbildning i en integrerad och flexibel organisation av vuxenutbildning;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hem-

Vuxenutbildningen

ställa om skyndsamt utredning och förslag dels om ett radio-TV-korrespondensuniversitet som komplement till nuvarande universitetsorganisation, dels om en flerårsplan för uppbyggnaden av en sådan utbildning;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag beträffande den s. k. särskilda rundradion och dess möjligheter att sända undervisningsprogram;

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om införande av en särskild utbildningskanal i TV (TV-3), med riktpunkten att sändningsmöjligheten borde föreligga under mitten av 1970-talet;

5. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag dels om att professurer inrättades i »pedagogik, särskilt vuxenpedagogik», dels att till dessa knyts institutioner för vuxenpedagogisk forskning, dels att lärarutbildning för vuxenundervisning snarast möjligt anordnades;

6. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att privatistens examination skulle vara kostnadsfri samt begära att Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter härom,

dels två likalydande motioner, väckta den ena i första kammaren av herr *Schött* och fröken *Stenberg* (I: 271) och den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 352),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Holmberg* och *Virgin* (I: 493) och den andra inom andra kammaren av herrar *Cassel* och *Magnusson* i Borås (II: 617), i vilka hemställts

a) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa dels om förslag till bildande av ett radio-TV-bolag med representanter för staten, näringslivet, bildningsorganisationerna och arbetsmarknadens parter, med uppgift att producera och å ordinarie TV-nätet sända undervisningsprogram för vuxenutbildning, och dels om förslag till här-

för erforderlig ändring av gällande lagstiftning,

b) att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1967/68 till vuxenutbildning i TV anvisa ett reservationsanslag av tio miljoner kronor och att i avvaktan på särskild proposition i ärendet för budgetåret 1967/68 till pedagogiskt utvecklingsarbete i utbildningsväsendet beräkna ett reservationsanslag av 4 600 000 kronor,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Arvidson* och *Svenungsson* (I: 762) och den andra inom andra kammaren av fru *Sundberg* och herr *Werner* (II: 950),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson* (I: 763) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonsson* (II: 949),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svenungsson* (I: 764) och den andra inom andra kammaren av herr *Werner m. fl.* (II: 951), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att yrkesskolornas deltidskurser borde omfatta jämväl husligt arbete av sådant slag som i motionerna framförts,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Andersson m. fl.* (I: 790) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 995), i vilka hemställts, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet, att riksdagen måtte besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ett mera energiskt grepp på vuxenutbildningen och anhålla om en samlad översyn genom en parlamentariskt sammansatt kommitté av hela vuxenutbildningsområdet, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas

a) av företag, organisationer och myndigheter m. fl. bedriven vuxenutbildning,

b) det fria folkbildningsarbetet och

Vuxenutbildningen

dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen,

c) radio-TV:s verksamhet för vuxenutbildningen,

d) korrespondensundervisningens möjligheter att komplettera annan vuxenutbildning och samordnas med denna,

e) de vuxenstuderaendes speciella studiesituation med hänsyn till deras förkunskaper och studieförutsättningar m. m. samt

f) frågan om införande av ett effektivt studiesocialt stöd åt de vuxenstuderaende, varvid en samordning med studiemedelssystemet borde övervägas,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag dels om inrättande av ett radio-TV-korrespondensuniversitet som komplement till nuvarande universitetsorganisation, dels om en flerårsplan för uppbyggnaden av en sådan utbildning,

3. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag beträffande den s. k. särskilda rundradion och dess möjligheter att sända undervisningsprogram,

4. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om införande av en särskild utbildningskanal i TV (TV 3) med riktning att sändningsmöjligheter borde föreligga under mitten av 1970-talet,

5. att som komplement till den centrala enhet för produktion av utbildningsprogram för TV, som nu föreslages inrättad, produktion också skulle kunna läggas ut som beställningar hos fria producenter,

6. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag dels att professurer inrättades i praktisk pedagogik, särskilt vuxenpedagogik, dels att till dessa knötes institutioner för vuxenpedagogisk forskning, dels att lärarutbildning för vuxenundervisning snarast möjligt anordnades,

7. att i varje kommun och län vid sidan av skolstyrelse och länskolnämnd

skulle finnas vuxenutbildningsråd respektive vuxenutbildningsnämnder med i princip den sammansättning och de uppgifter yrkesutbildningsberedningen föreslagit och med särskild uppgift att kartlägga behovet av och upprätta plan för den lokala vuxenutbildningen,

8. att minimiantalet aktiva studerande för att få anordna ämneskurs fastställdes i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, dock att minimiantalet med hänsyn till glesbygdernas förhållanden kunde av Kungl. Maj:t eller myndighet Kungl. Maj:t förordnade sänkas till lägst 8, och att antalet aktiva studerande för delning av ämnesgrupp fastställdes till 30 mot av Kungl. Maj:t föreslagna 35,

9. att inga andra inträdesspärrear än behörighet för studier i vald ämneskurs borde gälla för rätt till inträde vid kommunal eller statlig vuxenskola,

10. att i samverkan med Stockholms stad inrätta en riksrekryterande vuxenutbildningsinstitution i Stockholm med de uppgifter och den inriktning som angivits i motionen,

11. att vid förgymnasial och gymnasial utbildning de korrespondensstuderande i den mån de ej antoges vid de statliga vuxenskolorna — borde beredas kostnadsfri undervisning enligt i motionen angivna riktlinjer,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 791) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 990), i vilka hemställts, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet,

I. att riksdagen måtte besluta

1. uttala att en tvåbetygskurs i statskunskap i radio komme till stånd,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära klarläggande av frågan om Sveriges Radios skyldighet att sända undervisningsprogram samt frågan om riksdagens inflytande på dessa enligt i motionerna angivna riktlinjer,

3. att i kommun och län vid sidan av skolstyrelse och länskolnämnd skul-

Vuxenutbildningen

le finnas vuxenutbildningsråd respektive vuxenutbildningsnämnder med i princip den sammansättning och de uppgifter som yrkesutbildningsberedningen föreslagit,

4. att minimiantalet aktiva studerande vid anordnande av ämneskurs vid lokalt rekryterad vuxenutbildning skulle vara åtta,

5. att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en plan för utbyggnaden av skolor för riksrekryterande vuxenutbildning enligt i motionerna anförda riktlinjer,

6. uttala att folkhögskola måtte äga att anordna ämneskurser enligt läroplanerna för grundskolan, fackskolan och gymnasiet på i motionerna anförda grunder,

7. att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning syftande till ett klarläggande av gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område och härmed sammanhängande spörsmål som aktualiserats i motionerna,

8. om ett förslagsanslag om 2 000 000 kr. fr. o. m. budgetåret 1967/68 för bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för brevkurser, preparandkurser och tentamina på i motionerna anförda grunder,

9. att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en skyndsamt utredning syftande till en kartläggning av de möjligheter som brevkurser kunde erbjuda för olika slag av utbildning,

II. att vad i motionerna i övrigt anförts beaktades,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 792) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 998), i vilka hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att deltidskurser inom det husliga området skulle anses vara yrkesutbildning av speciell karaktär och i första hand måtte

bedrivas inom yrkesskolans ram med bibehållande av de statsbidragsbestämmelser som i övrigt gällde för yrkesskolans verksamhet,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 793) och den andra inom andra kammaren av herr *Turesson m. fl.* (II: 997), i vilka hemställdes

A. att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla

a) att en utredning tillsattes med representanter från statsmakterna, näringslivet och organisationsväsendet med uppgift att utreda frågan om hur fort- och vidareutbildningen borde organiseras och finansieras,

b) att ersättning motsvarande avgifterna måtte utgå till de korrespondensstuderande som deltog i preparandkurser och avlade tentamina,

c) att utredningar och försök beträffande radio- och TV-undervisningen inom vuxenutbildningen bedreves i samverkan med universitetskanslersämbetet på sådant sätt, att resultaten kunde utnyttjas även vid utformningen av en kommande organisation för akademisk lägstadieundervisning via radio och television,

d) att Kungl. Maj:t vid utformning av direktiv till skolöverstyrelsen rörande gränsdragningsbestämmelser mellan studieförbunden och den lokala vuxenutbildningen måtte beakta vad i motionerna framförts; samt

B. att riksdagen måtte besluta

1. att avslå förslaget om att inrätta en statlig brevkola i Norrköping,

2. att, därest yrkandet under 1. inte skulle bifallas, statens skola i Norrköping skulle konkurrera på lika villkor med redan befintliga korrespondensinstitut,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Paul Jansson m. fl.* (I: 794) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammarberg m. fl.* (II: 988),

dels två likalydande motioner, väckta

Vuxenutbildningen

den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 795) och den andra inom andra kammaren av herrar *Norrbj* och *Enskog* (II: 994), i vilka hemställtts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning i samråd med näringslivets organisationer om lämpliga åtgärder i syfte att stimulera yrkeslivets vuxenutbildning,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I: 796) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.* (II: 992),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 797) och den andra inom andra kammaren av herr *Björkman* (II: 986),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard* (I: 798) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 993), i vilka bl. a. hemställtts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionen anförts angående

1. gränsdragningen mellan studiecirklar och deltidskurser vid yrkesskolor, samt

2. kurser som ej borde anordnas inom lokal vuxenutbildning,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 799) och den andra inom andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* (II: 996), i vilka hemställtts att riksdagen — med bifall i övrigt till propositionen — beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att en utredning tillsattes med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation, radio/TV-undervisningen och korrespondensundervisningen och likaledes med uppgift att inventera samhällets totala utbildningsresurser,

dels två likalydande motioner, väckta

den ena inom första kammaren av herr *Wirtén* (I: 800) och den andra inom andra kammaren av herr *Mundebo* (II: 991),

dels en inom andra kammaren av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Boo* väckt motion (II: 987),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar väckt motion (II: 989).

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 790 och II: 995, I: 793 och II: 997, I: 795 och II: 994 samt I: 799 och II: 996, de fyra förstnämnda motionerna såvitt de avsåge utredning om en vidgad vuxenutbildning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 794 och II: 988, såvitt de avsåge statligt stöd till löntagarorganisationernas vuxenutbildning och vidareutbildningen av kommunalt förtroendevalda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att motionerna I: 797 och II: 986 om utveckling av det nordiska samarbetet i radio och television icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge frågan om Sveriges Radios skyldighet att sända undervisningsprogram och riksdagens inflytande på dessa program, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anförde;

5. att motionerna I: 793 och II: 997, såvitt de avsåge utredningar och försök beträffande radio- och televisionundervisning inom vuxenutbildningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att motionerna I: 271 och II: 352 om utnyttjande av radio och television i den reguljära akademiska undervisningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. att motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, samtliga motioner såvitt de avsåge utredning och

Vuxenutbildningen

förslag om ett radio-TV-korrespondensuniversitet m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

8. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge en tvåbetygskurs i statskunskap, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

9. att motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, samtliga motioner såvitt de avsåge den s. k. särskilda rundradion samt införande av en särskild utbildningskanal i televisionen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

10. att motionerna I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge beställning av undervisningsprogram hos fria producenter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

11. att motionerna I: 493 och II: 617, såvitt de avsåge bildande av ett fristående radio-TV-bolag m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

12. att motionerna I: 794 och II: 988, såvitt de avsåge frågan om de vuxnas studieförutsättningar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

13. att motionerna I: 762 och II: 950 om förgymnasial vuxenutbildning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

14. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge utredning av frågan om gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

15. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 764 och II: 951, I: 792 och II: 998, I: 793 och II: 997 samt I: 798 och II: 993, de fyra sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört angående gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område;

16. att motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge

professurer och institutioner i pedagogik samt lärarutbildning för vuxenundervisning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

17. att motionerna I: 796 och II: 992 om utredning av frågan om huvudmannaskapet för de gymnasiala skolorna och vuxenutbildningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

18. att motionerna I: 790 och II: 995 samt I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge inrättande av vuxenutbildningsråd och vuxenutbildningsnämnder, icke måtte bifallas av riksdagen;

19. att motionerna I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge minimiantalet studerande för anordnande av kurs, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

20. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge minimiantalet studerande för anordnande av kurs, icke måtte bifallas av riksdagen;

21. att motionerna I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge det antal studerande som skulle erfordras för att ämnesgrupp skulle få delas, icke måtte bifallas av riksdagen;

22. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 790 och II: 995 samt I: 791 och II: 990, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört angående krav på ett klart angivet studiemål som förutsättning för inträde i lokal vuxenutbildning;

23. att motionerna I: 794 och II: 988, såvitt de avsåge statsbidraget till studiecirklar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

24. att motionerna I: 798 och II: 993, såvitt de avsåge statsbidraget till studiecirklar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

25. att motionerna I: 800 och II: 991 om statsbidraget till studiecirklar icke måtte bifallas av riksdagen;

26. att motionerna I: 798 och II: 993, såvitt de avsåge statsbidrag till studieförbundens centrala verksamhet samt

Vuxenutbildningen

tjänstebrevsrätt för studieförbunden, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

27. att motionen II: 987 om inrättande av en riksrekryterande vuxenskola i Borlänge icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

28. att motionerna I: 763 och II: 949 om inrättande av en riksrekryterande vuxenskola i Borlänge icke måtte bifallas av riksdagen;

29. att motionen II: 989 om inrättande av en riksrekryterande vuxenskola i Kalmar icke måtte bifallas av riksdagen;

30. att motionerna I: 790 och II: 955, såvitt de avsåge inrättande av en riksrekryterande vuxenutbildningsinstitution i Stockholm, icke måtte bifallas av riksdagen;

31. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge en plan för utbyggnaden av skolor för riksrekryterande vuxenutbildning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

32. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge utredning angående brevstudier, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

33. att riksdagen måtte besluta

a) att motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt de avsåge ersättning till korrespondensstuderande för avgifter för deltagande i preparandkurser, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

b) att motionerna I: 132 och II: 171, I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt de avsåge ersättning till korrespondensstuderande för avgifter för avläggande av tentamina, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

c) att motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt de avsåge att sådan undervisning för korrespondensstuderande som icke utgjordes av preparandkurser skulle vara kostnadsfri,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

34. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge anvisande för budgetåret 1967/68 av ett förslagsanslag av 2 000 000 kr. till bestridande av de korrespondensstuderandes kostnader för brevkurser, preparandkurser och tentamina, icke måtte bifallas av riksdagen;

35. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge anordnande vid folkhögskola av ämneskurser enligt läroplanerna för grundskolan, fackskolan och gymnasiet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

36. att motionerna I: 132 och II: 171, såvitt de avsåge förslag om samordning inom vuxenutbildningens område, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

37. att riksdagen måtte besluta att fr. o. m. den 1 juli 1968 finge enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 mars 1967 och med hänsynstagande till vad utskottet anfört anordnas särskild kommunal gymnasial utbildning för vuxna, vilken bedrevs som ämneskurser i olika ämnen vid skolenhet under skolstyrelsens ledning;

38. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 793 och II: 997, såvitt de avsåge brevkoleundervisning vid statens skola för vuxna i Norrköping, godkänna att statliga vuxenskolor, som rekryterade elever från hela landet, skulle finnas enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet;

39. att riksdagen måtte godkänna att yrkesskolornas deltidskurser omorganiserades enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet, dock med hänsynstagande till vad utskottet anfört;

40. att riksdagen måtte godkänna de riktlinjer för en utbyggnad av vuxenutbildningen i övrigt som angivits i statsrådsprotokollet, dock med hänsynstagande till vad utskottet anfört;

Vuxenutbildningen

41. att riksdagen måtte besluta att för ämneskurser vid kommunal gymnasial utbildning för vuxna och i statliga vuxenskolor skulle finnas skolledare, lärare och annan personal enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet samt godkänna de grunder för deras anställnings- och tjänstgöringsförhållanden som där förordats;

42. att riksdagen måtte godkänna att statsbidrag utginge dels enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet till lönekostnader för skolledare och lärare vid den särskilda kommunala gymnasiala utbildningen för vuxna, dels enligt därstädes angivna grunder med den ändring utskottet förordat till studiecirkelverksamhet inom sådan utbildning;

43. att riksdagen måtte godkänna att statsbidraget till studiecirkelverksamhet höjdes enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet, dock med iakttagande av vad utskottet anfört;

44. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om ersättning mellan kommuner för elever vid särskild gymnasial utbildning samt för vuxna elever vid gymnasium, fackskola eller yrkesskola enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet;

45. att riksdagen måtte besluta att statens aftonskola för realexamen och studentexamen skulle avvecklas med början läsåret 1967/68;

46. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder och riktlinjer samt med beaktande av vad utskottet anfört utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidta de åtgärder, som fordrades för den i statsrådsprotokollet förordade reformeringen av vuxenutbildningen;

47. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu var i fråga, till Pedagogiskt utveck-

lingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 610 000 kr.;

48. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu var i fråga, till Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 550 000 kr.;

49. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu var i fråga, till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 535 000 kr.;

50. att riksdagen måtte till Statliga skolor för vuxna: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 227 000 kr.;

51. att riksdagen måtte till Statliga skolor för vuxna: Omkostnader för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 451 000 kr.;

52. att riksdagen måtte till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 021 000 kr.;

53. att riksdagen måtte till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 403 000 000 kr.;

54. att riksdagen måtte till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 69 500 000 kr.;

55. att riksdagen måtte
a) medgiva att för budgetåret 1967/68 högst 210 000 kr. finge utdelas till brevs-kolestipendier,

Vuxenutbildningen

b) till Brevskolestipendier för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om fortsatt utredning på vuxenutbildningens område av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett

dels att visst avsnitt i utskottets yttrande bort ha i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 793 och II: 997, I: 795 och II: 994 samt I: 799 och II: 996, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsattes i syfte att utreda hur en vidgad vuxenutbildning borde organiseras och finansieras;

2. beträffande frågan om inrättande av ett radio-TV-korrespondensuniversitet av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett att utskottet under 7. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning och förslag om utbildning på akademisk nivå genom radio och television samt genom korrespondensstudier i anslutning därtill;

3. beträffande handhavande av utbildningstelevisionen av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad,*

Nordstrandh, Mundebo och *Elmstedt*, vilka ansett att utskottet under 11. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända vad reservanterna anfört beträffande handhavandet av utbildningstelevisionen;

4. beträffande ersättning åt korrespondensstuderande av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett

dels att utskottet under 33. bort hemställa,

att riksdagen måtte

a) i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att ersättning skulle utgå till korrespondensstuderande för avgifter för deltagande i preparandkurser,

b) i anledning av motionerna I: 132 och II: 171, I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att ersättning skulle utgå till korrespondensstuderande för avgifter för avläggande av tentamina,

c) i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om ersättning till korrespondensstuderande, som ej vore elever vid statens skola för vuxna i Norrköping, för deras utgifter för sådan undervisning som ej utgjordes av preparandkurs;

dels ock att utskottet under 34. — under förutsättning av bifall till yrkandet beträffande 33. — bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 791 och II: 990, såvitt nu var i fråga, till Bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för pre-

Vuxenutbildningen

parandkurser och tentamina för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.;

5. av herr *Thorsten Larsson*, utan angivet yrkande.

Andra lagutskottets utlåtande nr 45

Såsom framgår av det föregående hade propositionen nr 85 såvitt anginge ändring i studiehjälpsreglementet hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 45.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner.

Vid riksdagens början väckta motioner:

1. de likalydande, i det föregående redovisade motionerna I: 132 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* och II: 171 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*;

2. de likalydande motionerna I: 173 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* samt II: 218 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*;

3. de likalydande motionerna I: 622 av herr *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 784 av herrar *Elmstedt* och *Larsson* i *Borrby*.

I anledning av propositionen väckta, i det föregående redovisade motioner:

4. de likalydande motionerna I: 790 av herr *Axel Andersson m. fl.* samt II: 995 av herr *Ohlin m. fl.*;

5. de likalydande motionerna I: 791 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 990 av herr *Hedlund m. fl.*

I motionerna I: 790 och II: 995 hade yrkats »att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 85 måtte besluta att resetillägg enligt studiehjälpsreglementet skall utgå vid ett minsta reseavstånd av sex kilometer färdvägen enligt centrala studiehjälpsnämndens förslag».

I motionerna I: 791 och II: 990 hade yrkats att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 85 måtte besluta

att resetillägg enligt studiehjälpsreglementet skulle utgå vid ett minsta reseavstånd av sex kilometer färdvägen enligt centrala studiehjälpsnämndens förslag men med de högre belopp som föresloges i propositionen;

att elev vid lokal vuxenutbildning som bedreve heltidsstudier skulle omfattas av studiehjälpsreglementets bestämmelser;

samt att vederbörande utskott utarbetade förslag till erforderlig ändring i lagtexten med anledning av yrkandet om ändring i bestämmelsen om resetillägg.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 790 och II: 995 samt I: 791 och II: 990, samtliga motioner såvitt anginge resetillägget, samt med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i de i förevarande proposition, nr 85, behandlade reglerna om resetillägg — måtte antaga det föreliggande författningsförslaget med den ändring och det tillägg att ingressen och 11 § studiehjälpsreglementet erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

B. att riksdagen med avslag på motionerna I: 791 och II: 990, såvitt anginge yrkandet om studiehjälp vid lokal vuxenutbildning, måtte bifalla propositionen i motsvarande del;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt, såvitt den hänvisats till lagutskott;

D. att följande motioner, nämligen

1. motionerna I: 132 och II: 171, såvitt anginge yrkandet om vuxenutbildningsbidrag till korrespondensstuderande,

2. motionerna I: 173 och II: 218 samt

3. motionerna I: 622 och II: 784, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation vid utskottets hemställan under B. hade avgivits av herrar *Edström*, *Wirtén*, *Fälldin*, *Rimmerfors*, *Jönsson* i *Ingemarsgården* och *Larsson*

Vuxenutbildningen

i Öskeviksby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen — med bifall till motionerna I: 791 och II: 990, såvitt anginge yrkandet om studiehjälp vid lokal vuxenutbildning, samt med avslag å propositionen i motsvarande del — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas i denna del anfört.

Sedan vad utskotten hemställt föredragits anförde:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Reformerna på undervisningens område har lett till betydande skillnader mellan unga människor och vuxna och mellan olika generationer i samhället. Ett uttryck för dessa olikheter i skol- och högskoleutbildning är det förhållandet att cirka 80 procent av 1930-talets årskullar har lämnat skolsystemet utan annan utbildning än en sex- till åttaårig obligatorisk skola. Inom några få år får en lika stor andel en elva- eller tolvårig utbildning.

De som fått denna korta obligatoriska utbildning medverkar nu — och är allmänt beredda till det — till att dagens ungdom skall få en mera gedigen utbildning än vad tidigare generationer erhållit. Det resonemang som på sin tid fördes: »Det har räckt åt mig, det kan räcka också åt dig», torde inte längre förekomma.

Nu får man emellertid inte tro att skillnaderna i kunskaphänseende är så stora som utbildningstidens längd kan ge vid handen mellan dem som gick i skola på 1930-talet och de ungdomar som t. ex. började skolgången i mitten av 1950-talet. Många av dem som bara gått i sex- eller åttaårig obligatorisk skola har på olika sätt kompenserat sig och skaffat sig kunskaper ute i livet. Det frivilliga studie- och bildningsarbetet har varit en väg, förenings- och organisationslivet en annan. **Likaså har det kommunala livet engagerat många**

människor. Jag skulle tro att vi litet till mans beundrar många av dem som med endast sexårig skola som bakgrund har klarat synnerligen krävande uppgifter i det kommunala livet, något som för övrigt gäller även andra delar av samhället, t. ex. inom näringslivet, den statliga administrationen o. s. v. Den praktiska verksamheten och studiebegåvningen har medverkat till att dessa människor på egen hand kunnat förvärva stora kunskaper.

Bland de olika sätt som för övrigt kommit i fråga då vuxna människor har förvärvat ökade kunskaper förtjänar att nämnas korrespondenstudier, folkhögskolestudier och på senare tid studier i aftonskolor och kvällsgymnasier. Vuxenutbildning är således inte något nytt, men utvecklingen gör det nödvändigt att frågan ägnas större uppmärksamhet än tidigare. Mycket kan anföras som motivering för den meningen. Jag har nämnt skillnaderna i utbildning olika generationer emellan. Det är ett rättvisekrav att de vuxna ges ökade utbildningsmöjligheter.

Men kravet på vuxenutbildning måste också ses ur en annan synpunkt. Det räcker inte att öka ungdomsutbildningens längd. Utbildningen måste kompletteras under människans vuxna tillvaro. Vi vet att utbildning blir mer eller mindre inaktuell efter en tid — längre eller kortare tid beroende på vilket yrke man ägnar sig åt.

Den proposition som ligger till grund för detta utskottsutlåtande anser jag vara en början till åstadkommande av ökad vuxenutbildning här i landet. Man kan givetvis ha önskemål om en mera omfattande vuxenutbildning än vad som föreslås i propositionen, men man måste också ta hänsyn till hur långt våra resurser räcker. Jag ser alltså förslaget som en etapp på vägen mot en fullbordad vuxenutbildningsorganisation.

I detta sammanhang vill jag också ha sagt, att även om vi anser det vara angeläget med en ökad vuxenutbild-

Vuxenutbildningen

ning, bör vi ha klart för oss att vi i första hand måste eftersträva att klara de åtaganden som har gjorts beträffande grundskolan och gymnasieskolorna.

Det förslag som vi behandlar här i dag är således inte ett slutmål. Vi får inte slå oss till ro, utan vi skall givetvis eftersträva en vidgad vuxenutbildning. Frågan om hur detta skall ske och hur denna utbildning skall finansieras kan man emellertid inte klara i en handvändning, utan den måste bli föremål för utredning. I reservationen 1 till statsutskottets utlåtande nr 117 har en dylik utredning begärts, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation. Den skall ses som ett positivt, framåtsyftande förslag. Inte minst viktigt anser jag det vara att vi i reservationen begärt att de vuxnas studiesituation skall beaktas med hänsyn till deras kunskaper och studieförutsättningar.

Vuxenutbildningen kommer i allmänhet inte att bedrivas på traditionellt sätt med lärare och heltidsläsande elever. Även om sådan undervisning kommer att tillämpas, blir det vanligaste att eleverna läser på deltid och fritid. Den enskilde får med hjälp av sin studiebegåvning, sin energi, böcker, brevstudier samt undervisning i radio och TV på fritid i många fall förvärva ökade kunskaper. Vi skulle för övrigt inte ha möjligheter att ta hur mycket människor som helst ur produktionen och sätta dem på skolbänken, även om vi hade tillgång till lärare och lokaler. Vi bör göra klart för oss att vi på detta område behöver vinna erfarenhet och pröva oss fram.

Den senaste tidens utveckling synes leda till nya former även för den akademiska undervisningen. Jag tänker därvid främst på undervisning i radio och TV. Enligt min bedömning blir många — de är redan betydligt fler än tidigare — i besittning av sådana förkunskaper att de kan tillgodogöra sig akademisk undervisning. Om sådan lämnas i radio och TV får man möjlighet att nå fram

till flera, till nya grupper i samhället. Det är angeläget med försöksverksamhet i syfte att utröna vilka möjligheter den eterburna undervisningen kan erbjuda. Om den kommer att ge goda resultat, vilket jag anser att den har förutsättningar för, måste det innebära att flera kan erhålla utbildning, akademisk såväl som annan. På så sätt kan besparingar göras för såväl den enskilde som samhället.

Den kommitté som regeringen tillsatte den 24 februari i år med uppdrag att utreda frågan om användningen av radio och TV i utbildningen samt att planera och leda försöksverksamheten på detta område anser jag skall erhålla uppdraget att också utreda frågan om utbildning på akademisk nivå genom radio och TV och genom korrespondensstudier i anslutning därtill. Skulle kommittén behöva ytterligare förstärkning av sakkunniga på grund av att arbetsuppgifterna redan är mycket betungande, torde detta kunna ordnas. Jag anser att ett samlat grepp bör tas på denna fråga, vilket även framförts i reservationen 2. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Jag har tidigare sagt att enligt min mening får vi pröva oss fram för att ernå bästa möjliga resultat även när det gäller vuxenundervisningen. Vi måste därför ta till vara all den erfarenhet som kan uppsparas. I reservationen 3 har vi anfört att den kommitté som har tillsatts för utredningsarbete och försöksverksamhet bör ha en sådan sammansättning att arbetsmarknadens parter, näringslivets organisationer och bildningsorganisationerna också blir representerade. Jag är övertygad om att synpunkter från dessa parter sida är väl värda att beakta då det gäller utbildningen genom TV. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 3.

Jag kommer också att stödja reservationen 4. En annan representant för centerpartiet kommer emellertid att tala för den, varför jag avstår från att

Vuxenutbildningen

argumentera och endast yrkar bifall till reservation nr 4.

Utöver vad jag nu har anfört skulle jag vilja säga några ord i anslutning dels till vissa motioner, dels till utskottsutlåtandet.

I en partimotion har vi tagit upp frågan om utformningen av undervisningsprogrammen i radio och TV och deras innehåll. Vi har framhållit att en förutsättning för den vidgade användningen av dylika program med ungdomsutbildning och vuxenutbildning måste vara, att Sveriges Radio nära samarbetar med universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen. Statsmakternas intressen när det gäller programutformningen bör kunna tillgodoses genom detta samarbete. Vad utskottet har anfört i anledning av ifrågavarande motionsyrkande bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t. Jag hoppas att utskottets skrivning skall innebära att radio och TV känner det som en skyldighet att samarbeta med berörda utbildningsmyndigheter. Jag vill tillägga att jag anser att om tvist skulle uppstå huruvida ett program skall sändas eller inte, skall utbildningsmyndigheterna ha rätt att säga nej till sändning, ifall programmet enligt deras bedömning inte är förenligt med de allmänna principer som ligger till grund för undervisningen i vårt land.

När vuxenutbildningspropositionen lades på riksdagens bord var det en grupp i samhället som blev orolig. Det var de som arbetar på det husliga området, d. v. s. främst husmödrarna. Dessa uttryckte farhågor för att vuxenutbildningen inom deras yrkesområde framdeles i alltför hög grad skulle betraktas som hobbyverksamhet. De skulle därigenom varken få ekonomiskt stöd eller möjlighet till kvalificerade lärare som andra grupper kommer att erhålla för sin yrkesutbildning.

Med den föreliggande skrivningen i utskottets utlåtande skulle jag emellertid tro att självkänslan stärks hos dem

som arbetar inom det husliga området. Husmodersyrket är ett kvalificerat yrke, och utskottet skriver att utbildningen på det husliga området »i stor utsträckning bör anses vara yrkesutbildning för personer med arbete inom hemmet och och alltså höra hemma inom yrkesskolans verksamhetsområde». Detta är en klar anvisning, och utskottet föreslår att uttalandet ges till känna för Kungl. Maj:t. Det är mycket viktigt att det också i fortsättningen finns möjlighet till en god grundläggande utbildning för arbetet inom hem och familj. Visserligen har hemarbetet förändrats för många under de senaste årtiondena, inte minst genom att industrin har övertagit en betydande del därav, men fortfarande är dock hemarbetet ett yrke av samma svårighetsgrad som många andra yrken. Husmorsarbetet har visserligen i många fall blivit mindre tungt än tidigare men därför inte mindre komplicerat. Det krävs ekonomisk upplysning och en god varukunskapsundervisning för den enskilde individen och det föreligger också behov av en mer utbredd föräldra- och familjekunskapsundervisning. Därtill kommer att kvinnans förvärvsarbete utanför hemmet underlättas om män och kvinnor har möjlighet att erhålla en grundläggande utbildning för hemarbetet. Det är sålunda inte en fråga som gäller endast kvinnorna, utan även männen bör ges en grundläggande utbildning för hemarbete och för allt som är av betydelse för hem och familj.

Under utskottsbehandlingen har vi också tagit upp frågan om det frivilliga studiearbetet. Jag hoppas att vi framdeles skall slippa den konkurrens som rått mellan de kommunala yrkesskolorna och studieorganisationerna. Den har varit besvärande och irriterande och därtill kostsam i många fall för det allmänna. Enligt min mening har alltför många kurser som hållits i yrkesskolans regi i stället bort anordnas i studiecirkelform. Min mening är att yrkesskolan skall ägna sig åt yrkesutbild-

Vuxenutbildningen

ning, inte åt hobby- eller folkbildningsverksamhet. Jag betraktar det som tillfredsställande att utskottet kunnat enas i sin skrivning på denna punkt och jag tror inte att någon har gjort särskilda eftergifter för enighetens skull.

Frågan om huvudmannaskapet för olika skolformer har också behandlats i anledning av motioner i vilka begärts utredning av detta. Då yrkesutbildningsberedningens uppfattning om behovet av en omprövning av huvudmannaskapet är under övervägande av Kungl. Maj:t, har det inte ansetts lämpligt att nu göra något uttalande i frågan. Det är angeläget att vi kan erbjuda en så god yrkesutbildning som möjligt utan att den kostar onödigt mycket. Vem som skall svara för huvudmannaskapet är en fråga som man för närvarande inte kan ha någon bestämd åsikt om. Vi vet att genom kommunsammanslagningar får många kommuner, som därigenom blir större, ökade förutsättningar. Men vi vet också att dessa i flera fall ändå inte ensamma kan klara uppgiften att ge en god yrkesutbildning till alla dem som önskar en sådan. Om detta kräver en ändring av huvudmannaskapet har jag ingen bestämd uppfattning om. Det är mig emellertid bekant att erfarenheterna från landsting, som svarar för huvudmannaskapet, är mycket goda.

Det nu föreslagna kommunala huvudmannaskapet för vuxenutbildning har också föranlett motioner i vilka har föreslagits att vid sidan av skolstyrelse och länskolnämnd skall finnas vuxenutbildningsråd respektive vuxenutbildningsnämnder. Dessa har föreslagits skola bestå av representanter för näringslivet, arbetsmarknadsorganisationerna och studieorganisationerna. Det har emellertid ansetts att kommunerna själva skall få göra sina egna erfarenheter för att komma fram till de mest praktiska formerna. Praktiska kommunalmän kommer säkerligen här att finna lämpliga lösningar, och jag hoppas

också att de har intresse för att finna dem. Enligt min mening är det mycket önskvärt att vuxenutbildningen samordnas med näringslivets och arbetsmarknadens intressen. Därför behövs kontakt och samarbete mellan här nämnda parter.

Det har också framförts förslag om att minimiantalet studerande vid anordnande av ämneskurs vid lokalt rekryterad vuxenutbildning skall vara 8 i stället för av regeringen föreslagna 12. Utskottet utgår från att den rörlighet i tillämpningen som förutsätts i propositionen skall kunna utnyttjas då det är fråga om områden där människorna bor glest och avstånden till platsen där ämneskursen pågår är stora för dem som skall delta i kursen i fråga. Här kommer givetvis mycket att bero på tillämpningen framöver. Finns det förståelse och en omdömesgill tillämpning, så kan det gå bra. Om det blir motsatsen, så finns ju alltid möjligheten att återkomma. Men för de människors skull som bor i glesbygder och som önskar delta i vuxenutbildningskurser hoppas jag att det skall visas förståelse för deras speciella problem och att önskemål om att minimiantalet skall sättas lägre än det som i allmänhet gäller, nämligen 12, skall tillmötesgås.

Vi har även haft att ta ställning till motioner som gällt förslag om att inrätta flera skolor för vuxna än de två som nu finns i Norrköping och Härnösand. Det har angivits vissa namngivna städer, dit riksrekryterade vuxenskolor skall förläggas. Vidare har begärts en plan på den fortsatta utbyggnaden, vilken då skall föreläggas nästa års riksdag. Vi har kommit fram till att det kan vara välbetänkt att något se utvecklingen an, innan man ger sig in på att starta flera skolor.

Jag vill emellertid i denna fråga gärna ha sagt, att jag ingalunda är övertygad om att det är riktigt att göra de riksrekryterande skolorna mycket stora. Planerna på att göra skolan i Norrkö-

Vuxenutbildningen

ping så stor att den skall få ett elevantal som — tillsammans med dem som ägnar sig åt brevstudier — uppgår till 3 000 eller mera, gör i varje fall mig fundersam. Kan det vara riktigt ur utbildnings- eller kostnadssynpunkt med så stora skolor? Här rör det sig dock om en mycket heterogen elevsammansättning, där det måste bli fråga om omfattande elevvårdande uppgifter. Den administrativa sidan kan också väla bekymmer. Man kommer sedan inte ifrån att ökad spridning av undervisningen i riksrekryterande skolor gör dessa mera geografiskt lättillgängliga. Får vi stor tillströmning till dessa skolor och undervisningen blir både attraktiv och framgångsrik, anser jag att det finns anledning överväga att inrätta flera skolor.

Innan jag slutar vill jag säga några ord om folkhögskolan och förslaget att dit förlägga heltidskurser i enlighet med de läroplaner som finns för grundskolan och de gymnasiala skolorna. På denna punkt råder delade meningar såväl bland allmänheten som bland lärarna vid folkhögskolan och skulle jag tro, även bland riksdagens ledamöter. För min del är jag glad så länge elevtillströmningen till folkhögskolan är så stor att den får ägna sig åt sin huvuduppgift, som är att meddela allmän medborgerlig bildning. Dess möjligheter att erhålla elever synes inte ha minskat, men jag vet att situationen på vissa håll bedöms vara sådan, att en minskning kan väntas. Ungdomar med folkhögskoleutbildning har dock chanser till inträde vid andra utbildningsanstalter, och förslag har framlagts som kommer att vidga dessa möjligheter.

Det är svårt att veta vilka som får rätt, de som tror att folkhögskolan i sin nuvarande utformning kommer att kunna hävda sig eller de som anser att där bör bedrivas målinriktade studier med möjligheter att ge betyg i form av siffror i stället för att avge studieomdöme. Frågan må följas med stor

uppmärksamhet, och enligt propositionen skall inte heller möjligheten utslutas att vid folkhögskolorna bedriva även målinriktade studier, vilket jag bedömer som en beredskapsåtgärd. Även om jag på denna punkt har anslutit mig till utskottets skrivning har jag ansett det lämpligt att säga några ord om denna skola, som ändå som vuxenskola har betytt så mycket under årens lopp för många tusentals människor — inte bara därför att de där har erhållit en god allmän medborgerlig bildning utan också genom att den öppnat möjligheter för dem att förvärva ytterligare kunskaper. Därtill kommer att de utan att förskaffa sig ytterligare utbildning har varit bättre skickade att efter genomgång av folkhögskolekurser gripa sig an med krävande uppgifter inom sitt yrke eller i samhällsarbetet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som har fogats till statsutskottets utlåtande nr 117 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! När riksdagen för en tid sedan behandlade lärarutbildningsreformen karakteriserades propositionen av några talare som »herr Edemans ofullbordade». Mängder av delfrågor hänsköts till förnyad utredning. Den proposition som riksdagen har att behandla i dag, nr 85, om vuxenutbildningen kan också på sitt sätt betecknas som »herr Edemans ofullbordade», i så fall alltså som opus nr 2. Trots deklARATIONER från regeringshåll att nästa stora utbildningsreform skulle gälla vuxenutbildningen kan det inte råda något tvivel om att de förslag som regeringen nu har lagt fram bara är en första etapp på vägen mot en stor reform, att den är en delreform eller — som någon uttryckt det — en skiss till en vuxenutbildningsreform.

Propositionen bygger på flera utredningsförslag — gymnasieutredningens,

Vuxenutbildningen

yrkesutbildningsberedningens och radioutredningens. Det är givet att överblicken över och samordningen av de olika förslagen härigenom har försvårats. Från mittenpartiernas sida har vi år efter år krävt att vuxenutbildningen på samma sätt som fallet varit med åtskilliga andra skolfrågor skall bli föremål för en samlad översyn genom en parlamentariskt sammansatt kommitté.

Även i anslutning till den nu föreliggande propositionen har vi framfört dessa tankegångar. Vi kan alltså konstatera att ecklesiastikministern vad gäller vuxenutbildningen frångått den praxis som tidigare har gällt på detta område, nämligen att större skolfrågor så gott som undantagslöst har utretts av parlamentariskt sammansatta kommittéer. Riksdagen har emellertid nu möjlighet att få en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom att bifalla reservationen 1 vid statsutskottets utlåtande nr 117.

Som också utskottsmajoriteten konstaterar utgör propositionen en första etapp i en vuxenutbildningsreform, varför den bör följas upp av ett fortsatt reformarbete. Vi reservanter anser att det fortsatta reformarbetet bör börja redan nu i form av en parlamentarisk utredning, varvid uppgiften främst skall vara att utreda hur en vidgad vuxenutbildning skall organiseras och finansieras. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas den vuxenutbildning som bedrivs av företag, organisationer och myndigheter — d. v. s. områden som ligger utanför den nu aktuella propositionen. Vidare bör utredningen få i uppgift att se över de vuxenstuderandes speciella studiesituation med hänsyn till deras förkunskaper och studieförutsättningar. Självfallet skulle en sådan utredning också komma att ta upp de viktiga studiesociala frågorna, såsom vi påpekat i vår partimotion nr 995 i denna kammare. I begreppet vidgad vuxenutbildning ligger även ett utnyttjande av radio, television, korrespondensunder-

visning, studieförbundens verksamhet o. s. v.

Jag vill gärna med några ord ange hur vi inom folkpartiet ser på det fortsatta reformarbetet och hur vi skulle vilja ha den framtida vuxenutbildningen organiserad. Gymnasieutredningen och i än högre grad yrkesutbildningsberedningen uppfattade vuxenutbildningen som ett institutionellt begrepp, något som tvingas in i ett hävdvunnet skolmönster. Betecknande är båda utredningarnas tal om kurs- och gruppstorlekar, delningstal, intagningsförfarande efter urvalsprinciper, betygssystem o. s. v. Man var fastlåst i ett traditionellt skolmönster och fixerad vid ett visst skoltänkande. I någon mån kan dessa drag sägas gå igen i propositionen, även om den till viss del befriat sig från denna institutionalisering genom en ökad satsning på etermedia i vuxenundervisningen.

För oss har det länge varit uppenbart att vuxenutbildning måste bedrivas under friare former än de som råder inom den allmänna ungdomsutbildningen. Mönstret bör snarare hämtas från folkhögskolans värld än från den allmänna skolans. Målet för den framtida vuxenutbildningen bör således vara att skapa en flexibel organisation, där elevprestationen mera än själva den form under vilken studierna bedrivs framstår som det centrala. Om vuxeneleverna studerar hemma eller vid vuxenskola eller per korrespondens eller via radio och TV eller kompletterar vid kurser som anordnas av studieförbund har ganska underordnad betydelse. Det väsentliga skall i stället vara rätten och möjligheten att studera, tentera och förvärva betyg. Vuxenskolan som samlande begrepp för alla dessa studiemoder skall stå öppen för alla och bör bereda alla som så önskar kostnadsfria studier. Endast då kan vi tala om en verklig reformering av vuxenutbildningen och först då kan rättvisekravet sägas vara uppfyllt genom att de som i

Vuxenutbildningen

sin ungdom gick miste om förmånen att studera vidare nu kan ta igen vad de förlorat.

På lång sikt torde också samhället komma att dra stor nytta av en ökad satsning på vuxenundervisningen. Arbetskraften blir välutbildad, vilket i sin tur medför högre produktivitet och större nationalinkomst. För oss inom folkpartiet framstår därför kravet på vidgad vuxenundervisning både som ett rättvisekrav och som ett arbetsmarknadspolitiskt krav. De äldre bör ges samma chanser som de unga att vidareutbilda sig. Samhällsutvecklingen i stort medför också växande krav på fortbildning, omskolning och ökat kunnande över huvud taget.

För att vår målsättning för en kraftigt utbyggd vuxenundervisning skall kunna förverkligas fordras att resurserna sätts in där de gör den största effekten. Lärarbesparande åtgärder måste tillgripas för att inte lärare skall dras från ungdomsskolan, och man måste satsa mera på etermediaundervisning, på framställning av förproducerat material och på forsknings- och utvecklingsarbete på vuxenpedagogikens område. I sinom tid bör videobandspelare införas i vuxenundervisningen, varigenom TV-program kan ses på tider och under former som bättre lämpar sig för den vuxenstuderande. I USA har man påbörjat datamaskinförmedlad undervisning, och den bör enligt vår mening införas också i vårt land, till en början som försöksverksamhet. Lärarutbildningen för vuxenundervisning måste också intensifieras. Det är betecknande för vår undervisningssituation att vi så helt koncentrerat oss på ungdomsskolan att det för närvarande inte finns några lärare som utbildas för undervisning av vuxna.

Att utan vidare förutsätta att den metodik och pedagogik som lärs ut vid våra seminarier och lärarhögskolor är direkt överförbar på vuxenundervisning är en oframkomlig väg. Det måste till särskild undervisning för att undervisa

vuxna. Det är en brist att vi inte har mer än ett lektorat i vuxenundervisningens metodik. Jag väddar till departementschefen att snarast möjligt ta sig an detta problem och förse lärarhögskolorna med ökade resurser på området.

Ett annat problem som fordrar snar lösning, om vuxenutbildningen skall kunna realiseras, är det s. k. kompetensproblemet, d. v. s. frågan om vilka färdigheter som skall krävas för rätten att studera och tentera vid bl. a. våra universitet. Från vårt håll har vi föreslagit att större vikt skall fästas vid den reella kompetensen än vid den formella. Möjligheter måste skapas att tillgodose det s. k. allmänna behörighetskravet genom hänsynstagande till exempelvis erfarenheter i yrkeslivet, folkhögskolestudier, deltagande i icke målinriktat studiearbete, arbete i fackliga eller ideella organisationer o. s. v. Den sittande kompetensutredningen bör ha sin uppmärksamhet riktad på dessa problem.

Den stora frågan vid all vuxenundervisning är emellertid studiefinansieringen. Propositionen utgör också på denna punkt en klar besvikelse. Många hade hoppats att regeringen äntligen skulle lägga fram radikala förslag. I stället får vi bevittna en åtstramningspolitik som föga gagnar de vuxenstuderande. Vi har framhållit att frågan om ett ökat studiesocialt stöd måste bli föremål för skyndsamt utredning. I princip bör målsättningen vara sådan, att man utan ekonomiska hinder vid vilken tidpunkt som helst skall kunna fortsätta sina studier till den nivå som motsvarar ens anlag och intressen. Valfrihet bör föreligga mellan heltids- och deltidsundervisning, mellan undervisning på dagtid och på kvällstid eller som kombinationer mellan dessa former. Vi har sagt att det bör övervägas att på lämpligt sätt samordna det studiesociala stödet till de vuxenstuderande med studiemedelssystemet och inte som nu med det för gymnasiala skolor avsedda studiehjälpssystemet. Det rör sig ofta om stu-

Vuxenutbildningen

derande som har bildat familj och som ofta får avstå från ibland ganska betydande inkomster för att kunna fullfölja sina studier.

Jag övergår nu, herr talman, till att närmare granska de konkreta förslagen i propositionen.

Herr Edenman har äntligen signalerat att han avser att i ökad omfattning ta radio och TV i utbildningens tjänst som undervisningsbärande media. Det är glädjande att ecklesiastikministern nu kommit till den insikten, samtidigt som vi måste beklaga att det inte skett tidigare. TV har funnits i vårt land i drygt tio år, radio under flera decennier, och ändå går det först nu upp för regeringen att dessa media kan sända undervisningsprogram också för vuxna och därigenom bespara samhället stora kostnader för såväl lärare som lokaler. Mittenpartierna har år efter år motionerat i riksdagen om ökad användning av radio och TV i utbildningssyfte. Vi gjorde det senast i början av denna session och vi har återkommit till saken i motionerna i anledning av förevarande proposition.

Vad vi nu får uppleva är emellertid inte en direkt satsning på etermedia-undervisning utan förslag till en utredning om formerna för denna undervisning. Vi kan alltså till nöds hoppas på en ökad satsning härvidlag, men ännu har vi inte sett några resultat. Den kommitté som regeringen nu tillsatt för att utreda dessa frågor skall ha både utredningsuppdraget och försöksverksamheten om hand. Man kan fråga sig om det är en lämplig anordning, men bortsett från detta förefaller det som om kommittén skulle komma att föregripa den sittande läromedelsutredningen, som enligt sina direktiv just har till uppgift att »överväga behovet av samhälleliga insatser på hjälpmedelsområdet även då det gäller utbildning för vuxna» samt att beakta radioutredningens förslag »och därav eventuellt föranledda åtgärder till utveckling av under-

visningen med hjälp av såväl eterburna som bandinspelade radio- och televisionsprogram».

Också en annan kommitté måste känna sig trampad på tårna av herr Edenmans utspel; det gäller den universitetspedagogiska utredningen, UPU, som just fått i uppdrag att producera program för intern TV med tanke på undervisningen vid Linköpings tekniska högskola, en uppgift som den nya kommittén nu synes ta ifrån UPU. Av vad jag nyss sagt framgår att man kan diskutera formerna beträffande detta kommittéarbete. Likaså är det diskutabelt att låta ett enda statligt organ lägga upp hela denna nya undervisning. På detta liksom på så många andra områden av samhällslivet torde konkurrens vara den faktor som stimulerar till de bästa produkterna. Som vi också framhållit i reservationen 3 bör denna utbildningstelevision handhas av flera parter än statsmakterna, bl. a. arbetsmarknadens parter, bildningsorganisationerna och näringslivet. Nyssnämnda intressenter bör alltså vara representerade i kommittén. Så synes endast i mindre utsträckning vara fallet för närvarande. Vi föreslår därför att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna som sin uppfattning att kommittén bör förstärkas med de av oss nämnda representanterna.

En stor brist i propositionen är dess koncentration på enbart förgymnasial och gymnasial vuxenutbildning. Någon satsning på postgymnasial, särskilt akademisk undervisning kan inte spåras. Vi har starkt kritiserat denna underlätenhet. Med den lyckade statskunskapskursen i radio för ett par år sedan i minnet är det förvånande att ecklesiastikministern inte redan nu vågat satsa på ökad akademisk undervisning via radio och TV. Av erfarenhet vet vi nu, att efterfrågan på sådan utbildning är stor, att den ställer sig ekonomiskt fördelaktigare än reguljär universitetsundervisning och att de många som avlagt godkänd tentamen för ett betyg i stats-

Vuxenutbildningen

kunskap gärna skulle vilja fortsätta med tvåbetygsstudier i samma ämne eller med studier för ett betyg i annat samhällsvetenskapligt ämne. Förslag har inte saknats om sådan undervisning. Låt mig erinra om att radioutredningen föreslog sådana kurser i pedagogik i radio och TV samt akademisk kurs i fysik i TV och att universitetskanslersämbetet vid flera tillfällen föreslagit — senast i sin begäran om medel för nästkommande budgetår — akademiska kurser i radio i nationalekonomi och företagsekonomi samt krävde en flerårsplan för sådan undervisning. Men vad gör då ecklesiastikdepartementet åt saken? Ingenting! Ur den synpunkten är propositionen endast en halvmesyra. Någon djärv satsning från socialdemokraternas sida på ett hela folkets universitet existerar således inte.

Från mittenpartiernas sida har emellertid under ett flertal år förslag framlagts som syftar till ett radio-TV-korrespondensuniversitet, ett universitet öppet för alla med intresse för och behörighet till sådana studier. Målet skulle vara att göra undervisning på hög nivå tillgänglig för alla som vill se och lyssna på sådana program och delta i studierna samt bereda dem möjlighet att tentera och avlägga betyg eller prov för viss kompetens. Som framgår av reservation 2 önskar vi få till stånd en utredning om ett sådant undervisningssystem i kombination med korrespondensstudier.

Flera av våra övriga förslag beträffande radio-TV-undervisning ämnar vi återkomma till i andra sammanhang. Det gäller bl. a. den särskilda rundradions möjligheter och en särskild utbildningskanal i TV. Utskottet har inte nu tillmötesgått oss på dessa båda punkter, men vi ämnar alltså upprepa kraven.

Jag vill också säga några ord om korrespondensundervisningen. Jag menar att det är en orättvisa, att brevscoleundervisningen inte är kostnadsfri så-

som fallet är med övrig undervisning som samhället ställer till de studerandes förfogande. Ofta har den korrespondensstuderande försakat åtskilligt för att kunna ha råd med sina studier, ofta har denna kategori också missat chansen till vidareutbildning i unga år. Samhället bör därför på allt sätt stödja dessa ambitiösa studerande.

I propositionen föreslås nu att cirka 1 000 brevscolestuderande skall antas som elever vid de riksrekryterande vuxenskolorna, till en början vid vuxenskolan i Norrköping. Men då vi vet att cirka 8 000 sådana studerande årligen tas emot vid Hermods-NKI frågar man sig onekligen hur det skall gå för de övriga 7 000 som herr Edenman nu inte har råd att bry sig om. Vad vill ecklesiastikministern göra åt deras situation? Vilket recept har departementschefen, och efter vilka grunder skall de 1 000 privilegierade uttas? På dessa punkter tiger departementschefen i propositionen. Kanske kan vi få besked här i kammaren nu.

Vi har lagt fram ett konkret alternativ: att staten skall betala de korrespondensstuderandes kursavgifter efter avlagda godkända tentamina. Vidare bör samhället betala kostnaderna för deltagande i preparandkurser liksom alla tentamensavgifter som hör samman med utbildningen. Om dessa åtgärder vidtas — och kostnaderna för statsverket är i det stora hela blygsamma, cirka 2 miljoner kronor — kan det med fog sägas, att de brevscolestuderande jämställts med övriga som åtnjuter samhällets utbildning. Vi förordar, som också framgår av reservationen nr 4, att frågan om ersättning till korrespondensstuderande som inte är elever vid Norrköpingsskolan blir föremål för utredning snarast möjligt. I annat fall försämras situationen för dessa elever i det att också brevscolestipendierna föreslås avvecklade.

Det skulle, herr talman, föra för långt att här till behandling ta upp alla de

Vuxenutbildningen

frågor som hör samman med vuxenutbildningens reformering. Jag vill emellertid avslutningsvis endast kort kommentera några frågor som är av principiellt intresse.

Gränsdragningsfrågorna till folkbildningsarbetet är inte helt klarlagda i propositionen. De bör därför bli föremål för fortsatt uppmärksamhet. Också jag vill ansluta mig till den uppfattning som kommit till uttryck i ett par motioner, att utbildning inom det husliga området bör anses vara yrkesutbildning och alltså bör höra hemma inom yrkesskolans verksamhetsområde. Utskottet har också gått på denna linje, vilket är glädjande.

I vår partimotion har vi föreslagit att ett särskilt vuxenutbildningscentrum skulle inrättas i Stockholm med försöksverksamhet på det vuxenpedagogiska området som en viktig uppgift. Vidare skulle såväl dag- som kvällsundervisning möjliggöras där. Försöksverksamheten skulle ske i samråd med det nyinrättade pedagogiska centrum i Stockholm samt lärarhögskolan och pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet. Från Stockholms stad har också uppvaktning ägt rum i frågan, men departementschefen har inte alls berört frågan i propositionen. Vi beklagar att utskottet inte velat ta positiv ställning till vårt förslag. Efterfrågan på vuxenutbildning är ändå speciellt stor i storstockholmsområdet, varför det hade varit befogat med en särskild sådan institution i Stockholm. Också av det skälet att ingen försöksverksamhet föregått propositionens förslag borde vår hemställan ha bifallits.

En annan viktig fråga som utskottet inte heller velat ta positiv ställning till gäller inträdeskraven till vuxenutbildningen. Vi har föreslagit att inga andra inträdesspärrear än behörighet för studier i vald ämneskurs skulle gälla för rätt till inträde vid kommunal eller statlig vuxenskola. Utskottet säger på denna punkt, att den studerande bör ha ett

klart angivet studiemål. Denna bestämmelse mjukas sedan upp till att gälla antingen önskemål om studier i flera ämnen eller en försäkran om att studierna är av betydelse för den studerandes yrkesverksamhet eller yrkesval. Bestämmelserna bör inte tolkas alltför bokstavigt, heter det vidare i utskottsutlåtandet. Man kan då fråga sig vad vi över huvud taget skall ha bestämmelserna till. Nu föreslår utskottet, att riksdagen skall ge till känna vad utskottet anfört på denna punkt.

Jag ser uppmjukningen av bestämmelsen som ett resultat av våra motioner men är givetvis inte helt nöjd, eftersom vi inte hade velat ha några spärrear alls för inträdet till olika former av vuxenutbildning, fränsett en av alla accepterad nedre åldersgräns. Det får inte bli så, att en inträdessökande avvisas bara därför att vederbörande önskar studera ett enda ämne eller inte kan uppge särskilt studiemål. Principen bör vara fritt tillträde till allt slags utbildning, och jag vädjar till ecklesiastikministern att ta hänsyn till dessa uppfattningar vid utformningen av de särskilda bestämmelserna för tillträde till lokal eller riksrekryterande vuxenutbildning.

Herr talman! Det är, som jag inledningsvis framhöll, en första etapp av vuxenutbildningsreformen som vi i dag har att behandla. Jag hoppas att det inte skall förflyta lika lång tid till dess att vi har att behandla fortsättningen av reformen som det tagit för regeringen att framlägga de förslag vi nu har att ta ställning till. De vuxenstudierande har rätt att ställa krav på snara åtgärder. Vuxenutbildningen har kommit sist i raden av angelägna utbildningsreformer. Det vilar ett tungt ansvar på oss politiker att se till att denna grupp studerande inte ges sämre villkor än övriga studerande. Vi bör därför skyndsamt ta itu med en fortsatt reformering av vuxenutbildningen.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag

Vuxenutbildningen

bifall till de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna 1, 2, 3 och 4 av herr Kaijser m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Nelander* och *Rimmerfors* (båda fp).

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Utan att göra sig skyldig till överdrift kan man påstå, att det senaste decenniet präglats av en intensiv förändrings- och upprustningsverksamhet på utbildningsområdet. Det råder i vårt land en bred enighet om att utbildningsmöjligheterna måste ökas. Även om det ännu kommer att ta åtskilliga år, innan de beslutade omdaningarna inom undervisningsväsendet helt slagit igenom, kan man redan nu på många sätt avläsa effekterna — positiva och negativa — av de förändringar som skett. Det ökade utbildningsintresset skapar en stark press på tillgängliga resurser. På grund av att spärrar som tidigare funnits försvinner, stannar allt fler ungdomar kvar i skolan under allt längre tid. Det beräknas att omkring år 1970 — d. v. s. mycket snart — 80 à 90 procent av en årskull ungdomar kommer att få en grundutbildning om 11 à 12 år.

Deita avspeglar ett dilemma i vår utbildningspolitik. Det är på ungdomsutbildning vi främst har satsat. De som nu är unga kommer följaktligen att gå ut i arbetslivet med en grundutbildning, som är mycket längre och — som vi hoppas — bättre än den majoriteten av de nu yrkesverksamma fått. Av dem som föddes så sent som på 1930-talet har 80 procent fått en grundutbildning på endast mellan 6 och 8 år. För att vi i framtiden inte skall få en besvärande utbildningsklyfta mellan unga och äldre är det helt enkelt nödvändigt att med alla till buds stående medel rusta upp och bygga ut vuxenutbildningen. Det är ett faktum som vi icke kan komma ifrån.

En förbättrad vuxenutbildning skulle enligt ecklesiastikministern bli nästa

utbildningsreform — det har framhållits flera gånger. Den proposition i frågan, som nu har lagts fram och som vi i dag behandlar, har inte mötts — det måste man med en viss ledsnad konstatera — av någon större entusiasm någonsin. Det beror på att den stora reformen har reducerats till mycket måttliga proportioner. Den ekonomiska situationen är inte längre sådan, att de många löftena kan hållas. Detta är mest påtagligt, när det gäller de reformer som fått vänta längst. Nu har den gymnasiala vuxenutbildningen till råga på allt råkat ut för en hård konkurrens om det allmännas bistånd, konkurrens med direkt yrkesinriktad utbildning. Inte minst det senaste årets utveckling på arbetsmarknaden har visat, att vi måste satsa allt större resurser på omskolningsverksamhet. Och så får det bli som det blir med utvecklingen av den gymnasiala vuxenutbildningen.

Det förtjänar uppmärksammas, att hela frågan om vuxenutbildning på heltid i realiteten skjuts på en oviss framtid. Det förklaras i propositionen, att undersökningar pågår rörande konsekvenserna av ett särskilt studiefinansieringssystem för vuxenutbildningen. Men när de kan väntas leda till resultat står i vida fältet. Detta är naturligtvis den svaga punkten i den nu föreslagna reformen. Vuxenutbildningen blir liksom hittills förbehållen dem som kan och orkar förena studier med förvärvsarbete och familjeförsörjning.

I jämförelse med de tidigare skolreformerna och mot bakgrund av de uppskruvade förväntningarna är det inget stort förslag ecklesiastikministern nu presenterar. Tyngdpunkten kommer att läggas på — detta är inget fel i och för sig, det är tvärtom förtjänstfullt — radio- och TV-undervisning med snar start för gymnasiekurser i engelska och företagsekonomi. Studieförbunden — jag vill föra också dem in i bilden, det har inte gjorts i någon större utsträckning av de tidigare talarna — får

Vuxenutbildningen

delvis nya arbetsuppgifter genom de studiecirklar som tänks arrangerade i anslutning till den eterburna undervisningen.

Bakgrunden till den relativa försiktigheten är ganska given. I ett läge med ansträngda ekonomiska och personella resurser — och det gäller givetvis inte bara på skolans område — startar man inte utan vidare projekt, som medför ytterligare mycket stora påfrestningar på ett redan hårt ansträngt undervisningsväsende. Inte heller lockar man mot denna bakgrund alltför många att på heltid gå ut ur produktionen för att i stället ägna sig åt studier.

Även om propositionens förslag alltså är avsevärt nedbantade, jämfört med utredningarnas, så kan dock — och det vill jag gärna understryka, man måste ju också säga något positivt — förslagens realiserande, generellt sett, innebära att de vuxna får en god ny chans att skaffa sig den utbildning som numera alla ungdomar får. Vi vet att det stöter på stora svårigheter att genomföra alla de nya utbildningsreformerna, och det är väl troligt, att även vuxenutbildningen kommer att möta en lång rad startsvårigheter. Det väsentliga är dock att fler utbildningsmöjligheter öppnas. Både individ och samhälle är, som lätt inses, betjänta av det.

Såväl i utskottets andra avdelning som i statsutskottet in pleno har rätt relativ enighet om det mesta i propositionen. Beträffande den svåra gränsdragningen mellan deltidskurser, anordnade i yrkesskolans regi, och studiecirklar, huvudsakligen inom studieförbunden, har utskottet varit helt ense, så också i fråga om synen på utbildningen inom det husliga området, vilket tidigare har berörts i dag. Där uttalar utskottet, att den utbildningen i stor utsträckning bör anses vara yrkesutbildning för personer med arbete i hemmet. Det är ett mycket glädjande och förpliktande uttalande. Det husliga arbetet kan inte skattas och värderas nog högt.

Sammanskrivningar mellan regeringspartiet och oppositionens företrädare har i avdelning och utskott förekommit på flera punkter. Det har dock varit omöjligt att komma överens om allt. I de tre oppositionspartiernas stora partimotioner har välgrundade yrkanden gjorts, som det inte har varit möjligt att få de kungatrogna att inse betydelsen av. Resultatet har blivit fyra samfälliga reservationer.

Utgångspunkten för reservationen angående frågan om fortsatt utredning på vuxenutbildningens område är, att viktigare aspekter på vuxenutbildningens form och innehåll i alltför ringa grad har aktualiserats i propositionen. Därför måste det bedömas som högeligen värdefullt, att en parlamentarisk utredning — man kan naturligtvis också tänka sig någon annan form av samlad utredning — snarast kommer till stånd med representanter för näringsliv och organisationsväsende i syfte att nå fram till hur den fortsatta *vidgade* vuxenutbildningen skall organiseras och finansieras. Observera att detta om den vidgade utbildningen är det betydelsefulla i reservationen! Utredningen skall utöver detta även uppmärksamma de vuxenstuderandes speciella studiesituation vad gäller förkunskaper och studieförutsättningar. Man måste — och här vill jag citera ett sydindiskt ordspråk — »veta brunnens djup och repets längd för att få upp vattnet». Man bör med andra ord känna förutsättningarna, innan man företar sig något. Den synpunkten är sannerligen tillämplig på vuxenutbildningens former, organisation och innehåll.

I det sammanhanget kommer frågan om inrättande av ett radio-TV-korrespondensinstitut på s. k. akademisk nivå in i bilden, vilket den andra reservationen tar sikte på. Enligt propositionen är avsikten, att »radio och television i väsentligt vidgad utsträckning skall utnyttjas i utbildningen såväl för att tillgodose de vuxnas utbildningsbehov som för att vidga det pe-

Vuxenutbildningen

dagogiska utvecklings- och rationaliseringsarbetet inom ungdomsutbildningen». Att radio och framför allt TV skapat nya förutsättningar för vuxenundervisningen i stor skala, har vi inom högerpartiet länge hävdad. Jag måste säga detta, eftersom mittenpartierna så kraftigt understrukt, att de har gjort det. Jag skall inte gå in på någon jämförelse för att visa vem som är duktigast. Jag vill bara framhålla, att i motioner av högerledamöter vid 1965, 1966 och 1967 års riksdagar — jag kan gå längre tillbaka om det blir nödvändigt för att bevisa vad jag vill ha sagt — har förslag framställts, att utredning, planering och försöksverksamhet för etermedias användning i stor skala för akademisk undervisning och även annan vuxenundervisning omedelbart skulle igångsättas. I motionerna har även föreslagits försök med den nu i propositionen aktualiserade kombinationen av radio- och TV-undervisning och korrespondensundervisning.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta, även om det kunde vara frestande. Jag vill blott konstatera, som även föregående talare har gjort, att man kan glädja sig över — jag hoppas att departementschefen då också blir glad — att han nu har insett, att man på ett annat sätt än vad som skett under de senaste åren bör utnyttja radions och televisionens möjligheter i vuxenutbildningen. Det är en senkommen men därför inte mindre värdefull upptäckt, som man har gjort i eklestiastikdepartementet. Jag hoppas, att statssekreteraren, som sitter här i kammaren, också kan glädja sig åt denna angenäma upptäckt.

Frågan om vem som skall handha produktionen av undervisningsprogram för utbildningstelevisionen är ur principiella synpunkter kontroversiell. Sveriges Radio är här givetvis intressent och producent och kommer att så förbli. Programbeställningar kan därutöver läggas ut hos fria producenter, och mot

detta har utskottet ingenting att invända.

Som nytt tillkommer, att staten för att tillgodose det ökade behovet av produktionsresurser förvärvar en egen studio med utrustning och inventarier i syfte att där igångsätta programproduktion under ledning av en särskild, statligt tillsatt kommitté. Gentemot denna linje hävdas från vårt håll — närmast från högerpartiet — att det borde bildas ett fristående radio- och TV-bolag med representanter för staten, näringslivet, utbildningsorganisationerna och arbetsmarknadens parter med uppgift att producera och på ordinarie TV-nät sända undervisningsprogram för vuxenutbildning.

Reservation 3 tillgodoser långtifrån helt denna tankegång men uttalar dock, att inflytandet på utbildningstelevisionens programproduktion bör utövas inte enbart av statsmakterna — främst genom utbildningsmyndigheterna — utan att även, som framhållits i högermotionen, arbetsmarknadens parter, näringslivet och bildningsorganisationerna bör vara med i verksamheten. Ett fristående bolag förordas visserligen icke i reservationen, men den statliga produktionskommittén godtas endast under förutsättning, att dess sammansättning blir sådan, att de intressenter, som jag nyss nämnt, blir representerade. Det uttalas också, något inskränkande, att kommittén kan fungera som ett centralt organ på området »i varje fall till en början».

Blir utfallet otillfredsställande ur frihetssynpunkt, konkurrenssynpunkt, har motionärerna inte avsvurit sig rätten och plikten att komma tillbaka med sitt ursprungliga yrkande.

Även den fjärde reservationen är utomordentligt betydelsefull från både principiella och ekonomiska synpunkter. Det gäller frågan om de korrespondensstuderandes situation i framtiden. Vad som redan sagts från talarstolen därom vill jag ytterligare understryka.

Vuxenutbildningen

Det har framlagts yrkande från vårt håll till och med om avslag på inrättandet av detta statliga korrespondensinstitut, eller vad vi skall kalla det, i anslutning till vuxenskolan i Norrköping. Vi har emellertid inte fört dessa synpunkter vidare utan har godtagit arrangemanget. Men vi har inte till något pris velat släppa tanken på att det skall finnas möjligheter i framtiden för de redan nu existerande privata korrespondensinstituten — framför allt Hermods-NKI — att även i fortsättningen kunna verka på lika villkor som det statliga institutet i Norrköping.

Det har givits en del sifferuppgifter i dag om hur många elever det kan röra sig om, som skulle, om de inte kan få möjlighet att studera vid institutet i Norrköping, få betala sina studier själva i stor utsträckning. Man kan ju också misstänka, att många skall ge upp sina studier i något slags uppgivelse inför den orättvisa som här otvivelaktigt kommer att föreligga. Det är ganska nödvändigt, tycker jag, att vi får litet fler synpunkter på denna betydelsefulla fråga från departementets sida och från ecklesiastikministern. Jag anser, att propositionen är till ytterlighet otillfredsställande på denna punkt och helt enkelt orättvis mot dels existerande korrespondensinstitut och, vilket är det allra betydelsefullaste i sammanhanget, dels mot kanske flera tusen korrespondensstuderande in spe. Om förslaget i propositionen genomföres utan det tillägg som anförts i reservationen, blir brevkoleeleverna vid skolan i Norrköping i ekonomiskt hänseende otvivelaktigt gynnsammare ställda än andra korrespondensstuderande. Under alla förhållanden bör rättvisa eftersträvas. Brevkoleeleverna vid skolan i Norrköping och eleverna vid de privata instituten bör ha samma villkor. Konkurrens på lika villkor måste från alla synpunkter vara den ledande allmänna principen.

Samtidigt som jag yrkar bifall till de

fyra reservationerna, vill jag till slut säga några ord om folkbildningen och dess roll i vuxenutbildningen. Det har ännu inte sagts någonting om den i dag.

Folkhögskolan har redan kommit in i bilden, och jag kan praktiskt taget helt instämma med vad herr Mattsson sade om dess problematik. Men nu gäller det alltså den rent fria och frivilliga folkbildningen, som den brukar kallas. I framtiden har vi otvivelaktigt att räkna med tre stora områden för vuxenutbildningen, vilken omhänderhas av tre olika parter, ofta i samarbete med varandra: för det första samhällets egna institutionella åtgärder för vuxenutbildning, för det andra utbildningen inom företag och organisationer och för det tredje den utbildning och den orientering om värld, samhälle och arbetsliv som ges inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet i studieförbundens regi.

I propositionen bedömes folkbildningsarbetet spela en viktig roll i vuxenutbildningen. Detta vill jag verkligen ge ecklesiastikministern en rejäl och uppriktigt menad honnör för. Eftersom de vuxnas utbildnings- och bildningsönskemål helt naturligt är av ytterligt skiftande slag, måste distributionsvägarna för en sådan utbildning erbjuda tillräcklig flexibilitet. Genom studiecirklar, arrangerade av framför allt studieförbunden, ges möjligheter till studier av mera allmän natur och i delvis andra former än vad som ingår i den institutionaliserade utbildningen. I anledning av den betydelse departementschefen sålunda med rätta tillmäter studieförbundens studiecirkelverksamhet föreslår han ett något förbättrat statligt ekonomiskt stöd fr. o. m. den 1 juli 1968. Sålunda förordas — alltså först fr. o. m. budgetåret 1968/69 — en höjning av statsbidragen till studiecirklar från 15 till 20 kronor per studiecirkeltimme, varvid ersättning till cirkelledare skall utgå med högst 15 kronor och till studiemateriel med högst

Vuxenutbildningen

5 kronor. Denna höjning kan betecknas som mycket tacknämlig och länge väntad. Det måste dock framhållas, att skolöverstyrelsen i sina *petita* till årets statsverksproposition föreslagit en höjning till 22:50 per studiecirkeltimme. Det är ett ojämnt belopp, men det grundar sig på en framräkning, och man har inte velat avrunda vare sig uppåt eller nedåt.

Den timlön, som kompetenta cirkelledare numera kräver — vilket man många gånger blundar för, men det måste sägas —, är så hög, att statsbidraget till lärarlönerna trots den nu föreslagna höjningen är otillräckligt och måste kompletteras med höjda deltagaravgifter, något som kan få konsekvenser på förmågan och beredvilligheten hos de bildnings- och utbildningssökande att över huvud taget delta i studiecirkel. Ytterligare förbättrade ekonomiska villkor för dessa torde medföra en inte oväsentlig ökning av verksamheten till fromma för samhällets totala utbildningsaktivitet.

Jag skall be att få anföra en mycket intressant sak i detta sammanhang. Så länge studiecirkel i svenska för invandrade utlänningar bedrevs på samma mindre goda villkor som andra studieämnen, lyckades studieförbunden trots intensiva ansträngningar inte komma upp till mer än omkring ett tusental cirkel. När samma studieförbund, då de erhöll ett särskilt, högre statsbidrag för undervisning i svenska språket för invandrare, varvid deltagaravgifterna bortföll, gick ut till de invandrade och ville dra in dem i denna undervisning, så lyckades man fyrdubbla verksamheten nästan på en enda gång till fromma för de invandrade och för vårt samhälle. Jag tycker, att detta — jag skulle kunna anföra fler exempel — talar för att Kungl. Maj:t bör ytterligare överväga storleken av statsbidraget till studiecirkelarna, när nästa års statsverksproposition skrivs.

Den föreliggande propositionen behandlar tyvärr inte statsbidraget till

studieförbunden för deras centrala organisation och centrala pedagogiska verksamhet. Departementschefen menar alltså, vilket framgick redan av statsverkspropositionen, att dessa anslag tills vidare skall ligga fasta, om man undantar ett nytt anslag på 100 000 kronor till utveckling av studiehjälpmedel och studiemetoder för handikappade. Det skall inte förnekas, att detta är ett ytterligt välkommet anslag.

Skolöverstyrelsen framhöll i sina *petita*, att det bidrag, som avser organisationskostnaderna för studieförbunden centralt, med hänsyn dels till kostnaderna för löner i samband med den vidgade verksamheten, betingade av det höjda anslaget till ökade pedagogiska insatser, dels kostnader för allmänna lönestegringar och ökade sociala utgifter bort uppräknas med 400 000 kronor. Detta belopp är faktiskt tilltaget i underkant. Detta har dock inte vunnit beaktande i departementet, men jag kan inte se, att man länge till kan undvika en höjning, i synnerhet som organisationsbidragen från moderorganisationerna — politiska, ideella och andra — till studieförbunden har en oroväckande tendens att inte bara ligga kvar vid det gamla beloppet utan t. o. m. — jag är ledsen över att behöva säga det — sjunka. En rundringning från departementets sida till studieförbunden kommer att bekräfta detta på ett oroväckande sätt.

Herr talman! Så återstår för mig att till sist uttrycka den förhoppningen, att denna första etapp på vägen till ett fullständigt vuxenutbildningssystem inte blir en slutstation för överskådlig framtid. Jag är medveten om och jag skall gärna säga det, att universitet och högskolor kräver sitt, att en yrkesskolreform nu plötsligt utlovats i proposition till nästa års riksdag och att grundskolans högstadium avses skola omstöpas på ett eller annat sätt. Men detta får inte skjuta nästa vuxenutbildningsetapp till en avlägsen framtid.

Allra sist vill jag kasta in en brin-

Vuxenutbildningen

nande fackla i detta sammanhang. Till råga på allt har utbildningsfrågan nämligen också, vilket man inte må blunda för, vidsträckta och svåröverblickbara lönepolitiska aspekter. Även dessa måste räknas in i ekvationen.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Detta är ett av de ärenden som nog får räknas till ett av de största under denna mycket arbetstyngda riksdag. Den föreliggande propositionen har vi väntat på med stor otålighet, och vi har även sett fram emot behandlingen av den här i kammaren.

Det visade sig att vi i utskottet lyckades uppnå mycket stor enighet. Jag tror att det är få ärenden av denna omfattning där enigheten varit så fullständig.

Utskottets yrkande upptar 52 punkter och av dessa är 48 enhälliga. I och för sig utgör de fyra punkter, om vilka vi inte blivit ense, och en del av de synpunkter som framförts i motioner inte något tecken på oenighet; kritiken har i största utsträckning inte satts in mot vad som står i propositionen utan mot vad som inte står i den.

Av de talare som hittills haft ordet har framgått, att deras huvudsakligaste kritik gällt att de väntat sig att finna mer i propositionen. De anser att den inte har gått tillräckligt långt.

Det har väckts många motioner i anledning av propositionen, och jag kan försäkra att motionerna har behandlats utförligt och med stor omsorg i utskottet. Motionerna innehåller många kloka tankar och goda uppslag. Att de inte i större utsträckning avspeglar sig i utskottets yrkanden beror inte på att utskottet i och för sig inte instämmer med motionärerna utan på att vi anser att motionärernas önskemål i stor utsträckning kan tillgodoses utan direkta skrivelser till Kungl. Maj:t eller bifall av riksdagen. En del motioner väcktes redan vid riksdagens början, alltså innan man visste vad propositionen skulle

komma att innehålla. Önskemålen i de motionerna har i stor utsträckning blivit tillgodosedda genom propositionen. I andra fall har vi ansett att vi genom vissa förtydligande uttalanden i utskottets skrivning har kunnat förvissa oss om att motionärernas önskemål skulle tillgodoses.

Detta gäller inte minst den husliga utbildningen, som flera motioner gällde och som samtliga de föregående talarna har berört. När propositionen lades fram väckte den ganska knapphändiga skrivningen beträffande denna utbildning stor oro. Med den skrivning som utskottet har gjort tror vi att alla berättigade krav har tillgodosetts. Vi har varit fullständigt eniga i sak; det har bara gällt hur man skall uttrycka sig för att få en någorlunda klar gränsdragning men samtidigt inte alltför hårt låsa utvecklingen. Det anser vi inte är lämpligt att göra på detta område. Man måste alltid i viss mån kunna laga efter läglighet.

Av reservationerna är naturligtvis den första viktigast, alltså den som begär utredning av hela utbildningsproblemet. Reservanterna ansluter sig alltså till propositionens förslag men anser att de bara är första steget på vägen mot vuxenutbildningen. Det anser även utskottsmajoriteten. Vuxenutbildningsproblemet är mycket stort, och propositionens förslag är bara första steget.

Utvecklingen går mycket snabbt på alla områden i samhället. På det ekonomiska området har utvecklingen varit oerhörd. När man t. ex. startar nya avtalsförhandlingar får man börja med att nollställa de grupper som släpar efter i utvecklingen. Därefter tar man itu med förhandlingar om de förbättringar som ytterligare skall genomföras. Vad denna proposition gör är att den nollställer de nu medelålders generationerna. Utvecklingen har kanske gått snabbare på utbildningens område än på något annat. Det är en oerhörd skillnad mellan de utbildningsmöjlighete-

Vuxenutbildningen

ter som bjuds dagens ungdomar och de som bjöds deras föräldrar. Här har man försökt att i någon mån överbrygga denna klyfta och ge de äldre generationerna en möjlighet att komplettera sin utbildning så att den motsvarar den som dagens ungdom kan få.

I utskottet har vi ansett att man borde gå något längre än vad propositionens förslag innebär. Någon talare — jag tror att det var herr Källstad — citerade utskottets skrivning på den punkten. I propositionen säges, att den som vill begagna sig av möjligheten till vuxenutbildning på gymnasiestadiet och i någon mån på grundskolans högstadium skall ha ett klart definierat mål för utbildningen. Han skall behöva denna utbildning antingen för ett yrke eller för inträde vid någon institution som han ämnar söka till. Vi har ansett att det är en för snål gränsdragning, som icke innebär någon nollställning. Man kräver inte av de ungdomar som i dag söker till gymnasierna att de skall ha ett klart definierat yrkesmål som de måste ha gymnasieutbildningen för. Detta är en senare fråga. Det är en grundutbildning, en allmänbildning de skaffar sig på gymnasiet, och vi anser att det från både samhällets och den enskildes synpunkt är ett fullt tillräckligt mål för utbildningen att man vill förvärva detta allmänbildningskvantum, vare sig man sedan skall använda det för att avancera i sitt yrke eller för att omskola sig eller för annat ändamål.

Dessutom är det omöjligt att kontrollera efterlevnaden. Om en person anmäler sig till denna utbildning och det ställs som villkor att vederbörande skall behöva den för yrkesutbildning, är det bara att säga: »Jag funderar på att söka in vid socialinstitut» — eller någonting i den stilen — »sedan jag har fått denna teoretiska utbildning.» Det finns ingen som på något sätt kan kontrollera om det är den verkliga avsikten eller ej.

Vi anser alltså inte att detta krav är befogat. Däremot vill vi inte släppa

utbildningen så helt fri som herr Nordstrandh — nej förlåt, herr Källstad — jag glömde anteckna vem det var — önskar, nämligen att det inte skall ställas några som helst villkor. Denna organisation blir nämligen så omfattande och kommer att kräva så stora insatser, inte minst på lärarsidan, att vi måste hålla den inom vissa gränser. Vi kan inte ha en ohämmad tillströmning av människor som tycker: »Jag kan ju alltid försöka, och är det inte roligt slutar jag», eller: »Nästa år tänker jag resa till Tyskland på semester, och det kunde vara trevligt att läsa tyska i vinter, så att jag kan litet när jag kommer dit.» Det finns andra möjligheter — där kommer folkbildningsorganisationerna in — att möta sådana anspråk. Här skall det verkligen vara fråga om en målmedveten studieinriktning vilken — som det sägs i propositionen — tar sig uttryck i att man vill studera, inte nödvändigtvis en fullständig gymnasiekurs men en grupp av ämnen under en längre tid. Det krävs alltså en allvarlig vilja att verkligen satsa på en utbildning. Vi torde tyvärr ändå få räkna med ett ganska stort bortfall från denna utbildning, därför att det för många kommer att visa sig att den tar mer tid och kraft än de kan ägna åt den.

Sedan kommer hela den verkliga vuxenutbildning som det moderna samhället kräver och kommer att kräva i allt större utsträckning: ständig omskolning, vidareutbildning, fortbildning eller vad vi vill kalla det. Detta gäller naturligtvis i lika hög grad för den generation som har haft möjligheter till en gedignare grundläggande utbildning i ungdomstiden. Även de kommer alltid att behöva denna fortbildning och omskolning. På detta område har vi redan mycket i gång. Både i motionerna och här i kammaren har man nämnt kommunernas, företagens och löntagarorganisationernas vidareutbildning, arbetsmarknadsstyrelsens inte att förglömma. Denna utbildningsverksamhet pågår, och den är

Vuxenutbildningen

mycket mångskiftande och mycket nödvändig. Den måste emellertid också kunna sättas in snabbt och direkt på de punkter där den behövs. Det är det stora värdet med den att alla dessa som ordnar utbildningen gör det i konkreta situationer.

Här behövs alltså utbildning nu. Ibland kan den startas med kanske bara någon månads förberedelsearbete. Den är oerhört målinriktad, ofta mycket koncentrerad. Allt detta är nödvändigt. Det måste hela tiden gå snabbt. Vi kan inte bygga upp en stor, tungrodd och stel apparat, som denna utbildning skall passas in i. Detta är ett av skälen till att vi tror att en stor parlamentarisk utredning inte är det rätta sättet att handlägga denna fråga. Uppbyggnaden måste med nödvändighet ta lång tid. Här måste något ske varje år. Vi behöver öka resurserna för den utbildning som redan är i gång. Vi måste ständigt iaktta den och följa upp den. Och det finns organ som gör det.

Jag vill erinra om de stora skolutredningar som gjorts och om vilka det talats här förut. Dessa utredningar har naturligtvis varit nödvändiga när hela vårt skolväsende skulle stöpas om. Ta som exempel grundskolereformen! Den startade med 1940 års skolutredning och fullföljdes med 1946 års skolkommision. Jag tror man vågar säga att denna skolkommision var en av de snabbast och effektivast arbetande kommittéer vi någonsin haft. Den hade visserligen ett oerhört omfattande utredningsmaterial, som skolutredningen gjort, till sitt förfogande och kunde alltså arbeta med detta som underlag. Trots det och trots att den arbetade mycket koncentrerat och mycket effektivt, tog det tre år innan den framlade sitt förslag. Dessutom håller vi ännu på med att genomföra grundskolereformen. Från den tidpunkt när 1940 års skolutredning började sitt arbete och tills grundskolereformen är helt genomförd kommer 30 år att förflyta. Ändå finns det folk som ansett

att vi har gått för hastigt fram och att det hade varit klokare att ta det litet långsammare för att kunna planlägga bättre och få det hela att flyta bättre. Vi har inte tid att vänta. Vi måste ta de olägenheter som följer med att det ibland går för fort. Så lång tid tar det alltså även om man forcerar så mycket som det över huvud taget är praktiskt möjligt. Så lång tid kan det naturligtvis inte få ta med vuxenutbildningen. Om vi nu skulle tillsätta den kommitté som begärs, nämligen en parlamentarisk kommitté med experter från näringslivet, folkbildningsorganisationerna m. fl. blir det en stor kommitté med minst ett dussin medlemmar. Var och en som deltagit i kommittéarbete vet att bara för att fastställa en sammanträdesdag, när ett dussin strängt upptagna personer samtidigt skall vara närvarande, krävs det nästan datamaskinbehandling. Även om en kommitté arbetar aldrig så snabbt måste vi räkna med att två år säkert är det allra minsta innan den kan framlägga något som helst resultat. Innan proposition kan framläggas måste dessutom ärendet remissbehandlas. Skall ingenting hända under tiden? Detta är uteslutet. Det måste hända mycket under den tiden, vilket kan föregripa kommitténs slutliga ställningstagande, så att när detta äntligen föreligger har det mesta av vad kommittén skulle utreda redan genomförts.

Jag tror inte vi har haft vår sista parlamentariska skolkommision. Det kommer säkerligen, kanske inom några få år, att behövas en ny stor utredning, inte för att planlägga en ny skol- eller utbildningsreform, utan för att göra en sammanställning av allt som skett och få en översyn av detta i syfte att dra slutsatser och eventuellt fylla igen en del luckor eller rätta till missförhållanden. Det är dock knappast tid för detta än. Framför allt vill jag framhålla att innan en sådan samlad översyn kan ske måste vi ha yrkesutbildningsfrågorna klara. Riksdagen har än-

Vuxenutbildningen

nu inte förelagts något resultat av yrkesutbildningskommitténs arbete. Vi har inte fått yrkesskolan inordnad i det gymnasiala skolsystemet. Yrkesskolan kommer — det är vi väl alla övertygade om — att i framtiden spela en mycket större roll än den gör i dag vad beträffar vuxenutbildningen. Vi måste först ha klart för oss dess framtida ställning i det allmänna skolväsendet, dess organisationsformer, dess huvudmannaskap. Inte ens denna fråga är löst. Den nu återstående mest angelägna reformen är alltså yrkesskolereformen.

Vi har också fler utredningar under arbete. Som det redan har påpekats går det inte att tillsätta en ny utredning, utan att den skulle komma att falla en del av dessa tidigare utredningar i ämbetet. Det händer redan som det nu är att de korsar varandra. Vi får avvakta tills de blir färdiga.

Detta gäller även nästa reservation, om TV-universitetet. Jag tror för min del att man något överskattar möjligheterna att bedriva akademisk undervisning via TV och radio. TV och radio kan ersätta föreläsningar vid universitet men knappast något mer, och akademisk undervisning är ju dock inte bara föreläsningar. Jag vill erinra om att när vi diskuterade universitetsfilialerna var det största bekymret hos dem som inte ville ha filialer att det inte fanns bibliotek med tillräcklig kapacitet på filialorterna. Vilken tillgång på vetenskapligt bibliotek har den som sitter i sin kammare och ser på TV? Biblioteken spelar en så stor roll i den akademiska undervisningen att det inte går att bortse från det. Sedan har vi seminarieövningarna, proseminarierna, kamratkontakter icke att förglömma vid universitetet. Dessutom lär inte någon forskarhandledning att tala om kunna utövas via radio och TV.

Radio och TV kommer alltså att ha en mycket begränsad uppgift i den akademiska undervisningen. Därmed är inte sagt att de inte kan utnyttjas i

betydligt större utsträckning än som hittills skett. Vi har emellertid haft en försökskurs, den i statskunskap, som delvis gav mycket goda resultat, och universitetskanslersämbetet håller på att arbeta med att dra slutsatser av de erfarenheter man gjorde på den kursen och även att utarbeta förslag till nya kurser. Det kan alltså väntas förslag från det hållet på detta område.

Vad beträffar möjligheterna att få avlägga examen vid universitetet är det en mycket viktig sak. Vi är alla överens om att den frågan måste lösas, men det är ju det som kompetensutredningen sysslar med. Det måste bli möjligt att genom självstudier, med eller utan hjälp av radio och TV och korrespondenskurser, kunna skaffa sig kunskaper och sedan få avlägga tentamen vid universitetet. Men det sysslar ju kompetensutredningen med. Det behöver vi ingen ny utredning till.

Reservationen nr 3 handlar om kurserna i radio och TV. Man vill ha en vidgad kommitté för att lägga upp dessa kurser. Som jag redan har sagt är stora kommittéer ett otyg. De kan inte arbeta snabbt och effektivt. I reservationen och i vissa motioner talar man om att man måste beakta näringslivets önskemål, folkbildningsorganisationernas erfarenheter o. s. v. Det finns många möjligheter för vederbörande att framlägga sina önskemål för denna kommitté och naturligtvis ännu större möjligheter för kommittén att kalla in experter och inhämta yttranden undan för undan, när kommittén behöver dem. Det är ett smidigare sätt att arbeta än att från början sörja för att alla intressenter är representerade i kommittén. Över huvud taget tror jag att det är mera rationellt att låta de så att säga ordinarie organen sköta det mesta av detta både när det gäller planläggning och uppföljning av det som redan har gjorts.

Vad slutligen beträffar den sista reservationen, den som gäller de ekonomiska villkoren för de korrespondens-

Vuxenutbildningen

studerande, föreligger verkligen en principiell skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Reservanterna säger här att det är ett rättvisekrav att de som studerar vid de enskilda korrespondensinstituten skall få göra det på samma villkor som de som studerar vid de statliga korrespondensinstituten. Det rättvisekravet är inte uppfyllt i skolväsendet i övrigt. Den som går i en privat skola har icke samma ekonomiska villkor som den som går i en statlig skola. Det är helt enkelt vår inställning att staten skall sörja för undervisningsväsendet. Privata utbildningsanstalter är tillåtna, vissa av dem är t. o. m. statsunderstödda. Men de arbetar inte på samma ekonomiska villkor som de statliga anstalterna, och vi har hittills inte i någon större utsträckning stött korrespondensinstituten. När vi nu i så hög grad bygger ut vuxenutbildningen, först och främst genom dessa lokala vuxenskolor och sedan genom utbyggandet av det statliga korrespondensinstitutet, vidgar vi ju starkt möjligheterna för alla vuxna att få fria studier, och då finns det ännu mindre skäl att samtidigt i så hög grad ekonomiskt stödja utbildningen vid privata institut.

Till slut skulle jag, herr talman, vilja framhålla att hur angelägna vi än är att utbygga denna utbildning och hur mycket den än betyder både för de enskilda och på lång sikt för samhället, måste vi i detta som i alla andra fall fråga oss vad vi har råd med. Hur långt räcker resurserna — lokal- och personalresurser och inte minst de ekonomiska resurserna? Vi måste ändå för varje år göra en avvägning och fastställa vad vi har råd med. Vi kan bli tvungna att i kärva ekonomiska lägen pruta även på det som vi anser vara i och för sig ytterst viktigt och nödvändigt.

Herr Nordstrandh citerade ett indiskt ordspråk. Det finns mycken visdom att hämta i Indien, men det finns också

en del visdom i våra egna gamla, kärva ordspråk, och jag skulle vilja sluta med att citera ett av dem: »Man skall inte sträcka sig längre än vad skinnfällan räcker.»

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är uppenbart att oppositionen är i sin fulla rätt att påtala de underlåtenhetssynder som den anser att regeringen gjort sig skyldig till. Vi menar att man här underlåtit att ta upp vuxenutbildningen i dess vidare omfattning. Det har endast tagits upp vuxenutbildning på gymnasial nivå — inte ens vuxenutbildningen genom TV.

Den postgymnasiala utbildningen finns alltså inte med i förslaget: utbildningen på akademisk nivå, utbildning som gäller näringslivet, yrkesutbildning, studieförbundens aktiviteter och även utbildning för industrin, hantverket och servicenärningarna. Inte minst saknas behandlingen av de vuxenstuderandes situation och utbildningsbakgrund.

Allt detta utgör onekligen delar av det stora vuxenutbildningsfältet vilka emellertid utelämnats i den proposition som vi nu behandlar. Jag tänker också på de förslag, som framlagts av radioutredningen om kurser i pedagogik och fysik och vilka stötts av universitetskanslersämbetet. Vidare tänker jag på förslag beträffande kursverksamhet i nationalekonomi, företagsekonomi och annat.

Detta vittnar om att det verkligen behövs en parlamentarisk utredning av det slag som vi föreslagit i reservationen varvid representanter för näringsliv och organisationerna bör ingå.

Fröken Olsson sade att vi får vänta tills yrkesutbildningsberedningen givit anledning till en proposition, men då får vi, såvitt jag förstår, vänta ett bra tag. Vid svar på en enkel fråga eller interpellation här i riksdagen för någon tid sedan antydde att det skulle dröja ganska lång tid innan yrkesutbild-

Vuxenutbildningen

ningsutredningens betänkande kunde ge anledning till någon proposition. För övrigt har vissa socialdemokrater framlagt förslag i en motion som går ut på att frågan om de vuxnas studieförutsättningar under det fortsatta reformarbetet på vuxenutbildningens område görs till föremål för en systematisk analys och kartläggning. Om jag inte missminner mig är detta tankegångar som fröken Olsson visade ganska stor sympati för vid diskussionerna i avdelningen. Det gäller bl. a. den vuxenutbildning som bedrivs av löntagargenerationerna samt samhällets stöd till den fackliga utbildningen och vidareutbildningen av kommunalt förtroendevalda. Det finns alltså socialdemokratiska förslag med en positiv inställning till en utredning av det slag som vi föreslagit i vår reservation.

Herr MATTSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Olsson sade att vi reserverat oss i frågor som inte berörs i propositionen. I mitt anförande framhöll jag, att reservationen 1 skall ses som ett positivt framåsyftande förslag. Vi har skrivit denna reservation av den anledningen att vi betraktar propositionen som en etapp på vägen mot målet. Då säger fröken Olsson, att den utredning som föreslagits med nödvändighet måste ta lång tid. Ja, den får ta den tid som krävs. Viss erfarenhet har vi vunnit av utredningar som redan är verkställda, som kan bidra till att minska utredningstiden.

Utskottet framhåller att vi nu är inne i en verkställighetsperiod; vi skall nu genomföra den första etappen. Fröken Olsson frågar vad som skall hända under den tid som utredningen pågår. Jo, då skall vi genomföra de åtgärder som vi fattar beslut om nu. Men när det skett, skall vi naturligtvis inte slå oss till ro med det, utan då skall vi ta itu med frågan om hur den vidgade vuxenutbildningen skall finansieras och

organiseras inte minst med hänsyn till de vuxenstuderandes studiesituation.

Mot den bakgrunden måste man väl kunna säga att vår reservation är positivt framåsyftande. Jag beklagar att vi inte kunde skriva oss samman beträffande denna viktiga del av utlåtandet.

Fröken Olsson sade vidare, att TV har överskattats som ett hjälpmedel i undervisningens tjänst. Men det är väl ändå anledning att på allt sätt bedriva försöksverksamhet. Det finns också all anledning att beklaga att vi hittills inte gjort det i större utsträckning än vad som skett, eftersom man genom TV-undervisning kan räkna med att spara lärarkrafter och bereda möjligheter för allt större grupper att tillgodogöra sig undervisning.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Ett par kommentarer i anledning av fröken Olssons inlägg. Jag tycker nog, att fröken Olsson målar upp alltför stora svårigheter för den parlamentariska utredningen. Det är klart, att en utredning tar en viss tid, låt oss säga två år. Men inte har vuxenundervisningen hunnit genomföras i sin fulla utsträckning under den tiden! Jag tror för min del, att det inte kommer att hända någonting nämnvärt på dessa två år, i synnerhet som yrkesskolereformen kommer emellan. I ett frågesvar fick jag tidigare veta, att propositionen om den nya yrkesskolan skulle komma att dröja. Men nu har man haft en överläggning i ecklesiastikdepartementet under ledning av statssekreteraren, och efter denna överläggning utsände man ett TT-meddelande om att yrkesskolepropositionen skulle komma betydligt snabbare än man tidigare beräknat. Detta reformarbete kommer alltså emellan.

Att jag understryker, att denna utredning bör vara parlamentarisk, beror

Vuxenutbildningen

på att den inte minst bör överväga finansieringsproblemen; dessa kan vi inte bortse från, ty de är utomordentligt viktiga och intrikata. De sammanhänger också med den lönepolitiska utveckling som blir en följd av vidgade studier.

Vidare är jag tacksam för att fröken Olsson ändrade sig och inte beskyllde mig för att ha sagt, att vi inte bör ha några som helst villkor för tillträde till institutionell vuxenundervisning. Jag är ense med fröken Olsson om att vi måste uppställa vissa villkor. Vi får akta oss för att få alltför stor avgång av elever som bara påbörjar sina studier. Det kostar ju ingenting att börja, och det kostar alltså inte heller någonting att sluta. Inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet ställs däremot inga speciella villkor; där får var och en pröva sig fram. Deltagarna satsar en avgift på fyra, fem tior för 20 lektioner, och det brukar binda dem ganska fast vid undervisningen — det har jag stor erfarenhet av.

Vad beträffar radio- och TV-korrespondensinstitutet är avsikten givetvis inte, att man bara skall titta på TV eller lyssna på radio. Observera reservationens ord om korrespondensstudier i anslutning därtill! På denna punkt kunde texten naturligtvis ha lagts ut vidare. Det rör sig självfallet inte om en envägsundervisning.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Mattsson lyssnade till mitt första anförande så måste han ha märkt att jag var mycket angelägen att framhålla just det positiva och framåtsyftande i både motioner och reservationer. Utskottsmajoriteten, motionärerna och reservanterna är fullständigt ense i sak på de allra flesta punkter. Det är bara det att utskottsmajoriteten inte tror på just en parlamentarisk utredning. Här behövs analyser — detta uttrycktes just i den socialdemokratiska motionen —, utvärdering och uppföljning av allt vad vi gör allteftersom

verksamheten kommer i gång; det måste ju från början bli något av en försöksverksamhet. Det är ytterligt angeläget att den hela tiden följs med den största uppmärksamhet, att man snabbt drar slutsatser och föreslår förändringar, förbättringar och utvidgningar. Men vi har ordinarie organ som skall göra det. Omorganisationen av skolöverstyrelsen, förstärkningen av kanslersämbetet och våra pedagogiska institutioner, som tyvärr är dåligt utbyggda, syftar till att leda utvecklingen; de skall kunna planera, fullfölja och just utvärdera vad som sker. Skolöverstyrelsen har arbetsgrupper som sysslar med delproblemen och som efter hand kan framlägga förslag. Den ekonomiska avvägningen, som herr Nordstrandh och jag är överens om är så ytterligt viktig i detta sammanhang, sker kanske främst i departementet. Det är klart att det där kommer in ett parlamentariskt inslag också, men förr eller senare får vi ju ta ställning till kostnadsfrågorna här i riksdagen. Vad som skiljer oss åt är alltså att vi tror mer på denna oavbrutna undersökningsverksamhet än på en kommitté som startar nu, arbetar två år och avlämnar ett betänkande. Det är för stelt i detta sammanhang. En sådan kommitté kan tillsättas senare men inte nu. Om yrkesskolereformen verkligen dröjer så länge som herr Nordstrandh befarar så är det mycket beklagligt, men det hindrar inte att det är ytterligt önskvärt att den ligger i botten när vi sedan skall fortsätta med vuxenutbildningen.

Herr talman! Det har påpekats för mig att jag glömde ett avsluta mitt föregående anförande med att yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter, vilket jag alltså ber att nu få göra.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Skall vi ha inträdespärar och vilka inträdeskrav skall i så fall gälla för vuxenutbildningen? Fröken Olsson har tolkat mitt tidigare

Vuxenutbildningen

yttrande så att jag skulle vara förespråkare för ett system helt utan inträdeskrav. Det verkade som om herr Nordstrandh också skulle ha tolkat mig så. Jag har sagt att inga andra inträdes-spärrar än behörighet för studier i vald ämneskurs bör gälla för rätt till inträde vid kommunal eller statlig vuxenskola. Utskottet skriver på den punkten att den studerande bör ha ett klart angivet studiemål. Sedan mjukas bestämmelsen upp till att gälla antingen önskemål om studier i flera ämnen eller en försäkran att studierna är av betydelse för den studerandes yrkesverksamhet eller yrkesval.

Vidare heter det i utskottsutlåtandet att bestämmelsen inte bör tolkas alltför bokstavligt, och då kan man ju fråga sig vad vi skall ha bestämmelser till. Men jag har inte sagt att det inte skall förekomma några inträdeskrav alls.

Herr MATTSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! När jag yrkade bifall till reservationen 1 om den parlamentariska utredningen, så tänkte jag liksom herr Nordstrandh på kostnaderna för den fortsatta vuxenutbildningen. Nog kan det framkomma många utmärkta förslag i en utredning, men man får också ta hänsyn till om vi har råd att genomföra dem. Och det är väl synd, fröken Olsson, om en utredning föreslår utmärkta åtgärder men får, när betänkandet är färdigt, kontatera att visserligen var förslaget bra, men man hade inte råd att genomföra det. Då är det bättre att de ekonomiska synpunkterna också kommer med i utredningens arbete. Om utredningen då finner att ett förslag är för dyrt, får man pröva andra vägar.

Det är bl. a. detta som varit motivationen för reservationen, i vilken vi sagt att vi också vill ha in parlamentarikerna i utredningsarbetet.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar, men fröken Olsson tar fel igen, när hon talar om att jag sagt, att yrkesskolereformen kommer att dröja. Det var en annan talare som sade det. Jag refererade ett annat utbud, nämligen det att vi kan vänta reformen redan nästa år. Jag vill bara korrigera den saken.

Sedan vill jag säga, att jag inte alls har tolkat herr Källstads uttalande. Det avstår jag gärna från. Jag har endast sagt, att jag inte utan vidare vill svara för vad han kan ha sagt.

Medan jag nu ändå har ordet, vill jag beträffande brevkoleeleverna säga till fröken Olsson, att många brevkoleelever får dras med stora kostnader för att kunna bedriva sina studier. Det kostar ingenting att delta i lokal- eller rikrekryterande vuxenutbildning och inte heller att vara brevkoleelev vid skolan i Norrköping — förutsatt givetvis att man uppfyller vissa minimivillkor för att kunna bedriva sådana studier. Men för tusentals elever kommer det att kosta mycket pengar att studera vid t. ex. Hermods-NKI; det gäller dem som redan studerar där och inte vill lämna institutet och sådana som börjar studera där framdeles. Jag tycker nog ändå, vi bör vara överens om att det här rör sig om rättvisan eller ej.

Att det sedan också rör sig om pengar, är en sak som vi kan diskutera, men vi kan inte diskutera rättvisekravet.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Nordstrandh även för detta påpekande och skall försöka föra bättre anteckningar i fortsättningen, så att jag inte blandar ihop olika talare.

Sedan vill jag säga till herr Mattsson att beträffande frågan om de ekonomiska möjligheterna gäller det att göra en avvägning mellan alla de olika anslag vi beslutar om här i riksdagen. En kommitté som sysslar med frågor på ett område kan inte väga utgifterna för det området mot alla andra utgifter som vi

Vuxenutbildningen

skall besluta om här. Därför är det ingen mening med att en sådan kommitté gör de ekonomiska avvägningarna. Kommittén skall framlägga förslag som den anser vara önskvärda och genomförbara i och för sig, och sedan får fackdepartementet, finansdepartementet och slutligen riksdagen säga om vi har råd med åtgärderna eller inte och då väga förslagen mot alla andra anslagskrav som framkommer. Det är ingen glädje med att man i kommittén sitter och gör sådana avvägningar.

Herr LARSSON i Öskeviksby (cp):

Herr talman! I proposition nr 85 framhåller departementschefen att undersökningar pågår i syfte att förändra studiefinansieringssystemet för vuxenutbildningen. Statsrådet påpekar emellertid också att behov föreligger »att inom ramen för gällande studiesociala system göra förändringar som leder till större möjligheter för de vuxna att bedriva gymnasiala studier». Departementschefen säger vidare: »Huvudlinjen i det föregående framlagda reformförslaget är att så långt möjligt underlätta för den enskilde att tillgodogöra sig utbildningen. Ett utbyggt studieprogram skall därför erbjudas inom ramen för lokal gymnasial vuxenutbildning.»

Andra lagutskottet konstaterar: »Enligt propositionens förslag skall vuxenutbildning bedrivas dels lokalt med kommunerna som huvudmän, dels i riksrekryterande skolor. Den lokala undervisningen avses huvudsakligen skola ske genom deltidsundervisning. Det förutsättes dock att den enskilde studeranden, i varje fall på de största orterna, har möjlighet att utforma sitt studieprogram så att heltidsstudier i praktiken kan bedrivas.»

I samband med att förslag framlägges om höjning av maximibeloppet för lån ur allmänna studielånefonden för de studerande som bedriver heltidsstudier och har försörjningsplikt mot barn fö-

reslås att vuxenutbildningsbidraget avvecklas. Detta innebär att studerande som kan bedriva heltidsstudier vid den lokala vuxenundervisningen förlorar möjligheten att få vuxenutbildningsbidrag och är utestängd från möjligheten att få bidrag enligt studiehjälpsreglementet. För denna kategori av studerande bortfaller således vuxenutbildningsbidraget utan att någon motsvarande ersättning lämnas. Det leder till försämrade möjligheter och minskad valfrihet för vissa elever.

Departementschefen säger i propositionen: »Jag vill avslutningsvis beröra en fråga av betydelse för de riksrekryterande gymnasiala skolorna. Vid ett förverkligande av mina förslag kommer elevantalet vid dessa skolor att stiga. Särskilt blir detta fallet för skolan i Norrköping. Det kan inte uteslutas att vissa svårigheter kan uppstå med att skaffa inackorderingsrum för de studerande.» Departementschefen förutsätter alltså att vi skall få en starkt ökad elevtillströmning till de riksrekryterande skolorna, och detta är säkert en riktig bedömning. För att minska trycket på den riksrekryterande utbildningen tycker jag det skulle vara naturligt att i ett sådant läge stimulera till heltidsundervisning vid lokal utbildningsanstalt i stället för att diskriminera denna studieform jämfört med den riksrekryterande.

Det framlagda förslaget till vuxenutbildning syftar ju enligt departementschefen till större möjligheter för de vuxna att bedriva studier. Den föreslagna begränsningen av rätten till studiebidrag motverkar detta syfte. Vi torde väl vara överens om att det för vissa vuxenstuderande är angeläget att ett snabbt studieresultat ernås genom heltidsstudier. Jag tycker då att vi också kunde vara överens om att det kan vara till fördel för både den enskilde och samhället om dessa studier kan bedrivas på hemorten vid lokal utbildningsanstalt.

Vuxenutbildningen

I en reservation vid andra lagutskottets hemställan under B har reservanterna yrkat att heltidsstuderande vid vuxenutbildningsanstalter med lokal rekrytering skall komma i åtnjutande av studiebidrag enligt studiehjälpsreglementet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Den proposition, som nu debatteras och som ligger till grund för utskottsutlåtandet om vissa åtgärder på vuxenutbildningens område, har vad gäller ändring i studiehjälpsreglementet behandlats av andra lagutskottet, vilket herr Larsson i Öskeviksbynys har framhållit.

Reglementets bestämmelser är nu så utformade att de som studerar på deltid ej äger rätt till studiesocialt stöd. Men de kan under vissa perioder erhålla vuxenutbildningsbidrag. I propositionen föreslås det emellertid att dessa vuxenutbildningsbidrag skall slopas. Försvårade ekonomiska omständigheter kan därför inträffa för den del studerande som vill bedriva sina studier lokalt.

Enligt propositionen skall vuxenutbildningen i huvudsak erbjudas i form av deltidstudier. Det hindrar inte att många önskar förbättra och förnya sin utbildning genom att bedriva mer målmedvetna och koncentrerade studier i flera deltidskurser på kortare tid och på så sätt bli heltidsstuderande vid den lokala vuxenutbildningen. Då vi anser, att de som väljer en sådan studieform ej skall missgynnas, har vi reserverat oss i utskottet.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid andra lagutskottets hemställan under B.

Herr talman! Jag vill också helt kort uttala min glädje över att andra lagutskottet enhälligt biträtt folkpartiets och centerpartiets motioner om ändring i studiehjälpsreglementets bestämmelser beträffande resetillägg. Det innebär att endast färdvägens längd blir

avgörande för om resetillägg skall utgå, då det s. k. fågelvägssystemet, som skapat svårbegripliga orättvisor, avskaffas. Jag skall be att få citera andra lagutskottets utlåtande på s. 12: »De gällande reglerna om resetillägg får i många fall egendomliga och godtyckliga konsekvenser. Det inträffar att en elev med kort avstånd från bostaden till skolan fågelvägen men med relativt långt avstånd färdvägen ej får resetillägg eller får lägre resetillägg än annan elev som har kortare avstånd färdvägen men vars färdväg bättre överensstämmer med fågelvägens sträckning.»

Vi som aldrig velat ha detta orealistiska fågelvägssystem betraktar andra lagutskottets enhälliga utlåtande på denna punkt som en stor framgång.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Som framgår av utskottsutlåtandet råder praktiskt taget enighet om vuxenutbildningsreformens studiesociala sida som behandlats av andra lagutskottet. Det är endast på en punkt som några utskottsledamöter reserverat sig. På den punkten är skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas inställning i verkligheten mycket obetydlig. Detta torde också ha framgått av herr Jönssons i Ingemarsgården anförande. Frågan gäller om man skall ge studiebidrag vid den lokala vuxenutbildningen.

Den lokala vuxenutbildningen skall — därom är alla ense — tills vidare bedrivas i form av deltidskurser. Avsikten är alltså att de studerande skall bedriva studierna vid sidan av förvärvsarbete. Det är inte befogat att utge studiebidrag i sådana fall. Därom torde också alla vara ense. Nu kan det emellertid vid särskilt sällsynta tillfällen inträffa att en studerande samtidigt deltar i ett flertal deltidskurser och därmed fyller hela sin dag med studier.

En sådan elev kan sägas bedriva studier på heltid. Reservanterna gör gällande att studiebidrag skall utgå i så-

Vuxenutbildningen

dant fall, eftersom de som bedriver heltidsstudier vid de lokala riksrekryterande skolorna i Härnösand och Norrköping får studiebidrag. Jag ger i princip reservanternas rätt i detta resonemang. Utskottet avvisar inte heller tanken på att studiebidrag skall utgå i sådana här fall. Det finns emellertid visst skäl för att utskottet intar en något avvaktande hållning. Som jag tidigare sagt skall den lokala undervisningen bedrivas som deltidsundervisning. Det är endast på ett fåtal orter, kanske enbart i de tre största städerna, som det kommer att finnas möjligheter till sådana kombinationer av kurser som reservanternas tycks åsyfta. Det torde därför röra sig om ett mycket begränsat antal studerande som skulle komma i åtnjutande av detta studiestöd. Det är kanske diskutabelt om ett fåtal elever i de största städerna skall ges särskilda förmåner. Enligt min mening är det riktigt att avvakta den fortsatta utbyggnaden av vuxenutbildningen. När undervisningen på det lokala planet reguljärt kan anordnas som heltidsundervisning bör studiebidrag självfallet ges.

Det är också viktigt att man håller i minnet att den nuvarande reformen — vilket sagts många gånger tidigare i debatten — bara är ett första steg i fråga om vuxenutbildningsstödet. På detta område måste naturligtvis mer hända i framtiden. Departementschefen har också meddelat att det finns en särskild arbetsgrupp som sysslar med utformningen av det framtida studiesociala stödet. Under sådana omständigheter synes det riktigtast att man avvaktar vad denna grupp kommer fram till innan man definitivt tar ställning i frågan. Detta kan vara så mycket mer befogat eftersom reservanternas förslag — såvitt jag förstår — innebär vissa författningsmässiga komplikationer. Det kan inte direkt infogas i det nuvarande systemet.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat belysa utskottsmajoritetens inställ-

ning. Den reform vi i dag skall stadfästa är ett steg i rätt riktning, ett — såvitt jag förstår — mycket betydelsefullt steg. Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i andra lagutskottets utlåtande nr 45.

Herr LARSSON i Öskeviksby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först betona — liksom herr Fredriksson nyss — att meningsskiljaktigheterna om de studiesociala åtgärderna inte var stora i andra lagutskottet. Herr Fredriksson sade också att han i princip kunde ge reservanternas rätt.

Jag tror att det är viktigt att vi betänker att vuxenutbildningen mycket snabbt kommer att utvidgas och få ett större antal elever. Jag berörde i mitt inledningsanförande vad detta kan leda till i form av investeringar på orter med riksrekryterande skolor. Jag anser att vi måste se till att reformen även i inledningsskedet vrids i rätt riktning, och om vi är överens om att vi i framtiden bör ha en vuxenutbildning som är så utbyggd att det blir naturligt med heltidsstudier även lokalt, bör vi redan i dag jämställa den lokala heltidsundervisningen med den riksrekryterande.

Herr ELMSTEDT (cp):

Herr talman! Vid åtskilliga tillfällen har vi tidigare under åren diskuterat de studiefinansiella förhållandena för olika kategorier studerande, inte minst de korrespondensstuderande. Jag har för avsikt att i huvudsak uppehålla mig vid reservationen 4 till statsutskottets utlåtande nr 117, som behandlar just dessa förhållanden, och framföra några synpunkter i sammanhanget.

De korrespondensstuderande är som också påpekats tidigare här i dag en grupp av heterogen karaktär i så måtto, att de studier som de bedriver är högst skiftande både till omfattning och innehåll.

Vuxenutbildningen

I reservationen 4 tas dessa frågor upp till granskning, och en lösning av dem krävs. I allmänhet är det tre dominerande avsnitt, som för dessa studerande är särskilt kostnadskrävande. Det är avgiften för deltagande i preparandkurser, det är tentamensavgifterna och den dryga kursavgiften.

I propositionen om vuxenutbildningen har vissa förbättringar på det studiefinansiella området för korrespondensstuderande föreslagits, men dessa inskränker sig till utvidgningen av den riksrekryterande vuxenskolan i Norrköping. De korrespondenselever som där skall kunna beredas plats kommer att få en helt kostnadsfri undervisning, vilket vi självfallet hälsar med tillfredsställelse.

Enligt propositionen skulle så småningom 1 000 korrespondensstuderande elever tas in vid Norrköpingsskolan, men då vi vet att vårt största korrespondensinstitut årligen tar emot 8 000 studerande för studier av den typ det här är fråga om, förstår man att många ambitiösa korrespondensstuderande även i fortsättningen är förpassade till en stryckklass, ja t. o. m. till en hårdare sådan, eftersom de nu utgående brevskestipendierna enligt propositionen försvinner i och med utvidgningen i Norrköping. De kommer att utgå även nästa år, men därefter föreslås de bli avvecklade.

Jag är medveten om att den ökade satsning på vuxenutbildning som kommit till stånd runt om i landet kan innebära en avlastning av korrespondensstudierna. Det är troligt att så kommer att ske, men detta är endast ett antagande. Under alla förhållanden kommer stora grupper av dessa människor att hamna i mycket sämre ekonomiskt läge än dem som lyckas bli intagna vid Norrköpingsskolan.

Undervisning per korrespondens är för samhället ringa kostnadskrävande. Vi vet att undervisningsväsendet är hårt utnyttjat och att det måste ta tid innan

vuxenutbildningen kommer i gång i avsedd omfattning. Jag tror att det vore klokt att stimulera de korrespondensstuderande på sätt som förordas i reservation 4. I denna yrkas att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag på 500 000 kronor för bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för preparandkurser och tentamina. Vidare hemställs om en utredning om ersättning till korrespondensstuderande, som ej är elever vid vuxenskolan i Norrköping. Det avser sålunda studerandes avgifter för brevkurser för sådana elever, som inte får plats vid skolan i Norrköping.

Det ofta med fullt fog åberopade statsfinansiella läget kan knappast ha aktualitet i detta sammanhang, eftersom det inte kan röra sig om så stora årliga belopp. En utredning torde ganska snabbt kunna få fram ett förslag i ärendet, och jag har en känsla av att det självfallet inte kan röra sig om mer än en eller ett par miljoner kronor per år. Man undar då varför inte majoriteten i utskottet och avdelningen kan visa den generositet som reservanterna här föreslår. För många enskilda studerande, som via skattsedeln hjälpt till att bygga ut vårt skolväsende på så många områden, är den egna fortbildningen, i den mån den bedrivs via korrespondensundervisning, ekonomiskt mycket kännbar. Man tycker väl inte från majoritetens sida att gruppen är så liten att detta inte spelar någon roll. Ofta är det fråga om människor som i sin ungdom av olika skäl fått avstå från den vidare utbildning vartill de var lämpade och nu jämsides med förvärvsarbete och ansvar för familj kompletterar sina kunskaper utan att anstränga det reguljära undervisningsväsendet.

Som jag tidigare påpekat kan inte alla beredas plats vid skolan i Norrköping, och rättvisekravet borde föranleda riksdagen att skyndsamt vidtaga de mått och steg som erfordras för att rätta till missförhållandena på detta område. Frö-

Vuxenutbildningen

ken Olsson nämnde i sitt anförande att rättvisekravet inte är relevant i detta sammanhang. När riksdagen nu ger de korrespondensstuderande vid skolan i Norrköping en förmån framför andra korrespondensstuderande talar dock starka skäl för att de senare kompenseras på annat sätt, exempelvis så som föreslagits av reservanterna. Korrespondensstudier är ändå för många den enda möjligheten att kunna studera.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till samtliga reservationer som är fogade vid statsutskottets utlåtande nr 117.

Beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 45, som behandlas samtidigt med statsutskottets utlåtande nr 117, vill jag fråga utskottets talesman om de korrespondensstuderandes eller de brevkolestuderandes finansiella förhållanden fullständigt kommer att lösas i framtiden. På s. 10 står: »De som bedriver brevkolestudier vid skolan i Norrköping kan sägas bli jämställda med övriga vuxenstuderande i studiesocialt avseende.» Det är naturligtvis riktigt. Vidare står det: »Enligt utskottets mening finns det emellertid goda skäl för att i framtiden förbättra det studiesociala stödet till brevkolestuderande. Utskottet anser sig kunna utgå från att frågan kommer att uppmärksammas under de pågående övervägandena om ett studiefinansieringssystem för vuxenstuderande.»

Eftersom jag är en av motionärerna i denna fråga har jag ett visst intresse av att få veta om utskottets skrivning kan tolkas så, att utskottet inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att medverka till att de korrespondensstuderandes studiefinansiella problem löses.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Vi har mycket länge talat om behovet av en utökad och väl organiserad vuxenutbildning. Som fröken Olsson sade har vi med otålighet väntat på en proposition i ärendet. Nä-

ringslivets omdaning, kunskapsexplosionen som bl. a. innebär att förvärvade kunskaper snabbt föråldras, de stora generationsskillnaderna i fråga om utbildning och därav följande rättvisekrav men framför allt omsorgen om den enskilda människan och hennes möjligheter att utvecklas medför krav på reformer som radikalt förbättrar de vuxnas studie- och utbildningsmöjligheter. Också de som i dag är unga och kan utnyttja redan beslutade reformer i fråga om ungdomsutbildningen har intresse av att vuxenutbildningen byggs ut.

Den frihet i studievalet som är en grundläggande princip för ungdomsutbildningen blir av mindre värde, om den inte förenas med möjligheten att genom förnyat val senare i livet ändra utbildningens inriktning. Likaså kommer det även för dessa kategorier att föreligga behov av vidareutbildning som ett led i anpassningen till en föränderlig arbetsmarknad.

Behovet av en reform på vuxenutbildningens område är alltså mycket väl dokumenterad. En sådan reform har också redan länge ställts i utsikt. Det är flera år sedan ecklesiastikministern lovade att, sedan vissa förarbeten slutförts, göra »ett stort utspel» på vuxenutbildningsområdet. Vi har fått veta att nästa stora skolreform skulle gälla vuxenutbildningen.

Nu har vi fått den länge väntade propositionen, men tyvärr blev det inte något särskilt stort utspel, och någon stor reform är det inte fråga om. Redan propositionens rubrik vittnar om detta; i den talas det om vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. Utskottet anknyter till detta och konstaterar att förslagen i propositionen inte spänner över hela fältet men representerar en viktig etapp på vägen. Det är väl så vi får se på det framlagda förslaget.

Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse över att vi kommit ett stycke

Vuxenutbildningen

på vägen. Propositionen innehåller många värdefulla ingredienser och en hel del förslag som innebär betydande förbättringar för de vuxenstuderande. Ändå är det omöjligt att dölja att den framlagda propositionen också medför besvikelse. Det blev inte, som jag sade, det stora utspel som vi hade hoppats på, och stora områden av vuxenutbildningens vida fält förblir alltfört orörda. Propositionens begränsning till att i huvudsak gälla förgymnasial och gymnasial utbildning innebär att övrig vuxenutbildning inte blivit närmare behandlad. Det återstår således mycket att göra på vuxenutbildningens område. Enligt min mening — jag ansluter mig därvid till tidigare talare — står därför behovet av en samlad översyn av hela vuxenutbildningen kvar.

Folkpartiet har i sin partimotion föreslagit en sådan översyn, genomförd av en parlamentariskt tillsatt kommitté, vilken skulle ägna särskild uppmärksamhet åt av företag, organisationer, myndigheter m. fl. bedriven vuxenutbildning, det fria fortbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen, radions och televisionens verksamhet för vuxenutbildning, korrespondensundervisningens möjligheter att komplettera annan vuxenutbildning och samordnas med denna, de vuxenstuderandes speciella studiesituation med hänsyn till deras förkunskaper och studieförutsättningar samt frågan om införande av ett effektivt studiesocialt stöd åt de vuxenstuderande.

Enligt utskottets mening är det välbetänkt att myndigheter och organ inom utbildningsområdet har uppmärksamheten riktad framåt mot en ytterligare utveckling av vuxenutbildningen. Jag delar denna uppfattning, men det är lika angeläget att de beslutande instanserna, regering och riksdag, har uppmärksamheten riktad framåt och genom en parlamentarisk utredning förbereder ytterligare åtgärder på detta

stora område. Jag yrkar därför bifall till reservationen 1.

Vid det här laget har det mesta blivit sagt i detta ärende. Jag kan för min del ansluta mig till vad herr Källstad tidigare har yttrat, men det finns ändå tre delproblem som jag ytterligare vill beröra något.

Det första är gränsdragningsfrågan mellan det fria folkbildningsarbetet och den reguljära vuxenutbildningen. Däri inbegriper jag också yrkesskolans deltidskurser för vuxna. Utskottet har haft att behandla vissa motioner gällande utbildning på det husliga området och har klart sagt ifrån, att denna utbildning i stor utsträckning bör anses vara yrkesutbildning för personer med arbete inom hemmet och alltså höra hemma inom yrkesskolans verksamhetsområde. Jag är mycket tillfredsställd över att detta är sagt och att utskottet har kunnat ena sig om den skrivningen.

Propositionen är enligt vår mening något oklar på denna punkt och talar om att kurser inom den lokala vuxenutbildningen ej bör anordnas inom vissa ämnen som införts på fackskolans läroplan. Genom utskottets uttalande och under förutsättning att riksdagen följer utskottet, bör det stå klart att ecklesiastikministerns uttalande ej skall gälla utbildningen på det husliga området. Jag är angelägen om att understryka detta. Någon möjlighet till missförstånd i detta fall får inte föreligga.

I övrigt anser jag att gränsdragningsfrågorna bör ytterligare utredas. Vad som i det sammanhanget är angeläget är att få till stånd ett väl fungerande samarbete mellan de berörda parter, som är engagerade i vuxenutbildningen. Folkpartiet har föreslagit att det i varje kommun — där vi har följt utredningarna — vid sidan av skolstyrelsen skall finnas ett vuxenutbildningsråd sammansatt av representanter från skolmyndigheterna, det fria folkbildningsarbetet och näringslivet och med uppgift att kartlägga behovet av och upp-

Vuxenutbildningen

rätta plan för den lokala vuxenutbildningen.

Jag är övertygad om att ecklesiastikministern är alltför optimistisk när han menar att detta samarbete kan komma till stånd inom skolstyrelsen. Det finns ingen borgen för att skolstyrelserna har eller får en sådan sammansättning att detta blir möjligt. Därför föreligger enligt min mening ett stort behov av dylika samarbetsnämnder. Jag beklagar att de inte görs obligatoriska men hoppas att skolstyrelserna ändå skall finna det angeläget att tillsätta dessa vuxenutbildningsråd för att på det sättet få till stånd ett samarbete som jag anser utomordentligt angeläget, om vi skall undgå onödig och oriktig konkurrens och dubbelarbete. Genom ett sådant samarbete kan vi få en riktig planering och en effektivt fungerande vuxenutbildning. Även på länsplanet torde behov av samarbetsnämnder komma att föreligga, men jag är medveten om att behovet där inte är lika markerat.

Den andra fråga jag ville beröra är minimiantalet aktiva studerande för att få anordna ämneskurs och antalet aktiva studerande för delning av ämnesgrupp. Utredningarna föreslår att ämneskurs skall kunna anordnas med lägst åtta deltagare vid kursens start. Departementschefen har ansett att ett något högre minimiantal inte bör väcka betänkligheter och föreslagit ett genomsnittligt antal av lägst 12 för upprätande av kurs.

Självfallet kommer denna bestämmelse, detta relativt höga tal, att lägga hinder i vägen för en väl utbyggd vuxenundervisning på många orter, särskilt givetvis inom glesbygderna. I vissa fall kan man välja att gå över till studie-cirkelverksamhet då det, som alla vet, räcker med fem deltagare, men då blir det under helt andra förutsättningar och med ett helt annat statsbidrag. Jag tror att det hade varit riktigt att på denna punkt biträda folkpartiets motion, enligt vilken man ville ge Kungl. Maj:t eller

den Kungl. Maj:t förordnar möjlighet att med hänsyn till glesbygdernas förhållanden sänka minimumtalet till lägst åtta. Jag hoppas att det slutliga resultatet av dagens förhandlingar i detta ärende inte skall binda ecklesiastikministern alltför mycket på denna punkt, utan att han skall ha möjlighet att vara generös med undantag, när det gäller just detta minimala.

Det höga talet 35 för delning av grupp kommer säkerligen att få negativ verkan på studieresultatet i vuxenundervisningen. Grupper av den storleksordningen vållar läraren stort bekymmer i den vanliga ungdomsutbildningen, där man ändå har ett relativt homogent elevmaterial. I de grupper det gäller med det blandade elevmaterial som det härvidlag måste bli fråga om och där var och en är i behov av särskild handledning, måste svårigheterna bli ännu större. Uppgiften kommer, såvitt jag kan bedöma, att bli utomordentligt svår — jag skulle nästan vilja säga övermänsklig. Förslaget innebär också en betydande försämring mot vad som för närvarande gäller inom kvällsgymnasierna, där delning får ske vid ett elevantal av 26. I folkpartimotionen föreslås att maximumtalet fastställas till 30, vilket får betraktas som en medelväg. Enligt min mening är det angeläget att en sådan sänkning kommer till stånd, och jag yrkar bifall till motionen på den punkten, som av utskottet upptas under mom. 21.

Den tredje frågan, som jag ville något beröra, är de korrespondensstuderandes ställning. Den frågan har behandlats tidigare här mycket utförligt senast av herr Elmstedt, och jag skulle kunna ansluta mig till vad han har sagt och själv avstå från att yttra mig i frågan. Emellertid är det enligt min mening en stor fråga, inte minst därför att det är en rättvisefråga.

De korrespondensstuderande som får förmånen av att bli inskrivna vid vuxengymnasiet i Norrköping kommer att få

Vuxenutbildningen

fri undervisning, fria preparandkurser samt tentamensavgifterna betalda, men hur går det för alla dem som inte kommer med där? De får inte några som helst förbättringar. De får inte ens behålla de utomordentligt små förmåner de har, utan även de förmånerna skall tas ifrån dem. Kungl. Maj:t föreslår nämligen att systemet med brevs-kolestipendier avvecklas om något år. Det är inte att förvåna, om många finner ett sådant förslag upprörande. Det gäller bl. a. folk som bor illa till men som har korrespondensstudier som en möjlig utväg.

Det gäller sådana som av andra skäl — arbetsförhållanden, familjehänsyn o. s. v. — är förhindrade att delta i annan undervisning och därför behöver välja denna väg. Det är i mycket stor utsträckning sådana vuxenstudier som behöver undervisningsformer, som gör dem oberoende av fasta studietider och resor till och från lektionerna. De måste ha möjlighet att på egen hand koncentrera sig på studierna de kvällar de har till sitt förfogande. För alla dessa är korrespondensstudierna en naturlig och effektiv väg. Brevundervisningen är därjämte föga kostnadskrävande för samhället och det borde därför vara angeläget att understödja denna undervisning i större utsträckning än vad som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition.

I en av de reservationer som är fogad till utskottsutlåtandet, reservationen nr 4, tillstyrks motionsförslag om att ersättning skall utgå till korrespondensstuderande för avgifter för deltagande i preparandkurser och för avläggande av tentamina. Därjämte begärs att riksdagen i anledning av motionsförslag i skrivelse till Kungl. Maj:t skall »hemställa om utredning om ersättning till korrespondensstuderande, som ej är elever vid statens skola för vuxna i Norrköping, för deras utgifter för sådan undervisning som ej utgöres av preparandkurs». I reservationen i fråga hemställs

även att det i anledning av motionerna I:791 och II:990 till bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för preparandkurser och tentamina för budgetåret 1967/68 måtte anvisas ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

Jag ber att få yrka bifall till denna reservation liksom också till reservationerna 2 och 3.

Fröken Olsson slutade sitt intressanta anförande med att citera ett ordspråk: »Man skall inte sträcka sig längre än vad skinnfällan räcker.» Det är självklart att man vid ställningstagande till frågan om vuxenutbildningens omfattning har att ta hänsyn till bl. a. de ekonomiska resursernas begränsning, men låt oss inte glömma att utbildning är en investering som på sikt i hög grad är produktivitets- och lönsamhets-skapande. Undersökningar i flera länder visar att effekten av ett givet investeringsbelopp på det samhällsekonomiska området kan vara tre till fyra gånger större om det placeras i utbildning än om det placeras i fast kapital. Detta är ett förhållande som vi inte bör glömma bort, när vi går att besluta i den här frågan.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Talet om att ett minimum antal på 12 särskilt skulle gå ut över glesbygderna måste vila på ett missförstånd. Vuxenutbildningen skall huvudsakligen äga rum på gymnasieorterna. Inget gymnasium ligger i glesbygd utan i tätorter och t. o. m. i ganska stora sådana. Däremot omfattar många gymnasieregioner en mycket stor glesbygd, och det kan naturligtvis vara svårt för invånarna där att ta sig fram till gymnasieorten, men kan de göra detta finns alltså elevunderlaget på själva gymnasieorten, och då spelar det ingen roll, om de som kommer från själva glesbygderna är fler eller färre. Men

Vuxenutbildningen

många av dem kommer naturligtvis inte att på grund av avståndet kunna utnyttja gymnasiet inom den region de tillhör. Det är ju just för dessa glesbygdsinvånare som korrespondensskolan är tänkt.

När det gäller frågan om maximitalet, d. v. s. frågan huruvida grupperna skall bestå av 30 eller 35 elever, måste vi ta hänsyn till att det i denna undervisning är mycket viktigt med en hård ransonering av lärarkrafterna; det är väl i fråga om lärarna som vi kommer att få de egentliga flaskhalsarna i denna utbildning. Som det redan tidigare i debatten framhållits, måste vi tyvärr i denna utbildning räkna med ett ganska stort bortfall av elever, och vi får därför inte göra grupperna för små från början. Det blir också i denna utbildning i stor utsträckning fråga om självstudier. Större delen av studierna kommer att skötas enskilt eller i form av grupparbete. Lärarens undervisning blir mer föreläsningssmässig, och då kan han ha hur många elever som helst. Han skall dessutom ge en viss personlig handledning och studierådgivning. Han bör hinna med ganska många elever, eftersom studierna till så stor del kommer att bedrivas enskilt eller i grupp.

Att det är möjligt att ha lägre maximitalet i de vanliga skolorna beror på att dessa har många hundra elever, varigenom det blir möjligt att genom delning komma ganska nära maximitalet. Vid vuxengymnasierna blir det i regel inte fråga om mer än en eller högst två grupper i varje ämne. Det betyder att man mycket sällan uppnår maximitalet. Oftast blir det en mindre grupp eller — på de stora orterna — kanske två grupper med exempelvis 20 elever i varje grupp. Det kommer säkerligen att visa sig att grupper på 35 elever i praktiken blir rena undantaget.

Herr WESTBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag anser att det föreslagna maximitalet kommer att utgöra ett hinder för anordnande av vux-

enutbildning på många orter och fröken Olsson anser motsatsen, så rör vi oss båda med antaganden — det är jag medveten om. Det återstår att se hur det kommer att bli i praktiken. Men, fröken Olsson, utredningsförslagen om att maximitalet bör sänkas till åtta, får väl ändå anses vara ganska väl underbyggda, eftersom utredningarna studerat dessa frågor mycket noga. För min del anser jag inte alls att det bygger på något missförstånd, när man säger, att det av utskottet föreslagna maximitalet blir till hinder för undervisningen. Min personliga erfarenhet säger alldeles bestämt, att detta maximitalet på många håll kommer att utgöra ett mycket stort hinder.

Fröken Olsson säger vidare, att det blir nödvändigt att mycket hårt ransonera lärarkrafterna. Jag tror inte att tillgången på lärare kommer att bli det stora bekymret på de mindre orterna. Det finns folk, som vill tjänstgöra på kvällarna och som gärna kommer att pröva uppgiften att undervisa vuxna. Det skälet tycker jag alltså inte väger tungt i detta sammanhang.

Fröken Olsson sade även att man måste räkna med ett stort elevbortfall. Men man får väl ändå förutsätta, fröken Olsson, att de vuxna som börjar studera har en mycket stark motivation för sina studier. Därför tror jag att bortfallet kommer att bli relativt begränsat.

Slutligen påstod fröken Olsson att man vid de kurser det här gäller mycket sällan kommer att uppnå maximitalet. Om det är riktigt, betyder det också att en sänkning av maximitalet kommer att medföra mycket små kostnadsökningar, som vi utan vidare kommer att orka med. Då kan jag inte inse, att det finns några skäl att bibehålla så oformliga grupper, att undervisningen i utomordentligt hög grad försvåras med påföljd att resultaten kommer att bli därefter.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Som herr Westberg sade tror vi på omse sidor; ingen av oss vet

Vuxenutbildningen

hur förslagen kommer att slå i praktiken. Men det är ju ett skäl som talar för att vi bör avvakta och låta det gå ett par år, så att vi ser vilka olägenheter som uppstår med de förslag som nu föreligger. Om de blir stora får vi ändra på bestämmelserna, så att vi får bort de värsta olägenheterna.

Dessutom finns alltid dispensmöjligheten. Om det på en ort råder alldeles speciella förhållanden, går det att söka dispens med motiveringen att det finns särskilda problem på orten. Gruppstorleken tror jag inte kommer att gälla vissa bygder utan i stället vissa ämnen, som bara ett fåtal elever vill studera. Därför anser jag att man av kostnads-skäl inte bör låta grupperna bli för små. Gäller det sådana udda ämnen, som de flesta studerande på orten inte är intresserade av, får man hänvisa dem som vill studera ifrågavarande ämnen antingen till korrespondensundervisning eller till studieförbunden, som alltid har möjligheter att ordna kurser, även längre fortsättningskurser.

För att slippa återkomma i talarstolen vill jag sedan också nämna om en sak som rör andra lagutskottets utlåtande nr 45. Där föreslås en viss upp- mjukning av bestämmelserna rörande reseavstånd, som naturligtvis kommer att medföra en viss kostnadsökning. Statsutskottet har lämnat departements- chefens anslagsberäkningar utan anmärkningar i det fallet. Det betyder nu inte så mycket, ty dels gäller det ett förslagsanslag och dels kan det sannolikt bara bli fråga om en eller annan procent. Men för att inga missförstånd skall uppstå vill jag säga ifrån att stats- utskottet naturligtvis förutsätter att de ändrade bestämmelser om resetillägg, som blir en följd av ett bifall till andra lagutskottets hemställan, får bestridas ur förslagsanslaget till studiebidrag m. m.

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Först en rent parente-

tisk upplysning. Det beslut som fröken Olsson hänvisade till tror jag kommer att kosta ungefär 8 miljoner kronor. Jag säger det bara som en ytterligare upplysning till kammarens ärade ledamöter.

Under det senaste decenniet har nära nog varje år nya omdanande reformer genomförts på utbildningspolitikens område. Drivkraften i det arbetet har, som redan skolkommissionen på sin tid uttryckte det, varit att bana väg för en demokratisering av skola och uppfostran. Den tiden är inte alltför avlägsen då inte ens en av tio ungdomar kunde vinna inträde i en gymnasieskola. Inom några få år kommer åtta å nio ungdomar av tio att få gymnasial utbildning. Denna starka utveckling, påskyndad av bl. a. det studiesociala stödet och skolreformerna, har samtidigt skapat ett utbildningsmedvetande av tidigare oanade mått inom hela vår befolkning. Det har tagit sig uttryck i växande önskemål om insatser även för de vuxna. I det svenska utbildningssamhället har tusentals människor aldrig fått pröva hur långt den egna förmågan i studieavseende räcker, aldrig fått pröva den väg som leder till ökade kunskaper — med alla de möjligheter detta innebär av stimulans och berikande upplevelser.

I den proposition som nu behandlas i kammaren har jag strukit under rättviseargumentationen, att samhället bör känna skyldighet att så långt resurserna tillåter bereda vuxna tillfälle till en utbildning som av olika skäl förmenats dem i yngre år. Det är ett fullföljande av en demokratisk utbildningspolitik det här gäller.

Som jag konstaterat i propositionen har vuxenutbildningen blivit ett samlingsbegrepp — kanske till och med i vissa fall ett modeord — som kommit att inbegripa utbildnings- och bildningsverksamheten i oerhört många olika former och med skilda mål. Samhället har emellertid i första hand in-

Vuxenutbildningen

riktat sitt engagemang mot arbetsmarknadsutbildningen, folkbildningen och den utbildning som svarar mot ungdomsskolans kursplaner. Förslagen i propositionen knyter också an till dessa tre områden.

I borgerliga motioner och inte minst presskommentarer har man gjort gällande att det stora greppet på vuxenutbildningen saknas, att det behövs nya, allomfattande utredningar och detaljerade ändringsförslag, och specifika utredningskrav har förts fram. Jag vill, herr talman, ändå se det som ett gott betyg åt hållfastheten i regeringens förslag att det av denna störskur av borgerliga ändringsförslag blivit endast fyra reservationer. Det påminner nästan alltför påtagligt om kostymen som inte ens blev en tumvante, som det står i sagan.

Den proposition som vi nu behandlar går avsevärt längre än utredningsmaterialet. Jag vill påpeka detta eftersom vissa talare här i kammaren har påstått motsatsen. Samhället föreslås ta på sig ansvaret att förmedla undervisning i långt högre grad än tidigare och att dessutom ställa en organisation för muntlig undervisning till förfogande. Jag har i det sammanhanget framhållit betydelsen av att erfarenheterna och resurserna inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, inom studiecirkular och folkhögskolor tillvaratas. Vi skall dessutom undersöka förutsättningarna för skapande av ett studiefinansieringssystem, som möjliggör för vuxna att utan alltför stora ekonomiska bekymmer ägna sig åt studier.

Den stora vuxenutbildningsreformen är naturligtvis förknippad med möjligheten till studiesocialt stöd. För egen del väntar jag med stort intresse på vad Landsorganisationens utredningsarbete kommer att innebära på den punkten, och jag är övertygad om att man även inom andra näringsorganisationer är sysselsatt med samma fråga. Men det skall understrykas att det är den sam-

hällsekonomiska faktorn som här varit avgörande. När man talar om de stora greppen, kan det inte innebära någonting annat än att man har visionen av ett utbildningssamhälle där var och en skall ha möjligheter att, som jag sade, utan alltför stora ekonomiska uppföringar skaffa sig en kompletterande utbildning, en vidareutbildning, och därefter gå tillbaka till produktionen i någon ny eller annorlunda funktion.

Jag kan förstå att de borgerliga utskottsledamöterna haft svårt att finna uttryck för sin lust att kritisera regeringen. Jag är naturligtvis glad åt detta, och det är inte fråga om någon anmärkning från min sida. Man har dock ansett sig finna ett uttryck för kritik i önskemål om en ny, stor utredning. Jag är inte särskilt imponerad av ifrågakavande reservationer, och jag vill säga att efter den trumeld som i borgerlig press har riktats mot propositionen för att den var ofullbordad, halvdan, småskuren o. s. v. hedrar det verkligen de borgerliga reservanterna i utskottet att de har sett nyktert på denna fråga. De har då hamnat i den situationen att de till varje pris måste tillkännage en skiljaktig uppfattning, och det har de gjort. bl. a. genom att begära ytterligare utredningar.

Jag vill stryka under vad utskottsmajoriteten anför, nämligen att den närmaste framtiden bör bli en verkställighetsperiod där nya initiativ också kan aktualiseras på grund av vunna erfarenheter. För det vidare planeringsarbetet bör också utbildningsmyndigheterna skaffa sig kunskap om den utbildning som ligger något vid sidan av den verksamhet som propositionen i första hand handlar om. Att nu tillsätta en övergripande och allomfattande utredning, som på nytt bl. a. skall behandla de konkreta förslag riksdagen i dag tar ställning till, skulle verka hämmande på utvecklingen inom vuxenutbildningsområdet. Det är självfallet mycket lätt att ta upp problem —

Vuxenutbildningen

vi är alla i stort sett lika funtade på den punkten. Skulle vi på nytt, efter alla de utredningar vi haft om vuxenutbildningen, hänvisa hela denna fråga till en ny, samlad utredning och sätta in skickligt folk, som vi alltid gör, kan vi vara övertygade om att bara existensen av denna utredning skulle göra att en förlamande hand lades över reformarbetet på detta område.

Det sades under debatten i medkammaren och har kanske också sagts här att det inte är fråga om att förhindra någonting — man skall endast utreda vad man skall göra härnäst. Jag anser emellertid att vi har tillräckligt med utredningar för att kunna ta ytterligare steg. Vad vi däremot inte har kunnat mobilisera är de miljoner — förmodligen hundratals — som skulle behövas för att på vuxenfronten lösa de studiesociala problemen. Det behöver man inte så särskilt ingående utredningar för att förstå. Om man däremot menar att vuxenutbildningen också är ett led i arbetsmarknadspolitiken, i en ny näringspolitik, med visionen av ett samhälle där praktiskt taget alla under livets gång tvingas att omskola sig för nya sysselsättningar tre till fyra gånger, blir det en annan sak än vad vi i dag diskuterar. Här är det fråga om att ge de vuxna en chans att skaffa sig vad vi kallar gymnasial och postgymnasial utbildning — det gäller det rättvisekravet, den demokratiska aspekten, solidariteten mellan generationerna. Är det den andra aspekten man åsyftat med den stora utredningen, är det verkligen en fråga på mycket lång sikt?

Varje utbildning av samhällets aktiviteter måste naturligtvis analyseras med hänsyn till de krav på insatser i form av arbetskraft och pengar som åtgärderna för med sig. Det är speciellt nödvändigt på utbildningsområdet mot bakgrund av de många åtaganden vi har och rådande arbetskraftsläge. Om regeringen hade nöjt sig med att förverkliga utredningarnas förslag, hade

detta varit möjligt genom en utbyggnad av invanda studieformer inom vuxenundervisningen. Men om målet sätts högre, vilket jag gjort i propositionen, så att man på ett avgörande sätt vill förbättra de vuxnas tillgång till studier och utbildning, måste studieformer användas som reducerar behovet av pedagogiskt utbildad arbetskraft. Men det är också nödvändigt att även för ungdomsutbildningens del genomföra ett rationaliseringsarbete som kan begränsa behovet av personaltillskott. I första hand blir det fråga om att i ökad utsträckning utnyttja radio och TV i utbildningsväsendet. Det är verkligen tillfredsställande att de framtida ansträngningarna på detta område kan ha som utgångspunkt ett ställningstagande av ett enhälligt utskott.

Den kommitté som jag tillkallat i början av detta år kommer, som utskottet mycket riktigt anfört, att genom arten och omfattningen av sitt uppdrag få en central ställning i det närmast förestående arbetet. Kommitténs arbete omfattar hela det frivilliga utbildningsområdet. En av kommitténs första uppgifter är att ge sig i kast med att förverkliga beslutet från 1965 om etermediernas utnyttjande vid den nya tekniska högskolan i Linköping. De kurser som skall produceras för denna högskola skall som jag också framhållit i propositionen men som tydligen inte uppmärksammats, utnyttjas även inom andra delar av utbildningsväsendet. I kommitténs uppdrag ligger självfallet också att pröva uppslag om andra kurser och därmed söka sig fram till lämpliga kombinationer. Jag kan på den punkten inte förstå den borgerliga reservationen. Det är helt enkelt meningslöst, ett spegelfäkteri om jag får använda det uttrycket, att kräva utvidgning av ett utredningsuppdrag som redan innehåller det man önskar och bryta ut det akademiska utbildningsområdet ur kommitténs uppdrag. Det är verkligen att försvara en samlade

Vuxenutbildningen

överblick över vuxenutbildningens utbyggnad. För att ytterligare belysa vad jag har sagt är jag beredd att i ett kort inlägg, herr talman, läsa innantill ur direktiven för kommittén, om någon tvivlar på riktigheten av vad jag sagt.

Jag vill samtidigt framhålla, bl. a. mot bakgrund av erfarenheterna från statskunskapskursen, att vuxenutbildningsreformen inte får bli en reform som huvudsakligen tillgodoser de redan utbildades önskemål. Den skall nå ut till en bred allmänhet och, det krävs att programmen i första hand görs för den gymnasiala och förgymnasiala nivån.

Regeringen har också försäkrat sig om att resurser för inspelningsverksamheten finns tillgängliga. Avtal har träffats om övertagande av en professionell TV-studio. Det innebär att en produktion kan komma i gång utan långt utdragen planering med intrimmad utrustning och erfaren personal. Den utökade radio- och TV-undervisningen ställer naturligtvis också krav på distributionsresurser, och som ansvarig i regeringen för utbildningssektorn kan jag i detta sammanhang inte nog understryka hur väsentligt det är att riksdagsmajoriteten förra året avvisade förslagen om kommersiell radio och television. De ytterligare sändningsmöjligheter som står till buds kan, till skillnad från i andra länder, disponeras utan att vi finner kanalerna inmutade av kommersiella radio- och TV-stationer.

Radio och television har under lång tid erbjudit skolväsendet ett aktuellt och stimulerande stoff. Det är ingenting nytt i och för sig. När programverksamheten nu skall övergå till att bli en del av själva undervisningssystemet och ett medel för rationalisering är det självklart att samhället tar över det direkta ansvaret för utbildningsprogrammen. Nya utbildningsaktiviteter, som inte kan fogas in i Sveriges Radios ansvarsområde, kommer att aktualiseras. På klarare sätt än tidigare krävs ut-

bildningsmyndigheternas insyn och direkta styrning av programverksamhetens innehåll, vilket kanske kan glädja några av kammarens ledamöter. Jag kan därför inte dela de borgerligas synpunkter, vare sig dessa tar sig uttryck i krav på styrning från t. ex. näringslivet eller önskemål om ett fristående radio- och TV-bolag. Den statliga kommittén har fått en sådan sammansättning att därigenom bör garanteras ett gott samarbete mellan utbildningsmyndigheter och studieförbund å ena sidan och Sveriges Radio å den andra.

Jag vill också med några ord dröja vid den organisation som skall förmedla utbildningen. Ungdomsutbildningens resurser skall tas i anspråk för den lokala vuxenutbildningen. Den kommande förstärkningen av statsbidragsgivningen innebär sannolikt en kraftig stimulans för kommunerna att engagera sig inom denna del av utbildningsväsendet. I den allmänna debatten har överraskande nog frågan om arbetsfördelningen mellan yrkesskolor och studieförbund blivit den stora frågan inom den lokala vuxenutbildningen, och flera talare har också i dag berört detta. Jag vill betona att avsikten varit att, för att citera utskottets uttalande, »åstadkomma en så entydig gränsdragning som möjligt» och därmed också undvika de spänningar som i vissa fall råder mellan olika anordnare av utbildning. Det har varit så mycket lättare att föreslå denna åtgärd som jag är klart övertygad om att kvaliteten i den verksamhet som utövas av studieförbunden är tillfredsställande. Även om utskottets skrivning synes innebära en viss uppmjukning av propositionen räknar jag med att det på detta område skall vara möjligt att åstadkomma rimliga och klara förhållanden.

Propositionen innehåller också ett utspel om den rikskrekryterande utbildningen — jag tänker på skolan i Norrköping — vilket innebär att där skall kunna tas in personer som vill studera

Vuxenutbildningen

enbart på korrespondens. Det är ett stort steg framåt som därigenom tas om riksdagen följer propositionen och förverkligar gymnasieutredningens enhärliga förslag. I stället för att ge bidrag till kursavgifterna till något hundratal brevkolestuderande tas i ett enda slag ett tusental studerande in. Detta är inte — som herr Westberg nyss sade från denna talarstol — upprörande. Ingen mister något. I stället för att ett hundratal personer i dag har möjlighet att få brevkolestipendier kommer i morgon ett tusental personer i ett slag att kunna få sina studiekostnader betalda. Man berövar inte någon enskild person något, därför att denne just nu läser vid t. ex. Hermods-NKI, utan den grupp av människor herr Westberg tänkte på — med all rätt — kommer att återfinnas bland eleverna vid läroverket i Norrköping. Det är alltså inte fråga om någon orättvisa. Det är ett nytt system som införs, ett effektivare system, ingenting annat.

Jag vill också erinra om — det är ganska intressant — att flera statliga utredningar under årens lopp alltifrån Bagges skolutredning till gymnasieutredningen brottats med problemet om statens insatser på brevkoleområdet. Ingen utredning har ansett sig kunna lägga fram det förslag som de borgerliga motionsledes har gjort till sitt. Det präglas av tankegångar, vilka helt strider mot riktlinjerna för den hittills förda utbildningspolitiken, nämligen att göra rätten att få utbildningskostnader betalda av statsmedel beroende av avlagd tentamen. Det vore verkligen en ny princip för utbildningsstöd: endast de framgångsrika skall premieras. Reservanterna verkar också att ha insett detta. De har varit ovanligt kloka på alla tänkbara punkter genom att inte tillstyrka de egna partimotionernas krav. Men detta är ju en pikant situation.

I likhet med utskottsmajoriteten vill jag också framhålla att det inte är nå-

gon principiell skillnad mellan en begränsad intagning i skolan för vuxna i Norrköping och en begränsad intagning i andra statliga och kommunala skolor. De som inte får plats i de senare kompenseras inte ekonomiskt, om de på egen hand söker sig till privatskolor. I den mån de ekonomiska möjligheterna finns och erfarenheterna av verksamheten blir goda bör intagningen vid vuxenskolan kunna öka utöver det i propositionen nämnda antalet.

Jag vill slutligen än en gång framhålla att regeringen verkligen inte betraktar de nu framlagda förslagen som den slutgiltiga lösningen inom vuxenutbildningens område. Den kommande perioden bör i stället bli en experimentens och de praktiska försökens tid, där det inte minst krävs en uppslagsrik verksamhet bland dem som lokalt skall svara för utbildningen. Det bör vara lättare att få till stånd detta nu när såväl studiecirklar och folkhögskolor som kommunala skolor är ekonomiskt stärkta och när de kan stödjas av en av samhället styrd utbildningsradio och utbildningstelevision. För samhället bör de ökade insatserna kunna leda till en stegrad materiellproduktion, för den enskilde till en ökad handlingsfrihet. Med institutionella resurser och studiefinansieringsmöjligheter till den enskildes förfogande börjar vi förverkliga visionen om att vidga friheten i studievalet för de unga till en frihet i arbetslivet för de vuxna.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man får väl liksom bestämma sig för om den proposition som vi nu skall antaga är en stor reform eller om den bara är en etapp på vägen. I utskottsutlåtandet har det sagts att det är en etapp, och i propositionen talas om att det är ett steg i utvecklingen på vuxenutbildningens område. Samtidigt har det emellertid gjorts uttalanden som gått ut på att det är fråga om en verkligt stor reform.

Vuxenutbildningen

Nu har ecklesiastikministern sagt att han inte är vidare imponerad av reservationerna. Det är bara fyra reservationer, säger han. Han uttrycker en viss glädje över detta men samtidigt är han förvånad över den störtskur av ändringsförslag som kommit från oppositionens håll — tidigare kanske utanför detta hus.

Men det är inte heller så mycket att reservera sig mot, ty den proposition det här är fråga om gäller enbart en del av hela det stora vuxenutbildningsområdet. Det gäller den gymnasiala och den förgymnasiala nivån.

Vi reserverar i vår första reservation riktat in oss också på steg nummer två; vi vill se alltsammans i ett enda stort sammanhang. Därför uttalar vi oss för behovet av att en parlamentariskt sammansatt utredning med representanter för näringslivet och för organisationsväsendet får till uppgift att utreda hur en vidgad vuxenutbildning bör organiseras och finansieras.

Det gäller alltså att redan på detta stadium ta sikte på den vuxenutbildning som många i vårt land har behov av, den som ligger på akademisk nivå, den som berör näringslivet, yrkesområdena, industri och hantverk, service-näringarnas område, de vuxenstuderandes speciella studiesituation, utbildningens bakgrund o. s. v.

Som jag tidigare i dag har nämnt finns också en socialdemokratisk motion som tar sikte på en systematisk analys och kartläggning, vilket i hög grad ligger i linje med vad reservanterna i reservationen 1 har uttalat sig för. Det betyder alltså att vi vill se längre.

Beträffande den akademiska utbildningen har vi framfört olika förslag som nu tills vidare har lagts på is; jag tänker på radioutredningens förslag om kurser i pedagogik och fysik, som stötts av universitetskanslersämbetet, samt förslag om kurser i företagsekonomi.

Det är detta steg som vi redan nu bör ta sikte på. Därför menar vi att det är av behovet påkallat att få den utredning som påyrkas i reservationen 1.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern underströk, att han i sin proposition har arbetat mycket med rättviseargumentationen. Detta är riktigt, vad gäller den synpunkten, att vuxna skall kunna få utbildning på samma sätt och i samma utsträckning som ungdomar. Men jag tycker att han både i propositionen och nu i sitt anförande har lämnat denna rättviseargumentation, när det gäller de brevkolestuderande, som inte studerar vid det brevskoleinstitut som är knutet till skolan i Norrköping. Det är riktigt, att ingen elev mister något, ty ingen har förut haft något. Men räcker brevskolan i Norrköping? Om den inte gör det, blir onekligen en mängd brevskoleelever illa ställda.

Givetvis måste man uppställa vissa allmänna villkor för att vederbörande skall få idka sådana studier. Vi har statsunderstödda läroanstalter på gymnasial nivå. Man skulle kunna tänka sig att Hermods-NKI, för att nämna ett av instituten, på något sätt skulle kunna parallellställas med dem.

Ecklesiastikministern sade vidare, att av de många ändringsförslagen blev det bara fyra reservationer. För det första är dessa reservationer ett koncentrat av en rad yrkanden; för det andra finns åtskilliga förtydliganden i utskottets skrivning, föranledda av motioner; för det tredje finns flera sammanskrivningar i kompromissens tecken, som innebär att hänsyn har tagits även till motionärernas synpunkter. Om ecklesiastikministern tror, att han har gått helt oskadd ur ekluten, har han fel. Redan utskottsutlåtandet är bättre än propositionen. Vinner reservationerna gehör i kammaren — vilket man kan våga

Vuxenutbildningen

hoppas — blir vuxenutbildningsreformen ännu bättre på sikt.

Även jag har läst direktiven för de sju sakkunniga beträffande försöksverksamheten i radio-TV, och jag måste fråga mig, om där finns någon speciell betoning på produktionen av undervisningsprogram på akademisk nivå och om näringslivet är så representerat bland de sakkunniga, som vi har krävt i våra motioner.

Herr MATTSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kände inte riktigt igen ecklesiastikministern när han nysstalade. Jag tyckte att han uttryckte sig hårdare än han brukar göra. Anledningen därtill kanske är att hans proposition har utsatts för ganska hårdhänt bedömning. Jag har för min del inte anledning att ta åt mig av hans argumentation och bemöta kritiken. Jag har betraktat denna proposition som en etapp på vägen mot en fullt utbyggd vuxenutbildning. Men det kan nog vara befogat att i detta sammanhang säga att »verket må prisa mästaren». Jag tror att det är bäst så, när det gäller vuxenskolan.

Det har varit svårt att få plats för kritik mot regeringen, säger ecklesiastikministern. Det har inte varit fråga om att kritisera, utan vi har sökt att på viktiga punkter förbättra propositionen. I vårt arbete i avdelningen har vi resonerat mycket om hur detta förslag kommer att verka i praktiken, och det är enligt min mening ingen felaktig utgångspunkt.

Syftar den nya utredningen möjligen till en ny arbetsmarknadspolitik? frågar statsrådet. Ja, varför inte? Vi kan inte bara hålla på att utbilda människor på det gymnasiala planet. Det behövs utbildning också på andra områden.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det fruktansvärda hot jag uttalade, att jag skulle läsa innantill

ur direktiven, har inte haft någon verkan, i varje fall inte på herr Nordstrandh. Nu måste jag alltså göra en uppläsning, herr talman. Det står: »Beträffande den postgymnasiala undervisningen föreligger behov av bandade tv-liktioner för den nya tekniska högskolan i Linköping. Dessa lektioner bör utformas så att de skall kunna komma till användning i utbildningsväsendet i övrigt i största möjliga omfattning. Vidare bör erinras om att på denna utbildningsnivå viss erfarenhet redan vunnits av radio-tv genom bl. a. statskunskapskursen i radio och användningen av denna kurs i form av bandade program vid Stockholms universitet. Det är angeläget att fortsätta försöken med radio- och tv-undervisning inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna i den mån rationaliseringsresultat därigenom kan uppnås.» Detta torde, herr talman, vara alldeles klart.

För herr Mattsson vill jag bara påpeka att vi inte heller skall förglömma att vi — hoppas jag — till nästa års riksdag har att vänta en proposition om yrkesutbildningen. Yrkesutbildningsberedningen är ju inte klar med sitt slutbetänkande, och mycket av det som här förespeglar vuxenutbildningsdebattörerna kommer, föreställer jag mig, att dyka upp i det sammanhanget som reguljär yrkesutbildning.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte klärvoajant, men jag visste ändå, att det var detta stycke som skulle läsas upp bland många andra direktiv i detta sammanhang. Vad jag har velat framhålla är, att det har blivit för litet av denna sak, sedd i sitt sammanhang, om man går igenom hela direktivskrivningen.

Jag vill understryka, att vi inte i första hand har begärt en ny kommitté utan en vidgning av kommitténs uppdrag eller möjligen tillkallandet av särskilda utredningsmän, dock icke så

Vuxenutbildningen

många som sju, som det rör sig om i den kommitté som nu arbetar.

Jag ställde också en annan fråga, nämligen om sammansättningen av denna kommitté och näringslivets representation i den. Inget svar!

Till sist undrar jag, i anslutning till vad vi tidigare diskuterade, om det är oundgängligen nödvändigt, att ett enskilt radio- och TV-bolag — om vi fullföljer den tanken — på något sätt skulle försämra produktionen av studiematerial. Vi bedömer tvärtom saken så, att man genom konkurrens skulle kunna åstadkomma ännu bättre material. Frågan om kommersialisering av radion i allmänhet — vilket är något helt annat — har egentligen inte, herr Edenman, i denna diskussion att göra.

Herr HECTOR (k):

Herr talman! I vår motion nr II: 996 — likalydande med motion nr I: 799 — har vi framhållit att det blivit ett alltför stort gap mellan det som måste genomföras och det som föreslås i propositionen. Det statsfinansiella läget har i stor utsträckning hållit sin förlamande hand över de reformer som skulle förbättra de vuxenstuderandes situation i vårt samhälle. Jag vill med detta inte ha sagt att propositionen inte för frågan framåt. Vi ställer oss inte negativa till vad som föreslagits, vi yrkar tvärtom i vår motion bifall till propositionen. Vi vill dock ha åtskilligt mera än vad vi kommer att få.

Det är ytterst nödvändigt att brygga över de besvärande utbildningsklyftor som för närvarande finns mellan unga och äldre. Omkring 80 procent av de nu yrkesverksamma har endast sex-, sju- eller åttaårig folkskola. Först efter år 1970 kan vi ge alla ungdomar en nioårig grundskoleutbildning. Detta innebär att vi ännu år 2000 kommer att ha en stor grupp människor i samhället som endast har sjuårig skola i botten på sin utbildning.

Jag vill också behandla en annan vik-

tig del av detta frågekomplex. Att skapa tillfredsställande möjligheter till vuxenutbildning löser givetvis bara en del av problemet. Det är väsentligt att se till att möjligheterna också utnyttjas just av dem som är i behov därav. Den yngre generationen i dagens samhälle har ett starkt utbildningsmedvetande, men de som är äldre och redan har en plats i arbetslivet har det svårare och känner sig många gånger tveksamma beträffande både behovet och sin egen förmåga. Följaktligen behövs en intensiv upplysning om de möjligheter som vuxenutbildningen har. Vi måste skapa ekonomiska förutsättningar för var och en som vill och kan delta i den utbildning som bjuds och snabbt finna formerna för studiesociala åtgärder i tillräcklig omfattning för de vuxenstuderande. Härvidlag är det viktigt att inte glömma bort de mycket stora ekonomiska hinder som kan torna upp sig för dem som har försörjningsplikt.

Beträffande den mera målmedvetna vuxenutbildningen, som närmast kan betraktas som omskolning, måste bestämmelserna ändras så att även en icke arbetslös kan komma i åtnjutande av utbildningen. Vi anser vidare att vuxenutbildningen inte enbart och ensidigt behöver avse s. k. matnyttig utbildning.

Den unga generationen i dagens Sverige håller på att bli tvåspråkig. De äldre står i stort sett utan denna kunskap. De väsentligt bättre kunskaper som de unga har i ämnen som svenska språket, litteraturhistoria, geografi, samhällskunskap, musik, konst, psykologi, filosofi o. s. v. gör att de äldre ställs i ett mycket sämre läge än de unga. De medel som, även efter det vi genomfört de förslag som dagens beslut innebär, står till vuxenutbildningens förfogande är försvinnande små jämförda med vad som går till ungdomsutbildningen. Vi måste måhända överväga något slags omfördelning, åtminstone i fråga om ökningstakten när det gäller utbyggnad av vuxenutbildningen kontra ung-

Vuxenutbildningen

domsutbildningen, i varje fall så länge man kan använda det statsfinansiella läget som broms för en bättre utbyggd vuxenutbildning i den utsträckning som nu skett.

Vi skriver i vår motion att propositionen har blivit ett lappverk utan samlat grepp på vuxenutbildningsfrågorna, därför att så många problem ännu är oklara och outredda. Vi anser att t. ex. hela det område som gäller vuxenpedagogik, metodfrågor, läromedel i form av tekniska hjälpmedel, böcker m. m. och inte minst studieteknik för vuxna måste ägnas stor uppmärksamhet.

Med vad jag anfört har jag kortfattat velat motivera vårt krav på en utredning med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen. Den kan komma att resultera i ett fördjupat och vidgat perspektiv på denna fråga. Vi vill då att man särskilt skall beakta de vuxenstuderandes studiesociala situation, radio-TV-undervisningen samt korrespondensundervisningen och den inventering som måste komma till stånd för att få fram samhällets totala utbildningsresurser.

I reservationen 1 till statsutskottets utlåtande nr 117 påyrkas tillkallandet av en utredning. Detta sammanfaller med yrkandet i motionsparet I: 799 och II: 996, fastän motiveringen är utformad på annat sätt.

Jag ber därför, herr talman, få yrka dels att det avsnitt i utskottets utlåtande, som på s. 10 börjar med »Utskottet är...» och på s. 11 slutar med »och finansiering», ges följande lydelse:

»Såsom framhålles i flera motioner utgör propositionens förslag en första etapp mot en vuxenutbildningsreform. Viktiga områden ligger utanför de nu aktualiserade förslagen i propositionen. Enligt utskottets mening bör etermediernas vuxenutbildningsprogram systematiseras från början och integreras i en allmän plan för hela vuxenutbildningen. Som en remissinstans framhåller ges intressanta möjligheter att an-

vända radio/TV i vuxenundervisningen, bland annat samordning med korrespondensinstituten. En totalinventering av utbildningsresurserna bör företagas med sikte på att utröna vilka kurser och avsnitt vid högskolor och universitet som skulle kunna programmeras för eterbunden undervisning.

Utskottet anser emellertid den avgörande bristen vara att de vuxenstuderandes studiesociala problem i stort lämnats åt sidan. Möjligheterna till valfrihet måste tryggas och studiestödet utformas så, att den som önskar och visar sig ha möjlighet att bedriva studier på heltid inte skall lida något ekonomiskt avbräck.

Utskottet finner det från anförda utgångspunkter nödvändigt att man utan dröjsmål griper sig an med fortsatt reformarbete inom vuxenutbildningen. En parlamentarisk utredning bör i detta syfte tillkallas, i vilken jämväl representanter för folkrörelserna bör ingå, med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation, radio/TV-undervisningen och korrespondensundervisningen och likalades med uppgift att inventera samhällets totala utbildningsresurser.»

dels ock att utskottets hemställan under 1 får följande lydelse:

»1. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 793 och II: 997, I: 795 och II: 994 samt I: 799 och II: 996, förstnämnda fyra motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsättes i syfte att utreda hur en vidgad vuxenutbildning bör organiseras och finansieras.»

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! I motionsparet I: 794 och II: 988 hemställas bl. a. att vid det fortsatta reformarbetet på vuxenutbild-

Vuxenutbildningen

ningens område en analys och kartläggning skall göras av de vuxnas studieförutsättningar. Utskottet påpekar att det i motionstexten inte finns någon motivering för just denna att-sats, och det var med beklagande vi motionärer konstaterade samma sak, när vi fick motionen från trycket. Det får dock skrivas helt och hållet på brådskans konto och en önskan att koncentrera motionen, så att den inte skulle bli alltför omfattande, och då föll en del av motiveringen bort.

Även om jag inte helt delar utskottets skrivning vad beträffar de berörda frågeställningarna vill jag ändå inte gå in i någon direkt polemik mot utskottet. Jag kommer inte heller att ställa något yrkande. Jag anser emellertid att det med hänsyn till det inträffade olycksfallet kan vara värt att anlägga ett par synpunkter, som hade bort vara med i motionen, utan att jag därmed ger mig in på en uttömmande motivering.

Man bör nog rent allmänt säga, att vi behöver en mera ingående analys av vad det innebär att studera som vuxen — vilken avgörande inverkan på studieresultatet som miljön, tidigare arbetsförhållanden, kunskapsnivån och liknande faktorer har. Skall vi kunna planera den vuxenutbildning som nu håller på att byggas ut är det nödvändigt att inhämta kunskap om vad som sker på området. Det är också med utgångspunkt härifrån som vi formulerat den att-sats i vår motion, där vi hemställt »att frågan om vuxnas studieförutsättningar under det fortsatta reformarbetet på vuxenutbildningens område görs till föremål för en systematisk analys och kartläggning».

I motionen pekades det också på ett par andra områden som vi anser väsentliga och som tyvärr inte behandlats i propositionen. Det gäller den mycket omfattande vuxenutbildning som bedrivs av löntagarorganisationerna och den betydande del av vuxenutbildningen som utgöres av utbildning och vida-

reskolning av kommunala förtroendemän.

Med ett konstaterande att frågorna har stor betydelse lämnar utskottet frågekomplexet utan avseende, och därför har jag funnit det angeläget att i någon mån understryka vårt motionsvis framförda önskemål. Det räcker kanske att framhålla att det inom löntagarorganisationerna för närvarande bedrivs en mycket intensiv skolnings- och utbildningsverksamhet. Jag vill starkt understryka att denna utbildnings- och skolningsverksamhet inom den fackliga rörelsen inte enbart omfattar sådana ämnen som är särskilt »matnyttiga» för rörelsen själv utan att ämnesområdet är mycket vittomfattande. Framför allt tas många av de ämnen upp som ungdomen nu studerar i skolan på samhällets bekostnad men som många inom löntagarorganisationerna inte kunnat få undervisning i. Härigenom får de således en komplettering genom den fackliga rörelsens insatser.

Här tar löntagarorganisationerna alltså på sig stora arbetsuppgifter och även kostnader som normalt borde åvila samhället. Jag tror inte heller att det är någon överdrift att säga att fackföreningsrörelsen är mycket generös när det gäller att stödja studieverksamheten. Det satsas inte bara på de ifrågasvarande ämnena utan det ges också ekonomiskt bistånd till de medlemmar som önskar utbildas eller vidareutbildas i egenskap av kommunala förtroendemän.

Därmed är jag inne på det andra området som tagits upp i vår motion. Det gäller ett område där vi anser att det förekommer en ganska stark eftersläpning. Vi kan konstatera att samhället satsar mycket på yrkes- och vidareutbildning på olika områden och kan också fastslå att näringslivet gör detsamma, men jag vill ändå påstå att det beträffande den kommunala skolningen av förtroendemännen och dem som önskar bli förtroendemän råder en viss

Vuxenutbildningen

eftersläpning. När jag säger detta hör jag i andanom två i och för sig mycket berättigade invändningar. Den första invändningen är att detta framför allt är en kommunal angelägenhet. Det är riktigt. Men jag tror ändå att riksdagen inte kan undandra sig ansvaret för denna del av vuxenutbildningen; riksdagens ansvar för denna utbildning är självfallet lika stort som dess ansvar för övrig vuxenutbildning. Den andra invändning, som kan göras mot vårt resonemang, är att det på detta område redan sker en hel del genom kommunernas egna insatser. Man kan peka på kommunförbundets skola och landstingsförbundets skola och säga, att kommunerna själva tagit initiativ för att få en förbättring till stånd. Jag skall vara den första att villigt erkänna riktheten av den invändningen. Men jag tror att många håller med mig om att erfarenheten har visat, att det till denna betydelsefulla vidareutbildning i första hand kommer personer, som redan är mycket aktiva kommunala förtroendemän och som innehar ordförandeposter och liknande. Men alla nya och unga förtroendemän får vänta i åratal på chansen att få denna vidareutbildning.

På detta område har även folkbildningsorganisationerna gjort och gör alljämt mycket stora insatser. Jag har den bestämda uppfattningen, att det även i fortsättningen kommer att vila ett mycket stort ansvar på folkrörelsernas egna bildningsorganisationer. Jag vill emellertid starkt understryka, att det inte räcker med det egna intresset och de egna insatserna för att dessa organisationer skall kunna klara den uppgiften på ett riktigt och bättre sätt än tidigare. Folkbildningsorganisationernas krav på ett ökat samhälleligt stöd för denna verksamhet är i hög grad berättigat.

Det är med ett visst beklagande jag konstaterar, att vi inte lyckats få utskottet att göra en positivare skrivning på denna punkt. Jag tror mig heller

inte om att kunna övertyga kammaren om lämpligheten att inta en annan ståndpunkt än vad utskottet gjort. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan på denna punkt. Jag tillåter mig att läsa upp ett stycke ur utskottsutlåtandet. På s. 11 skriver utskottet: »Dock vill utskottet samtidigt framhålla, att det synes välbetänkt att myndigheter och organ inom utbildningsområdet, både de som har att verka för reformens genomförande och andra, i sitt arbete har uppmärksamheten riktad framåt mot en ytterligare utveckling av vuxenutbildningen.»

Jag tolkar denna utskottets skrivning på det sättet, att man bör kunna hoppas på att de i motionen berörda frågekomplexen skall få en positiv behandling i det fortsatta utvecklingsarbetet på vuxenutbildningens område.

Herr Källstad har vid några tillfällen åberopat denna motion som ett stöd för kravet på en parlamentarisk utredning. Jag vill klart deklarerat, att jag med stort beklagande skulle se att en sådan utredning kom till stånd. Jag betraktar dessa frågor som så viktiga och så stora, att det är omöjligt att slutgiltigt lösa dem på en gång. I detta liksom i så många andra fall får man nöja sig med dellösningar och ta steg för steg. Om vi får en parlamentarisk utredning kommer alla förslag till dellösningar på detta område att stoppas in i den utredningen, och då blir inte bara hela frågan försenad utan även alla dellösningar försenade i flera år. Därför beklagar jag herr Källstads försök att åberopa vår motion som stöd för kravet på en parlamentarisk utredning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Svenning* samt fru *Löfqvist* och fru *Svensson* (samtliga s).

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag har inte begärt

Vuxenutbildningen

ordet i denna fråga för att ställa något yrkande som avviker från statsutskottets utlåtande nr 117. Men vi som avskilda anledningar och på olika platser medverkar till vuxenutbildningens kvantitativa och kvalitativa expansion har ofta anledning att fundera över en rad praktiska svårigheter som kan möta på detta område. Vi känner också ansvar för att den fråga vi nu behandlar blir löst med sikte på vad som är praktisk politik i framtiden. Och även om min tveksamhet varit stor har jag ändå begärt ordet för att om möjligt kunna tillföra debatten om vuxenutbildningen några positiva synpunkter.

Vad gäller motionen II:988 har utskottet på s. 16 i utlåtandet återgett andra att-satsen i motionens yrkande, »att de vuxnas studieförutsättningar under det fortsatta reformarbetet på vuxenutbildningens område görs till föremål för en systematisk analys och kartläggning.» I första stycket på följande sida anför utskottet en rad självklarheter och finner mot bakgrunden därav, att utskottet inte kan tillstyrka motionärernas förslag, uttryckt i den citerade att-satsen. Men är det verkligen en så självklar slutsats som utskottet drar på s. 17? Jag vill i varje fall för min del uttrycka tveksamhet på den punkten. Ty hurudant är läget i dag? Vi vet att vuxenundervisningen omfattar växande grupper av medborgare och att den i hög grad har blivit en sysselsättning för vuxna människor. Det vet vi inom studieförbunden, och det märks också på många andra områden av utbildningsväsendet — för att inte tala om den arbetsmarknadsinriktade vuxenutbildning som här redan berörts. Såvitt vi kan förstå kommer också gruppen av vuxenstudierande med otillräcklig grundutbildning att öka starkt under de närmaste åren.

Varför behövs då en systematisk analys och kartläggning av dessa frågor? Ja, det är många skäl som talar för det, och jag skall här ange några som

inte berörts i motionen 988. Vi når inte ut till alla grupper med vår målsättning. De vuxenstudierande genomför sina studieprestationer under betydligt svårare förhållanden än de som t. ex. går i ungdomsskola. De vuxenstudierande har alltså en mycket krävande utbildningsväg. Även om jag inte själv har betyg på pedagogiska kunskaper vågar jag ändå påstå att läraren/handledaren, studieorganisationsadministratören eller vad man nu skall kalla vederbörande inom vuxenutbildningssektorn måste ha en speciell inriktning mot vuxenstudiernas ganska speciella atmosfär.

Jag har dessutom tyckt mig kunna utläsa av ecklesiastikministerns proposition, att det råder osäkerhet och en något trevande inställning till vuxenutbildningsfältet. Vuxenutbildningen har inte alls samma resurser som ungdomsskolan att analysera och forska, vilket vi också framhållit i motionen.

Vi bör exempelvis få veta hur vuxna skiljer sig från barn och ungdom under studierna. Vi bör väl också sträva efter att så väl som möjligt anpassa utbildningen till de vuxenstudierandes förutsättningar. Jag tycker personligen att vi här tror litet för mycket och vet litet för litet. Vi vet självfallet att studiemiljön för den vuxne kan vara en helt annan än för den yngre studeranden. Familj, arbetsliv och kanske samhällsarbete kräver mer av den vuxne, varigenom studierna kan bli ryckigare.

En annan viktig faktor, som man ännu inte vet så mycket om men som man känner av, är den ganska oförstående miljön kring de vuxenstudierande. Många tycker att det inte är »naturligt» att personer mellan 40 och 50 år studerar men att det är naturligt att ungdomar upp till 20-årsåldern gör det. Givetvis tror jag att den attityden kommer att förändras, men det tar tid. Vi bör betänka att i dag många medelålders människor rynkar på näsan inför den aktivitet som pensionärerna visar

Vuxenutbildningen

med s. k. korta folkhögskolekurser. Nu vill jag inte på något sätt jämföra denna verksamhet med vuxenutbildningen i övrigt, men jag har anfört detta för att understryka vad jag menar med den oförstående miljön kring vuxenstudierna. Här behöver vi en starkt förbättrad studierådgivning och — vilket är lika viktigt — sociala reformer för de vuxenstuderande.

Jag tror också att organisationsformerna för de olika grenarna av vuxenutbildning måste bli mycket rörligare och anpassas till de ständiga förändringarna i ett utvecklingsområde.

Med detta hoppas jag ha givit en motivering för motionens yrkande som saknas i utskottets utlåtande. Utskottet har tydligen inte insett vad vi motionärer innerst avsett när vi framlagt vårt förslag.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag ännu en gång betona att det behövs bättre resurser för forskning och utbildning med sikte på vuxenutbildningssektorn i framtiden. Därför blir man uppriktigt sagt förvånad över bristen på resurser i dag. Givetvis kan man, som ecklesiastikministern gjorde i sitt anförande för en stund sedan, åberopa ekonomin och fråga sig om vi har råd. Den synpunkten kan man hålla med om. Men såvitt jag förstår finns det i dag endast en befattningshavare som har till uppgift att bevaka både forskningen och lärarutbildningen på vuxenutbildningsområdet, för att nu nämna ett par avsnitt. Kan det vara rimligt? Här gläds vi alla åt den satsning som ecklesiastikministern har signerat. Han säger att man inriktar hela denna verksamhet på att den skall föras vidare, och det är alldeles klart. Men om man också accepterar att vi skall hålla oss inom de ekonomiska ramar som nu föreligger, måste vi ändå tala om hur vi skall avväga dessa ramar med satsning på just de vuxnas studiemöjligheter och möjligheterna att forska och vidareutbilda dem som skall utbilda de vuxna i

studieinstitutionerna. Hela verksamheten får ju en präktig slagsida om vi inte kan analysera för att något så när säkra gå framtiden till mötes. Jag är ense med utskottets talesman, fröken Olsson, om att vi inte behöver utreda denna fråga. Jag skall inte utveckla den vidare, eftersom herr Hammarberg redan gjort det, och han är min medmotionär. Jag vill endast understryka vad han sade.

Vi kan inte låta lärarutbildningsfrågorna stå olösta även om den nya reformerade lärarutbildningen, som vi tidigare har beslutat om här i riksdagen, kan ge bättre förutsättningar för välutbildade lärare även på vuxenutbildningsområdet.

Denna enda befattningshavare har, såvitt jag kan förstå, en omöjlig uppgift. Jag skall bara ge några korta exempel som jag skaffat fram på vad den befattningshavaren har att göra i dag. Han är verksam inom det vuxenpedagogiska seminariet, där man just påbörjat en omläggning vilket medför en betydligt ökad arbetsbörda för honom. Från hösten 1967 blir det även annan undervisning på den sektorn. Han är mycket efterfrågad både från det traditionella folkbildningsarbetet och från nya typer av vuxenutbildning. Man kan t. ex. nämna att universitetscirkelarna börjar stå i kö inom de olika studieförbunden. Behovet av skrivinsatser har givetvis ackumulerats på det sättet, konsultationerna är ganska omfattande och likaså konferenserna. Det är alldeles självklart att den befattningshavaren måste få bättre personella och ekonomiska resurser för att kunna arbeta på denna såvitt jag kan förstå viktiga sektor.

Ecklesiastikministern har också insett vilken starkt expanderande sektor vuxenutbildningen är i dag, och han underströk detta i sitt anförande. Ingen som varit intresserad har kunnat undgå att märka att t. ex. radiokursen i statskunskap gav ett ganska entydigt besked om vad vi har att vänta. Anslutningen

Vuxenutbildningen

till den överraskade säkert ganska många.

Statsrådet har också anfört att studieförbunden och folkhögskolorna skall vara lätttröliga och anpassa sig fortlöpande till behovet. Vilket är då behovet? Vi vet att resurserna inom sektorn lärare och handledare är knappa. Vi är ense om att vi skall söka vägar för att med tekniska hjälpmedel förbättra det avsnittet. Men jag är rädd för att de tekniska hjälpmedlen inte enbart kommer att kunna lösa hela problemet. Jag tycker att vi här har en viktigare sak att tänka på. Vi måste få vetskap och — jag vill än en gång understryka — få tillfälle att analysera och utveckla tankegångar i dessa frågor. Vi måste fortlöpande ägna dem uppmärksamhet. Det har understrukits flera gånger här i dag, och jag vill också göra det. Jag tror att vårt framtida samhälle kommer att utvecklas så, att alla vuxna kommer att behöva hålla kontakten med utbildningsväsendet genom hela livet.

Jag önskar här, herr talman, anknyta något till ett litet avsnitt i propositionen som jag inte är nöjd med. Jag har inte motionerat på denna punkt utan har så att säga låtit »tåget gå förbi mig», men jag skulle ändå vilja säga några ord om möjligheterna till brevskestudier vid de riksrekryterande skolorna för vuxna. Vi har två sådana vuxenskolor, en i Norrköping och en i Härnösand. Skolan i Norrköping kommer att få brevskestudier på det sätt som har föreslagits, medan skolan i Härnösand inte kommer att få det. Jag anser det beklagligt att man inte jämför de båda riksrekryterande skolorna och ger dem likvärdiga chanser. Det är en skönhetsfläck som kanske så småningom kan tas bort när man får litet erfarenhet på detta område, vilket — såvitt jag förstår — är ganska expansivt och svårt att få grepp på i dagens läge.

Jag begärde ordet herr talman, för att säga något om den arbetssituation

de vuxna — om jag får använda detta uttryck — har. Det blev en ganska lång »fundering» men jag tror att det är en fråga som är viktig och som behöver ägnas intresse för att kunna föras framåt.

Jag har i dag ingen anledning att ställa något yrkande, men jag lovar att återkomma i denna fråga när vi vunnit erfarenheter av det beslut med anledning av proposition nr 85 som vi snart är beredda att fatta.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det anförande som herr Wiklund i Härnösand nyss höll är — tycker jag — tungt vägande. Forskning behövs om problemen kring det som vi kallar vuxenutbildning. Jag tror emellertid att här föreligger speciell svårighet, nämligen den att man inte gärna kan tala om vuxenpedagogik som en enhetlig företeelse.

När man omskolar en arbetare eller en arbetsledare från ett manuellt yrke till ett annat, ställer det helt andra pedagogiska problem än när man hjälper en vuxen person att ta igen den gymnasiekurs som han i sin ungdom inte hade tillfälle att genomgå. Studier i en studie-cirkel utgör ett helt annat slag av arbete än de två andra jag nyss nämnt. Det är alltså ett mycket dispartat område som vi här behandlar. Jag undrar om det i själva verket är så förtvivlat lyckligt att ha beteckningen »vuxenutbildning» på allt detta. Man föreställer sig gärna att detta samlingsbegrepp verkligen täcker en enhet som skulle innebära att vuxenutbildningen är den översta våningen i det stora skolbygget. Tittar vi i dag på denna översta våning och vill få ritningarna till denna klara, så anmäler sig genast den svårigheten att en av undervåningarna inte är klar — vi vet ännu inte ens hur den skall se ut. Jag syftar på att yrkesskolan saknas. Detta har givit anledning till uttalanden om besvikelse och om att det hela skulle vara en halvmesyr, och herr

Vuxenutbildningen

Källstad har i detta sammanhang talat om »herr Edenmans ofullbordade», ungefär som om arbetet inte skulle kunna fortsättas. Detta var inte fallet med Schuberts ofullbordade, eftersom han var död och inte kunde fortsätta. På vårt område däremot finns folk som kan arbeta vidare, och därför är kanske inte liknelsen särskild lyckad. Man har varit missbelåten med att det hela inte föreligger fixt och färdigt. Jag skall återkomma till herr Källstads analys senare.

Men innan jag lämnar yrkesskolan, som jag här bara pekat på, vill jag nog understryka att det är fråga om en alldeles speciell sektor av vuxenutbildningen, den som har att göra med vidareutbildning, fortbildning och omskolning inom näringslivet. Herr Edenman meddelade att landsorganisationen kommer att ta ett nytt stort initiativ, och det finns väl anledning att behandla detta som en särskild del av vuxenutbildningen som inte har så stort sammanhang med den sak vi sysslar här med i dag. Vuxenutbildningen sönderfaller i en rad olika områden, som var för sig skulle kräva en utredning. Det är i själva verket ganska meningslöst med en gemensam utredning omfattande hela vuxenutbildningen.

Vi är alla eniga om att vuxenutbildningen bör utbyggas och göras tillgänglig för alla. Jag tror också att man kan vara överens om att det finns gränsdragningsfrågor mellan omskolning, studiecirkelverksamhet, gymnasiestudier och akademiska studier på vuxennivå. Men dessa gränsdragningsfrågor får inte inge oss den föreställningen, att det här är fråga om beslätade områden. De olika lägenheter som skulle finnas i den översta våningen i skolbygget erbjuder så olika inredningsproblem, att man svårigen kan samordna dem till ett enda stort problem.

Vi står i dag inför ett beslut, som framför allt gäller vuxenutbildning på det gymnasiala stadiet. Från många ta-

lares sida har här framhållits hur viktigt det är att klyftan mellan generationerna utfylls och att det skall bli möjlighet för dem som inte i sin ungdom hade tillfälle till högre skolstudier att nu få den kompletterande grundskoleutbildningen och — om man så önskar — även en gymnasial utbildning. Samhället ställer till förfogande lärare, lokaler, material, materiel, korrespondensmöjligheter och i viss mån en kanske inte fullt utbildad men dock förefintlig pedagogik. Också massmediernas nya möjligheter ställs till förfogande. Bakom skymtar, såvitt jag kan förstå, en ideologi. Det är önskvärt att inte bara orättvisor tas bort utan att hela folket får en utbildning — inte bara möjlighet därtill — som vida överstiger vad den gamla folkskolan gav. Ett folk med gymnasial utbildning eller — med en gammal term — ett folk av studenter skulle då skymta som en inte alltför avlägsen möjlighet. Man kan då spekulera över om detta verkligen är ett mål att arbeta för och en framtid att önska sig.

Statsrådet Edenman har vid åtskilliga tillfällen understrukit att det alls inte är fråga om att ge hela folket en gymnasial utbildning. Skolformerna på det stadiet skall vara frivilliga. För min egen del undrar jag om den ståndpunkten är framtidsduglig.

Jag har en motivering för att vuxenutbildningen på det gymnasiala stadiet bör göras överflödig i framtiden, d. v. s. att den gymnasiala utbildningen ges åt alla. Jag anser nämligen att det föreligger risk för att all demokratisering av utbildningen leder till en ny samhällsklyvning. Genom demokratiseringen tas alla spärrar bort, framför allt de ekonomiska spärrarna, och det betyder att begåvningen fritt kan göra sig gällande. Detta kan medföra att vi i en framtid får ett överskikt av högt utbildade människor som samtidigt vet med sig att de är mera begåvade än andra och följaktligen gör anspråk på att få bestämma.

Vuxenutbildningen

Det är ett framtidsperspektiv som vi brukar kalla det meritokratiska, ett expertvälde som till sist skulle ta död på demokratin. Jag vet inte något annat medel mot en sådan utveckling än en mycket hög folkbildning — en 11- eller 12-årig skolgång för alla, en skolutbildning som skulle göra det möjligt för varje människa att känna på sig att »jag begriper åtminstone en smula av detta och jag har möjlighet att kritisera vad experterna föreslår». Det är inte någon omedelbart förestående reform, men jag skulle tänka mig att den måste genomföras på 1970-talet. Problemen på det gymnasiala stadiet torde då successivt minska tills denna vuxenutbildning blir obehövlig, eftersom alla har gått igenom det gymnasiala stadiet. Detta är vid sidan av arbetsmarknadens vuxenutbildningsproblem det andra stora området.

Det tredje stora området ligger inom folkbildningen och problemen är där helt annorlunda. Jag menar att både folkhögskolan och folkbildningsarbetet har sin framtid i ett utbyggt undervisningsväsende genom att de fritt kan lägga tonvikten på personlighetsfostran, på psykologiska problem och livsåskådningsproblem, på estetisk fostran, på samhällsorientering och på allmän medborgerlig och personlig bildning. Först om man håller fast vid denna målsättning kan folkhögskolan bevara sin egenart; i annat fall förlorar den sin själ och mening. Detta gäller även folkbildningsarbetet i stort. De pedagogiska problemen är här av annan art än när det gäller utbildning för gymnasial kompetens.

Vad jag med detta har velat säga är att problemet med vuxenutbildningen inte är en fråga utan en rad olika frågor, och det är för mig en motivering för att inte vilja vara med om en samlad utredning. Jag tycker att den är onödig och att den inte ens i en framtid kan bli nödvändig. Jag menar att den är meningslös, därför att så många

frågor måste samordnas i den. I och för sig är väl utredningar ofta nödvändiga och betydelsefulla. Det svenska utredningsväsendet utgör en bärande del av vårt samhällsliv, men det har den baksidan — som många redan har påpekat i debatten — att det arbetar för tungt och för långsamt. Det finns alltid risk för att själva utredningsarbetet försenar utvecklingen.

Vi hade denna fråga uppe för några månader sedan i samband med ett förslag från mittenpartierna om en stor kulturutredning. Jag är själv utomordentligt intresserad av att utvecklingen på det statliga kulturstödet område går snabbt och medvetet, men jag gick emot kravet på en stor kulturutredning med den motiveringen, att jag var övertygad om att det i kanslihuset pågick ett intensivt planerings- och utvecklingsarbete, vilket skulle störas och försinkas av en parlamentarisk utredning.

Om vi granskar det föreliggande utskottsutlåtandet, finner vi där en rad hänvisningar till utredningar av detaljkaraktär som redan är igångsatta eller åtminstone beslutade. Där hänvisas också till någonting som kallas »fortsatta överväganden» eller »det fortsatta planeringsarbetet». Utskottet har alltså varit medvetet om att framtidsplanerna finns och att arbetet på deras utformning är i full gång. Man har kunnat peka på att detta inte bara äger rum i departementet utan också inom universitetskanslersämbetet, inom skolöverstyrelsen, inom arbetsmarknadsverket och inom Sveriges Radio. Under sådana förhållanden förefaller det helt opåkallat att föreslå en stor och samlad parlamentarisk utredning.

Det verkar en smula ologiskt av herr Källstad — som har varit den som har kritiserat propositionen hårdast — att å ena sidan säga, att han hade hoppats på att i propositionen finna ett stort och samlat grepp på hela problemet, men å andra sidan förklara, att detta är så svårlöst att alltsammans måste hänskjä-

Vuxenutbildningen

tas till en stor parlamentarisk utredning, som kanske först om tre, fyra år skulle kunna framlägga några resultat. Vill man åstadkomma någonting skall man nog inte gå den vägen.

Jag har en viss erfarenhet av utredningar på skolans område. När en stor parlamentarisk utredning eller expertutredning har kommit till stånd har det alltid varit på områden, där det har funnits djupa motsättningar som måste övervinnas. Så var det när Bagge år 1940 tillsatte sin stora skolutredning, som var en expertutredning. Där stod folkskollärarna mot läroverkslärarna så ohjälpligt att man körde fast, men det var nödvändigt med ett sådant första försök till en lösning, därför att motsättningarna var så stora. Skolkommisionen av år 1946 övertog verket och lyckades övervinna motsättningarna. Det var dess stora uppgift. När sedan 1957 års skolberedning kom till för att sammanfatta resultaten av försöksverksamheten låg också en rad principiella motsättningar till grund för arbetet. Också där stod folkskollärare mot läroverkslärare — om jag nu får begagna de gamla termerna. Det fanns en grupp som höll på tidig differentiering och en grupp som föredrog sen differentiering. Resultatet blev en kompromiss.

När lärarutbildningsakkunniga tillsattes var det samma förhållande. Det förelåg mycket stora motsättningar i synsätt när det gällde lärarutbildningens reformering. Detsamma gäller i mycket hög grad om den läromedelsutredning vi har fått. Där står, såvitt jag kan förstå, socialistiska och kapitalistiska synpunkter direkt mot varandra. Under sådana förhållanden är det nödvändigt att man sätter sig ned vid utredningsbordet och ordentligt försöker utrona vad motparten menar för att nå en gemensam lösning.

I fråga om vuxenutbildningen föreligger inga motsättningar. Utskottsbehandlingen och debatten i dag har tvärtom

givit vid handen, att det råder stor enighet om principerna för vuxenutbildningens utbyggande. De önskemål vi har sammanfaller helt och hållet. Här föreligger en principiell enighet. Under sådana förhållanden är en parlamentarisk utredning helt onödig och meningslös. Vad som skall göras är någonting helt annat: ett resursskapande, konstruktivt, tekniskt arbete, som inte en utredning kan utföra, men väl under departementets ledning de verk som jag har talat om, nämligen universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges Radio m. fl. Så länge det inom departementet finns en vilja till utveckling på detta område och man till sitt förfogande har tillräckliga resurser för att klara av de problem som inställer sig, finns det ingen anledning att tillsätta en utredning. Det finns däremot anledning att hysa gott hopp om att det första steg vi i dag tar inom kort kommer att följas av andra och att det ofullbordade verket inom inte alltför lång tid skall kunna bli ett fullbordat verk.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidsons anförande kan sägas huvudsakligen omfatta tvenne delar. I första delen presenterar han en rad argument, som logiskt sett bort leda fram till godtagande av en större utredning i fråga om vuxenutbildningen. Han har uppfattat vuxenutbildningsfrågan som en icke enhetlig företeelse, bestående av många olika delar eller våningar. Han talar om att delutredningar har sysslat med olika avsnitt men att man inte fått en sammanfattande syn på det hela för att kunna rekommendera åtgärder. Men det är just detta som en utredning bl. a. skulle syssla med.

I andra delen av det i och för sig mycket intressanta anförandet pläderar herr Arvidson energiskt mot tillsättandet av en utredning. Herr Arvidson tar

Vuxenutbildningen

djupa grepp ner i en föråldrad motsättning mellan folkskollärare och läroverkslärare. Vad som är mera intressant är ett ännu djupare grepp ner i motsättningen mellan socialism och kapitalism. Vi fick — om jag inte missförstod herr Arvidson — den mycket intressanta upplysningen, att läromedelsutredningen avses komma att gå på en socialistisk linje. Är det rätt uppfattat?

Till sist ett litet påpekande. Herr Arvidson är rädd för att vi genom för mycket utbildning skall kunna ledas fram till en samhällsklyvning. Det skulle bli ett överskikt av begåvade och högt utbildade människor. Vi är framme vid någonting som skulle kunna kallas för meritokrati. Jag kan i vissa avseenden dela herr Arvidsons farhågor, men jag vill försäkra herr Arvidson, att vi som nu i dag här energiskt har pläderat för vidgad vuxenutbildning i dess olika former, under alla förhållanden inte har utgått från den ideologin, att det här skall bli så, att var och en skall bli sin egen folkstudent.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson skämtade litet smått inledningsvis med anledning av mitt uttalande om herr Edenmans ofullbordade och opus nr 2, men han slutade med att uttala en förhoppning om att det ofullbordade ändå skulle bli någonting fullbordat. I samband därmed hänvisade han till LO som tydligen aviserat ett nytt grepp, som han uttryckte det, och en utredning. Detta med det nya greppet är nästan som ett eko av folkpartiets ord om kravet på ett energiskt grepp på hela vuxenutbildningsområdet. LO tycks tydligen inte anse att det är helt onödigt och meningslöst med en utredning.

Att LO önskar någonting sådant kan ju inte vara något skäl att avvisa kravet på en parlamentarisk utredning. Jag vet mycket väl att frågan om samhälleligt stöd till den fackliga utbildningen

aktualiserats i en motion vid LO:s kongress förra året. Det var Svenska fabriksarbetareförbundet och Svenska metallindustriarbetareförbundet som påpekade bl. a. att den fackliga utbildningens innehåll domineras av allmänbildande, samhällsorienterande kunskapsstoff och att färdighetsträning i svenska och matematik ingick i undervisningen. Det innebar att den fackliga utbildningen på väsentliga områden har hand om de uppgifter inom vuxenutbildningen som samhällets skolor svarar för inom ungdomsutbildningen. Jag vet detta.

Detta resonemang använder emellertid socialdemokratiska ledamöter av denna kammare som motivering för att kräva en systematisk analys och en kartläggning, när man i motionens kläm säger, att frågan om vuxnas studieförutsättningar under det fortsatta reformarbetet på vuxenutbildningens område bör göras till föremål för en systematisk analys och kartläggning. Jag förstår att vårt monotona krav på en parlamentarisk utredning måste vara irriterande för de socialdemokratiska medlemmarna av denna kammare. De tre demokratiska oppositionspartierna har framfört detta krav, kommunisterna har gjort detsamma och enskilda medlemmar av socialdemokratiska partiet har krävt en systematisk analys och en kartläggning. Det är i relativt hög grad samstämmiga önskemål och krav som här förenas. Jag tycker inte att herr Arvidsons ord utgör skäl för att avvisa tanken på en parlamentarisk utredning. I varje fall är inte argumentet med LO det.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Låt mig först säga att genomförandet av det förslag som vi nu skall fatta beslut om är ett steg på väg mot en fullständig vuxenutbildningsreform. Men även om det bara är ett steg är det dock ett betydelsefullt sådant. Vad som nu är viktigt är att

Vuxenutbildningen

detta arbete följs upp och fullföljes med kraft och i så snabb takt vi över huvud taget har möjlighet till inom ramen för våra resurser.

Herr talman! Jag har begärt ordet för att ta upp ett mindre avsnitt av hela detta problemkomplex men ett mycket viktigt sådant. Det hänför sig till gränsdragningsproblemen mellan yrkesskolans verksamhetsområde och vad studieförbunden skall syssla med. Det finns uttryck i propositionen som gör att det råder oklarhet, nämligen sådana uttryck som »yrkesutbildning av speciell karaktär» och »kurser av mera allmän natur». Den dunkla skrivningen gör att det blir en tolkningsfråga och att till sist skolöverstyrelsen måste avgöra vilka kurser som skall anses vara så yrkesinriktade att de bör handhas av yrkesskolan och vilka som bedöms vara av det slaget att de kan hänvisas till studieförbunden. Hänförs kurserna i hemkunskap till »kurser av allmän karaktär» måste jag säga att jag inte kan acceptera denna uppfattning.

Vem som sedan skall svara för hushållsmannaskapet för utbildning i hemkunskap vill jag inte uttrycka någon bestämd mening om men vill dock säga att det för mig står tämligen klart, att denna utbildning är så yrkesinriktad att den bör hänföras till yrkesskolan.

Vårt alltmer komplicerade samhälle ställer allt större krav på den som skall sköta hem och hushåll. Det gäller hushålls ekonomi, förmågan att rationalisera och underlätta hemarbetet, förmågan att på ett ändamålsenligt sätt utnyttja allt vad som nu står till buds inom den moderna livsmedelsindustrin. Hur mycken irritation har inte bristande kunskaper i hemmets skötsel orsakat i många familjer?

Utbildningen i hemkunskap upptar också en stor del av den nuvarande yrkesskolans verksamhet. Det är inte mindre än cirka en fjärdedel av förra årets 100 000 yrkesskoleelever som ägnat sig åt utbildning på just detta om-

råde. Jag vill framhålla att denna utbildning är lika angelägen när det gäller pojkar som flickor och lika viktig för både män och kvinnor. Vad som kan åstadkommas för att människorna skall bli mera mogna och lämpade att skapa en stabil och harmonisk hemmiljö, i vilken barnen skall fostras och även vi äldre utvecklas, är mycket viktigt. Inga ansträngningar bör sparas då det gäller att rusta hemmen för den människovårdande verksamheten. Samlevnads- och samboendeproblemen inskränker sig inte enbart till — vilket ibland vill göras gällande från visst håll — kärlek och därmed sammanhängande verksamhet, utan lösningen av samlevnads- och samboendefrågorna beror i mycket hög grad på yrkeskunnig skötsel av allt som tillhör hemmets funktioner.

Högerpartiet har i ett antal motioner fäst uppmärksamheten på dessa problem. Utskottet har också i utlåtandet utförligt behandlat utbildningen i hemkunskap. Värdet och betydelsen för hus och hem av denna utbildning har också framhållits av utskottet, som även föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet anfört angående gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område. Jag konstaterar detta med tillfredsställelse och understryker betydelsen av att Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen vid utarbetandet av bestämmelserna för den framtida verksamheten även noggrant studerar innehållet i de motioner som ligger till grund för utskottets skrivning.

Det är dock på en punkt som jag är något tveksam till vad utskottet uttryckt, nämligen beträffande följande passus: »Med anledning av vad i vissa motioner anförts om *utbildning inom det hushålliga området* får utskottet uttala sin avslutning till uppfattningen att denna utbildning i stor utsträckning bör anses vara yrkesutbildning för personer med

Vuxenutbildningen

arbete inom hemmet och alltså höra hemma inom yrkesskolans verksamhetsområde.»

Jag ställer mig tveksam till skrivningen »att denna utbildning i stor utsträckning bör anses vara yrkesutbildning för personer med arbete inom hemmet». All utbildning som syftar till att underlätta och skapa intresse för hemmets skötsel måste hänföras till yrkesutbildning. Utbildning för arbete i hemmet får inte längre betraktas som någon form av hobbyverksamhet. Den är i lika hög grad en yrkesinriktad utbildning som vilken annan yrkesutbildning som helst. Färdighet och skicklighet i hemkunskap kan nedbringa tiden för hemmets skötsel och ge våra hemmafruar — och för all del även våra hemmamän, sådana finns ju — möjligheter till yrkesarbete utanför hemmet och även tillfällen att ägna sig åt fritidssysselsättningar, såsom studier och hobbies som ligger inom deras intresseområden.

Jag har velat understryka det angelägna i att hemkunskap i den kommande vuxenutbildningen får en stark ställning. Personligen har jag inte haft anledning att i någon större utsträckning ägna mig åt hushållsarbete i hemmet. Däremot har jag i samband med min tjänstgöring fått kontakt med dessa problem under militära fältförhållanden. Jag kan betyga för kammarens ledamöter att — vilket de kanske redan vet — under fältmässiga förhållanden denna del av den militära verksamheten har det allra största värde. På detta område ingår hemkunskap — eller inre tjänst som det heter på militärspråk — som ett led i yrkes (soldat) utbildningen och tillmäts den allra största betydelse. Hur soldaten klarar sin mathållning — den får han ofta sköta själv — sin utrustning, sina kläder och sig själv har den allra största betydelse för hur han skall kunna fullgöra sina plikter i den större sammanslutningen.

Men den främsta anledningen till min

uppfattning i denna fråga är att jag själv, liksom kammarens övriga ledamöter, så många gånger haft tillfälle att konstatera, att förmåga och skicklighet att sköta ett hem skapar harmoni, stabilitet och en miljö, som är lämplig för våra barns fostran och gynnsam för oss själva. Å andra sidan leder okunnighet, oförmåga och bristande ansvarskänsla många gånger till vantrivsel, olyckor och personliga tragedier.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat bidra till att all uppmärksamhet riktas på åtgärder, som är ägnade att stärka familjens och hemmens ställning genom den framtida vuxenutbildning vi nu går att fatta beslut om.

Härmed var överläggningen slutad.

Statsutskottets utlåtande nr 117

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till det av herr Hector under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionerna I: 799 och II: 996; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

Vuxenutbildningen

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 107 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Mom. 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 7

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 7) i utskottets utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 107 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 8—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 11

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 11) i utskottets utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 107 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 12—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 21

Herr förste vice talmannen gav pro-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

positioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 790 och II: 995 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 22—32

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 33

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Elmstedt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 33) i utskottets utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Kaijser m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Elmstedt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 106 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 34—55

Vad utskottet hemställt bifölls.

Andra lagutskottets utlåtande nr 45

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Öskeviksby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Öskeviksby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 77 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C och D

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

proposition angående riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (bilaga 8, punkt H 4) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till Driftbidrag till luftfartsverket ett anslag av 22 500 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 57, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 mars 1967, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angivna riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet, dels godkänna av departementschefen föreslagna riktlinjer för omorganisation av luftfartsverket, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för luftfartsverket föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagit, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsarrangemang som fordrades i anledning av omorganisationen, dels godkänna att luftfartslänefonden avvecklades, dels till Driftbidrag till luftfartsverket för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 22 500 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wååq m. fl.* (I: 724) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i *Kristianstad m. fl.* (II: 905);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* och fröken *Stenberg* (I: 731) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtson* i *Solna* och *Krönmark* (II: 912), i vilka hemställtts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att de kommunala investeringsbidragen vid

anläggande av primärflygfält fastställdes till 25 procent;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Hansson* och fröken *Mattson* (I: 730) och den andra inom andra kammaren av herr *Kristenson* (II: 913), i vilka hemställtts att riksdagen måtte, med godkännande av vad i propositionen i övrigt anförts om riktlinjerna för luftfartsverkets verksamhet, besluta att kostnaderna för utbyggande av samtliga flygplatser skulle i sin helhet utgöras av statsmedel;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkesson m. fl.* (I: 732) och den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 914), i vilka hemställtts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 57 måtte besluta 1. att bl. a. i avvaktan på resultatet av den pågående internationella taxekonferensen icke nu uttala någon mening om det sätt på vilket de s. k. undervägskostnaderna skulle täckas; 2. att överlåtelse av den s. k. ramptjänsten skulle kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag i enlighet med 1963 års luftfartsutrednings förslag; 3. att kommuns bidrag vid anläggning av primärflygplats endast skulle avse de sammanlagda markkostnaderna samt 4. att staten till 100 % skulle svara för kostnaderna i övrigt för byggnader och anläggningar inklusive investeringar i radioanläggningar.

Vidare hade utskottet i förevarande sammanhang behandlat två vid början av innevarande års riksdag väckta likalydande motioner, nämligen av herr *Strandberg* (I: 296) och av herr *Hedin m. fl.* (II: 377).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 732 och II: 914, såvitt de avsåge ramptjänsten, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 732 och II: 914, såvitt de avsåge undervägskostnader-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

na, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 732 och II: 914, såvitt de avsåge kommunala bidrag till mark- och investeringskostnader för primärflygplatser, samt I: 730 och II: 913 ävensom I: 731 och II: 912, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 724 och II: 905 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 mars 1967 förordade riktlinjerna för luftfartsverkets verksamhet;

VI. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet föreslagna riktlinjerna för omorganisation av luftfartsverket;

VII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för luftfartsverket föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

VIII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsarrangeringar som fordrades i anledning av omorganisationen;

IX. att riksdagen måtte godkänna att luftfartslånefonden avvecklades;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 377, till Driftbidrag till luftfartsverket för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 22 500 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande *ramptjänsten* av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Edström, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Nils-Eric Gustafsson, Bohman, Ståhl, Mattsson, Turesson, Nelander, Tobé* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914 såvitt nu var i fråga, uttala att överlåtelse av den s. k. ramptjänsten skulle kunna ske

främst till svenska flygtrafikföretag i enlighet med 1963 års luftfartsutrednings förslag;

b) beträffande *täckning av undervägskostnaderna*

1. av herrar *Bengtson, Edström, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Ståhl, Mattsson, Nelander, Tobé* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914 såvitt nu var i fråga, uppskjuta ställningstagandet till frågan om täckning av undervägskostnaderna;

2. av herr *Strandberg*, utan angivet yrkande;

c) beträffande *kommunala bidrag till anläggande m. m. av flygplatser*

1. av herrar *Edström, Eric Gustaf Peterson, Ståhl, Bergman, Nelander* och *Tobé*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, samt i anledning av motionerna I: 730 och II: 913 ävensom I: 731 och II: 912, besluta att kommuns bidrag vid anläggning av primärflygplats endast skulle avse de sammanlagda markkostnaderna samt att staten till 100 % skulle svara för kostnaderna i övrigt för byggnader och anläggningar inklusive investeringar i radioanläggningar;

2. av herrar *Kaijser, Ottosson, Strandberg, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 731 och II: 912 samt i anledning av motionerna I: 730 och II: 913 ävensom I: 732 och II: 914, sistnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, besluta att de kommunala investeringsbidragen vid anläggande av primärflygfält fastställdes till 25 %.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Det föreliggande utskottsbetänkandet visar att flera av de i propositionen nr 57 rörande luftfartsverkets organisation och framtida verksamhet framförda förslagen, vilka också i högsta grad berör våra flygtrafikföretag, inte föranlett delade meningar i vare sig motioner eller reservationer. Detta gäller t. ex. riktlinjer för omorganisationen av luftfartsverket, bemyndigande för Kungl. Maj:t att inrätta vissa tjänster enligt de angivna riktlinjerna, fullmakt att vidtaga erforderliga övergångsåtgärder, avveckling av luftfartsfonden och slutligen också ett driftbidrag till luftfartsverket för nästa år på 22,5 miljoner kronor. Detta betyder att samtliga parter accepterat förslaget att luftfartsverket nu definitivt övergår till att bli ett affärsdrivande verk som genom avgiftsprincipens omsättande i praktiken skall finansiera sin verksamhet. Förluster skall hädanefter täckas genom anslag över budgeten och icke via den hittillsvarande luftfartsfonden.

I samtliga dessa punkter har det grundläggande varit förslag och riktlinjer som framförts av 1963 års luftfartsutredning. Denna har, med andra ord, angivit riktlinjerna för att även på luftfartens område skall gälla 1963 års principbeslut beträffande den statliga trafikpolitiken med den huvudtanken att olika trafikmedel i fri tävlan skall bära sina egna kostnader. Ett första steg i denna riktning tas genom beslutet att luftfartsverkets förlust för nästkommande år skall nedpressas från 25 till 22,5 miljoner kronor som här föreslås bli täckta över budget.

Delade meningar finns inte heller om de två framtida huvuduppgifterna för luftfartsverket. Den första blir att förvalta och driva flygplatser avsedda för linjefart — s. k. primärflygplatser. Dylig verksamhet kan också bedrivas på s. k. sekundärflygplatser men då av landsting, kommuner och eventuella enskilda intressenter. Den andra huvud-

uppgiften blir att svara för eller ombesörja civil trafikledning liksom från säkerhetssynpunkt påkallad övervakning av trafikerade flygplatser och av luftrummet.

Alla dessa frågor, om vilka inga delade meningar framförts, lämnar jag nu utan närmare kommentar, inte på grund av att de saknar betydelse utan med hänsyn till kammarens tidsnöd. Däremot måste jag få någon stund på mig för att ägna uppmärksamhet åt de tre huvudfrågor i vilka meningarna kommit att skära sig, nämligen utformningen av den s. k. ramptjänsten, inställningen till täckning av de undervägskostnader som finns även beträffande luftfarten och slutligen omfattningen av de kommunala bidragen till anläggande och drift av flygplatser.

Beträffande de båda första punkterna innebär propositionen ganska väsentliga skärpningar med övervältringar av kostnader på de trafikerande flygbolagen, jämfört med utredningens förslag. Detta gäller särskilt beträffande den tidsperiod inom vilken full kostnadstäckning skall uppnås. Det skall tack-samt noteras — och jag vill uttryckligen göra detta — att utskottsmajoriteten härvidlag i sina skrivningar gjort ganska betydande modifikationer bl. a. i syfte att uppnå enhällighet i utskottet. Att vi reserveranter likväl ansåg oss böra vidhålla våra yrkanden berodde alltså inte på bristande uppskattning av majoritetens visade vilja att gå oss till mötes, utan i stället på att vi hyser allvarlig oro för att regeringen och luftfartsverket under det ständiga och tydligen ökande trycket att driva fram nya inkomster för statsverket kan komma att behandla avgiftsbeläggning av vårt ännu unga trafikflyg utifrån alltför starkt fiskaliskt betingade motiveringar. Enligt vår mening får dessa synpunkter icke bli avgörande. Här är det i stället i högsta grad av nöden att den, som innehar monopol på de tjänster som flyget till varje pris behöver, går affärsmässigt

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

fram. Jag vill betona att luftfartsverket, om riksdagen beslutar enligt utskottsmajoritetens önskan, i hög grad får monopol på dessa tjänster.

Affärsmässighet betyder i detta fall att man nöjer sig med sådana avgifter som flygtrafiken utan alltför stora svårigheter orkar bära. Det viktiga är inte att så snart som möjligt kunna ta ut så stora avgifter som möjligt, utan tvärtom att låta flygtrafiken i hägnet av måttliga kostnader växa ut till verklig bredd och trafikvolym. Gör man detta kan det visa sig att flygtrafiken här som i flera andra länder relativt snart kan bli en god inkomstkälla för luftfartsverket och därmed också för staten. Går man däremot i falsk månhet om statens inkomster motsatta vägen och pålägger avgifter, som flyget endast med svårighet orkar bära, kan resultatet lätt bli att det på grund av de höjda biljett- och fraktkostnader, som avgifterna framtvingar, i trafikunderlaget uppstår en snabbt vikande tendens, vilken snart skulle kunna medföra ytterst menliga verkningar för både trafikflyget och statsverket. Här kan den statliga sidan visa, om den såsom det inte sällan påståtts är i stånd att sätta de affärsmässiga bedömningarna framför de närmast liggande fiskala. Reservanterna har inte vågat eller velat ta risken att de statliga instanserna skall visa sig inkapabla att anlägga mera långsiktiga affärsmässiga bedömningar. Därför har vi i våra reservationer givit klara direktiv för att man här måste gå försiktigt fram.

Det måste nämligen stå klart att våra flygtrafikföretag ännu arbetar under mycket osäkra ekonomiska framtidsutsikter. Endast en halv, säger och skriver 0,5, procent av den totala passagerartransporten i vårt land har trafikflyget hittills kunnat ta hand om. Denna utveckling har gått saktare här än i många, ja, jag vågar säga flertalet motsvarande länder, trots att de stora avstånden borde verka till flygets fördel. Men bra järnvägar, ett starkt förbättrat

vägnät och en större biltäthet än i något annat land i Europa har självfallet verkat återhållande på flygtrafiken. Det är mot denna bakgrund man har att se de ofta citerade orden att det är lättare att flyga lönsamt från Stockholm till New York än från Stockholm till exempelvis Karlstad.

En undersökning av intresse har klarlagt att bortåt tre fjärdedelar av alla våra flygpassagerare flyger därför att de får biljetterna betalade av någon annan: företaget, organisationen, staten eller kommunen. Menige man som måste betala biljetten själv flyger ytterst sällan — meniga kvinna ännu mera sällan. Detta visar priskänsligheten hos flyget som trafikmedel. På de internationella linjerna kommer därtill en hårdnande och redan nu mycket allvarlig konkurrens. Ju större flygplan man bygger — denna utveckling går redan nu mycket hastigt och vi har i dagens tidningar sett illustrationer därav — desto fler passagerare kan man ta utan proportionsvis stegrade fasta kostnader, och desto lägre kan man hålla biljettpriserna. Självfallet är denna utveckling mycket lättare att driva fram i de stora länderna med deras stora trafikunderlag än t. ex. i våra nordiska länder. Det är mot denna bakgrund inte säkert att flygföretagen i de små länderna kan följa med i denna febrila och oöverskådliga takt. Det är en utveckling som dessutom är ytterst kostnadskrävande.

Redan detta är ett starkt skäl för att avgiftshöjningarna just i de mindre länderna måste skötas ännu mera försiktigt än i de stora, om vi över huvud taget skall kunna behålla ett livskraftigt trafikflyg. Det är bland annat också mot denna bakgrund som man har att se de utfästelser i denna riktning, som kom till uttryck i de förhandlingar mellan staten och flygföretagen, som fördes så pass nyligen som under första delen av 1961 på grundval av det då nyss framlagda betänkandet från den

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

s. k. skandinaviska ämbetsmannadelegationen. Där utgick man från såsom ett faktum att avgiftshöjningarna skulle hållas mycket försiktiga.

Herr talman! Det må tillåtas mig att nämna att jag i dag har fått i min hand en kopia av ett telegram från presidenten för de kommersiella trafikflygföretagens världsorganisation, svensken Knut Hammarskjöld. Han framhåller i detta telegram risken för repressalieåtgärder från andra länder, därest vi genomför prisstegringar och avgiftshöjningar för det nordiska flyget, de svenska inrikesflygföretagen och de utländska flygföretag som trafikerar vårt land. Jag skall inte citera de mycket allvarliga passusar som finns i detta telegram. Det framhålls emellertid speciellt att den nyligen avslutade kongressen i Montreal utgick från att kostnaderna, speciellt undervägskostnaderna, under de närmast kommande åren skulle bli föremål för ingående studier innan några åtgärder vidtogs. Det säges att om något enstaka land trots detta skulle vidta ensidiga åtgärder kan man inte undgå att räkna med mycket allvarliga komplikationer.

Jag har i korthet velat antyda detta inte för att måla någon mörk bild av läget, utan därför att det är ett faktum, att det land, som går utvecklingen i förväg och lägger på avgifter som inte har blivit internationell praxis, måste räkna med risker för egen del. Det är intressant att en bekräftelse härpå har kommit från Knut Hammarskjöld, som är den internationella organisationens högste talesman.

När man studerar luftfartsutredningens betänkande kan det förefalla som om man där inte tillbörligt har beaktat den principiella enighet om affärsmässiga principer som uppnåddes fem år tidigare och som kom till uttryck i det uttalande från 1961 som jag tidigare citerade. Jag vill betona att även i detta betänkande kan man läsa in olika tolkningar, och departementschefens tolk-

ning sådan den kommer till uttryck i propositionen är betydligt kärvare än den gemensamma principgrundvalen av 1961 och ger rum för en betydligt hårdare avgiftspolitik. Det är denna tolkning som reservanterna anser att man har anledning att känna en icke obetydlig oro inför.

Däremot råder enighet om att luftfarten nästa år skall bära den föreslagna avgiftshöjningen på 2,5 miljoner kronor. Takten därefter har departementschefen tänkt sig oförminskad — tydligen under en tioårsperiod. Han har tänkt sig en avtrappning av driftbidraget med i princip 2,5 miljoner kronor per år — självfallet beroende på utvecklingen. Reservanterna anser att man i denna känsliga avgiftsfråga borde ha gått försiktigare fram.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på några jämförelser mellan avgiftsbelastningen här och i ett antal andra jämförbara länder.

Det är nödvändigt att betona att det rör sig om jämförbara länder, eftersom det i dessa debatter ofta brukar anföras att åtskilliga länder tar ut högre avgifter än vi. Detta är också ett faktum, men när man undersöker saken finner man att det i regel handlar om u-länder utan eget flyg och utan medel att på annat sätt än genom avgifter finansiera den trafik de har. Det gör att dessa länder icke kan jämföras med Sverige.

Ser man däremot på Europa och andra utvecklade länder är det obestridligt att våra avgifter ligger i topp redan nu, om man inte lösrycker enstaka avgifter utan inräknar i dem samtliga sådana pålagor som landningsavgift, parkeeringsavgift, passageraravgift, genomströmningsavgift för flygbränsle o. s. v. Av en sammanställning som avser läget i juni månad 1966 har jag summerat att beträffande den inomeuropeiska trafiken Sverige låg högst i Europa med Norge på andra och Danmark på fjärde plats. På två år — d. v. s. från den 1 juli 1964 — hade flygplatsavgifterna i Sve-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

rige ökats med drygt 35 procent. För den utomeuropeiska trafiken med dess höga biljettkostnader utgår emellertid i England och Nederländerna ett så högt tillägg att dessa länder just på den punkten har högre avgifter än Sverige. Detta gäller dock, som sagt, endast resor utanför Europa.

Med de avgiftshöjningar som föreslagits av utredningen skulle kostnaderna i Sverige bli utan jämförelse högst och enligt beräknad trafikvolym redan 1971 och 1972 stiga till över 30 miljoner kronor. Tyvärr vågar man dock knappast tro — i varje fall inte jag — att trafikvolymen skulle bli okänslig för en sådan avgiftspolitik, och därför torde dessa siffror inte vara realistiska. Risken är i själva verket överhängande att trafiken genom sådana avgiftshöjningar komme att drabbas av allvarliga påkänningar.

Man kan inte undgå att sammanställa den påfallande måttliga stegringen av trafikvolymen hos Linjeflyg, vårt svenska företag, med det faktum att bruttoavgifterna till statsverket under företagets tio år ökats från blygsamma 7 procent av omsättningen till hela 17 procent senaste år. De perspektiv som öppnas genom de nu aviserade utgiftsökningarna gör självfallet inte företagets utsikter ljusare. Tvärtom gör de dess framtid oviss; det är lika bra att konstatera det och inte invagga sig i orealistiska förhoppningar.

För att ytterligare något belysa våra två trafikflygföretags ekonomiska situation i år vill jag påpeka att SAS:s vinstutveckling inte förmår att hålla jämna steg med utgifterna, vilka växer ungefär dubbelt så fort som beräknat, och att Linjeflyg, som efter förluster under flera år utom i fjol hade räknat med att i år kunna göra en vinst på ett par miljoner kronor, redan nu klart inser att det inte går att nå detta resultat.

Har man ambitionen att måna om att dessa båda företag klarar sig för framtiden, är det enligt min mening en nödvändighet att beträffande avgiftshöj-

ningarna gå varsamt fram, så att inte snålheten bedrar visheten.

Jag skulle under några ögonblick vilja uppehålla mig vid en del speciella frågor som berörts i reservationerna. Först vill jag ta upp frågan om hur ramp-tjänsten skall ordnas, d. v. s. om den skall ändras och försämrats. Ramp-tjänsten omfattar fram- och borttagande av rampmateriel, trappor, startaggregat m. m., dessutom lasning och lossning av bagage, frakt och post, vattenpåfyllning, hygieniska åtgärder, städning, avvisning och åtskilligt annat. Till detta kommer expeditionstjänst, omfattande expediering och ledsagning av passagerare, behandling av skeppspapper etc.

Hittills har denna grupp av tjänster varit olika ordnad på olika flygplatser i Sverige. Utan att ingå på några detaljer kan jag i korthet nämna att ute i landet luftfartsstyrelsen i regel sköter dessa tjänster mot ersättning, medan huvuddelen av detta arbete på Arlanda överläts till SAS och på Bromma till Linjeflyg, eftersom dessa båda företag svarar för huvuddelen av trafiken på respektive flygplats. SAS har dessutom åtagit sig att för flertalet andra i den internationella luftfartsorganisationen samverkande företag sköta deras ramptjänst här, medan dessa företag i sin tur gör SAS motsvarande tjänster i sina hemländer.

Allt detta har under årens lopp ordnats mycket bra, vilket också får ses som en förklaring till att utredningen synes ha tagit för givet att, även om luftfartsverket skulle formellt få monopol på dessa verksamheter, dessa skulle av verket utan särskild avgift överlätas till våra båda flygtrafikföretag. På denna linje har också reservanternas slutit upp, medan däremot propositionen går på en annan linje. Så till vida kom propositionen med nya signaler som den önskade införa ett faktiskt monopol för luftfartsverket att utföra alla dessa sysslor även för de svenska företagen. Om luftfartsverket skulle överlåta dem till

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

bolagen, vilket hittills skett utan särskild ersättning, skulle verket nu i kraft av sin nya ställning kunna ta betalt för denna överlåtelse. Avgiftens storlek finge bestämmas efter förhandlingar. Detta måste sägas vara en, inte minst ur flygsäkerhetssynpunkt, ganska allvarlig sak, eftersom kaptenen på vederbörande flygplan måste ansvara för ramptjänsten, bl. a. stuvning av lasten, då hela denna tjänst i hög grad påverkar säkerheten under resan. Även i övrigt bör det vara det trafikerande företaget som svarar för detta servicearbete på flygplanet. Därför har också reservanterna yrkat att överlåtelse av ramptjänsten med godkännande av principen om luftfartsverkets ställning som huvudman för verksamheten »må kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag utan särskild ersättning till luftfartsverket».

Detta sätt att ordna ramptjänsten framstår som en garanti för resenärerna att säkerheten inte av ekonomiska motiv riskeras eller blir försämrad. Skulle den ändring, som föreslås av utskottsmajoriteten, genomföras har de resande inte samma garanti för god service och säkerhet som hittills. Jag skall dock genast tillägga att även utskottet anser att de båda svenska företagen främst bör komma i fråga även om luftfartsverket får fria händer. Utskottsmajoriteten uttalar att det inte är lämpligt att »genom särskilt uttalande begränsa luftfartsverkets möjligheter att träffa avtal». Detta tolkar jag som en anvisning till att avtal med flygföretagen skall träffas även enligt utskottsmajoritetens mening. Jag yrkar emellertid, för att därvidlag vara helt på den säkra sidan, bifall till reservationen under a.

Även i fråga om den framtida täckningen och takten för undervägskostnadernas uttagande råder det delade meningar. Frågan har som jag nyss sade under våren varit föremål för ingående överläggningar vid en konferens i Montreal, och meningarna bröt sig mot varandra. Man lyckades inte uppnå nå-

gon överenskommelse som gällde samtliga medlemsstater. Vissa länder fortsätter därför att ta ut sådana kostnader, andra länder inte. Till dem som inte tar ut sådana kostnader hör flertalet av dem med oss jämförbara.

Orsakerna härtill behöver jag inte närmare belysa, men en av dem är den, att i dessa kostnader ingår tjänster som utförs även för helt andra huvudmän än trafikflygföretagen. Hit hör t. ex. väderlektjänsten. Dessa kostnader är ingalunda obetydliga, vilket också gör, att de utgör en rätt kännbar belastning för företagen, om dessa i alltför rask takt påförs kostnadstäckningen även för detta. Av detta skäl föreslog utredningen att hela denna fråga senare skulle underkastas förnyad prövning och att avgörandet skulle anstå för närvarande. Man tänkte sig uppskjuta avgörandet i varje fall fem år framåt i tiden. Även luftfartsverket har utifrån sin speciella sakkunskap ansett, att undervägs-kostnader tills vidare bör undantas från kostnadstäckning för att inte de svenska företagen skulle belastas på ett i förhållande till de utländska betungande och försvarande sätt.

Utskottsmajoriteten har i likhet med departementschefen inte velat ge några bindande utfästelser på denna punkt, varför ett beslut i enlighet med utskottsförslaget skulle kunna försätta många företag i ett försvarat läge. Jag hoppas emellertid att den fullmakt som ges inte skall utnyttjas på det sättet. Jag yrkar emellertid även i den delen, herr talman, bifall till reservationen, i detta fall under b 1.

Slutligen vill jag säga ett par ord om de kommunala bidragen till byggande och drift av flygplatser. Den frågan har ju också föranlett delade meningar i utskottet. Jag skall i korthet skissera bakgrunden. Hittills har i stort sett tillämpats den ordningen för flygplats med blandad inrikes- och utrikestrafik, att kommunerna svarar för markkostnaderna jämte 37,5 procent av kostna-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

der för byggnader och andra anläggningar. Däremot skall staten genom luftfartsverket stå för utgifterna för flygplatsernas drift. Denna anordning som i propositionen och av utskottsmajoriteten föreslås bli prolongerad har inte i allo varit rimlig. På sina håll har lokala intressenter tagit initiativ till flygplatser som efter färdigställandet blivit liggande oräntabla utan ordinärt trafikflyg, därför att underlaget för ett trafikflyg inte varit tillräckligt.

Med anledning därav har olika alternativ framförts i ett flertal motioner, och reservanterna har gått på två olika linjer. I den reservation under c 1 av herr Edström m. fl., som jag för min del vill yrka bifall till, sägs i anslutning till ett yttrande av bl. a. Kommunförbundets styrelse att ordnandet av ordinär flygplats måste vara en rent statlig angelägenhet, om man verkligen vill ha garantier för att kommunerna inte frestas att ikläda sig investeringskostnader som lätt kan bli oräntabla. Däremot framstår det som ett så pass starkt kommunalt intresse att få en flygplats förlagd till en viss ort att det är rimligt att kommunerna till 100 procent ikläder sig kostnaderna för den mark som ställs till förfogande. Självfallet bör emellertid för redan påbörjade eller beslutade flygplatser hittillsvarande bidragsregler äga giltighet, men enligt vår mening bör kommunerna bidra endast med marken. Staten bör stå för resten. Jag tror att denna mening delas av ett stort antal ansvariga kommunalmän i landet som intresserar sig för dessa frågor.

Till sist vill jag bara uttala den livliga förhoppningen, herr talman, att, om de reservationer som jag yrkat bifall till inte kommer att bifallas i kammaren, vilket jag förmodar, både departementet och luftfartsstyrelsen med de fullmakter som beslutet ger dem skall handha dessa så, att svenskt och nordiskt flyg icke drabbas av kostnadsökningar som skulle kunna medföra en

allvarlig situation för deras fortsatta verksamhet. Jag hoppas tvärtom att de går fram med sådan varsamhet att våra trafikflygföretag kommer att konsolideras.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Vid utskottets behandling av denna fråga anslöt jag mig till reservationen c 1, och det är klart att de som bara läser namnen under reservationerna kan tro att jag satt dit mitt namn av misstag eftersom de övriga reservanterna är folkpartister och jag alltså står där som ensam socialdemokrat. Men den som läser motionerna och propositionen finner att detta absolut inte är någon partipolitisk fråga, och i det yrkande som jag ställt mig bakom tillstyrks ju motioner som väckts av bl. a. socialdemokrater. Jag tänker på motionerna I: 730 och II: 913, den senare väckt av herr Valter Kristenson i denna kammare.

Han har beträffande frågan om vem som skall bidra till att finansiera uppförandet av flygplatserna hävdad att staten bör göra detta både då det gäller marken och anläggningarna på denna. I reservationen c 1 föreslås att kommunerna skall bidra i fråga om markkostnaden men att staten skall svara för resten.

För att det nu inte skulle bli tre reservationer kompromissade jag med mig själv och anslöt mig till denna reservation i förhoppning om att den skulle kunna samla dem som hade ungefär min inställning, vilken också delas av många andra. Den innebär att samma princip som tillämpas när det gäller övriga allmänna kommunikationsleder som vägar och järnvägar skall gälla i fråga om flyget. Detta betyder att staten som huvudman skall ta helt och fullt ansvar.

Herr Ståhl har påmint om att Svens-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

ka kommunförbundet också intagit denna ståndpunkt och det kan tilläggas att Svenska stadsförbundet gjort detsamma. I principfrågan har också statskontoret denna uppfattning.

Det kommer emellertid att uppstå en rad praktiska svårigheter vid tillämpningen av dessa bestämmelser. Man kan naturligtvis göra sig mycket lustig i detta sammanhang och fråga sig vilka kommuner som skall bidra. Vi som bor på orter intill vilka flygplats skall förläggas kan då säga att de landskommuner där det bara bor några få människor ändå skall lösa uppgiften eftersom flygplatsen skall ligga just där. Så har naturligtvis ingen trott att det varit menat. Men hur skall man kunna fördela kostnaderna mellan kommunerna? Vilka regler skall man gå efter? Ingenting finns antytt härom, och det kommer givetvis att bli köpslagan liksom tidigare då man fick kommunerna att gå med på att lämna bidrag. Det är ju fel att säga att 37,5 procent är en godkänd siffra i praktiken då det ägt rum otaliga förhandlingar. Detta är ett enkelt sätt att använda sig av sina matematiska kunskaper. Det finns ett register från Stockholms stad, som inte satsat någonting på Arlanda, till kommuner som satsat mycket stora belopp för att få en flygplats, eftersom de ansett att detta betyder mycket för bygdens utveckling. Det har ju ofta varit konkurrens mellan kommunerna om att få en planerad flygplats.

Nu är utredningsförslaget så fiffigt, att det blir gynnsammare villkor för dem som betalat mycket och sämre villkor för dem som inte betalat någonting. Detta har naturligtvis påverkat majoritetsförhållandena i riksdagen, och ur den synpunkten är det ett genialt förslag. I övrigt tycker jag att det är ett mycket klumpigt och osnyggt förslag. Om staten vill — och det vill staten på många områden — att kommunerna och andra huvudmän skall vara med och dela ett ekonomiskt an-

svar, så brukar det föras förhandlingar om den saken. Så sker det på sjukhusområdet — något som vår ärade talman är väl medveten om — och så sker det på många andra områden. Man klarar ut vem som skall betala vad och försöker förhandla sig fram till en vettig lösning. Man kan vara oense, och överenskommelserna blir kanske inte alltid helt knivskarpa, men man försöker i alla fall resonera sig fram.

I detta fall har det varit ett köpsläende; i kommun efter kommun har staten i akuta situationer och kanske till och med inför katastrofsituationer med köpsläende på andra områden, där staten har mycket att sälja till kommunerna, pressat fram siffror som nu läggs till grund för kostnadsfördelningen. Den sortens förhandlingsteknik anser vi vara osnygg; den är inte ren, och den fördöms när den tillämpas på arbetsmarknaden och i alla andra förhandlingslägen. Men om staten tillämpar den principen anses den tydligen vara vacker och ren, och då ligger det inget moraliskt förkastligt i den. Personligen kan jag inte inse att det gör någon skillnad, att det är vårt ärade kommunikationsdepartement som fått principen sanktionerad i ett regeringsbeslut; principen är lika osnygg vem som än tillämpar den.

För mig är detta ett principiellt ställningstagande. Om staten nu driver fram kommunernas medverkan i finansieringen, skall det bli intressant att se vad som kommer att hända om någon kommun vägrar att delta. Det kan väl ingen svara på för närvarande — den frågan är väl inte löst. I de kommunala församlingarna sitter det rätt hyggligt folk och det skall väl bli möjligt att komma fram till lösningar. Men nog hade det, herr talman, varit önskvärt med en annan form för lösningen av dessa frågor. Framför allt borde vi väl sett till att det varit möjligt för dem som berörs att vara med och förhandla sig fram till en principlösning. Hade

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

man resonerat igenom denna sak i lugn och ro exempelvis med kommunförbunden, hade det säkert blivit klarlagt att detta är en sak som staten själv skall svara för. Skall staten vara huvudman och bestämma utbyggnadstakten och lokaliseringen, så skall staten också ta det ekonomiska ansvaret.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen c 1.

I detta anförande instämde herrar *Svensson* i Kungälv och *Hugosson* (båda s).

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Liksom alla andra trafikanter — de som färdas på vägarna, de som åker tåg och de som färdas med båt — bör även de som anlitar flyget helt och fullt betala vad det kostar. Det kan inte finnas någon som helst anledning numera, sedan flyget hunnit trampa ur sina barnskor, att skattebetalarna skall subventionera flygresor, vare sig det gäller ordinarie linjeflyg eller charterflyg.

Den allmänna principen har departementschefen hävdat i sin proposition, och vi kan för vår del oreserverat instämma i den. Det betyder naturligtvis inte att man över en natt kan gå över till ett system med full kostnadstäckning. Det har heller ingen människa ifrågasatt. Avvecklingen skall ske på det sättet, att man ger luftfartsverket årliga driftsbidrag, som så småningom skall upphöra under en övergångsperiod som ännu inte strikt fixerats. Men meningen är att verket skall vara affärsdrivande och att det i fortsättningen skall drivas efter vanliga företagsekonomiska principer.

Ingen har varit inne på tanken att gå över till detta system genom att pressa luftfarten — och alldeles speciellt våra egna luftfartsföretag — över hövan. Man får ta det hela en aning peu à peu och se till att inte lasta på hårdare än före-

tagen orkar med. Så långt tror jag vi alla är överens.

På vårt håll hyser vi vidare en mycket stor sympati för förslaget att luftfartsverket starkt skall begränsa den egna verksamheten och i första hand sköta de reguljära trafikflygplatserna, som kallas för primärflygplatser. Som herr Ståhl redan framhållit har departementschefen föreslagit att den s. k. ramptjänsten på trafikflygplatserna skall bli ett monopol för luftfartsstyrelsen, men på den punkten hyser jag liksom herr Ståhl en klart avvikande mening. Rent principiellt har vi på vårt håll stark motvilja mot att tillskapa varje form av monopol, och alldeles särskilt gäller det detta fall. Att SAS t. ex. inte skulle ha rätt att sköta stuvning, tillsyn, städning o. s. v. av sina egna plan eller att åta sig sådana uppgifter för systerbolag ute i världen förefaller oss i högsta grad främmande. En helt annan sak är naturligtvis att de företag som skall driva ramptjänst för egna eller andras plan måste iakttä för flygfältet gällande ordningsregler och i vanlig ordning betala för tjänster och arbetsutrymmen som behöver tas i anspråk. Det förefaller för övrigt ganska osäkert huruvida denna ramptjänst verkligen kommer att bli någon ekonomisk succé i handen på luftfartsverket. Jag vill erinra om att statskontoret mycket bestämt har hävdat att verket snarast bör avveckla hela sin ramptjänst.

Sedan är det en annan fråga som herr Ståhl också varit inne på och som har diskuterats ganska livligt i avdelningen, nämligen frågan om de s. k. undervägskostnaderna. De skall täckas med avgifter och inkomster, men man bör visa viss försiktighet vid övergång till detta kostnadstäckningssystem, inte minst med hänsyn till den internationella konkurrenssituationen. Vi finner det välbetänkt, och där är utskottsmajoritetens ställningstagande rimligt, att riksdagen för närvarande avstår från att göra något uttalande om och när sär-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

skilda avgifter för undervägskostnaderna bör införas.

Med den uppläggningsen att luftfartsstyrelsen skall svara för de stora primärflygplatserna — vilkas antal är mycket begränsat — skulle det egentligen rimma ganska väl att säga att uppbygandet av ett rationellt system med sådana stora trafikflygplatser måste vara en rent statlig angelägenhet. Det skall inte påverkas av den ena eller andra kommunens eller regionens vilja eller förmåga att hjälpa till ekonomiskt. Staten skall därvidlag vara suverän och inte behöva fråga eller underhandla med kommunerna om hur systemet skall se ut. Jag måste erkänna att det var min första reaktion när jag läste propositionen. Jag var då inne på tanken att inga kommunala bidrag alls borde förekomma. Men vid mera ingående eftertanke kom jag till resultatet att den kommun eller rättare sagt region som har en dylik trafikflygplats inom sitt område får en så enorm fördel framför andra kommuner, vilka kanske kommer att ligga långt borta i periferin i förhållande till denna flygplats, att det skulle förefalla nästan oskäligt att inte den gynnade kommunen eller kommunregionen i någon utsträckning skulle vara med och betala.

Nu kan det vara en smaksak hur hårt man härvidlag vill pressa kommunerna. Man kan inte styrka att en viss procent-sats är den matematiskt riktiga. Man måste »yxatill» en dylik siffra. Departementschefen har för sin del yxat till siffran 37,5 procent. Han har visst stöd av historiska skäl, ty det är ungefär vad kommunerna har fått betala tidigare. Men min allmänna uppfattning är — jag kan heller inte styrka att den är riktig — att detta är att gå litet onödigt hårt fram mot kommunerna. På vår sida har vi inte heller kunnat finna att det skulle vara riktigt att här följa mittenpartiernas förslag att kommunerna bara skulle svara för markkostnaderna och inte alls för flygfältets anläggningskost-

nad. Både det socialdemokratiska förslaget och mittenpartiernas förslag synes oss en smula extrema. Vi har för egen del velat välja en mera moderat linje. Den innebär att kommunerna skall stå för markkostnaderna och därtill för 25 procent av anläggningskostnaderna. Jag tror, herr talman, att detta är ett ganska skäligt kompromissförslag, som jag hoppas att kamrarna skall kunna enas om.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer vilka som första namn upptar herr Kaijser.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Eftersom detta är en luftfartsdebatt skulle jag vilja börja med att uttala min tillfredsställelse över det meddelande som kommunikationsministern lämnade i första kammaren i anledning av en interpellation av herr Ahlmark angående överljudsflyget i Sverige. Jag har själv haft en tanke på att bereda statsrådet möjlighet att ge en sådan information om hur man från departementets och regeringens sida ser på denna utomordentligt viktiga fråga. Därför hälsar jag alltså med tillfredsställelse att första kammaren och riksdagen kunde få det besked som lämnades. Personligen tycker jag att det ställningstagande som anmäldes är högst respektabelt. Problemet blir väl i framtiden att leva upp till dessa uttalanden, då härvidlag mycket starka krafter tränger på.

Jag har inte deltagit i utskottsarbetet i detta ämne, men jag hade äran att delta i den utredning som sysslade därmed. Utredningen hade ett mycket stort problem att lösa. Det gällde att försöka få en sådan ordning att finansieringsreglerna på detta område något så när liknade dem som gäller i övrigt för trafiken — trafikgrenen skulle alltså bära sina kostnader. Samtidigt gällde det att få en sådan ordning att våra egna flygföretag inte fick för stora bördor att

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

bära. I långa stycken var det en kompromiss som man vid det tillfället kunde nå.

Beträffande statens ställning till detta trafikmedel kan man inte rimligen påstå att en mycket stor skattesubventionering har hög prioritet i förhållande till andra trafikområden.

Flyglinjer går ju mellan platser i landet som även i allmänhet har exempelvis järnväg och andra möjligheter till förfogande. Vi har å andra sidan trafikproblem som det gäller att lösa nödortförtigt, möjligheten att förflytta sig med kollektiva kommunikationsmedel. Jag anser att det inte finns någon anledning att härvidlag visa större generositet än vad man visar andra företag. Det har förut anförts att en stor del av flygpasagerarna, cirka 75 procent, är representanter för företag, samhällsorgan o. s. v. Det gör också att man inte anser att man skall subventionera hur långt som helst. Det finns å andra sidan inga som helst möjligheter att plötsligt ta bort subventionerna. Det skulle betyda ett mycket stort avbräck för våra flygföretag — man kan säga att det skulle omöjliggöra deras verksamhet. Därför har utredningen föreslagit en avvecklingsperiod, varefter — utredningen sade tio år — det hela skulle kunna vara självbärande. Statsrådet sade inte bestämt tio år men hans uttalanden pekar åt samma håll. I dessa grundsatser är både Kungl. Maj:t, utskottet och reservanterna alldeles eniga.

Det gäller nu för luftfartsverket att lägga upp sin verksamhet så att man inte bara inriktar sig på att skaffa inkomster, utan att verket också med all kraft går in för att rationalisera och effektivisera sin verksamhet och driva den på billigast möjliga sätt. Riksdagen förväntar sig säkerligen att man efter denna organisationsförändring inte bara skall sitta och vänta på löften och höja sina intäkter genom högre avgifter utan verkligen visar att man på ett effektivt sätt kan sköta sitt område

och därigenom också nedbringa kostnaderna för verksamheten.

Det finns två reservationer som gäller ramptjänsten och undervägskostnaderna. Skillnaderna beträffande majoritetens mening och reservanternas är ytterligt små; det borde därför kanske ha funnits möjligheter att skriva ihop dessa åsikter. Jag kan stödja reservationerna då dessa ligger något närmare utredningens resonemang. Dessutom kan man i reservationerna finna litet större förståelse för flygbolagens ekonomiska problem. Jag anser att det finns anledning att understödja flygföretagens ställning, som i vissa avseenden kan vara problematisk.

Jag övergår till reservationerna om det kommunala ekonomiska engagemanget vid anläggande av flygplatser. Herr Bergman har här givit ett klart underbetyg åt både utredningen, Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten. Han har kallat förslagen osnyggas, larviga etc. Det måste anses som rimligt att de kommuner som får flygplatser anlagda inom sina landamären biträder ekonomiskt. Man kan ha olika meningar om storleken av dessa engagemang, det vill säga om stödets pekuniära innehåll. Men det bör vara så att kommunerna medverkar ekonomiskt. Efter alla de uppvaktningar från kommunernas sida som gjorts hos utredningen kan jag försäkra att kommunernas lust att satsa pengar, om de kan få en flygplats, är enorm.

Den avvägning som är gjord kan naturligtvis diskuteras — som herr Cassel gjorde — men å andra sidan kan man också säga att den ståndpunkt som intagits i Kungl. Maj:ts förslag och som i stort sett bygger på utredningen, den kan man stödja. Jag yrkar på denna punkt bifall till utskottets hemställan.

Sedan vill jag korrigera ett uttalande av andre vice talmannen Cassel. Han säger att mittenpartierna skulle ha fogat en reservation vid denna punkt. Så är inte fallet, utan det är en reservation av folkpartister och herr Berg-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

man. Att herr Bergman räknas till mittenpartierna är mig obekant.

Skall vi begära mindre och mindre anslag från kommunerna innebär det att staten måste öka sitt engagemang när nya flygplatser skall anläggas. Detta innebär också att dessa kostnader omedelbart måste räknas in i kalkylen och bestridas med intäkter. Dessa måste tas antingen från flygtrafiken eller också genom ökade skattesubventioner. Detta är innebörden av att kommunerna skall bidra med en lägre procent av anläggningskostnaderna.

Jag finner inte detta riktigt tillfredsställande och jag yrkar på denna punkt bifall till utskottets hemställan.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Som framgår av föreliggande utskottsutlåtande och av de anföranden vi redan hört har vi tre reservationer att ta ställning till, angående dels ramptjänsten, dels de s. k. undervägskostnaderna och dels de kommunala investeringsbidragen. Jag kanske skulle kunna falla för frestelsen att gå in i diskussion med herr Gustafsson i Kårby om vilket förslag — utskottsmajoritetens eller reservanternas — som ligger närmast utredningen, men, herr talman, jag skall avstå därifrån.

Beträffande ramptjänsten skrev utredningen — och jag vill gärna betona att den var enhällig och att det var en parlamentarisk utredning — att detta var en verksamhet som naturligt bör ankomma på luftfartsverket i den mån verket inte anser det förenligt med sina intressen att överlåta den på annan företagare. Vidare skrev man att sådan överlåtelse bör främst ske till svenska flygföretag och avtal härom träffas mellan luftfartsverket samt SAS och LIN.

I sak är det inte mycket som skiljer departementschefens och utskottsmajoritetens förslag från utredningens. Utskottet har i likhet med departementschefen inte ansett det lämpligt att genom ett särskilt uttalande begränsa ver-

kets möjligheter att träffa avtal med olika parter. Däremot har vi i utlåtandet sagt — vilket herr Ståhl redan har erinrat om — att vi finner det naturligt att överlåtelse i första hand görs till SAS och LIN.

När man nu ser på reservationens kläm är skillnaden mellan den och utskottsmajoritetens uttalande synnerligen liten. På denna punkt ber jag att få instämma i vad herr Gustafsson i Kårby sagt. Däremot, herr talman, blir saken litet annorlunda när man läser reservationens motivering. Då finner man nämligen att reservanternas menar att överlåtelse bör göras utan särskild ersättning. Det måste — tycker jag — vara helt i sin ordning att företaget vid en överlåtelse lämnar ersättning till luftfartsverket för disponerat utrymme, rampmateriel och elkraft m. m.

Från utskottsmajoritetens sida har vi dessutom sagt, vilket jag vill understryka, att överlåtelsen bör ske på skäliga villkor. Vad är det som är orimligt i detta? Jag förstår det inte. Utredningen sade att det var en naturlig uppgift för verket, som borde komplettera sin verksamhet för att nedbringa underskottet i luftfatsfonden, som är ganska stort.

Som det i dag är kan man knappast, herr talman, tala om en rationell organisation när det gäller ramptjänsten. På Bromma t. ex. är denna tjänst delad på tre händer: luftfartsverket, Linjeflyg och Transair.

När det gäller frågan om ersättningen fick jag av det anförande, som avdelningens ordförande här höll, den uppfattningen att utredningen skulle ha föreslagit att överlåtelsen skulle ske gratis. Jag har intresse av att få veta var någonstans i betänkandet detta står.

I detta sammanhang vill jag också säga en sak till herr andre vice talman. Liksom det står i reservationen a erinrade han om att statskontoret föreslagit att luftfartsverkets ramptjänst skulle avvecklas. Det är alldeles riktigt,

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

men jag tycker ändå att man vid omnämmandet av ett sådant förslag även något borde beröra fortsättningen. Detta förslag väcktes redan under utredningsarbetet, varpå luftfartsutredningen tog ståndpunkt till detsamma. Utredningen avstyrkte statskontorets förslag med bl. a. motiveringen att statskontorets utredning icke är slutförd som en alternativkalkyl och därför inte bör läggas till grund för en bedömning, huruvida luftfartsverket bör avveckla eller fortsätta att bedriva sin stationstjänst.

Vidare hette det att statskontorets utredning visar att luftfartsverkets stationstjänst under budgetåret 1962/63 gav ett bidrag till att minska luftfartsfondens underskott med lägst 133 000 och högst 505 000 kr.

När man sedan som avdelningens ordförande gjorde återoppar säkerhetsaspekterna som ett skäl för att de svenska flygföretagen skulle svara för ramtjänsten, blir åtminstone jag funderad. Menar man t. ex. att säkerheten skulle vara ifrågasatt i Kiruna och på Bulltofta, där luftfartsverket ensamt svarar för ramtjänsten?

När det gäller frågan om avgifter för navigationsmedel i terminalområden och luftleder, de s. k. undervägskostnaderna, finns anledning att hålla två saker isär, precis som herr andre vice talmannen alldeles riktigt gjorde. Dels gäller det själva principfrågan, d. v. s. om luftfarten skall täcka dessa kostnader, dels den andra, jag höll på att säga praktiska frågan, hur och *när* i så fall kostnaderna skall tas ut.

Man skiljer i reservationen inte på dessa två ting, och i båda dessa avseenden vill reservanterna skjuta upp ställningstagandet. När det gäller principfrågan tycker jag att detta är ganska märkligt. Här har dock riksdagen 1963 enhälligt slagit fast att varje trafikgren i princip bör svara för sina kostnader för att vi skall få en samhällsekonomiskt riktig trafikuppdelning och en konkurrens på lika villkor mellan trafik-

grenarna. Man var överens om att detta på sikt även skulle gälla luftfarten.

Departementschefen har liksom utredningen ansett att luftfartsverkets kostnader i sin helhet bör innefattas i luftfartens kostnadsansvar. En sådan anpassning till det trafikpolitiska reformprogrammet kan naturligtvis inte genomföras omedelbart. Utredningen räknade med en tioårsperiod och även departementschefen räknar med en övergångstid. Det finns emellertid ingen anledning att i princip göra undantag för en viss trafikgren och genom skattemedel så att säga indirekt subventionera den och därigenom snedvrída konkurrensen. Men här svävar reservanterna allvarligt på målet. Däremot är det riktigt att utredningen föreslog att frågan om hur undervägskostnaderna skall täckas skulle prövas inom fem år och att man *fann skäligt att låta* anstå med uttaget; man fann alltså inte att det, som det står i reservationen, *bör* anstå. Departementschefen har inte heller sagt något bestämt om tidpunkten utan endast att frågan om sättet för uttaget får övervägas när resultatet av den pågående taxekonferensen föreligger.

Eftersom herr Stahl i sitt anförande nämnde om ett visst telegram beträffande undervägskostnaderna och andra kostnader vill jag erinra om att enligt uppgift som vi har fått så tar ett ganska stort antal stater redan i dag på ett eller annat sätt ut undervägskostnader — och de är inte alla u-länder. Låt mig erinra om att det gäller sådana stater som t. ex. England, Australien och Nya Zeeland.

Beträffande den tredje frågan fattar jag mig ganska kort, ty jag kan i huvudsak instämma i vad herr Gustafsson i Kårby har anført och jag kan även i viss mån hålla med herr andre vice talmannen om att siffran 37,5 procent naturligtvis kan diskuteras. Den har emellertid en historisk förankring — det är det procenttal som har tillämpats under de senaste åren. Jag tycker att

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

den är ganska rimlig. Liksom herr Gustafsson i Kärby finner jag det också skäligt att kommunerna på ett eller annat sätt hjälper till med att betala kostnaderna, eftersom en flygplatsförläggning dock medför många fördelar för dem.

En av utredningens ledamöter har också i ett yttrande i betänkandet sagt: »Det kommunala bidraget är inte en subvention till luftfarten utan en afärsmässigt motiverad betalning för ett värde som tillföres kommunen.» Även om jag inte helt instämmer däri ligger det dock åtskilligt i uttalandet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! En av de mera brännande frågorna i propositionen om luftfartsverkets organisation är klassificeringen av flygplatserna i primär- och sekundärflygplatser. Flertalet av landets flygplatser har upphöjts till primärflygplatser och därmed kommit under statens beskydd. Det är endast två flygplatser i landet som har fått beteckningen sekundärflygplatser och en av dem är Kristianstads flygplats. Den är relativt ny — den öppnades för civil luftfart i april 1961. Bakom detta projekt stod landstinget och femton primärkommuner. Stora belopp har satts in av kommunerna. De lokala intressenternas motivering för en så stor satsning på Kristianstads flygplats har varit att de bedömt fältet som en viktig och mycket positiv lokaliseringfaktor. Utvecklingen i länet har också vänt på ett glädjande sätt, och utan tvivel har flygplatsen starkt bidragit till denna tillväxt. Därför har det uppstått viss besvikelse på länsplanet över att Kristianstads flygplats inte kunnat få status av primärflygplats som de flesta andra flygplatser.

Det är riktigt att trafikunderlaget i Kristianstad inte fyller de anspråk som ställes på en primärflygplats, men lik-

nande förhållanden har rätt när det gäller andra flygplatser, som ändå har förts in under den statliga luftfarten. Den otillräckliga resandefrekvensen på Kristianstadsfältet kan till en del förklaras. Resrutten till Stockholm har mycket ofta lagts om, och detta har vällat oro bland resenärerna. Dessutom har landningsinstrumenten inte haft samma säkerhetsstandard som vid övriga civila flygplatser, och trafikregulariteten torde också tidvis ha varit mindre tillfredsställande. Kunde man komma till rätta med dessa brister, är jag övertygad om att passagerarunderlaget också skulle förbättras.

Flygplatsfrågan men också hotet om nedläggning av en del järnvägar är mycket brännande problem för Kristianstads län. Goda kommunikationer har nämligen mycket stor betydelse för en livskraftig region, var i landet den än är belägen. Enligt min mening måste det vara viktigt med en någorlunda jämn utveckling i hela landet, så att vi får varandra balanserande regioner. Vi ser det som nödvändigt med en sådan region i östra Skåne som kan balansera de västra delarna av landskapet.

I den regionala planeringen är kommunikationsfrågorna av grundläggande betydelse. Det skulle därför vara värdefullt med en samlad lösning för de olika kommunikationsaktiviteterna. Man bör alltså göra en samtidig bedömning av vägnätet, järnvägarna, flyget o. s. v. i syfte att få livskraftiga regioner i hela landet. Det är just denna sammankoppling vi i stor utsträckning saknar i dag.

Jag har också en känsla av att man organiserar kommunikationsväsendet i vårt land mycket efter lönsamhet. Vinstintresset har på ett påtagligt sätt kommit i förgrunden. Givetvis måste man också se till denna faktor, men den bör ändå inte vara helt utslagsgivande vid en bedömning av om en kommunikationsled skall finnas kvar. Genom att behålla en järnvägslinje eller en flygplats kan man nå andra fördelar. Att

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

skapa levande regioner ser jag som ett alternativ till storstadsområdena, och det kan säkerligen lösa en del problem.

I propositionen sägs det beträffande Kristianstads flygplats att förhandlingar bör tas upp med intressenterna om att föra över denna flygplats till kategorin sekundärflygplatser i anslutning till att nuvarande avtal löper ut. I en gemensam motion från länet hemställer vi att denna fråga måtte anstå i minst fem år. Detta förslag har inte statsutskottets fjärde avdelning velat ta fasta på, vilket vi finner beklagligt. Vi tror nämligen att förutsättningar föreligger för en gynnsam framtida utveckling av trafiken på denna flygplats, särskilt med hänsyn till den expansion inom näringslivet i kristianstadsområdet som de senaste åren inletts.

Jag lyssnade för fjorton dagar sedan på en längre debatt här i kammaren om kommunikationsfrågorna i Stockholm. Då framgick det att staten satsar mycket stora belopp på trafiken i huvudstaden. Med tanke härpå kunde man kanske visa en något större generositet gentemot landsorten än vad som nu är fallet. Det är en oerhörd skillnad mellan vad som bjuds i storstäderna och vad landsorten får.

Låt mig till sist endast uttrycka den förhoppningen att de stundande förhandlingarna mellan luftfartsverket och kommunerna i Kristianstads län skall leda till ett nagorlunda positivt resultat vad gäller Kristianstads flygplats. Vi bedömer flygplatsen, och även andra kommunikationsmedel, som mycket viktiga faktorer bakom en fortsatt expansiv utveckling i länet. Ansvar för att det finns ett väl utvecklat nät av flygplatser med regelbunden trafik ligger hos staten. Jag hade förväntningar om att det i propositionen skulle föreslås ett mera enhetligt system. Det är inte särskilt lyckat att, som det nu föreslås, staten skall svara för flertalet av flygplatserna och kommunerna för ytterligt få, utan det bästa hade varit om alla

nu befintliga flygplatser lagts under det statliga luftfartsverket. Det finns nog anledning att undersöka saken närmare i framtiden.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Lönsboda (fp), Engkvist (s) och Johansson i Simrishamn (s).

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Såsom medansvarig till motion II:905 beträffande den fråga som nu behandlas vill jag helt kort bidra med några synpunkter till debatten.

Vad först gäller den i motionen behandlade flygplatsen i Kristianstad avses den som bekant enligt departementschefens av statsutskottet tillstyrkta förslag nedklassas från primär- till sekundärflygplats efter en tid av två år. Detta kommer att innebära att de lokala intressenterna, landstinget och kommunerna, i fortsättningen får svara för driften och förvaltningen av flygplatsen, om de önskar ha den kvar, och även ta de ekonomiska konsekvenserna av detta.

Vi motionärer anser att Kristianstads flygplats borde få en längre tidsfrist än två år. Det bör på längre sikt finnas förutsättningar för en gynnsam utveckling av trafiken vid flygplatsen dels med hänsyn till den expansion näringslivet inom denna region har uppvisat under de senaste åren, dels med hänsyn till befolkningsutvecklingen som på senare tid gått i gynnsam riktning. Detta kommer att medföra ett ökat behov av sådana goda och snabba kommunikationer som flyget utgör. Vi bedömer med andra ord förutsättningarna för en utökad resandefrekvens såsom goda, varför ett överförande av flygplatsen till sekundärflygplats borde få anstå under ytterligare fem år. Utskottet har en annan mening och har i detta avseende inte kunnat tillmötesgå motionens önskemål. Jag hoppas att de närmaste två åren skall uppvisa en sådan resandefrekvens vid flygplatsen att det ger oss anledning att återkomma till detta ärende om två år.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Vad gäller propositionen nr 57 i övrigt delar jag beträffande organisationen departementschefens och utskottets mening. Däremot hyser jag den uppfattningen att utskottets förslag att luftfartsverket skall ombesörja ramptjänsten kommer att innebära en kostnadsökning. Vi får en ny statlig avgift som kommer att liksom bakvägen belasta biljettpiserna, som redan är höga. Jag ifrågasätter om det inte vore bättre att låta ramptjänsten skötas på samma sätt som hittills. Det framgår för övrigt inte helt klart av propositionen om endast lastnings- och lossningstjänst avses eller om även den tekniska ramptjänsten innefattas i detta begrepp. Om ramptjänsten skall skötas av andra än flygbolagen kan det uppstå komplikationer och man kan befara att flygbolagen av allmänheten kommer att ställas ansvariga för en verksamhet som de inte själva bedriver. I detta sammanhang är även att notera att statskontoret i sitt remissvar ifrågasatt om inte luftfartsverkets engagemang i stationstjänsten bör avvecklas.

Beträffande de kommunala bidragen noterar jag med tillfredsställelse, att de förslag som nu föreligger innebär att de kommunala bidragen till driftkostnaderna kommer att upphöra. Den underliga ordningen har hittills rätt, att så snart överskott uppstått på driften för en flygplats har luftfartsverket med varm hand tagit hand om det, men om ett underskott av en eller annan anledning har råkat uppstå, så har den lokala intressenten genast blivit debiterad detta. Det har varit ett system som ensidigt gynnat luftfartsverket, och ingen annan kommer väl att sörja över dess försvinnande.

Vad slutligen beträffar avgifterna synes det mig angeläget att framhålla, att det kommer att bedrivas en sådan avgiftspolitik i varje fall vad beträffar inrikesflyget, att detta inte kommer att belastas med för många statliga avgifter utan att det kommer att ges möjlighet

att konkurrera med andra trafikmedel på någorlunda lika villkor. För Linjeflygs vidkommande exempelvis upptar de statliga avgifterna 17 procent av inkomsterna, och det är ju ganska mycket. Jag hoppas och tror i varje fall, att luftfartsverket kommer att ha sina ögon riktade på detta, så att inte flyget belastas med för höga statliga avgifter i fortsättningen, vilket skulle begränsa dess användning. Även om jag är på det klara med att det har kostat staten en hel del pengar att driva lufttrafik i detta land, tror jag att det ändå är väl använda pengar. Flyget hör nämligen framtiden till, och det är därför också värt att satsa på det.

Jag har, herr talman, inget yrkande, men jag har ändå velat framföra dessa synpunkter.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att hålla något längre anförande, men med hänsyn till att vi från Kristianstads län har avlämnat en gemensam motion som gäller Kristianstads flygplats skall jag be att få säga några ord. Vi har i denna motion inte framställt något annat krav än att vi skulle få anstånd under minst fem år med att flygplatsen blir sekundärflygplats.

Vi vet ju alla att det hittills har varit på det sättet, att landstinget och kommunerna har betalat de stora utgifterna. När vi fick flygplatsen hälsades detta med tillfredsställelse, inte minst i den östra delen av Skåne. Man visste nämligen redan på förhand att det rädde besvärliga förhållanden där nere på många områden och för att kunna främja näringslivet där och eventuellt få dit nya företag ville man ha bättre kommunikationer och bättre förbindelser med kungliga huvudstaden.

Det har gått relativt bra, men jag tror liksom herr Nilsson i Kristianstad, att en bidragande orsak till att vi hittills inte nått så långt som vi skulle ha önskat är att man ändrat både tidtabellen

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

och färdvägarna för flyget där. Man har två gånger gjort prov med att flyga direkt mellan Kristianstad och Stockholm, och båda gångerna visade det sig klart, att det blev en mycket stark uppgång i passagerarantalet. Jag känner inte till vad som var anledningen till att man sedan plötsligt gjorde en ändring. Om man efter det första experimentet blev så överraskad att man skulle pröva sämre förhållanden igen, vet jag ingenting med säkerhet om. Men när det efter andra gångens prov med flygning direkt till Stockholm blev en mycket stark uppgång framför allt genom att förbindelsen utnyttjades av näringslivets män, som har ont om tid, trodde man ju att flygningarna skulle få fortsätta. Så blev emellertid inte fallet, utan det blev en ändring igen. Dessa omläggningar har givetvis medfört, att det tidvis har blivit sämre beläggning.

Emellertid tror jag att det sämsta man kan göra för flygplatsen är att basunera ut att nu blir det en nådatid på två år och därefter vet ingen om flygplatsen över huvud taget skall vara kvar. Jag tror för min del att man då inom näringslivet har fullt fog för synpunkten att det tydligen är meningen att detta bara skulle vara en episod och ingenting annat.

Herr talman! Jag skulle inte ha sagt så mycket härom om det bara hade varit en enda negativ sak beträffande vår del av landet, men så är inte fallet. Gång på gång har man blankt struntat i hela den östra delen av Skåne — kanske framför allt den sydöstra.

Vi har begärt att få gymnasium men avvisats med kalla handen och fått svaret: Se först till att det kommer dit näringsliv och därmed människor — sedan skall ni få det andra. De som varit intresserade av att förlägga verksamhet dit har däremot frågat, om det finns en högre skola där barnen kan få bättre utbildning.

Den onda cirkeln finns fortfarande kvar. Ingenting har hittills gjorts i sa-

ken. Däremot har man sagt oss att järnvägen inom en nära framtid skall läggas ned så att förbindelsen mellan Kristianstad och Ystad bryts — och detta är ju också en negativ sak. Därefter utlovades vi en upprustning av vägväsendet. Första gången det talades om att det skulle byggas en ny väg från Vitaby till Ingelstads härad — närmare bestämt Tjustorp — sade man att arbetet skulle påbörjas 1963 men det uppskötts till 1965. 1967 skulle, hette det, arbetet absolut sättas i gang, men nu framhåller man att vi inte kan räkna med att få vägen utbyggd förrän efter 1970.

Alla dessa negativa saker är ingenting annat än ett försök att förstöra en stor del av bygden. Då frågar kanske någon: Finns det inga fördelar där nere? Jo visst, vi är fortfarande ihågkomna när det gäller att betala skatt, så därvidlag får vi vara med precis som vilka fullvärdiga medborgare som helst.

Då det gäller att tala om befolkningsavflyttningen har vi också mycket stor hjälp av tidningspressen. Allting negativt är man vänlig nog att tala om. Sedan gör man så mycket man kan i negativ riktning, varefter bygden får skulden. Landstingsmän och kommunalmän har gjort vad på dem ankommer för att förbättra möjligheterna för människorna att bo kvar, men allt som sker här uppe verkar i motsatt riktning.

Ty märk väl: Det finns några rader i utskottsutlåtandet som möjligen skall fattas som ett litet löfte om att förhandlingar skall kunna tas upp även efter 1967, men det är i så fall ett mycket svagt löfte. I klämman avfärdas det hela på ungefär en rad med hemställan om att motionerna icke må bifallas. Jag föreställer mig att statsutskottets ledamöter efter denna kraftansträngning stigit upp och i korus sagt: Se hur gott och ljuvligt det är när bröder sänjas. För min del tycker jag att man skulle försöka tänka litet grand på de platser som inte ligger alldeles i centrum. Jag tror att det skulle vara bra om man i

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

stället för att alltid handla negativt försökte åstadkomma ett framåtskridande.

I vårt östra grannland Finland har man en helt annan inställning till inrikesflyget och där bär sig också detta — åtminstone enligt de uppgifter jag fått. Jag tror att vi skulle kunna lära oss en del härav.

Det förefaller mig, liksom praktiskt taget alla människor i sydöstra delen av Skåne, som om de högre myndigheterna bestämt sig för att de som har mycket skall få ännu mera och att de som har mycket litet skall fräntas även det lilla de har. Det kan hända att somliga tycker detta är riktigt — jag gör det i alla fall inte.

Mycket skulle kunna tilläggas i denna fråga, men jag har på förhand lovat att inte tala länge. För några år sedan gavs det ut en bok med titeln »Mordet på jultomten». Jag tror att en skicklig författare skulle kunna finna rätt mycket stoff för att skriva en bok som gärna kunde ha titeln »Mordet på Österlen».

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! I fråga om kommunernas medverkan i finansieringen av primärflygplatser har kammaren att välja mellan tre förslag: utskottsmajoritetens förslag om ett kommunalt bidrag med 37,5 procent, högerreservationens om 25 procent och folkpartisternas och herr Bergmans reservationsförslag, där siffran blivit 0 procent utöver den totala markkostnaden.

Enligt min mening är inget av dessa tre förslag särskilt tillfredsställande. Grundfelet är att man försöker binda någonting som rimligtvis inte kan bindas, skapa enhetlighet i fråga om någonting som i verkligheten inte kan vara enhetligt. Accepterar man tanken, att man rimligen kan begära att kommunerna bidrar till anläggningen, därför att de har en viss nytta av att få en flygplats, måste det i alla fall konstateras att denna nytta är ytterst varierande från fall till fall.

Det är enligt mitt sätt att se en stor villfarelse att tro, att man kan träffa rätt med en i förväg fastslagen procent-sats, lika för alla. Flygplatser är så väldigt olika, de betjänar områden av så olika storlek och så olika karaktär, att en enhetlig regel för det kommunala bidraget måste bli missvisande. En grupp för sig är de stora flygplatserna, som till betydande del är internationellt — för att inte säga interkontinentalt — inriktade. De betjänar mycket stora regioner av landet, för att inte säga hela landet. Utöver Arlanda är det närmast Bulltofta och Torslanda som hör till denna grupp. En annan grupp utgörs av flygplatser som i huvudsak betjänar en stad — oftast en större stad — och dess närmaste omgivning. Ytterligare en grupp utgörs av de flygplatser som betjänar en region av flera små kommuner, vilka har helt olika glädje och nytta, helt olika utdelning av flygplatserna. Vi kommer att få svårigheter med fördelningen av de kommunala bidragen mellan kommuner som ligger kvar på olika avstånd från en planerad flygplats, och det kommer att bli svårigheter att få ett i förväg bestämt procentalt accepterat som rimligt för hela regionen.

Herr Gustafsson i Kärby sade, att det hittills knappast funnits någon gräns för kommunernas villighet att betala. Det finns i varje fall en kommun som mycket snävt satt upp en sådan gräns, och det är Göteborg som inte vill betala någon del alls av anläggningskostnaden för Torslanda. Göteborgs stad åberopar som stöd för denna inställning ett gammalt avtal mellan staden och staten. Detta är i och för sig ett exempel på hur svårt det kan bli och hur man kan låsa fast positionerna för lång tid framåt, om ett avtal innehåller preciserade bestämmelser, som vid praktisk tillämpning ingalunda visar sig vara så entydiga som man trodde när bestämmelserna preciserades.

Den princip som gäller för andra delar av vårt kommunikationsväsen, prin-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

cipen om att varje trafikgren skall bära sina kostnader — en för all del mycket rimlig princip — kan aldrig återopas som motivering för att kommunerna skall bidra till anläggningskostnaderna för flygfält. Om varje trafikgren skall bära sina kostnader, så är det resenärerna som skall betala — oavsett var de bor. Det betyder i detta fall att det är de som flyger som skall betala, oavsett om de bor i en kommun med flygfält eller någon annanstans. Skall vi ha en parallell med förhållandet mellan vägkostnaderna och bilskatten, så får vi i detta fall lägga skatt på flygbiljetterna och ta ut hela kostnaden den vägen. Märk väl, herr talman, det är inte min avsikt att föreslå ett sådant system, men det vore det enda konsekventa om man vill återopa den principen. När nu detta knappast är möjligt, finner jag det rimligare att anläggandet av flygfält får vara en statlig uppgift. Det är fråga om ett allmänt kommunikationsmedel som — oavsett var flygfältet ligger — är avsett att betjäna hela riket och hela dess befolkning. Den dag skall väl komma, då större delen av vårt lands befolkning verkligen har tillgång till flygförbindelser på rimligt avstånd. Det kan då inte vara rimligt att fördela kostnaderna på medborgarna i förhållande till hur långt deras bostad ligger från flygplatsen.

Man kan lätt dra paralleller. Går det som det antytts i utredningar och förslag, har vi kanske snart inte så särskilt många fler järnvägsstationer än vi har flygfält. Ännu har jag inte hört någon återopa det förhållandet för att föreslå, att de kommuner som får den obestriddliga, mycket stora förmånen att ha en fungerande järnvägsstation inom sitt område skulle åläggas att betala någon del av kostnaden för denna station. Vi hoppas att vi skall få flera och bättre vägar. Det är en förmån för en kommun att ligga i närheten av en bra väg eller en motorväg — som kanske går tvärs genom kommunen — men ännu har jag inte hört någon föreslå att en sådan

kommun skall betala en del av anläggningskostnaderna för vägen.

Vi har betraktat dessa förmåner som allmänna och ansett att vi följaktligen skall betala dem solidariskt, med viss anknytning till hur mycket vi utnyttjar förmånerna. Vi får ju betala järnvägsstationerna på våra järnvägsbiljetter, och vägarna får vi betala med vår bilskatt. Men jag har mycket svårt att förstå att kommunerna skulle ha andel i nyttigheterna bara därför att de råkar ligga invid dem. Om vi accepterar tanken att den obestriddliga nytta en kommun har av goda förbindelser motiveerar bidrag, så måste det bidraget avvägas från fall till fall, inte bindas vid någon en gång för alla fastslagen procentsats.

Herr talman! Jag har velat anföra detta som motiv för att jag i den stundande voteringen kommer att rösta för fel reservation så att säga. Det finns en högerreservation om en 25-procentig andel, och eftersom den siffran är mindre än 37 procent är reservationen bättre. Men den är inte bra. Felet är att procentsatsen i båda fallen är bunden. Det som kommer närmast vad jag skulle anse som rimligt — möjligen med undantag för markkostnaderna — är förslaget att byggandet av flygfält skall vara något som åvilar statsverket. I voteringen kommer jag därför att stödja reservationen av utskottets folkpartister och herr Bergman.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Med tanke på flygets stora betydelse för Norrland och lokaliseringsfrågorna där vill jag i egenskap av norrlänning nu blanda min röst med alla röster från Skåne.

Vi har här i kammaren fått lyssna till nya vittnen som talat om flygets stora betydelse — som är oemotsäglich — och ändå har flyget aldrig slagit igenom här i Sverige. Det är för dyrt. Och nu kan man befara ytterligare en kostnadsväg,

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

som gör situationen ännu svårare för flyget.

Generaldirektör Erik Upmark säger i den just utkomna skriften Vårt ekonomiska läge 1967 bl. a.: »Det svenska inrikesflyget har ännu inte nått mer än 1 % av den totala inrikes persontrafiken.» I USA, där bilarna ombesörjer 91 procent av all persontrafik, svarar flyget för hela 4,5 procent av den återstående trafiken, bussarna för 3,5 procent och järnvägarna för 1 procent. Enligt herr Upmark är turtätheten också mycket betydelsefull. Den ökar tillväxttakten. Därför skulle jag gärna se att vi fick flera flygturer.

När man läser utskottets utlåtande, där ett luftfartsstyrelsens monopol på marktjänsten framskymtar, slås man av tanken att ännu större svårigheter där kan uppstå för flyget. Höjningen av passageraravgiften med 5 kronor den 1 oktober kommer också att motverka att flyget slår igenom. Jag har en känsla av att statens inställning till flyget inte är så positiv som önskvärt vore. Jag har här i min hand ett tidningsklipp, i vilket återges några ord av chefen för Linjeflyg. Han säger: »Men med en annan statlig inställning till flyg i allmänhet och inrikesflyg i synnerhet skulle företaget ha varit betydligt längre framme.» Jag har personligen samma uppfattning. I den debatt som förts här har även Finland nämnts, och där har man inga statliga passageraravgifter i inrikesflyget.

Jag delar uppfattningen att flygtrafiken skall bära sina egna kostnader, men det skall ske genom att trafiken ökar. Sänk priserna, öka turtätheten och ge företagen möjligheter att arbeta fritt! Trafik skapar nämligen trafik.

På s. 6 i utskottets utlåtande talas del om de faktorer som är bestämmande för verkets rörelseresultat, och utskottet menar att det är de faktorerna man skall ta hänsyn till. Men därvidlag menar jag att man har fattat saken fel. Sänk i stället priserna, ge oss fler turer och släpp flyget fritt! Då får vi en gynnsam ut-

veckling för flyget utan att behöva höja avgifterna. Att ge subventioner i början av ett trafikflygs uppbyggnad är naturligtvis alldeles riktigt. SJ får ju stora subventioner. Men om flyget får möjlighet att utvecklas med duktiga och framgångsrika ledare, skall subventionerna snart vara obehövligen — det är min uppfattning.

Man kan också jämföra med andra länder i fråga om subventioner. I USA finns det ett femtontal lokala inrikesflygbolag, vilka i regel subventioneras genom postflyget. Det är mycket blygsamma avgifter till staten och som regel inga landningsavgifter. Linjeflyg har däremot ända från starten fått vara självbärande och arbetat på rent kommersiella villkor. Detta är något mycket ovanligt i samband med att ett land bygger upp sitt inrikesflyg.

Man måste väl som svensk och inte minst som norrlänning med tanke på de stora avstånden säga att något måste göras för att trafikflyget verkligen skall bli en faktor att räkna med. Vi har ju så långa vägar och på sina håll även dåliga vägar. Järnvägsförbindelserna blir allt färre. Inte minst den eviga hastighetsbegränsningen på vägarna, som inträder vid midsommar i år, gör att man längtar efter fler, bättre och billigare flygförbindelser.

Det står på s. 6 i utlåtandet att intäkterna genom höjningarna skall bli ytterligare 3,6 miljoner, men jag är inte alldeles säker på att den siffran är riktig. Det kanske blir sjunkande passagerarantal. Under alla förhållanden blir det förluster för de enskilda människorna, och det är väl strängt taget ingen vinst för staten i det långa loppet. Vi har inte råd att undvara ett förstklassigt inrikesflyg, har man sagt, och jag hoppas verkligen att utvecklingen skall gå i mera positiv riktning än jag befarat här i dag.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationen a.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Man fick nästan den känslan när man lyssnade till herr Nilsson i Agnäs, att han hade tappat bort det stora underskott i luftfartsfonden som vi ändå har tvingats konstatera. Det är sammanlagt mellan 300 och 400 miljoner kronor som vi har satsat sedan 1947, så nog har flyget haft ett uppbyggnadsskede. Enligt det förslag vi nu har att behandla kommer flyget att få ännu ett uppbyggnadsskede. Det är alltså inte meningen att man skall täcka dessa nämnda kapitalkostnader utan man skall bortse från dem.

Jag menar helt enkelt att denna trafikgren på lång sikt måste kunna täcka sina egna kostnader och stå på egna ben. Vi kan ju inte i längden lita till att skattebetalarna är så villiga att betala.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte tappat bort luftfartsverkets underskott — vi har dryftat det en hel del i de kretsar där vi talat om detta ämne. Jag medger att underskottet finns, men jag menar att det inte hade behövt vara så stort som det är. I det långa loppet går det att leda utvecklingen så att luftfarten kan bära sina kostnader utan att priserna blir så höga att gemene man strängt taget inte kan använda flyget.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I detta skede av debatten skall jag bara uppehålla mig vid frågan huruvida kommunerna skall bidra till finansieringen av flygplatser.

Jag anser att regeringens och utskottsmajoritetens förslag att kommunerna skall betala 37,5 procent av kostnaderna för byggnader och anläggningar vid flygplatser är felaktigt ur både principiella och praktiska synpunkter. Såsom framhållits i debatten tidigare här i dag anses det självklart att det är en statlig angelägenhet att se till att det finns vägar och järnvägar här i landet.

Likaså måste det vara en statlig angelägenhet att se till att landet får ett väl utvecklat nät av flygplatser. Det får inte på något sätt bli så, att en förläggning av en flygplats blir beroende av om en kommun är villig att betala en större eller mindre del av kostnaderna för flygplatsen. Placeringen av flygplatserna måste göras på ett sådant sätt, att vi får ett tillfredsställande nät av flygplatser och att vi får ordentliga flygkommunikationer i landet. Att man här skulle göra sig beroende av olika kommuners lust att betala anser jag vara felaktigt.

Det sägs i propositionen och det har också sagts i debatten, att kommunerna redan godkänt den föreslagna principen. Genom att de redan nu har varit med att betala på detta sätt skulle principen vara fastslagen, och man åberopar här t. ex. den överenskommelse som träffats med Göteborgs stad om Torslanda.

Herr Bergman har tidigare hållit ett anförande som jag kan instämma i. Jag vill inte använda lika expressiva uttryck som herr Bergman, men jag skulle vilja inlägga en stillsam protest mot det sätt på vilket avtalet mellan Göteborgs stad och staten har presenterats såväl i denna proposition som i en tidigare. En läsare som inte är så särskilt initierad får den uppfattningen, att Göteborgs stad i princip godkänt denna procent-sats på 37,5 procent och att saken därmed är fastlagd. Men förhållandet är ju det rakt motsatta. Det finns nämligen ett avtal mellan staten och Göteborgs stad, som träffades när flygplatsen överlämnades från Göteborgs stad till staten, att staten skall betala samtliga anläggningar på flygplatsen. Staten har sedan vägrat att betala de anläggningar som är nödvändiga trots att den förre kommunikationsministern i denna kammar betygade att förhållandena på denna flygplats är sådana att de inte kan få fortsätta. Man har sedan fått till stånd två överenskommelser, enligt vilka kom-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

munen skulle betala 37,5 procent, men det har skett under alldeles speciella förhållanden. Jag kan kanske få påminna om att dessa överenskommelser har gällt relativt små belopp. Att det i den sista överenskommelsen blev 37,5 procent var en förutsättning för att det skulle göras någonting över huvud taget. Byggnaderna projekterades på ett sådant sätt att om flygplatsen flyttas — det finns en utredning om det — så skulle de kunna användas av t. ex. hamnen i staden. I detta fall fanns det alltså en speciell motivering.

Man har ifrån stadens sida sagt ifrån, att man håller fast vid den principiella uppfattningen att det avtal som tidigare slöts och, såvitt jag vet, inte är uppsagt fortfarande gäller. Denna procentsats får följaktligen icke vara prejudicerande. Det är därför egendomligt — för att använda ett milt ord — att ingenting av detta kommer fram i propositionen. Jag har träffat kammarkolleger som sagt, att Göteborg har godkänt denna princip och nu tydligen bildat skola. Så förhåller det sig alltså ingalunda utan på rakt motsatt sätt.

Vi har, herr talman, tre olika förslag att ta ställning till i detta ärende. Herr Carlshamre var inte nöjd med något av dem och hade helst sett att vi haft ett fjärde förslag. Jag tycker att vi bör vara glada för att vi bara har tre förslag. Det är självklart att jag yrkar bifall till reservationen c 1. Man kan naturligtvis fråga sig, varför man bör rösta just för den reservationen; det är mest folkpartister som står bakom denna reservation, och det skulle tyda på att detta är en partipolitisk fråga. Men som herr Bergman påpekade, är det på intet sätt en partipolitisk fråga. Herr Carlshamre har nyss förklarat, att han kommer att stödja denna reservation. Efter mig på talarlistan står min partikamrat herr Larsson i Umeå, som varit med i utredningen och därmed bundit sig för principen att kommunerna skall ge ett visst bidrag. Jag förmodar att även han kom-

mer att markera, att detta inte är någon partipolitisk fråga. I denna fråga skall vi alltså inte ta ställning efter partitillhörighet utan i enlighet med vår uppfattning i frågan, huruvida kommunernas vilja att delta i finansieringen bör vara avgörande för om en flygplats skall förläggas till en viss plats eller inte.

Då kan man fråga sig: Är det möjligen en lokalpolitisk fråga? Ingalunda! Bakom de tankegångar som finns i reservationen 1 vid punkten c står Stadsförbundet och Kommunförbundet. Dessa stöder i sina remissyttranden uppfattningen att kommunerna inte skall bidra. Detta är alltså varken en partipolitisk eller en lokalpolitisk fråga, men det är klart att det är en fråga mellan staten å ena sidan och rikets kommuner å den andra. Det är till den frågan som kammarens ledamöter nu har att ta ställning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation c 1.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord i korthet till herr Gustafson i Göteborg! Han återopade vissa remissinstanser som stöd för sitt yrkande. Låt mig då erinra om att det även finns remissinstanser som har annan uppfattning i fråga om ersättning från kommunerna i form av investeringsbidrag. Det är åtskilliga instanser som har den uppfattningen att kommunerna skall bidra.

Jag vill erinra herr Gustafson om att det inte bara var Göteborg som bildade skola. Det finns också ett avtal med Malmö stad, enligt vilket staden betalar 37,5 procent av kostnaderna. Ett flygfälts förläggning till eller bibehållande i en ort innebär — vilket man inte kan komma ifrån — förmåner för orten. Jag tittade tillbaka på tidigare diskussioner i dessa frågor och då fäste jag mig särskilt vid en av herr Gustafsons partikamraters anförande i en debatt i anledning av ett norrlandsflygfält för några år sedan. Han sade föl-

jande — och jag tycker det ligger mycket däri: »Vi kan väl inte bygga flygplatser så tätt här i landet, att alla orter kan få en bra flygplats, och därför tycker jag, att det är rimligt att de kommuner som får en flygplats i närheten, betalar en del av kostnaderna.»

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Visst finns det remissinstanser som stöder utskottsmajoriteten. Jag har inte påstått något annat. Jag har bara pekat på att båda kommunförbunden stöder reservation c 1. Jag kunde ha tillagt att även statskontoret gör det.

Vidare sade herr Blidfors — vilket jag tycker är mycket intressant — att man inte kan bygga flygplatser så tätt att alla kommuner får en flygplats och att det innebär förmåner för en kommun om man lägger en flygplats där. Detta tycker jag verkligen är att lägga lokalpolitiska synpunkter på denna fråga. Planeringen av flygfälten måste vara en riksangelägenhet. Den bör göras utan hänsynstagande till i vad mån en kommun därigenom skulle få en viss fördel

eller inte. Det viktiga måste vara att vi lägger flygplatserna så, att vi skapar en god flygtrafik här i landet. Ett bifall till reservationen c 1 skulle möjliggöra detta.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett citat, herr Gustafson i Göteborg, av vad en av herr Gustafsons egna partivänner har sagt, som jag anförde.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har nyss försökt förklara, herr Blidfors, att detta inte är en partipolitisk fråga, men det har herr Blidfors ännu inte insett.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.54.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 24 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande stats-

utskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr LARSSON i Umeå (fp), som yttrade:

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Herr talman! I den debatt som har förts här i kammaren före middagspausen diskuterades de avgiftshöjningar som behövs för att täcka det underskott som luftfartsfonden uppvisar. Enligt det förslag som vi har att ta ställning till är det meningen att man skulle ha en tioårig avtappningsperiod och att man skulle få direkta anslag över budgeten samt att luftfartsstyrelsen skulle bli ett självbärande verk.

Av debatten beträffande avgiftshöjningarna och den skada dessa skulle kunna åstadkomma på trafikunderlaget har framgått att man nog felbedömt riskerna. Beträffande SAS åberopar man att bolaget skulle komma i ett besvärligare läge genom att man i första hand avser att införa högre avgifter på utrikesflyget än på inrikesflyget.

Jag kan inte riktigt förstå detta, ty enligt vad jag känner till är det inte bara SAS som flyger utom rikets gränser. Vi har en mängd andra bolag som också flyger och kommer att drabbas av samma avgift. Konkurrensförhållandet kan absolut inte åberopas i detta fall, ty skulle man sänka avgifterna på utrikesflyget, blir situationen likartad för samtliga flygbolag. SAS kommer alltså därigenom inte i något som helst bättre läge.

Man kan också ifrågasätta om de avgifter som tas ut har någon som helst betydelse för biljettpriset när det gäller en utrikes resa. Att företa en utrikes flygresor medför ganska höga kostnader, varför varken en femma eller en tia därvidlag kan ha någon som helst betydelse.

I fråga om inrikesflyget är förhållandet något annorlunda. Här utgör de nuvarande avgifterna en förhållandevis stor del av biljettpriset beroende på de korta avstånd som det här är fråga om. Belastningen blir alltså rätt hög. Det har talats om att flygplatsavgiften i genomsnitt utgör 17 procent av biljettkostnaden. Jag skulle tro att detta är det maximala belopp man kan acceptera.

Förslaget går ut på att man försöker skydda inrikesflyget på bekostnad av det mera bärkraftiga utrikesflyget. Man får försöka följa denna linje även i fortsättningen och gå varsamt fram samt låta inrikesflyget växa till sig. Därigenom kan man skapa ett bredare underlag, vilket i sin tur medför att man kan bära ett större kostnadsansvar gentemot luftfartsverket.

Från talarstolen har också ramp-tjänsten upptagits till behandling. Om luftfartsstyrelsen skulle få rätt att ha ramptjänsten, skulle det bli fråga om ett monopol. Det är alldeles givet att så skulle bli förhållandet, men jag tror inte att fördenskull någon skada sker. Det måste vara någon som håller i det hela och som skall ha möjlighet att lämna uttjänsten till exempelvis SAS eller Linjeflyg, i vad avser de olika flygplatserna.

Luftfarten måste täcka en viss del av kostnaden. Om den tages ut i form av hyra för ramptjänsten, i form av högre passageraravgifter eller på annat sätt spelar mindre roll, ty kostnaden drabbas ändå till syvende og sist resenärerna genom höjda biljettpriser.

Beträffande ramptjänsten är det viktigt att den som kan utföra denna tjänst billigast får ta hand om den — det må sedan vara Linjeflyg, SAS eller luftfartsstyrelsen själv. Till bilden hör också att om man t. ex. på Arlanda upplåter rätten att utöva ramptjänst åt SAS kan detta företag i sin tur åberopa ett visst monopol och tillämpa olika priser för olika typer av flygföretag; det kan tillämpa lägre priser för sådana företag, med vilka det har clearingsavtal, och högre priser för konkurrensföretag. Låter man ett företag utöva ramptjänsten blir det monopol vad företaget än heter.

Beträffande undervägskostnaderna har utskottet inte kunnat enas. Skillnaden är emellertid ganska hårfin. Reservationen överensstämmer mera med vad utredningen hade föreslagit än vad

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

utskottsmajoritetens förslag gör. Jag tror dock att det i realiteten inte har någon betydelse om dessa kostnader bokföres eller inte. Under de första fem åren kommer luftfartsverket ändå att visa så stort underskott att det blir fråga om en ren räkneoperation.

Den känsligaste frågan gäller de kommunala bidragen, och det har åberopats vad Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet varit eniga om. Jag vill i detta sammanhang påpeka att inom Svenska stadsförbundet föreligger i varje fall ingen enighet; jag har där själv reserverat mig eftersom jag hade en annan uppfattning än vad Svenska stadsförbundet gav uttryck för i sitt remissvar.

Det har sagts att det kan vara olämpligt att ta ut ett så högt bidrag som 37,5 procent. Propositionen skiljer sig från vad utredningen hade föreslagit. Utredningen hade gjort en annan konstruktion av bidraget. Man föreslog där att kommunen skulle bidra med 100 procent av kostnaden för marken och med 50 procent av vissa anläggningskostnader, medan staten helt skulle svara för vissa andra kostnader. 37,5 procent verkar visserligen att vara förmånligare för kommunerna, men jag är inte övertygad om att det också blir det. Priserna på t. ex. den teletekniska utrustningen kommer nog att stiga mer än andra kostnader. Jag har dock inte velat motsätta mig det föreslagna procenttalet, men vi får kanske anledning att återkomma om prisutvecklingen gör att belastningen blir orättvis.

Det har sagts att ansvariga kommunalmän under inga förhållanden skulle vilja acceptera en sådan här uppgörelse. I de avtal som har träffats med kommunerna om bidrag på 50 procent eller mera har dock ansvariga kommunalmän gått med på dessa överenskommelser, men frågan är hur kommunernas invånare ställer sig härtill. Jag har själv haft tillfälle att bedöma den frågan i en kommun.

Enligt min bedömning är det så fördelaktigt för en kommun att få en flygplats i direkt anslutning att det är värt att göra ett uttag av skattebetalarna. Kommunen ger dem ju en service som bara den kan erbjuda till skillnad från andra kommuner som inte har flygfält. Därför är det inte riktigt rättvist att påstå att detta är en rent statlig uppgift. Plockar man ut vissa kommuner — det är inte alla som kan få flygplats — och ger dem en förmån som andra kommuner inte kan komma i åtnjutande av, finns det ingen anledning att anse att det inte är rättvist att de får vara med och betala litet av kostnaderna. De kommuner som vill ha flygfält är också helt inne på den linjen.

Vad jag finner värdefullt i detta förslag är att man spikar en procentsats, så att det inte behöver bli något köpsläende. Det är nämligen så angeläget för kommunerna att få flygfält att de gärna sträcker sig betydligt längre. Fördenskull innebär dessa 37,5 procent en fördel för de kommuner som skall förhandla om att få en flygplats.

Herr Bergman framhöll att förhandlingar naturligtvis bör föras. Vi anser ju allmänt att man bör gå den vägen och sluta frivilliga överenskommelser. Så blir det väl också i detta fall, ty kommunerna kan säga nej.

Särskilt från göteborgshåll tycker jag mig emellertid under debatten ha märkt en viss ovilja mot att spika en avgift. Jag vet inte om dessa ledamöter av kammaren var lika intresserade när exempelvis norrlandskommunerna betalade 50 procent och mera. Den frågan var också förelagd riksdagen, och efter vad jag kunde finna förekom det ingen opposition då, trots att det rörde sig om ett högre belopp.

Om nu förhandlingar skall komma till stånd — vilket naturligtvis måste ske — är det värdefullt att den starkare parten — i detta fall statsverket, som bestämmer om det skall bli någon flygplats eller ej — inte har möjlighe-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

ter att gå längre än till 37,5 procent. Vi har dock ett maximerat tal, vilket ger den svagare parten — kommunen som är angelägen att få ett flygfält — en fördel i förhandlingarna.

Jag tror inte att det råder några delade meningar i de kommuner, som har förhandlat och fått flygfält, om att investeringen i dessa har varit av värde; ingen har väl ångrat att den gjordes. Flygplatsen ger i alla fall den egna kommunen så stora fördelar att den är värd en uppoffring.

Här har också diskuterats om primär- och sekundärflygplatser. Det är klart att vi kan hålla i gång en hel del dåliga flygplatser här i landet, men förlusterna på dessa måste ju drabba de andra. Skall flygplatser behållas av speciell anledning bör det därför utgå särskilda bidrag, så att kostnaderna inte övervältras på andra flygfält, eftersom vi nu har sådan här konstruktion för täckning av luftfartsverkets kostnader.

Man kan givetvis diskutera var en flygplats skall förläggas, men den föreliggande utredningen har uttalat att anläggandet av nya flygplatser inte skall samhällsekonomiskt belasta vare sig kommun eller stat.

Högerrepresentanterna vill enligt sin reservation gå ned till 25 procent, men de tillägger: »I fråga om redan beslutade eller planerade flygplatsutbyggnader bör dock hittills tillämpade regler gälla.» Såvitt jag vet gäller inga regler för vare sig Arlanda eller Bromma annat än att staten har betalt hela kostnaden.

Det finns väl ingen anledning till att en stad eller kommun, som fått tillgång till både inrikes- och utrikesflyg, vilket dock sparar stora utgifter för dess invånare, inte också skall bära sin del av de kostnader som det är meningen att ta ut. Jag vet inte vad som avses med denna reservation. Är avsikten att kommunerna skall undgå att betala, anser jag det vara felaktigt.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har endast velat anmäla att jag

kommer att rösta för den reservation som gäller täckning av undervägskostnaderna och i övrigt med utskottets förslag.

Därefter anförde:

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det är två frågor som framför allt här tagits upp till behandling. Den ena gäller ramtjänsten och den andra de kommunala bidragen till anläggande av flygplatser. I frågan om ramtjänsten gjorde utskottets fjärde avdelning stora ansträngningar för att åstadkomma en gemensam skrivning, men detta lyckades tyvärr inte. Jag är av den uppfattningen att meningsskiljaktigheterna mellan utskottsmajoritet och reservanter inte är så stora. Utskottsmajoriteten säger bl. a. att SAS och LIN bör kunna få i uppdrag av luftfartsverket att ombesörja ramtjänsten. Jag vill också understryka att utskottsmajoriteten framhåller att förhållandena inom den internationella luftfarten måste tas i beaktande när det gäller sådant uppdrag åt de svenska företagen. Utskottsmajoriteten vill dock inte begränsa luftfartsverkets möjligheter att träffa avtal beträffande ramtjänsten. Man bör kunna hysa ett sådant förtroende för den statliga myndigheten, d. v. s. luftfartsverket, att den utan direkta anvisningar skall få träffa ett eller flera avtal om det behövs.

När det sedan gäller de kommunala bidragen till anläggande av flygplatser föreligger en del tidigare ingångna avtal, och jag skall inte diskutera dem. Som herr Larsson i Umeå nämnde, har det förekommit tvister beträffande flygplatserna i Norrland. Dessa tvister har lösts både för Umeås och andra platsers del, men kommunerna har fått lämna bidrag. Utredningen har föreslagit att kommunerna skall svara för 50 procent av kostnaderna för byggnader och anläggningar, Kungl. Maj:t har föreslagit 37,5 procent, i högerreservationen har

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

yrkats att de kommunala investeringsbidragen skall fastställas till 25 procent och folkpartireservationen har föreslagit 0 procent men att kommunerna skulle stå för markkostnaderna. Jag anser att den fördel ett större flygfält innebär borde föranleda kommunerna att göra någon insats. Kommunerna har också, när avtalet upprättas, möjlighet att beakta sina intressen när det gäller flygplatsens läge och annat, som jag inte skall gå in på.

Vännerna i Göteborg har vid flera tillfällen berört denna fråga. Herr Gustafson i Göteborg sade att Kungl. Maj:t inte för avdelningen och utskottet redovisat den uppgörelse som träffats med Göteborg. Kungl. Maj:t har i propositionen redovisat det avtal som är slutet med Göteborgs stad. I det avtalet, herr Gustafson i Göteborg och mina vänner i Göteborg, finns inte ett enda ord om att man skall använda de byggnader man nu uppför till vare sig hamnmagasin eller någonting annat. Det är någonting som kanske är redovisat inför Göteborgs stadsfullmäktige, men i varje fall finns icke i avtalet ett ord om den saken. Kungl. Maj:t har väl att redogöra för avtalet som sådant och ingenting annat.

Vidare har man från göteborgshåll påstått, att kronan skulle ha skyldighet att uppföra byggnaderna där. Det har redan tidigare ventilerats, och det kanske kan vara bra för framtiden att till riksdagens protokoll läsa in § 5 i det avtal som slöts 1942 mellan Göteborgs stad och kronan. En del därav skall jag läsa upp, därför att då hör alla som kan tolka ett avtal någorlunda, att staten inte har skyldighet. Där står nämligen följande: »Å den enligt § 1 upplåtna marken äger kronan, efter inhämtande av stadens yttrande och med beaktande i all den utsträckning så befines möjligt och skäligt av från stadens sida framförda önskemål, uppföra de byggnader samt verkställa de anläggningar och planeringsarbeten, vilka kronan finner erforderliga för den civila luftfar-

tens behöriga bedrivande och tryggnande.»

Det är vad som sägs där. Det är inte någon skyldighet för kronan, utan kronan »äger». Jag har bara velat påpeka detta, därför att denna sak har flera gånger varit uppe till diskussion, och den är tydligen feltolkad.

Redan förra året, när avtalet slöts med Malmö stad och Malmöhus läns landsting, redovisade man kostnaderna för riksdagen, och riksdagen godtog uppgörelsen senare. I stort sett gick det ju ut på att kommunerna skulle erlægga 37,5 procent. Det skulle väl ändå vara underligt om riksdagen ett år efteråt skulle göra ett nytt uttalande och fatta nytt beslut, när den så nyligen har tagit ståndpunkt i frågan om malmöavtalet.

Jag tycker att Kungl. Maj:t har föreslagit en väg som i någon mån avviker från vad utredningen förordat, men jag tror att den är riktig, och med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Johansson i Norrköping nyss sade vill jag först ta upp frågan om det avtal som träffades mellan staten och Göteborgs stad, när flygplatsen överläts till staten. Där står det att kronan äger uppföra byggnader o. s. v. Herr Johansson i Norrköping ville tolka detta så, att det skulle innebära, att kronan skulle äga rätt att göra detta och att det inte skulle innebära någon som helst skyldighet för kronan att göra det. Jag vill säga att det är en mycket originell tolkning. Man har i Göteborgs stad aldrig kunnat tänka sig att den bestämmelsen skulle tolkas på ett sådant sätt.

Beträffande vad herr Johansson nämnde om vad jag hade sagt tidigare i fråga om redovisningen i propositionen förhöll det sig så att jag tyckte att departementschefen borde ha angett att det från Göteborgs stad klart har sagts

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

ifrån att denna uppgörelse icke får anses vara prejudicerande. Det var det som jag tycker skulle ha varit värdefullt, därför att en del kammarkamrater har uppfattat det så, att Göteborgs stad skulle ha godkänt själva principen.

Med anledning av att det talas så mycket om Göteborg kanske jag kan få fästa uppmärksamheten på att bakom synpunkterna i reservationen står inte bara ledamöter från Göteborg utan även Stadsförbundets majoritet — jag vet att där har anförts en reservation — och Kommunförbundet som sådant.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde inte ordet för att diskutera avtalet om Torslanda. Vi har behandlat detta avtal och jag lämnar det för ögonblicket därhän.

Jag vill emellertid framhålla att Torslanda som internationell flygplats i det skick vari det för närvarande befinner sig, särskilt ankomst- och avresehallen, med tanke på det mycket stora antal resande som kommer inteminst utifrån, exempelvis direkt från England som jag själv för inte länge sedan, är något av en chikan inte bara för Göteborg utan för hela landet. Det gemensamma intresset måste vara att åstadkomma bättre förhållanden i mottagningshallen. Detta är den stora frågan, medan det däremot är av underordnad betydelse vem som skall betala så och så mycket.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan instämma i vad avdelningens ordförande herr Ståhl sade om Torslanda.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga att begreppen »äger» och »har skyldighet» väl ändå har olika betydelse. Jag skall inte ta upp en diskussion, men »äger» står det i varje fall i det avtal som slöts 1942.

Om det andra avtalet som inte redovisats i propositionen säger herr Gustafson att det är en engångsföreteelse,

men jag har avtalet här och kan försäkra att det inte står någonting om att det är en engångsföreteelse. Skall Kungl. Maj:t redovisa någonting som inte står i avtalet?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! De som å statens vägnar förhandlade med Göteborgs stad är inte okunniga om vad som sades från Göteborgs stads sida i det här hänseendet. Vad jag varit angelägen om är att man inte genom det sätt på vilket propositionen är formulerad skulle få en felaktig uppfattning om Göteborgs stads åsikter i sammanhanget.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Menar herr Gustafson i Göteborg att Kungl. Maj:t skall meddela riksdagen någonting som diskuterats vid sidan om avtalet och som inte är bindande för staten — i varje fall inte så länge avtalet gäller? Jag kan i alla fall inte tänka mig detta.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag är ense med herr Ståhl om att Torslanda behöver uppbyggas. Desto större glädje hör vi väl gemensamt känna över det avtal som nu slutits på denna punkt och som innebär att staten satsar ett tiotal miljoner på en åtminstone partiell uppbyggnad.

Herr talman! Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta, utan snarare för att med tillfredsställelse konstatera att till grund för dagens debatt ligger en i stort sett enhällig parlamentarisk utredning, i grundfrågorna enhälliga remissinstanser och, som dagens debatt visar, en i huvudfrågorna i hög grad enig riksdag.

Den centrala frågan är ju om de trafikpolitiska riktlinjer, som riksdagen under stor enighet kom överens om 1963, även skall gälla luftfarten, och

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

detta spörsmål tycks vi komma att med något varierande motivering besvara med ja. Denna trafikpolitik har vi kommit överens om därför att den tillför vår ekonomi betydande värden genom ökad rationalisering, en mera markerad konkurrens samt undvikande av regleringar och byråkrati. Men skall vi ha en sådan trafikpolitik, vilken för vår ekonomi som helhet medför betydande fördelar, då måste vi också vara beredda att ta dess konsekvenser, d. v. s. bl. a. ett avskaffande av regleringarna och kostnadstäckning för varje trafikmedel, ty annars blir ju den fria konkurrensen och den rationella fördelningen på trafikmedlen en chimär. Fördelarna med denna trafikpolitik syns inte så mycket här i riksdagen; de märks i vår ekonomis funktionssätt på längre sikt. Men de krav, som trafikpolitiken ställer på oss, konfronteras vi däremot med här i riksdagen när det gäller taxehöjningar, som är ofrånkomliga för att vi skall undgå statliga subventioner, och ibland när det gäller ganska besvärliga rationaliseringar på kommunikationsområdet. Detta kräver alltså en viss självdisciplin av oss alla gemensamt, ty dessa åtgärder är inte alltid lustbetonade, medan däremot totaleffekten är gynnsam för vår ekonomi. Därför har det naturligtvis kärvat när vi haft att genomföra denna trafikpolitik på järnvägens område, på vägområdet och på sjöfartens område. Men det har, vågar jag påstå, gått rätt så bra. Nu är det så att säga den sista trafikgrenen — nämligen luftfarten — som vi tar upp på allvar. Det är den gren som har den lägsta kostnadstäckningen och där alltså varje enskild resa — som någon påpekat i debatten — subventioneras ganska kraftigt.

Vi har under årens lopp satsat omkring 400 miljoner kronor på luftfartens utveckling, och det tror jag har varit motiverat. Men nu kan luftfarten så att säga ta plats bland sina äldre kolleger på transportmarknaden, även om

vi naturligtvis måste förutse en relativt lång övergångstid innan kostnadstäckningen är fullt genomförd. Visst finns det folk som är emot en kostnadstäckning på detta område och de avgiftshöjningar som den för med sig. Det finns också de som säger, att om vi inte hade dessa statliga avgifter, så skulle inrikesflyget utvecklas mycket snabbare. Självfallet får den verksamhet, som vi ger stora subventioner, en konkurrensfördel. Men det är ju inte i den avsikten vi velat agera.

Herr Ståhl läste tidigare i dag upp delar ur ett telegram från den utomordentlige generalsekreteraren i IATA. Jag har sedan dess fått ett exemplar av detta telegram. Av det missiv som åtföljde mitt exemplar framgår det, att avsikten med detta telegram var att ge upplysningar åt intresserade partier, som kunde vara i den positionen att de kan ha ett inflytande på lagstiftningen. Det är givetvis naturligt för IATA att bedriva en sådan verksamhet. IATA är ju flygbolagens ekonomiska intresseorganisation — en kartell, säger en del — och den vill naturligtvis försvara flygbolagens intressen. Men i detta telegram talar ju generalsekreteraren varken som mellanstatlig eller nationell representant utan som företrädare för en internationell ekonomisk intresseorganisation, som naturligtvis på alla sätt vill försöka minska flygbolagens kostnader. Jag har haft många resone-mang med representanter för just IATA och jag brukar säga till dem att som framstående affärsmän vill de väl ha kostnadstäckning för produktionen. Detta bejakas självfallet, de är ju framstående affärsmän.

Men när man överför detta på flygets sida kommer argumentet att det bör ske med viss moderation och visst visar vi moderation. Vi kan inte uppge principen. Så belastande är väl ändå inte avgifterna. Flyget som har en enorm expansionskraft och enorma expansionsmöjligheter har ju arbetat under

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

litet säregna villkor, och genom internationella överenskommelser har man begränsat konkurrensen i fråga om priserna och i stället i hög grad inriktat den på service i olika former.

En enda lyxmåltid i första klass på en långgrutt torde t. ex. prismässigt vida överstiga de avgifter som en stat tar ut för att täcka sina kostnader för hela mark- och säkerhetstjänsten för en sådan passagerare. Detta är säregna förhållanden som har med flygets första tid att göra, men jag tror och hoppas att utvecklingen kommer att gå mot en större ekonomisk rationalitet i näringen som helhet och då kommer den också att bättre kunna utnyttja sina möjligheter till expansion.

Det är tre punkter som här är lite omstridda. Det gäller ramptjänsten, och därvidlag har jag ingenting att tillägga utöver de utmärkta synpunkter som anfördes av herr Larsson i Umeå. Det gäller undervägskostnaderna där skillnaderna är mycket små, men jag tror att efter Montreal-konferensen är utskottsmajoritetens skrivning säkrare att ta på. Och det gäller slutligen den något ömtåliga frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Det är självklart att vi skall ha en riksomfattande planering i utbyggnaden av vår flygplatsorganisation med rationaliteten som ledstjärna. Detta har ingen bestritt. Däremot har man bestritt att kommunerna skall komma att delta i kostnaderna för uppbyggnaden av denna organisation. Man har då ibland hänvisat till ett principiellt ställningstagande och sagt att staten betalar ju vägar och järnvägar och då skall väl staten betala flygplatser. Detta är konsekvent. Men nu finns det inte någon konsekvent princip på det här området. Staten betalar inte hamnar exklusivt, staten betalar inte lokaltrafik, staten betalar inte vägar och gator genom städerna. Det finns ingen entydig princip här utan man har försökt behandla varje fråga för sig för att se

vilka lösningar man kan komma fram till.

Då är frågan: Vad finns det för skäl att på detta område ha ett kommunalt bidrag? Ja, det första skälet som anförts är att det är en garanti för ett intresse, ett engagemang på det lokala planet för flygplatsen, och detta har naturligtvis sin betydelse. Men det främsta skälet anser jag vara en fördelningsfråga som har två aspekter. Den första aspekten är obestriddligen att en flygplats innebär påtagliga fördelar för den bygd eller den region där flygplatsen är belägen. Det innebär fördelar inte bara för flygresenärerna utan för hela näringslivet i den bygden. I en reservation sägs det att kommunbidraget är det pris som betalas för de påtagliga ekonomiska fördelar vederbörande kommun får, men för oss är det ostridigt på det sättet att de kommuner där man bygger flygplats nästan alltid har större bärkraft än kommuner som inte kan komma i fråga för sådant flygplatsbygge. Därför är det rimligt att alla skattebetalare är med om att skapa grundorganisationen och att staten tar på sig ett betydande ansvar. Men vi har dessutom tyckt det vara rimligt att de medborgare som kommer i åtnjutande av dessa betydande fördelar för sig själva och sin bygd skall betala något mer för den förmån de får. Därigenom behöver vi inte så hårt belasta människor i bygder, där det inte kan bli tal om någon flygplatsbyggnation.

Vi kan ta det enkla exemplet med Göteborg som har diskuterats i dag. Där betyder denna princip att 62,5 procent av alla medborgare i landet, inklusive göteborgarna själva, är med om att bygga ut flygplatsen, men resterande 37,5 procent — exempelvis människor i Norrlands inland — behöver inte vara med. Och människorna i Norrland är i allmänhet mycket hårdare belastade av skatter och annat än folk i storstadsregionerna.

Så kan man resonera på alla platser.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Varhelst en flygplatsfråga blir aktuell gäller denna problematik. Att vi har en kostnadsfördelning av det slaget är uttryck för ett rättvisetänkande. Vi vill ha en rimlig fördelning av bördorna mellan medborgare i olika delar av landet med hänsyn till de fördelar man får på olika håll.

Nu kan någon fråga: Men kan då riksdagen eller kommunikationsministern räkna ut den exakta procenten och vad som är den absoluta rättvisan? Naturligtvis inte. Det blir en bedömningsfråga. Utredningen föreslog ett 50-procentigt kommunbidrag. Jag är något vänligare. Jag sade i medkammaren att jag väl inte väntade mig att riksdagens ledamöter skulle stå med palmkvistar i händerna inför denna nedskärning av den kommunala andelen, men utgångspunkten för den föreslagna procenten har helt enkelt varit att vi i ett antal fall kommit fram till 37,5 procent, t. ex. i Göteborg och Malmö, och att det var ungefär vad parterna tålde. Det var också ett uttryck för vad man var beredd att göra på ömse håll.

Om man inte går längre när det gäller de verkligt stora projekten, så finns det ju goda skäl att inte behandla småflygplatserna hårdare utan även där tillämpa 37,5 procent för utbyggnad av mindre flygfält, t. ex. i Norrland och i Kalmar och på andra platser där man hittills har räknat med 50 procent. Absolut rättvisa går det inte att räkna fram. Det blir en bedömning och en värdering. Vi tyckte att denna procent-sats var någorlunda rimligt avvägd, och jag är glad över att en så stark utskottsmajoritet har nått samma ståndpunkt. Det är mycket svårt att resonera om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun på ett sådant område som flygets utan att sätta denna fördelningsfråga eller rättvisefråga i centrum för diskussionen, ty det är ytterst denna fråga det gäller.

Herr talman! Jag vill ännu en gång understryka det väsentliga. Dagens riks-

dagsbeslut, som vi är rätt ense om, betyder att luftfartsverket ingår i den nya trafikpolitiken på likställd fot med andra trafikmedel. Det är min förhoppning att de olika organen — departementet, luftfartsverket med sin nya organisation o. s. v. — skall ha förmåga att tillämpa riktlinjerna med högsta möjliga rationalitet och effektivitet men också med hänsyn.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om det har gått upp för statsrådet Palme att av de tre omtvistade punkter vi här behandlar går de två första in under den trafikpolitik som riksdagen har beslutat. Den tredje frågan, som gäller kommunernas bidrag, innebär däremot ett markant avsteg från principen att varje trafikgren skall bära sina egna kostnader. Här flyttar man över en mycket stor del av kostnaderna för trafikgrenen och lägger den på de kommunala skattebetalarna medan en annan del läggs på de statliga skattebetalarna.

Statsrådet Palmes tänkande när han gör jämförelser i dag förefaller mig något grumligt. Här för han t. ex. in hamnarna i debatten och säger att staten inte betalar hamnarna. Nej, men staten tar inte heller upp hamnavgifter. Däremot uppbäres flygplatsavgifter. Jag har inte i propositionen eller utskottsutlåtandet hittat något om att kommunerna skall börja uppbära avgifter för flygfälten för att hålla sig skadeslösa för sina kostnader. Det är en kommunal angelägenhet i mycket stor utsträckning att hålla hamnar, och man försöker driva verksamheten affärsmässigt så att man tjänar pengar på den. I t. ex. Göteborg är hamnen en god affär. Men det är en annan historia.

Gator betalar inte staten heller, sägs det. Jo, för vissa gator som är av allmänt intresse, t. ex. genomfartsleder, bidrar staten mycket väsentligt av de bilskatte-medel som är till för att låta varje trafikgren bära sina egna kostna-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

der. Principen att varje trafikgren skall bära sina egna kostnader skulle kunna anföras som motivering om man önskade lägga kostnaderna på trafikgrenen, d. v. s. en skatt på flygbiljetterna eller någonting dylikt som kunde jämföras med bilskatten. Men man lägger här kostnaderna direkt på de kommunala skattebetalarna.

Det blir allra märkligast när statsrådet Palme börjar tala om att vi på detta sätt lägger kostnaderna på de regioner och de människor som är bärkraftigast. För mig är detta en ny motivering. Vi skall alltså införa en kostnadsfördelning vid flygfältsbygge för att få någon ny form av progressiv beskattning. Vi skall lägga en större börda på dem som har det bättre och råkar bo i storstadsområden i närheten av flygfält för att något mindre belasta områden och människor — statsrådet Palme sade faktiskt människor, inte bara trakter — som har mindre bärkraft. Det är en ny form av skatteprogression via flygfältsfinansieringen. Nej, herr Palme, det håller inte.

Grundfelet, som herr Palme inte gick in på, är enligt mitt sätt att se detta försök att snöra in alla kommuner som är aktuella i någon sorts konstlad likformighet. Kommunerna har olika intressen, om de nu har intressen i detta fall. Det lär en gång i Amerika ha funnits rakautomater uppsatta. Man sade: Stick in hakan och betala 25 cent, så blir Ni rakad. Alla hakor är inte lika, svarades det. — Nej, men de blir.

Är det så herr Palme tänkt sig — att om vi bara snör in alla enligt 37-procentsregeln, så blir kommunerna lika vad gäller flygfältsintresset?

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Den sista frågan om kommunernas kostnader anser jag ha blivit ganska bra illustrerad under debatten i dag när många från kristianstadsbänken har uppträtt och talat om hur djupt besvikna de har blivit. De

har ansett sig böra satsa dels marken, vilket inneburit en stor kostnad, dels 37,5 procent av anläggningen och nu står de inför det faktum att de inte har någon trafik. Det kan omöjligen fortsätta på det sättet. Om staten står för kostnaderna är staten också ansvarig för att det blir trafik. Det skall, som herr Gustafson i Göteborg tidigare sagt, ordnas med de flygstationer och flygplatser som landet och trafikanterna behöver. Denna fråga skall inte vara beroende av en godtycklig subjektiv bedömning.

Det är riktigt att IATA är en ekonomisk intresseorganisation, men den är mycket mer än det. Det är en allmän intresseorganisation. I det telegram som tydligen både herr Palme och jag tagit del av står det att om Sverige på egen hand vidtar sådana åtgärder som kostnadshöjningar, måste vi räkna med återverkningar som kan bli obehagliga. Det är känt att om vi lägger på extra kostnader på flygtrafiken här i landet, får SAS räkna med motsvarande pålägg i de länder som drabbas av dessa kostnader.

Slutligen vill jag säga till kommunikationsministern: Det som verkligen vore intressant att få höra när vi nu står inför nya riktlinjer är vilken politik departementet och luftfartsverket ämnar föra. Tänker man ta ut största möjliga kostnadstäckning eller tänker man föra en affärsmässig kostnadspolitik? Skall flyget få en chans att inte bara leva vidare utan också växa sig starkt och få en bred trafikvolym som i längden kan ge både luftfartsverket och staten tillfredsställande täckning?

Jag beklagar att herr statsrådet inte har berört denna stora intressanta fråga. Det skulle vara av utomordentligt intresse att därvidlag få en förklaring.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Palme sade att finansieringen av flygplatserna är

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

en fördelningsfråga. Han menade att invånarna i den kommun dit en flygplats förlägges inte bara skall vara med och betala sin del av kostnaderna som skattebetalare, liksom alla andra medborgare i landet, utan de skall dessutom betala en extra avgift på sin skattsedel på grund av att de får flygplatsen i sin hemkommun.

Här i landet finns det inte så många kommuner som kan räkna med att få primärflygplatser. Man kan fråga sig varför Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet, som representerar samtliga kommuner i landet, nu ställer sig bakom åsikten att det är fråga om en statlig angelägenhet och att staten skall finansiera flygplatserna. Det måste vara därför att de anser att detta är en riksangelägenhet.

Herr Palme ville avfärda jämförelsen med landsvägar och järnvägar med den motiveringen att staten inte finansierar lokaltrafiken — något som herr Carlshamre redan har berört — men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att det här är fråga om primärflygplatser, som har ett allmänt intresse ur kommunikationssynpunkt.

Herr talman! Som jag sade i mitt tidigare anförande är detta inte en fråga om kommun mot kommun utan om fördelningen mellan staten å ena sidan och kommunerna å den andra.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med herr Gustafson i Göteborg om att Kommunförbundet och Stadsförbundet av principiella skäl ansett att kommunerna inte skall betala, men när någon av deras medlemmar får möjlighet att plocka åt sig en flygplats visar det sig att de är villiga att betala.

Vad som föranledde mig att begära ordet var ett rätt intressant yttrande som statsrådet Palme fällde. Han nämnde att han hade väntat sig palmkvistar här i kammaren för att han prutat från de

50 procent som utredningen ursprungligen föreslagit för de mindre primärflygplatserna till 37,5 procent. Detta skulle vara särskilt gynnsamt för Norrland vid anläggandet av flygplatser. Det vore synnerligen tacknämligt om Norrland kunde få en sådan förmån, men, herr statsråd, är några fler flygplatser där över huvud taget påtänkta?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Alldeles oavsett om det skall vara några nya flygplatser, herr Larsson, känner jag till flera projekt om utbyggnad av redan existerande sådana. Jag vet inte hur det ligger till i Umeå, men om flygfältet där skall förbättras skall det också betalas och kostnaderna fördelas. Därför är det intressant under alla förhållanden. Det är naturligtvis alldeles rätt som herr Larsson säger att kommunförbunden är en ekonomisk intressorganisation som anser att staten skall överta mera kostnader. Det är en naturlig ståndpunkt för dem att inta den principställningen; det hedrar herr Larsson att han reserverade sig i denna fråga. Här i riksdagen bör vi emellertid föra ett konkret balansresonemang om detta.

Herr Gustafson i Göteborg ville göra gällande att man hårt skulle belasta storstadsregionernas invånare med en extra avgift. Jag anser att det är ett felaktigt sätt att skildra situationen. Det är vissa orter som tack vare flygfält får en mycket betydande förmån. Alla upplever detta som en mycket betydande förmån, och då vill man undvika att onödigt hårt belasta invånare i trakter som inte får del av den förmånen. Det är helt enkelt detta det är fråga om.

Sedan hade herr Carlshamre en tanke om att detta skulle hållas helt löst. Det fick förhandlas om hur stor procenten skulle vara. Annars skulle man göra alla kommunhakor precis likadana i någon maskin.

För det första räcker det, herr Carls-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

hamre, om de som har intresse för frågan så att säga stoppar in hakan. För det andra är ju en av fördelarna med detta riksdagsbeslut att vi får en fast och enhetlig princip och slipper dessa resonemang om procenten i olika fall. Om vi träffar ett avtal om en viss procent med en kommun, så kommer ändå nästa kommun vi förhandlar med att åberopa den procenten och kräva minst lika mycket. Skulle den få mera, kommer den kommun, som en månad tidigare fått mindre, att känna sig alldeles utomordentligt missgynnad. Jag har inte mycket till övers för herr Carlshamres hakteorier. Jag tror tvärtom att de flesta uppfattar det som en fördel med enhetliga principer.

Herr Carlshamre hade nog dessutom i övrigt missuppfattat trafikpolitiken, ty kostnadstäckningen är icke genomförd så länge man har ett betydande underskott på en trafikgren. Detta underskott kommer att bestå relativt lång tid för luftfartens del och då står kommunbidrag inte på något sätt i strid med trafikpolitiken.

Herr Carlshamre hade kanske också något tilltrasslade synpunkter beträffande skillnaderna mellan olika trafikmedel. Staten bidrar t. ex. med lån till hamnar. Den saken behöver det inte resoneras så förtvivlat mycket om. Det gäller bara att fastslå att det inte finns någon enhetlig princip för hela transportförsörjningen när det gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, utan den varierar från område till område alltefter de lämpligaste formerna för den samverkan mellan stat och kommun, som är nödvändig för de flesta kommunikationsområden. Varför inte staten ensam betalar i detta fall beror helt enkelt på att det ändå blir på ett begränsat antal platser som en utbyggnad kommer till stånd. De som hor på en ort, om vilken de vet att ett flygfält kommer att förläggas dit, har lätt för att säga att staten skall betala allting. Men det ter sig inte lika lätt för dem

som bor på en plats, dit det inte är så säkert eller kanske alldeles osannolikt att ett flygfält någonsin kommer. Det är denna skillnad man här har tagit hänsyn till, och det hela är en fördelningsfråga. De som får en påtaglig förmån får satsa litet mera.

Slutligen har herr Ståhl efterlyst mina mera långsiktiga tankegångar om huruvida man skall kväva flyget eller om man skall se affärsmässigt på det och låta det utvecklas med luft under vingarna och andra goda ting. Själva frågan gör det lätt för mig att svara, att naturligtvis gäller det senare alternativet. Mitt svar blir desto enklare som herr Ståhl veterligen stöder den avgiftspolitik som är presenterad i propositionen och alltså tycks anse att den överensstämmer med denna mera progressiva syn på flyget. Självfallet har vi en sådan syn.

Målet är att behandla detta trafikmedel på precis samma sätt som andra trafikmedel och åstadkomma en kostnadstäckning. Men hela tiden kommer vi naturligtvis på olika sätt att försöka anpassa de statliga åtgärderna efter näringsens utveckling och framtidsmöjligheter. Naringen vet så att säga att vi tar sådana hänsyn och ställer därför så många krav på staten. Men vi måste göra en realistisk bedömning och inte nödvändigtvis falla undan för alla dessa krav. Min grundläggande framtidsbedömning, herr Ståhl, är att flyget inrikesmässigt och internationellt sett har mycket goda expansionsmöjligheter, vilka jag är övertygad om att den kommer att tillvarata. I samband därmed utgör en rationell statlig trafikpolitik som helhet betraktad inte något hinder utan ett stöd.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Det vore väl om det vore så som herr Palme säger, att bara de intresserade behöver stoppa hakan i hå-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

let. Men det är inte så. I varje fall har herr Palme och hans förhandlare när det gäller Göteborg och, såvitt jag vet, också i något annat fall med ett rejält tag i nackskinnet tvingat in hakan på åtskilliga motspänstiga delinkventer, som alls inte ville dit utan som på allt sätt försökte komma ifrån den av herr Palme och hans förhandlare föreskrivna kostnadsfördelningen.

Herr Palme vill inte förstå att det är någonting som inte går ihop. Ibland talar han om att vi skall vara konsekventa och följa principbeslutet från 1963 om att varje trafikgren själv skall bära sina kostnader. I betänkandet finns emellertid ett väsentligt avsnitt där man går ifrån den principen. Då säger herr Palme att detta beror på att allting går med underskott och att det är fråga om att fördela detta. Jag vill se den dag herr Palme är beredd att säga att nu kan vi befria kommunerna från deras utgifter för flygfält, ty nu går det här ihop — nu kan kommunerna få tillbaka sina pengar. Det är naturligtvis en för oöverskådlig framtid förankrad »reform» som här skall beslutas, inte någonting som man kommer ifrån efter en övergående period av underskott. Men det är konsekvensen, det!

I nästa andetag åberopar herr Palme emellertid att det inte finns någon konsekvens, utan det är än så och än så med kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. På det här sättet blir det ännu mindre konsekvens. För de trafik-anläggningar av olika slag som kommunerna har att bekosta och som icke är att betrakta som lokaltrafikanläggningar — och det är inte flyget — utgår i någon form en kostnadstäckning av allmänna, icke av kommunala medel just för att befolkningen på en ort inte skall bära dessa kostnader.

Herr Palme och hans meningsfränder skapar på något sätt intrycket att det är en oändlig förmån för en bygd och för människorna där att få ett flygfält till platsen. Jag tror att de flesta män-

niskorna i Göteborg och Malmö och på andra platser, där man har stora och dyra flygplatser, undrar över detta. Det är ju ändå så, herr Palme, att de allra flesta av oss över huvud taget aldrig flyger, utan det är en begränsad krets av människor, både boende på flygfältsorter och boende på andra platser, som än så länge har förmånen att kunna anlita flyget.

Nu väljer man ut en ytterligare begränsad del av denna begränsade krets och lägger vissa kostnader där. Sedan skickar man med kostnaden till de tusentals, ja kanske hundratusentals människor som råkar bo i samma geografiska område och lägger resten av kostnaderna på dem.

Det enda konsekventa vore ju att de som reser får betala, men det har herr Palme inte föreslagit.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande årets kostnadsövervältring på företagen — de 2½ miljonerna — är ju alla parter fullständigt överens. Även flygföretagen har ansett att denna kostnad skall lyftas över.

Nu vill jag tolka departementschefens uttalande här i kammaren beträffande framtiden så, att den nya ordning som vi med detta beslut inför skall tillämpas på det sättet av både departementet och luftfartsstyrelsen, så att vi skall bli lika överens om takten i kostnadsövervältringen i framtiden. Jag konstaterar att statsrådet vet att man då tar affärsmässiga hänsyn. Då får man det resultat som herr statsrådet angav genom att citera mig, nämligen att flygtrafiken kan utvecklas på ett sunt och riktigt sätt, till bredd och god trafikvolym.

Jag tar mig friheten att tolka herr statsrådets uttalande så att han är beredd och inställd på att för framtiden genomföra en sådan politik beträffande flygets kostnadstäckning.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vill bara ta bort det intryck, som herr Carlshamre möjligen försökte skapa, att vi skulle ha tvingat Göteborgs stad med hugg och slag och tag i nackskinet. Det var en överenskommelse som båda parter träffade helt frivilligt. Det fanns naturligtvis delade meningar vid förhandlingarna — det finns det vid alla förhandlingar — men de avslutades i en utmärkt stämning på ömse sidor. Det har sålunda inte alls förekommit något tvång, utan man har kommit överens efter förhandling.

Visst kan man tänka sig att kommunerna kan förränta sina pengar på detta projekt i framtiden. Jag hoppas att herr Carlshamre och jag får uppleva den dag, då en sådan förräntning blir möjlig, ty det betyder att luftfartsverket då är en utmärkt affär. Huruvida det är en förmån eller ej kommer kanske andra att säga något om.

Men till sist, herr Ståhl: Affärsmässigt skall vi behandla denna fråga och även ekonomiskt och rationellt. Vi är överens om de 2½ miljonerna — vi är i princip överens om takten i avvecklingen. Beträffande de konkreta avgörandena kan ju affärsmässigheten bli föremål för olika tolkningar av olika parter, men det är min uppriktiga förhoppning att vi inom departementet skall kunna agera klokt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att säga ännu några ord om förhandlingarna i Göteborg, så är det ju så att kommunikationsdepartementet har låtit flygplatsen Torslanda förfalla på ett sådant sätt, att där nu råder oeffterrättliga förhållanden. Det har alla varit överens om; även utskottsmajoriteten hyser denna uppfattning. I det läget har Göteborgs stad funnit sig föranlåten att, för att få någon ändring till stånd, gå med på en

uppgörelse om att svara för 37,5 procent av kostnaderna för en mindre tillbyggnad. Men — det är viktigt, och det kan statsrådet Palme säkert vitsorda, eftersom statsrådet är underrättad om förhandlingarna — detta innebär icke att Göteborgs stad har godkänt principen, utan man har tydligt sagt att detta icke får vara av någon som helst prejudiceerande natur.

När det gäller frågan om att medborgare på orter där flygplatser är belägna så att säga skulle betala en extra skatt kan jag i anslutning till vad herr Carlshamre nyss påpekade erinra om att det finns många medborgare i kommuner med flygplats som inte flyger alls. En invånare i Malmö som inte flyger har inte anledning att betala mer än en norrlänning som inte flyger.

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Här har diskuterats Göteborgs flygplatsproblem, Malmös flygplatsproblem, Kristianstads flygplatsproblem o. s. v. Jag skall i slutet av denna långa debatt bidra med något om flygets utveckling.

Det är väl inte möjligt för oss att sitta här och besluta om vårt framtida flyg och om våra flygplatsers organisation och placering. Jag vill hänvisa till statsrådet Palmes svar i första kammaren om överljudsflygplanens utnyttjande över svenskt territorium. Vid detta tillfälle nämnde herr statsrådet att man inte skulle tillåta överljudsflygplan att lägga en bullermatta över Sverige, utan flygtrafiken skulle begränsas till plan med underljudshastighet. Detta hans svar innebär att vi nödgas sätta in den svenska flygtrafiken i ett internationellt sammanhang.

Vi har nu talat om det kommunala intresset för flygplatser. Jag tror att vi bör tänka oss för innan vi avgör dessa frågor. För att vi skall kunna utnyttja de nya flygplanstyperna kommer det att bli nödvändigt att vi får interkontinentala flygplatser, alltså sådana av-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

sedda för överljudsflygplan i trafik mellan kontinenterna. Vi måste upprätthålla kontinental trafik, varmed jag menar trafik inom den egna kontinenten, med flygplan som har underljudshastighet, och dessutom inrikesflyg eller — som man kan benämna det — matartrafik till dessa flygplatser samt service-trafik inom det egna landet.

Vare sig utskottet eller Kungl. Maj:t har beaktat detta vid sina ställningstaganden. Om man sätter in alla flygplatser i sitt rätta sammanhang kommer det att bli nödvändigt för staten att planera flygplatserna för deras ändamål och inte endast ta hänsyn till lokala kommunala intressen. Statsrådet har anfört att flygplatsernas förläggning skall avgöras med hänsyn till de kommunala intressena och att staten då gärna hjälper till med kostnaderna. Det är av större vikt att flygplatserna förläggs så att de kan inlemmas i det internationella systemet och samtidigt kan utnyttjas för inrikesflyget. Om man är helt hänvisad till de kommunala intressena för att få en flygplats, kan detta innebära att man får ett system som inte passar in i den övriga lufttrafikens behov. Jag anser därför att det är mer ändamålsenligt att staten får hela ansvaret för flygplatserna, även för sådana som betjänar inrikesflyget. Iaktas inte detta kommer det internationella systemet att halta — det må sedan gälla en flygplats av Arlandas storlek eller en mindre flygplats i Göteborg, Malmö, Kristianstad eller var det vara må. Därför är det också enligt min åsikt nödvändigt att staten påtager sig de kostnader som kommer att uppstå.

En annan fråga gäller den flygsäkerhet som är nödvändig vid flygplatserna. Om man inte får en statlig planering och om inte staten svarar för kostnaderna, är det möjligt att kommunerna bromsar och inte anser sig kunna medverka i täckandet av kostnaderna. Såsom herr Bergman nämnde har det varken i propositionen eller i utskottsut-

låtandet sagts någonting om fördelningen av dessa kostnader eller om hur de skall uttagas. Jag vill instämma i vad herr Bergman anförde, nämligen att man, innan man fattar beslut om kommunala bidrag, måste ha klart för sig hur och var kostnaderna skall uttagas.

Jag kan också anföra exempel. Det har sagts att landstingen skall bekosta viss del av en flygplats, och Göteborg har nämnts i sammanhanget. Jag tycker det är rätt egendomligt att Hallands läns landsting bekostar en flygplats i Halmstad, när den norra landstingsdelen betjänas av Göteborgs flygplats. Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen c 1.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Vi har under en stor del av dagen behandlat statsutskottets utlåtande nr 107. Från gotländskt håll har ingen motion väckts om flyget detta år, men jag har funderat över vilken oerhörd betydelse flyget har för landet i dess helhet. När nu flyget har diskuterats så mycket av ledamöter från de större orterna, där man har möjligheter både att köra bil och att resa med tåg, så tycker jag att det finns anledning att någon representant för utposten Gotland säger någonting. Jag skulle egentligen ha velat tala en stund med kommunikationsministern, men han har avlägsnat sig just nu.

Utredningar om kommunikationerna till Gotland är ingen nyhet. Många gånger har vi blivit halvt lovade att våra resekostnader skulle komma i nivå med kostnaderna för järnvägsresor på fastlandet. Vi har ingen järnväg på Gotland och ingen järnväg tvärs över vatten heller, och vi har inte någon landsväg att köra med bil på när vi skall till fastlandet. Därför är flyget för oss av oerhört stor betydelse. Utredningar har pågått sedan 1945, men ännu har de inte givit något resultat. Visserligen vet vi att den Westerlindska utredningen så småningom skall avlämna sitt betänkan-

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

de — om några månader har det påståtts — men om flyget tagits upp av den utredningen är man inte alldeles säker på.

Som jag sade har inte gotlänningarna och besökarna från fastlandet någon möjlighet att åka med tåg eller bil till Gotland, utan de är beroende av flyg eller båt. Min partikamrat herr Gustafsson i Stenkyrka och jag motionerade förra året i frågan. Om statsmakterna vore angelägna om att sänka flygpriserna till Gotland, så är de dyraste per kilometer i Europa, så hade ju statsmakterna möjlighet att göra det utan utredning genom att slopa landnings- och startavgifterna och över huvud taget de kostnader som man har med flygplatsen i Visby. Vi är givetvis tack samma för flygplatsen, men den belastar oss gotlänningar orimligt med hänsyn till att vi inte har något annat att välja på än att ta flyg eller båt.

Jag begärde ordet när kommunikationsministern var i statsrådsbänken, men han försvann som sagt, och det kan jag förstå. Man har nämligen resonerat om Gotlands kommunikationsproblem sedan 1945 och inte löst dem ännu. Det är då lätt att förstå att kommunikationsministern inte just nu vill i kammaren svara på hur man tänker klara av dem. Jag skulle ha velat fråga kommunikationsministern om han är villig att medverka till en sådan nedsättning av biljettpriset att priset för resa med flyg till Gotland blir detsamma som för resa motsvarande sträcka med statens järnvägar på fastlandet. Den principen har vi på Gotland trott att man skulle genomföra i enlighet med löfte från statsmakterna. Vi har emellertid inte fått statsbidrag till att genomföra något sådant, trots att det motionerades i frågan redan 1945 och den första utredningen var klar 1951.

Nu ser jag att statsrådet kommit in i kammaren och jag vill därför upprepa min fråga: Är statsrådet villig att medverka till en sänkning av flygpriserna

till Gotland, så att de kommer att motsvara SJ:s priser på fastlandet? Jag frågar detta därför att vi gotlänningar saknar möjligheter att använda tåg eller bil och därför att det är känt att flygpriserna på Gotland är de högsta i Europa — om de rent av inte är de högsta kilometerpriserna i världen.

En flygning mellan Stockholm och Visby tar knappt 30 minuter men sträckan kostar tur och retur 150 å 160 kronor och enkel resa cirka 100 kronor. Som här tidigare framhållits har egentligen endast de personer som reser i allmän tjänst och de som är affärsmän råd att flyga, medan den enskilde medborgaren har små möjligheter att utnyttja detta trafikmedel. Fördenskull har jag frågat statsrådet om han vill medverka till att det verkligen sker en nedsättning av flygpriserna på Gotland. Gotlänningarna kan som sagt inte resa med vare sig tåg eller bil.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Med risk att även andra kammaren får luft under vingarna och flyger i luften av otålighet över denna utdragna debatt vill jag ändå tillfoga en synpunkt.

Det vore olyckligt om vi har lyckats ge intrycket att frågan om kommunalstatlig finansiering av flygfältskostnader väsentligen skulle vara en fråga mellan Göteborgs stad och svenska staten. Det är den inte. Göteborg och Torslanda råkar vara ett drastiskt och bra exempel, men mer än ett exempel är det inte. Detta är en fråga mellan kommun och stat över huvud taget — om staten skall vältra över vad som rimligen bör vara en allmän kostnad på ett begränsat antal skattebetalare.

Man kan, herr talman, inte annat än undra över hur det egentligen skall gå när beslutet skall tillämpas. Det kommer kanske att gå relativt bra när det gäller Göteborg, i varje fall tills vidare. Flygplatsen ligger inom stadens område

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

sedan staden nu inkorporerat Torslanda, och man kommer i huvudsak att ha med *en* part att göra. Alla de andra mindre flygplatserna betjänar i regel inte *en* kommun och inte ens ett par kommuner utan ett stort antal kommuner inom en region.

Det finns som alla har upptäckt inte någon lagtext till det förslag som vi här behandlar. Det beslut som kommer att fattas kan inte leda till annat än att staten inte kommer att betala mer än 63 procent av kostnaderna. Vem som skall betala de återstående procenten vet vi inte; det kan vi inte fatta något beslut om. Det blir som hittills en förhandlingsfråga. Jag vet inte om det är ett önskemål att få till stånd auktioner i ännu större utsträckning kommunerna emellan än som var fallet på förutvarande kommunikationsminister Skoglund's tid då det lär ha funnits gott om kommunalmän i kanslihusets trappor som bjöd över varandra för att få bygga flygfält, med åtminstone någon del av kostnaden täckt av staten. Det kanske i fortsättningen blir de kommuner som är villiga att rätta sig efter detta beslut och betalar 37 procent av anläggningskostnaden som får flygfälten. Detta är en icke helt relevant grund för lokalisering av viktiga trafikplatser i landet.

Herr talman! Om vi håller fast vid utgångspunkten att flygtrafiken inte är lokaltrafik utan i hög grad en riksangelägenhet och till mycket stor del en internationell angelägenhet — för ett par av de aktuella flygplatserna t. o. m. en interkontinental angelägenhet — kan vi väl ändå inte finna det vara rimligt att börja diskutera tillkomst och utbyggnad av flygfält från synpunkten om just de människor, som bor i flygfältets omgivning, vill betala en väsentlig del av kostnaden härför.

Skall vi bygga ut vår flygtrafik och vårt flygfältsnät med sådana motive-ringar som utgångspunkt lär det vara oundvikligt att vi även i framtiden förblir vad vi faktiskt är, ett u-land när

det gäller att få rikets interna flygfältsnät och flygtrafik i funktion.

Jag är tacksam, herr talman, mot statsrådet Palme som hjälpt oss att belysa vad saken gäller. Det vore mycket förvånande om inte den reservation, där procentatsen för kommunalt bidrag utöver markkostnader föreslås bli noll, med hr Palmes hjälp har förvärvat åtskilliga proselyter.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! För den som i dag sitter i riksdagsbänken och lyssnar på debatten om de kommunala insatserna för att åstadkomma flygplatser och som under första hälften av 1960-talet hade att söka genomföra den expansion på inrikesflygets område, vilken alla eftersträvade, är det intressant att notera att en viss förändring har inträffat.

Under första delen av 1960-talet trängdes kommunalmännen i departementets väntrum för att anhålla om att få flygfält i sina kommuner och som de var villiga att hjälpa till att bekosta. Och vad var anledningen härtill? Jo, de ansåg att det skulle vara av betydelse för bygdens utveckling. Vid den tidpunkten var det inte fråga om 37,5 procent utan om kommunala insatser på 65 procent — såsom t. ex. i fråga om Örnsköldsvik och Skellefteå.

Tack vare de ortsbidrag som lämnades av kommuner, företag och landsting kunde vi bygga ut vårt inrikesflyg i en omfattning som aldrig hade varit möjlig, om dessa bidrag inte hade lämnats. Vi skulle ha varit ett verkligt u-land på inrikesflygets område, om inte kloka kommunalmän, landstingsmän och företagare hade ställt sig sida vid sida för att åstadkomma den insats, som behövdes för tillkomsten av en flygplats.

Jag tror, ärade kammarledamöter, att vi skall ha det i minnet när vi i dag diskuterar om insatsen skall vara 37,5

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

procent eller ingen alls. Vad statsrådet Palme föreslår är f. ö. att staten går in med 62,5 procent och kommunerna slipper undan — jag säger slipper undan — med 37,5 procent.

Jag vill än en gång upprepa att den utveckling, som ägt rum på inrikesflygets område och som vi alla i dag gläder oss åt — även de som går upp här i talarstolen och verkar syrliga — inte hade varit möjlig, om inte stat, kommun och företag gemensamt gjort sina insatser.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag vill bara citera och lätt travestera ett följetongsartat inlägg under flera månader för något år sedan i en herr Skoglund närstående tidning: Det var mycket som var annorlunda på gamle kommunikationsministerns tid.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Ja, vad som nu är på väg att bli annorlunda bör utifrån herr Carlshamres synpunkter vara i hög grad tillfredsställande.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Debatten om flygets betydelse närmar sig sitt slut. För ett ögonblick sedan hade jag ordet och frågade kommunikationsministern, om han hade möjligheter att medverka till billigare flyg för Gotlands del eftersom det inte finns möjligheter att komma dit eller därifrån med tåg eller bil. Utan att använda överord är Gotland den provins i vårt land som är mest beroende av flyget. Men då tiger kommunikationsministern. Jag vet inte, om han inte har hört vad jag sagt, men jag frågar honom nu ännu en gång.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag är förtvivlad, jag hade så att säga flugit ut ur kammaren

när herr Franzén i Träkumla ställde sin fråga.

Jag kan inte ge något svar. Det verkar litet vågat med en sådan priskonstruktion som herr Franzén talade om. Hur kommunikationerna till denna utomordentligt viktiga ö skall ordnas får vi ta ställning till när gotlandsutredningen — jag höll på att säga äntligen — nu kommer att lägga fram sitt betänkande.

Jag vet att man kallade ett av Linjeflygs plan som gick till Gotland för Valdemar Atterdag med hänsyn till att det ansågs brandskatta Visby. Men någon sade att det var orättvist mot Valdemar Atterdag, ty han sänkte ju skatten.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Nu skall kommunikationsministern inte tro att han skall komma ifrån det här så enkelt. Valdemar Atterdag var dansk fogde inte svensk. Vi trodde att vi skulle bli behandlade på ett annat sätt när vi tillhör Sverige.

Den Westerlindska utredningen lär inte ha fått direktiv att behandla flyget, utan direktiv som avsåg frakterna från Nynäshamn till Visby, och det går ju inget flyg från Nynäshamn till Visby. Han har som sagt fått direktiv om fraktgodset, och efter vad jag har hört av utredningsmannen skall han inte ta upp flygbefordran och flygpriserna. Däremot kan statsrådet själv ganska snart klara upp att landnings- och startavgifter — kostnaderna på flygplatsen — slopas. Då minskas biljettkostnaden omedelbart med 30 procent. Jag skulle vilja vädja till statsrådet att göra den operationen ganska snart, eftersom vi har de högsta flygpriserna i Europa, om inte i hela världen. Statsrådet bör besluta detta snabbt och inte tro att han bara genom ironi kan komma ifrån ett viktigt problem, ty det är inte skämt detta.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Utan att vara ironisk kan jag väl ändå våga hävda att det har hänt en del sedan den gamle kommunikationsministerns tid, och någon förbättring i kommunikationerna har väl hänt sedan den danska tiden.

Beträffande den Westerlindska utredningen är det riktigt, att den i första hand skall bedöma fraktfrågorna, eftersom en enhällig gotländsk opinion har ansett att det är genom att förbilliga och rationalisera näringslivets transporter till och från Gotland som man kan ge ökad livskraft åt ön. Det är det primära. Men i samband med att landshövding Westerlinds gotlandsutredning inom en mycket nära framtid föreligger, blir det tillfälle att ta upp hela komplexet om kommunikationerna till och från Gotland. Jag delar herr Franzéns principiella uppfattning, att detta är av avgörande betydelse för Gotlands framtid.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Herr Franzéns i Träkumla historieskrivning är inte fullt riktig. Jag vill påminna om att jag en gång besökte Gotland och hade sammanträde med de ansvariga för öns utveckling och föreslog att vi skulle inrätta postflyg, som skulle gå över till Visby mycket tidigt på morgonen och ha möjlighet att ta med sig tillbaka kycklingar och färska grönsaker, t. ex. spenat. Men man vägrade från representanternas sida att acceptera förslaget. Ångbåtsbolaget skulle ha både posten och frakten.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Sådana detaljer som kyckling och spenat får vi kanske gå in på en annan gång.

När den Westerlindska utredningen om godsfrakttaxorna med båt blir klar — utredningsmannen har ju inte fått några direktiv att undersöka flygtaxor-

na — hoppas jag att kommunikationsministern även tar upp frågan om ned-satt pris på flyget och utreder den ordentligt. Det behövs ingen större utredning.

De synpunkter jag tidigare anført vad gäller landnings- och startavgifter samt sänkta kostnader på grund av att vi på Gotland inte har samma möjligheter som människor i andra landsdelar anser jag räcker, och jag hoppas som sagt att statsrådet undersöker denna fråga ordentligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 99 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen b 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen b 1) av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 73 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen c 1) av herr Edström m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen c 2) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl be-

gärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr andre vice talmannen Cassel votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. III) i statsutskottets utlåtande nr 107 antager reservationen c 1) av herr Edström m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen c 2) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr andre vice talmannen Cassel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 60 ja och 35 nej, varjämte 116 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen c 1) av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därav avgavs 117 ja och 66 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV—X

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (bilaga 8, punkt F 1) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till plan- och byggnadsväsendet ett anslag av 13 509 000 kr. Vidare hade Kungl. Maj:t under fonden för förslag till statsverket (s. 211) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till Förskott till vissa plankostnader m. m. ett investeringsanslag av 1 500 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 61, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 17 mars 1967, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer för en uppdelning av byggnadsstyrelseorganisationen, *dels* besluta att den 1 juli 1967 skulle inrättas ett statligt verk med namnet statens planverk i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet förordat, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att föra upp tjänster på löneplan C på personalförteckning för statens planverk i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagit, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsanordningar som fordrades med anledning av inrättandet av statens planverk, *dels* för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa a) till Statens planverk: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 604 000 kr., b) till Statens planverk: Omkostnader ett förslagsanslag av 356 000 kr., c) till Länsarkitektorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 906 000 kr., d) till Länsarkitektorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 991 000 kr., e) till Bidrag till upprättande av regionplaner m. m. ett reservationsanslag av 1 000 kr., *dels* för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, under sjätte huvudtiteln till Förskott till vissa plankostnader m. m. anvisa 1 500 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 747) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 934), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta 1. att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 61 såvitt avsåge inordnande av byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrå i riksanti-

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

kvarieämbetet, 2. att den kulturhistoriska byrån skulle kvarligga inom byggnadsstyrelsen (planverket) i avvaktan på de resultat en utredning om kulturminnesvården kunde leda till;

dels en inom andra kammaren väckt motion av herrar *Tobé* och *Grebäck* (II: 963), i vilken bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att ge Kungl. Maj:t till känna att utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet snarast borde överföras till det nya verket;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkerlund* (I: 774) och den andra inom andra kammaren av herr andre vice talmannen *Cassel* (II: 962);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin m. fl.* (I: 773) och den andra inom andra kammaren av herr *Tobé m. fl.* (II: 964), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till avlöningar för det föreslagna statens planverk anvisades ett förslagsanslag av 3 900 000 kr. i stället för av departementschefen föreslagna 3 604 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 747 och II: 934 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen II: 963, såvitt den avsåge överförande av utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet till det nya planverket, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionen II: 963, såvitt den avsåge benämningen på det nya planverket, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 774 och II: 962 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen måtte godkänna i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 17 mars 1967 angivna riktlinjer för en uppdelning av byggnadsstyrelseorganisationen;

VI. att riksdagen måtte besluta att den 1 juli 1967 skulle inrättas ett statligt verk med namnet statens planverk i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

VII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att föra upp tjänster på löneplan C på personalförteckning för statens planverk i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

VIII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsordningar som fordrades med anledning av inrättandet av statens planverk;

IX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 773 och II: 964, till Statens planverk: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 604 000 kr.;

X. att riksdagen måtte för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa

a) till Statens planverk: Omkostnader ett förslagsanslag av 356 000 kr.;

b) till Länsarkitektorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 906 000 kr.;

c) till Länsarkitektsorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 991 000 kr.;

d) till Bidrag till upprättande av regionplaner m. m. ett reservationsanslag av 1 000 kr.;

XI. att riksdagen måtte till Förskott till vissa plankostnader m. m. för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande *placeringen av kulturhistoriska byrån* av herrar *Kaijser, Edström, Eric Gustaf Peterson* och *Tobé*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 747 och II: 934, besluta att kulturhistoriska byrån skulle kvarligga inom myndigheten för plan- och byggnadsväsendet;

b) beträffande *utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet* av herrar *Kaijser, Ottosson, Edström, Eric Gustaf Pe-*

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

tersson, Strandberg, Bohman, Ståhl, Turesson, Nelander, Tobé och Sjönell, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 963 såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna att utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet snarast borde överföras till det nya planverket;

c) beträffande anslaget *Statens planverk: Avlöningar* av herrar Kaijser, Ottosson, Edström, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Bohman, Turesson och Tobé, vilka ansett att utskottet under IX. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 773 och II: 964, till Statens planverk: *Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten* under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 900 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 108 finns fogat tre reservationer och jag ber att få tala för dem. Frågan gäller det förslag om uppdelning av byggnadsstyrelsen som framlagts i proposition nr 61.

Förarbetena till uppdelningen är ganska märkliga. Kommunikationsministern tillsatte efter gemensam beredning med finansministern i januari förra året en arbetsgrupp i avsikt att få ett förslag om uppdelning av byggnadsstyrelsen. Jag vet inte om historieskrivningen är alldeles riktig. Jag misstänker att initiativet kom från finansdepartementet som ville få den byggande delen av byggnadsstyrelsen mera under sin ledning. Arbetsgruppens resultat visar också att den del av byggnadsstyrelsen som hade med planeringsfrågorna att göra blev ganska styvmoderligt behandlad.

Resultatet lades fram vid midsom-

martid förra året, och några dagar efteråt fick byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet föreläggande att göra sina pepita för kommande budgetår med utgångspunkt i att byggnadsstyrelsen skulle delas på det sätt som arbetsgruppen hade föreslagit. Petitan blev färdig i slutet av augusti vad gällde byggnadsstyrelsen och gick sedan på remiss.

Förslaget innebär att byggnadsstyrelsen uppdelas i en byggande del, som skall lyda under finansdepartementet, och en plandel och teknisk del, som skall kallas statens planverk och sortera under kommunikationsdepartementet. Vidare skall kulturhistoriska byrån överflyttas till riksantikvarieämbetet. Jag har ingenting emot en sådan uppdelning i princip, men skulle ändå vilja göra några reflexioner till ett par punkter.

Det gäller först det utvecklingsarbete som sedan några år har pågått inom kommunikationsdepartementet. Man har för första gången nu redovisat för riksdagen vad det innebär. Det har gjorts en del programuttalanden, som visar att det kan vara ett mycket omfattande arbete. Det gäller planeringsbehov för glesbygd och till följd av urbaniseringen, planering på regional nivå, riksöversikt över markens användning samt fysisk planering i relation till annan planering.

Det har framhållits i propositionen att man bedriver intensiva studier för en riksöversikt, som kan utmytna i en riksplanering. Det sägs inte direkt ifrån att man skall göra en riksplanering, utan det talas mera om metodikfrågor. Arbetsgruppens resultat skall enligt propositionen så småningom läggas till grund för diskussioner om lagstiftning och administration. En annan del av det arbete som försiggår inom departementet gäller markanvändningsplaneringen i övrigt, de nya planinstitutens utformning, frågan om huvudmannaskapet för planeringen o. s. v. Arbetet är avsett att

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

leda fram till direktiv för en parlamentarisk kommitté. Det utlovades i en proposition redan år 1962 och är därför en sak man länge väntat på. Vid föregående års riksdag meddelade statsutskottet, att det hade erfarit att arbetet härmed framskridit ganska långt. Om nu detta direktivskrivande fortsätter och ambitionen är stor, kan man fråga sig vad som blir kvar att utreda. Men den saken kanske vi inte skall diskutera nu.

Vi motionärer och reservanter anser inte att den första delen av arbetsgruppens arbete, som gäller metodstudier och utvecklingsarbetet inom planeringsområdet, skall ligga i departementet. Det är saker som bör överföras till ett ämbetsverk eller någon annan institution på lägre plan än ett departement. Det kan då också bli mera insyn än i ett departement. Vi tycker också att det kan vara riskabelt för departementschefen att bara ha egna experter att lita på. Jag påminner kommunikationsministern om det samtal han deltog i när C. P. Snow var här för en tid sedan, då det var tal om experter och om hur mycket man skulle tro på dem. Då sade statsrådet Palme: Man skall aldrig lita på en expert. Man måste ställa experterna mot varandra så att man kan få ut kontentan av deras uppfattningar och på grundval härav fatta de politiska besluten.

Om man nu har flera experter inom departementet, är väl dessa i detta avseende att räkna som en expert. De ställs väl inte mot varandra utan arbetar i en grupp. Enligt min mening är det riskabelt att ha en sådan grupp alltför länge i ett departement. Man blir då antingen bunden av den eller också måste man förkasta dess förslag. Därför tycker vi att det ur många synpunkter skulle vara bättre att utvecklingsarbetet lägges till planverket.

Detta planverk har fått en förbättring i departementsförslaget jämfört med arbetsgruppens förslag. Man har utrustat

det inte bara med en planbyrå och en teknisk byrå utan också med en utvecklingsbyrå. Men dess uppgifter har enligt propositionen omgärdats av gränser. Den får bara tänka på utveckling och delreformer inom ramen för nuvarande lagstiftning- och administration. Den skall vara utåtriktad och vägledande, men kan man inte tänka på utvecklingen framåt är det liktydigt med att verksamheten vingklipps. Enbart vetskapen om att det pågår ett utvecklingsarbete under friare former i departementet gör väl att ämbetsverket inte får riktig arbetsro och en försvagad auktoritet. Vi anser alltså i både motionen och reservationen b) till utlåtandet, att utvecklingsarbetet snarast skall överföras till planverket.

Utskottsmajoritetens sympatier härför är tydligen stora. I utlåtandet står nämligen att utskottet »finner det för sin del angeläget att utvecklingsarbetet slutförs i snabbast möjliga takt». Då kan man fråga sig vilket som går fortast, om man som jag i motionen säger »snarast» eller om man som utskottet säger »i snabbast möjliga takt». Jag anser att det senare uttrycket innebär en allvarligare anmärkning mot statsrådet än uttrycket i reservationen. Jag vill, att utvecklingsarbetet skall fortsättas i planverket, under det att utskottet anser att detta arbete bör avvecklas snarast möjligt. Det senare tycker jag är en liten näsbränna åt kommunikationsministern.

Nästa reservation som jag vill säga några ord om gäller den tekniska byrån. Vi har en byggindustrialiseringsutredning, som har verkat under några år. Denna har åberopats ovanligt mycket, särskilt av statsråden under senare tid — inrikesministern, kommunministern och kommunikationsministern har åberopat den flerfaldiga gånger. Man har talat om vikten av industriellt byggande för att nedbringa bostadsbristen. Standardiseringen skall underlättas, det skall utfärdas nya anvisningar till byggnadsstadgan vilka skall bli bindande

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

enligt den proposition som kommunikationsministern har lagt fram. Man talar om typgodkännande och särskilda läne-medel för industriellt byggande.

Den nuvarande tekniska byrån har lagt fram ett sjupunktsprogram härför, och i den beräkning som har gjorts har framhållits att bara den nya BABS 67 — alltså byggnadsstyrelsens anvisningar till byggnadsstadgan, som det utförliga namnet är — jämförd med BABS 60 på lång sikt skulle förbilliga byggandet med 75 miljoner kronor om året netto. Man har räknat med 100 miljoner i vinst, men med 25 miljoner i avdrag på grund av att man vill ha vissa förbättringar på annat håll, som fördyrar.

Statsrådet har inte tagit konsekvenserna av detta. Flera remissmyndigheter har sagt, att skall det bli någonting av det hela, är det mycket viktigt att myndigheternas reglering av byggandet, byggnadsbestämmelserna, förenklas och görs riksomfattande, så att inte byggföretag, som har marknad över hela landet, behöver råka ut för olika regler i olika kommuner.

Byggnadsstyrelsens tekniska byrå har sagt, att om man fortsätter en grundlig genomarbetning av bestämmelserna, kan man räkna med ännu större besparingar på lång sikt. Vi reserverar föreslår en höjning av avlöningsanslaget med knappt 300 000 kronor, vilket inte alls är så mycket som byggnadsstyrelsen har föreslagit. Större delen av detta belopp kan väntas komma igen i form av avgifter för typgodkännande. Kommunikationsministern har ju själv förebådat i en proposition att det skall komma sådana regler.

När man nu har fört sådan propaganda för industriellt byggande, är det väl också riktigt att staten tar sin del av ansvaret härför, bl. a. genom att förstärka den tekniska byrån.

Så har vi reservationen under a, som gäller kulturhistoriska byrån. I arbetsgruppens förslag förde man den till riksantikvarieämbetet, men man sade

samtidigt, att de bägge andra delarna av byggnadsstyrelsen, alltså planverket och den byggande delen av byggnadsstyrelsen, behövde kulturhistorisk sakkunskap.

Byggnadsstyrelsen själv föreslår, att byrån tills vidare skall bibehållas. Man säger att den kanske bör överföras i olika delar till olika ämbetsverk, men med hänsyn till de omfattande ändringar av författningarna, som då behövs, anser man att den tills vidare bör behållas vid planverket.

Av remissinstanserna har olika lösningar föreslagits. Vissa remissorgan säger, att byrån bör överföras till riksantikvarieämbetet. Andra har sagt, att man bör dela den på byggnadsstyrelsen och planverket — det är riksrevisionsverket som har sagt detta — och flera anser att den skall ligga kvar vid planverket. En ganska betydelsefull remissinstans är musei- och utställningssakkunniga 1965, MUS 65, som säger att i avvaktan på en allmän översyn av byggnads- och kulturminnesvården bör denna byrå ligga kvar vid planverket.

I propositionen har departementschefen redovisat dessa olika synpunkter och sagt, att det inte är så lätt att avgöra frågan. Han har dock funnit det riktigt att tills vidare överföra byrån till riksantikvarieämbetet. Samtidigt redovisar departementschefen, att eklestikministern samma dag ämnade lämna direktiv till musei- och utställningssakkunniga, att de närmare skall undersöka frågan om vart kulturhistoriska byrån skall föras.

Det är en smula underligt att just den utredning som skall utreda denna sak tycker att det är bäst att byrån ligger kvar vid planverket, så att man inte föregriper en mera allmängiltig utredning av saken.

Det är en förvirrande bild man får av planfrågorna, som de nu föreligger. Vi har en ganska gammal byggnadslagstiftning. De regionala frågorna har fått större och större betydelse. Vi har lan-

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

det indelat i kommunblock, men den fysiska planläggning som det här närmast gäller har inte följt med. Vi har regionplaner enligt byggnadslagen endast för ett mindre antal regioner. Andra regioner har bildat kommunalförbund för att komma till rätta med dessa frågor, och det talas om riksplanering i olika sammanhang. Vad en riksplanering skall innehålla vet vi inte, och de som talar om det vet väl inte heller riktigt — vilket är fullt naturligt eftersom man inte fått utgångspunkter och mål utredda.

Är det sådana diskussioner som förs inom departementet, är det enligt min mening oklokt att hålla dem på det planet. Vill man införa riksplanering och regional planering av annat slag samtidigt som man talar om att på allt sätt förstärka kommunernas möjligheter att planera, blir det en konflikt mellan kommunal planering å ena sidan och regional planering och riksplanering å den andra. Denna fråga borde därför snarast möjligt föras ut i ett politiskt sammanhang. Därigenom skulle man få tillfälle att i en parlamentarisk kommitté eller på annat motsvarande sätt diskutera det hela, så att man i fortsättningen vet vad man talar om.

Jag vill inte förlänga debatten ytterligare, men jag ber i alla fall, för att visa att jag inte är ensam om dessa åsikter, att få citera vad HSB:s tidskrift »att bo» skrivit för en tid sedan. Tidskriften pekar på de frågor som har betydelse för planeringen i stort, bl. a. bostads- och arbetsmarknadsfrågorna, som lyder under inrikesministern, och läns-, kommun- och bebyggelseplaneringsfrågorna, som lyder under kommunministern inom kommunikationsdepartementet. »Ett nytt planverk med minimal kapacitet bryts ut ur byggnadsstyrelsen, men får tydligen inte syssla med riksplaneringsfrågorna, som stannar hos Olof Palme», skriver »att bo». Jordbruksminister Holmqvist handhar naturvårdsfrågorna, framhålls det vidare,

och trafiksäkerhetsfrågorna har fått ett särskilt verk.

»På regeringsnivå», fortsätter tidskriften, »skall statsråden Sträng, Wickman, Rune Johansson, Palme och Lundkvist svara för planeringens samordning. Vilken roll det ekonomiska planeringsrådet och lokaliseringsberedningen däri kommer att tilldelas är också oklart.» Tidskriften slutar med följande ord: »Det kommer att fordras giganter av insikt, klokhet, lojalitet och tålmodighet för att av denna härva åstadkomma ett planeringssystem som är verklighetsnära, elastiskt och funktionsdugligt.»

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna a, b och c vid statsutskottets utlåtande nr 108.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Låt mig bara få anföra några principiella synpunkter på planeringsverksamheten.

För att kunna leva i ett ordnat samhälle måste man inordna sig i vissa regelsystem; det är nödvändigt om vi inte skall skada varandra och varandras egendom och om vi skall kunna undvika att trampa varandra på tårna alltför mycket. Ju mera utvecklat och tekniskt-ekonomiskt komplicerat samhället blir, desto fler sådana regler kommer att behövas.

För vissa människor ter sig detta som ovälkomena band på deras frihet. För andra kan det innebära ekonomiska nackdelar och belastningar, som ensidigt drabbar dem till förmån för andra individer eller grupper.

Inom högerpartiet betraktar vi det som en angelägen politisk uppgift att bevaka denna utveckling så att reglerandet inte sker för dess egen skull, så att reglerna blir ändamålsenliga och inte mer ingripande än nödvändigt och så att, som det står i den gamla expropriationslagen, »den enskilde sättes i trygghet mot allt lidande».

Den s. k. fysiska samhällsplanering-

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

en, som i väsentlig grad rör sig om ställningstaganden beträffande markarealernas användning för olika ändamål, blir naturligtvis lätt kontroversiell. Behovet av mark för bostadsbebyggelse — både för permanent bosättning och för fritidens, den senare ofta dubbel, för industrier, allmänna anläggningar, trafikleder och allt väldigare parkeringsutrymmen samt inte minst för olika fritidsaktiviteter — måste tillgodoses. Alla dessa ständigt växande behov kräver en förutseende och långsiktig markplanläggning.

Jag är övertygad om att det utöver lokal och regional planering är en angelägenhet av hög rang att vi också börjar tänka på en riksplanering. Just genom sin långsiktighet är denna planläggning ofta svår att acceptera för dem som berörs av den. Det är därför angeläget att alla möjligheter tas till vara för att vinna förståelse för målsättningen och förtroende för metoderna. Ett viktigt led härvidlag är att både förslagsställandet och beslutsprocessen i varje fas av planeringsarbetet sker i så nära kontakt som möjligt med lokala organ och intressen och inte på högre nivå än som är nödvändigt.

Lokalt medinflytande från kommunala myndigheter, förtroendemän och befattningshavare och från berörda länsmyndigheter är i sådana här frågor värdefullare än vad som är eller kan uppfattas vara centrala diktat. Det finns exempel på att planeringsåtgärder både i skärgårdsområden och fjällkommuner, som sköts med dåligt handlag och utan lokal resonans, blivit till mera skada än nytta.

För att det nya planverket skall bli framgångsrikt i sitt arbete är det angeläget att en utpräglad samarbetsanda kommer att utmärka verksamheten redan från början. Man måste komma ihåg att mycket av denna form av planering är resultat av enskilda människors tyckande. Kraven på planerarnas objektivitet kan därför inte nog betonas. Öppen-

het för andras synpunkter är också nödvändig. Läsning vid prestigebundna ståndpunkter kan bli ödesdiger.

Helt i linje med denna syn på vikten av att planerandet inte sker på högre nivå än nödvändigt ligger yrkandet i reservationen b i detta statsutskottsutlåtande, vari hävdas att utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet snarast flyttas ned från kanslihuset till det nya planverket.

Herr talman! Jag yrkar bifall till denna reservation liksom till reservation c.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Här i kammaren vet vi att det är en slump, men det kunde lika gärna vara en tanke, att beslutet om byggnadsstyrelsens uppdelning fattas samma dag som den i många år arbetande länsförvaltningsutredningen har framlagt sitt förslag. Den stora huvudpunkten i förslaget är att länsstyrelserna skall utrustas med ett regionplanekontor, som skall möjliggöra en aktiv samhällsplanering av helt annat slag än vi hittills har haft i samhället. Genom detta beslut får vi nu ett centralt statligt organ på ämbetsmannaplanet, som närmast skall bli ett gemensamt serviceorgan för alla dessa regionala plankontor.

I grund och botten är det fråga om ett ytterst betydelsefullt beslut, och det finns anledning att uttala den förhoppningen att detta skall vara början på en aktiv samhällsplanering ut över Sveriges land, utan någon centraldirigering men ändå med den kontakt som starkt betonades i det fina citat ur HSB-tidskriften, som herr Tobé nyss läste upp. Det gäller utomordentligt viktiga ting, och det finns anledning att framhålla att dessa organ, rätt utnyttjade både på det centrala planet och på det regionala planet, ganska hastigt bör kunna åstadkomma en betydande

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

förbättring för lokaliseringen av både enskild och offentlig verksamhet över hela vårt land.

Jag skall med hänsyn till tiden dock inte fördjupa mig i detta ämne. Jag skulle bara vilja understryka vad som uttalats i reservationen under b och vad som sagts av herr Tobé, med det tillägget, att det verkligen är en principiellt utomordentligt viktig sak, att man icke på departementsplanet behåller en verksamhet och en uppgift som naturligt hör hemma på ämbetsverksplanet, där det erfordras en kontinuerlig insyn och en kontinuerlig distribution av gjorda erfarenheter och en offentlig debatt, som kan tillgodogöra sig de erfarenheter man gör på ämbetsmannaplanet.

Hela detta material är icke tillgängligt, om det skulle handläggas inom departementet. Enligt min uppfattning bör det naturliga vara, att det är de propositions- och utredningsförberedande uppgifterna som hör hemma på departementsnivå, medan det löpande arbetet enligt gammal svensk ämbetspraxis hör hemma på ämbetsverksnivå. Därför menar jag att det inte bara är lämpligt och praktiskt, såsom det betonas i denna reservation, utan också principiellt utomordentligt betydelsefullt och viktigt att den omfördelning, som i reservationen förordas, snarast möjligt kommer till stånd.

I den delen yrkar jag alltså, herr talman, bifall till reservationen under b.

Vad däremot beträffar de båda andra reservationerna har jag inte kunnat övertygas om att däri rekommenderas de lämpligaste och riktigaste vägarna. Jag har därvidlag föredragit att gå den väg som föreslagits i propositionen. Det gäller främst den kulturhistoriska byrån, som reservanterna vill behålla inom det blivande planverket, medan det däremot föreslås i propositionen att byrån sin signatur likmätigt, även om det skulle bli i form av ett provisorium, överförs till riksantikvarieämbetet. Hela denna kulturvårdande verksamhet är

ju helt artschild från de uppgifter som statens planverk skall handlägga.

Jag kan därför, herr talman, inte avsluta mig till reservation a utan ber i denna del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vad slutligen beträffar det något anspråkslösa merbelopp, i runt tal 300 000 kronor, som reservanterna begärt i avslutning till det kända sjupunktsprogrammet, har utskottsmajoriteten inte ansett det vara erforderligt för fullföljandet av de ifrågavarande uppgifterna. Det har anslagits så pass mycket pengar under andra poster att någon ökning på just denna budgetpost inte syntts erforderlig.

Herr talman! Jag ber därför att även här få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! I reservation b, som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 108, föreslås att det utvecklingsarbete som av en särskild expertgrupp utförs inom kommunikationsdepartementet överförs till det nya verket för plan- och byggnadsväsendet.

Utskottsmajoriteten anser att det skulle vara föga rationellt att vidta denna överföring redan nu. Arbetet avser att ge underlag, såsom herr Tobé tidigare framhållit, för direktiv till den parlamentariska kommitté som senare skall utforma en ny lagstiftning rörande den fysiska planeringen.

Departementschefen har också uttalat att nämnda utvecklingsarbete skall vara av tillfällig karaktär. När det gäller de principiella synpunkterna kan jag alltså svara herr Ståhl, att Kungl. Maj:t har klart uttalat sig på den punkten och sagt att arbetet därefter skall överlämnas till en parlamentarisk kommitté.

Utskottet skriver att det finner det angeläget att utvecklingsarbetet slutförs i snabbaste möjliga takt. Uttrycket »i snabbast möjliga takt» har herr Tobé uppfattat som en kritik mot statsrådet.

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

Nej, det är det inte! Det är snarare så att vi — liksom herr Tobé, herr Turesson och även herr Ståhl — anser att detta arbete är så viktigt, att direktiven bör utformas och utredningen tillsättas snarast möjligt för att vi skall få en helhetssyn på dessa frågor.

Av dessa skäl har utskottet inte kunnat tillstyrka motionen om att utvecklingsarbetet nu skall överföras till det nya plan- och byggnadsverket.

Med denna korta motivering för majoritetens ställningstagande under punkten II ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 108.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag försökte i mitt första anförande klargöra, att den expertgrupp som arbetar inom departementet har två uppgifter enligt redovisningen i propositionen. Jag har också sagt att det är fullt naturligt, att utarbetandet av direktiv är en uppgift som skall ligga i departementet. Jag hoppas att det nu verkligen blir någonting av med den saken. Den har varit utlovad sedan fem år tillbaka.

När det gäller den andra delen — den som rör metoder och program för en riksplanering — säger statsrådet att avsikten inte är att skriva några direktiv. Det skall i stället ske en metodutveckling, och efter dessa studier skall man så småningom uppta diskussioner om lagstiftningsåtgärder och dylikt.

Jag har alltså markerat skillnaden: De avsnitt som utarbetar direktiv skall föras till departementet medan övriga delar är sådant som i snabbaste möjliga takt bör avvecklas. Dessa uppgifter skall i stället överföras till den utvecklingsbyrå som finns i det av statsrådet föreslagna planverket.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Reservationerna a och c behöver jag inte efter vad som an-

förts i denna kammare närmare kommentera. Det är det principresonemang herr Tobé tagit upp som jag något skulle vilja beröra.

När man nu försöker aktivisera hela planarbetet inom det område, som vi nu diskuterar, kan man ju inte arbeta med något slags patentrösning eller enhetsformel. Skall man nå resultat inom rimlig tid måste man arbeta på flera olika fronter samtidigt.

En sådan front har varit frågan om att ta upp en riksomfattande planering av den fysiska markanvändningen. Det gäller alltså en mycket översiktlig markanvändningsplanering. För i dag nästan ett år sedan höll jag ett anförande, där jag försökte ange en viljeinriktning för en sådan planering. Naturligtvis hade detta mitt anförande föregåtts av ganska ingående överväganden i den arbetsgrupp, som jag själv leder inom departementet.

När vi hade klargjort viljeinriktningen gällde det att se till hur man nu skulle kunna förverkliga denna tanke. Till den ändan har det till departementet knutits en expertgrupp — speciellt insatt för detta ändamål — som leds av arkitekten Östnäs och som har en rad experter till sitt förfogande. Denna expertgrupp verkar vid sidan av den arbetsgrupp jag leder och har framför allt till uppgift att få fram underlaget samt att utforma kriterierna och metoderna för en sådan planering. Att sedan bestämma hur en sådan riksplanering skall se ut blir naturligtvis en politisk uppgift, men för att kunna fatta rationella beslut måste vi ha ett ordentligt underlag. En annan uppgift för denna grupp är att utarbeta direktiv för en fullständig översyn av hela planlagstiftningen. Det har därvidlag skett en förskjutning från den planering på riksplanet, som nu inte existerar, till den planlagstiftning som vi är vana att hantera och som behöver en genomgripande översyn.

En tredje uppgift för gruppen är att

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

skapa de organisatoriska förutsättningarna för en bättre planering. Härvidlag anser jag att delningen av byggnadsstyrelsen är en fördel och ett första steg. Jag har länge upplevt det som irrationellt, att den del av byggnadsstyrelsens verksamhet som gäller det statliga byggandet hör under kommunikationsdepartementet. I realiteten sköts byggandet, som herr Tobé förmodligen vet, av byggnadsstyrelsen i samarbete med vederbörande fackdepartement, som vet vilka slags hus de vill ha. Pengarna får man från finansdepartementet. Kommunikationsdepartementets uppgift har närmast varit att se till att det finns erforderlig personal på byggnadsstyrelsen och — i förekommande fall — att här i kammaren besvara frågor om skyltar och andra intressanta ting. Därför var det en fördel att få den här byggande verksamheten koncentrerad till finansdepartementet, men det var också en fördel för planväsendet, därför att man då fick ett eget ämbetsverk som kunde skaffa sig en egen profil. Vi fick den här möjligheten till en uppdelning av planbyrån så att säga i en utvecklingsbyrå och en planbyrå.

Med den tätortsbebyggelse som vi har här i landet har det av naturliga skäl varit svårt för byggnadsstyrelsen att hinna med ett utvecklingsarbete på området. Den har varit oerhört nedtyngd av löpande ärenden. Därför har det varit en fördel att skapa en särskild utvecklingsbyrå, som skall syssla med utvecklingsfrågor och informationsfrågor. Eftersom vi nu står inför en översyn av lagstiftningen är det naturligt att denna byrå primärt skall syssla med utvecklingsfrågor inom den gällande lagstiftningens ram. Detta hindrar självfallet inte verket från att ta egna initiativ.

Då uppkommer frågan: Skall man nu i detta skede överföra expertgruppen, som arbetar med den här översiktliga markanvändningen, till planverket?

När herr Tobé läste högt ur »att bo» fick jag för mig att alla de problem, som de här giganterna, eller vad det nu var, stod inför skulle kunna få en adekvat lösning om man förde över frågorna till planverket — men jag förmodar att det var inte det som herr Tobé menade. Det har två nackdelar. För det första skulle vi förlora tempot. Det här nya verket behöver en inkörningstid för att ta itu med uppgifterna, och att då lägga på det denna mycket stora arbetsuppgift skulle utan tvekan försena arbetet som vi — antingen man säger »snarast» eller »så snart som möjligt» — är överens om är ganska brådskande.

För det andra är det just i detta skede en fördel att det ligger inom den centrala statsförvaltningen. Det finns ju ingen individuell organisation för planfrågorna, utan det krävs interdepartementala kontakter, och då finns det möjlighet till ett arbete över departementsgränserna; det är lätt att via fackdepartementen nå ut till ämbetsverk på olika områden. Man har då lätt att nå ut till regionplanemyndigheter och andra för att samla in detta material samt diskutera metoder och kriteriefrågor. Det är alltså förutsättningen för att det skall löpa smidigare. Men jag har i grunden ingen annan mening än att när detta utvecklingsarbete är slutfört ligger mycket i tanken att det skall läggas på det nya planverket. En sådan riksplanering som här avses kommer inte att försiggå på det sättet att vi skapar en gigantisk plan och sedan låter den gälla för all framtid, utan det skall vara en levande organism som ständigt kan ändras i takt med utvecklingens krav och ett ständigt löpande uppföljningsarbete. Det ligger säkert mycket naturligt till för ett planverk.

Det är dessa skäl som har föranlett mig att icke överväga att nu föra över dessa ärenden till planverket. Det skulle bli mycket svårare, och det skulle ta längre tid. Men jag uppfattar det san-

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

nerligen inte som en näsbränna när man säger att man hoppas att det skall slutföras så snabbt det går. Jag upplever det snarare som ett hejarop till att slutföra detta arbete.

På den sista punkten är vi också överens om att när det gäller detta utvecklingsarbete som leder fram till direktiven för planlagstiftningens omställning, är det helt naturligt att det måste ligga på departementet i nuvarande skede.

Det är klart att vi kunde ha låtit allt vara vid det gamla, behålla byggnadsstyrelsen som den var och vänta tills vi var färdiga med detta expertarbete för riksplaneringen, tills vi var färdiga med hela omgörningen av byggnadslagstiftningen och liksom hade konstruerat det hus där det nya verket skulle arbeta och i det ögonblicket presentera ett planverk. Jag tyckte att det var lämpligare att utnyttja tillfället för en delning som medför fördelar på båda sidor — i fullt medvetande om att det blir litet provisoriskt med planverket, men det kommer säkerligen att växa och bli större när de nya uppgifterna kommer till. Men jag vill göra det i förhoppning om att det från en blygsam början kanske kan utvecklas mot en lysande framtid. Det viktigaste — det hoppas jag att herr Tobé och jag är överens om — är att vi kommer i gång med dessa frågor och får någonting konkret gjort, ty jag upplever detta som ett av våra allra mest centrala samhällsproblem.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Först ber jag att få avsluta mig till herr Tobés motivering för ett bifall till reservation b.

Då jag tycker att propositionen på en del punkter präglas av en viss oklarhet och osäkerhet och av motsägelser, skulle jag vilja komma med några frågor och reflexioner.

Den arbetsgrupp i kommunikationsdepartementet som under departementschefens omedelbara ledning sysslar med

denna problematik anger att arbetsgruppen har att förutsättningslöst angripa frågorna om den fysiska miljöns utformning och om de därtill knutna planeringsbehoven och dessas relationer till den övriga planering som utvecklas inom skilda grenar av samhällsverksamheten. De hittills genomförda diskussionerna har bland annat belyst hur den moderna samhällsutvecklingen för med sig ändrade och nya planeringsbehov på den fysiska miljödanningens område.

I propositionen sägs vidare att arbetsgruppens kartläggning av problematiken på den fysiska planeringens område syftar till att skapa en bakgrund till ett efterföljande lagstiftnings- och reformarbete på ifrågakvarande område. I propositionen förs det ett mycket intressant resonemang om hur den moderna samhällsutvecklingen för med sig ändrade och nya planeringsbehov på den fysiska miljödanningens område. Ja, att det behövs reformer och en till de nya förhållandena bättre anpassad lagstiftning råder det väl inga delade meningar om. Behoven är uppenbara, och snabba åtgärder är mycket angelägna.

Det framhålles också i propositionen att det inte bara är stadsbebyggelsen som behöver planeras. Även omfattande planeringsverksamhet när det gäller landsbygden är nödvändig; vi måste komma fram till en rationell och framåtsyftande hushållning med våra mark- och naturresurser. Det är också en uppfattning som jag i olika sammanhang alltid har hävdad. Åtgärderna måste samordnas på ett mycket bättre sätt än nu, vad gäller både den fysiska planeringen och lagstiftningen. Vi har ju ett flertal lagar på områden som reglerar markhushållningen här i landet, t. ex. expropriationslagstiftningen, naturvårdslagen, väglagen och vattenlagen, och i många fall råder det inte den överensstämmelse som vore önskvärd mellan de olika lagarna, fastän de ofta

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

reglerar ungefär samma förhållanden. En samordning på lagstiftningens område är därför både nödvändig och angelägen.

En mängd olika organ och institutioner sysslar också med frågor, som sammanhänger med utnyttjandet av våra mark- och naturresurser. Till råga på allt har vi på senaste tiden fått en del centrala marknämnder, som jämsides med de lokala organen skall operera på marknaden. Men de löser inte problemen utan kommer bara att förvärra situationen. Det måste bli en samordning på det lokala och regionala planet, om det skall bli någon ordning på förhållandena på dessa områden. De centrala organen skall enligt min mening begränsa sig till att administrera och leda utvecklingen, och de lokala organen skall verkställa de centrala organens intentioner.

Nu vill jag fråga statsrådet Palme: Hur långt ämnar statsrådet driva fram arbetsgruppens utredning innan den förebådade parlamentariska kommittén tillsättes? Skall denna kommitté endast få till uppgift att utforma förslag till ny lagstiftning, eller kommer den att även få till uppgift att utreda hur den fysiska planeringen skall organiseras och genomföras?

I propositionen sägs: »Inom det allmänna utredningsarbetets ram pågår nu intensiva studier med biträde av vissa till departementet knutna experter i syfte att belysa metoder och program för en sådan riksplanering. Först på grundvalen av erfarenheterna från dessa studier kan den lämpliga administrativa formen och eventuellt erforderliga lagstiftningsåtgärder tas upp till diskussion.»

Sedan kommer ett mycket intressant avsnitt: »Vad gäller de övriga sidor av markanvändningsplaneringen som jag berört i det föregående kommer det fortsatta arbetet att inriktas på frågor om lämpliga planeringsmetoder, planinstitutens utformning samt samord-

ningen mellan skilda planformer, huvudmannaskapet för planväsendet på skilda nivåer och behovet av rättsregler.» Detta är ytterst intressanta frågor, och man tycker att parlamentariker och praktiska kommunalmän borde ha ett utomordentligt intresse av att få vara med på själva utredningsstadiet.

Jag frågar detta med anledning av att jag finner formuleringarna i såväl propositionen som utskottsutlåtandet om hur det skall gå med utredningen oklara. I utlåtandet sägs t. ex. att utskottet även vill »erinra om att departementschefen uttalat att förenämnda arbete» — d. v. s. arbetsgruppens under departementschefens ledning — »avses skola vara av tillfällig karaktär». Jag förutsätter att utskottsmajoriteten med uttrycket »av tillfällig karaktär» inte velat vara på något sätt ironisk mot herr statsrådet. Är arbetsgruppens verksamhet av tillfällig karaktär måste den så småningom få ett slut. Då frågar man sig: När kan detta tänkas ske? Har herr statsrådet någon uppfattning om tidpunkten härför? Kan herr statsrådet avslöja något om hur långt han ämnar driva utredningsarbetet innan han anser sig ha fått tillräckligt underlag för att skriva direktiven för den förebådade parlamentariska kommittén?

Jag vill i detta sammanhang påpeka att det i utlåtandet står: »Utskottet finner det för sin del angeläget att utvecklingsarbetet» — utskottet uttrycker sig faktiskt på detta något drastiska sätt — »slutförs i snabbast möjliga takt». I detta önskemål vill jag livligt instämma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen b av herr Kaijser m. fl. och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Jag skulle egentligen kunna inskränka mig till att i all korthet yrka bifall till alla de tre reservationer som herr Tobé har talat om och in-

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

stämma i allt vad han har sagt. Men jag anser att det problem som berörs i reservationen b om den särskilda arbetsgruppen i departementet har ett ganska speciellt intresse.

Vi har i Sverige en mycket ovanlig tradition med små departement med begränsad arbetsstyrka. Tyngdpunkten i arbetet är förlagd till våra centrala ämbetsverk, vilket man inte har motsvarighet till på andra håll. Vi har goda erfarenheter av detta system. Vi behöver fristående självständiga ämbetsverk som öppet redovisar sina resultat och där alla får tillfälle att delta och pröva dem. Jag anser inte att man kan bibehålla ämbetsverkens självständighet och möjlighet till eget handlande om man arbetar med alltför många speciella grupper inom departementen. Det kommer att bli svårt att få till stånd ett lugnt och fritt arbete i det nya planverk som skall skapas, om de mest centrala frågorna skall behandlas av särskilda experter djupt inne i departementets dunkla fördolda, samtidigt som detta planverk håller på att finna sin form.

Det är ytterst angeläget, som herr Tobé har sagt, att arbetet snart kan flyttas från departementet till planverket. Jag kan förstå att det kan ta tid att komma ifrån denna dubbelställning, men man måste göra det så fort som möjligt. Det kan annars mycket lätt uppstå ett motsatsförhållande mellan dem som arbetar i verket och dem som arbetar med likartade problem i departementet, motsatser som beror på en felaktig organisation.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till alla tre reservationerna.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag skulle först vilja säga att beträffande delningen av byggnadsstyrelsen är vi helt överens. Det verkade som om herr statsrådet polemiserade mot mig, men jag har också upplevt det som alldeles felaktigt att man har statens byggandefunktion och sta-

tens planfunktion — myndighetsfunktion — i samma verk, särskilt som de inte har samordnats särskilt bra inom verket beroende på organisationen. Jag tror att det blir bättre med statens byggande i förhållande till planfrågorna nu genom att man får olika verk.

Statsrådet gav en för riksdagen mycket värdefull redogörelse. Jag har försökt följa dessa frågor när statsrådet uppträtt i olika sammanhang, men de ord som statsrådet sade här var mera klagörande, och jag föreställer mig att det var värdefullt också för statsrådet att få redovisa åtminstone grundtankarna i detta för riksdagen.

Vi är väl tydligen även överens om var verksamheten skall ligga i fortsättningen. Det är alltså inte så att detta arbete skall avslutas i snabbaste möjliga takt utan det skall fortsättas, men det är väl en etapp som herr statsrådet vill avsluta innan han överlämnar verksamheten till planverket. Då är vi väl överens också på den punkten. När jag säger snarast menar jag att det vore orimligt att genomföra det till den 1 juli 1967, men det kanske går att göra det till den 1 juli 1968, och då har jag vunnit mitt mål.

Herr statsrådet måste väl medge att om man har tillsatt en utvecklingsbyrå inom ett nytt verk är det beklämmande för vederbörande där att veta att här pågår ett arbete med samma saker på ett högre plan under skydd och stöd av statsrådet och med vidare möjligheter att ta initiativ. Det är inte så lätt för planverket att då komma med egna initiativ. Man anar väl att man skrattar lätt åt det i departementet och säger: Det har vi tänkt på redan, men ingen vet om det.

Slutligen skulle jag vilja ge ett råd, eftersom jag inte får tillfälle, åtminstone på en tid, att syssla med dessa frågor. Arbetet skall ju fortfarande, enligt statsrådet Palme, ske inom departementet. All planering, som inte har samband med dem som skall genomföra den, blir

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

lätt bara planering. Jag skulle därför vilja ge rådet till denna arbetsgrupp att ni, när ni arbetar med denna utredning, tänker på detta.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Grebäcks fråga är ganska lätt att besvara. Det är självklart att utredningsarbetet skall omfatta både vad man vill, hur lagarna skall utformas för detta viljande och hur viljandets praktiska genomförande skall organiseras. Tidpunkten vågar jag inte exakt uttala mig om i dag. Detta utredningsarbete kommer emellertid att ha hög prioritet inom departementet i sommar och i höst.

Det för mig över till arbetsgruppsresonemanget, där jag hos herr Cassel tyckte mig spåra alldeles överdrivna misstankar om att det pågick något skumt och dubiöst inom departementets lyckta dörrar. Det är en mycket stor fördel med små departement. Ett av skälen till att ha sådana är att de inte bara skall syssla med löpande frågor utan att man där också skall försöka tänka litet. Då uppkommer frågan hur man skall organisera sitt tänkande. Det är egentligen det frågan här gäller. Jag påstår inte att jag har någon överväldigande erfarenhet som fackdepartementschef, men jag har funnit att det är mycket bra att ha arbetsgrupper som till väsentlig del består av departementets egna tjänstemän inom mitt departement. Det kan dock finnas en särskild sakkunnig, tillfälligt anställd för ett visst ändamål, och man kan också hämta experter utifrån. Vi hade en sådan arbetsgrupp, som arbetade fram hela radiopropositionen, d. v. s. frågan om radions och televisionens framtid.

Vi har en sådan arbetsgrupp för trafiksäkerheten, som lett till ett mycket stort antal propositioner till årets riksdag, av vilka två står på dagens föredragningslista.

På samma sätt är det när det gäller

planeringsarbetet. Det är vi själva i departementen plus ett par anställda experter och någon person utifrån som utgör denna arbetsgrupp. Det är ett sätt att organisera sitt tänkande.

Denna arbetsgrupp har kommit fram till den omtalade principståndpunkten när det gäller riksplaneringen, och den har kommit med förslag om delning av byggnadsstyrelsen. Gruppen har också kommit med vissa andra initiativ av mindre dimension än propositionen om de handikappades byggnadsfrågor eller utredningar om skolor för utomhuslekar för barn. Kronan på denna arbetsgrupps verksamhet skall bli de kommande direktiven till en omprövning av byggnadslagstiftningen.

Vi skall ha självständiga ämbetsverk, men vi skall inte låta ämbetsverken överta statsmakternas uppgifter, utan vi skall utnyttja det faktum att de är små till att arbeta på detta smidiga sätt och till att organisera vårt tänkande på ett rimligt sätt. Det är inte frågan om några dolskheter.

Jag kan inte lova att för riksdagen lägga fram allt vi håller på med, ty det händer att vi kommer in i återvändsgränder och att det kan bli fråga om saker som inte är värda att lägga fram, men allt som i detta arbete är värt att läggas fram i offentlighetens ljus och som kan leda till någonting kommer också att framläggas för denna riksdag. Det vore tråkigt om vi finge en debatt, av vilken skulle framgå att man tror att några egendomligheter pågår bakom våra lyckta dörrar. Vi skall ha öppna dörrar och öppen redovisning, men vi skall också försöka tänka.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet skall inte missförstå mig. Jag har ingenting emot att han tänker; jag har heller ingenting emot att han samlar några herrar omkring sig och sitter och tän-

Delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.

ker med dem, och jag tror inte att de har några skumraskmanövrer för sig. Men jag föreställer mig att jag sitter i planverket och funderar på hur uppgifterna skall lösas och försöker lägga upp hur detta arbete skall genomföras. Samtidigt vet jag att statsrådet sitter i sitt departement, omgiven av sina närmaste män och vissa experter, som han kallar till sig utifrån, och funderar över precis samma sak som jag. Då frågar jag mig: Vad har jag här att göra? Hur är det möjligt att utträta ett verkligt entusiastiskt arbete i ett ämbetsverk, om man vet att de centrala problemen inte bearbetas där utan av en liten krets inne i departementet? Samspelet mellan ämbetsverk och departement är känsligt, och jag är övertygad om det är oklokt att lägga upp arbetet på det här sättet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Vi skall självfallet ha en klar kompetensfördelning mellan ämbetsverk och Kungl. Maj:ts, och ämbetsverket skall inte överta Kungl. Maj:ts uppgifter. Men samtidigt måste verksamheten under bevarande av sin självständighet tillhöra departementschefens närmaste medarbetare, annars skulle samarbetet inte fungera.

Jag är övertygad om att planverket och dess chef inte kommer att anse sig klavbundna i sin verksamhet av det utvecklingsarbete som pågår inom departementet — det skulle innebära underbetyg åt både planverket och departementet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav

efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 52 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Avlöningar

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 95 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III—VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IX

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen c); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IX) i utskottets utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen c) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 66 nej, varjämte 3 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. X och XI

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Avlöningar

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1967/68 till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 414 och II: 527 samt de ävenledes likalydande motionerna I: 306 och II: 394 framhålles angelägenheten av att riksantikvarieämbetets fornlämningsregister utgives i tryck. I det förstnämnda motionsparet yrkas därjämte att riksdagen måtte besluta bevilja 50 000 kronor för budgetåret 1967/68 till åtgärder för tryckning av ifrågavarande register.

Tyvärre har statsutskottet ställt sig ganska kallsinnigt och som vanligt hänvisat till pågående utredning, i detta fall 1966 års utredning beträffande Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt riksantikvarieämbetet. Utskottet hänvisar också till att riksantikvarieämbetet redan nu äger disponera vissa medel för renskrift och kopiering av fornminnesregistret. Med utgångspunkt från dessa två skäl avstyrker man motionsyrkandena. Jag anser

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Avlöningar

att det senare av de anförda skälen borde ha gjort det möjligt för statsutskottet att redan nu, utan ytterligare utredning, ställa det föreslagna beloppet till riksantikvarieämbetets förfogande för en fortsatt bearbetning i form av tryckning av det material det här är fråga om.

Ifrågavarande register, som innehåller beskrivningar av de fasta fornlämningar som finns redovisade på Ekonomisk karta över Sverige, förvaras av riksantikvarieämbetet och finns för närvarande, med undantag av vissa renskrivna handlingar, endast i blyertsanmärkingar från fältarbetet.

Blyertsskriften är inte beständig, och genom att registret dagligen används av ämbetets tjänstemän samt av planförfattare, forskare och en intresserad allmänhet nötes skriften och blir för varje år alltmera svåräst. Anteckningarnas fortgående utplåning innebär i och för sig en avsevärd förlust, men en verkligt stor brist är också att anteckningarna endast finns i ett enda exemplar. Det innebär en betydande inskränkning i den ekonomiska kartans användning och vållar svårigheter och kostnader för alla dem som av olika anledningar behöver använda sig av fornlämningsregistret. Det är många som gör det, inte minst planförfattare och vägbyggare, som är i behov av att veta vad de på den ekonomiska kartan redovisade fornlämningarna innehåller.

Fornlämningsregistret har en omfattande användning och utnyttjas alltså för varje år. Dagligen inkommer till ämbetet planärenden från hela landet, och särskilda utdrag av registret måste göras för praktiskt taget varje ärende, där fornlämning berörs. Detta kräver mycken tid. Även i de fall då man överlåter åt vederbörande att själv göra erforderliga utdrag medför bristen på ett tryckt register att statsverket får extra kostnader för arbetskraft, lokaler etc. Dessa kostnader är på längre sikt ingalunda obetydliga. Förfarings-

sättet medför också betydande väntetider och en fördröjning av plan- och byggnadsärenden i många fall. Det vållar utomordentligt stora olägenheter.

En publicering av registret skulle medföra en rationalisering av ärendehandläggningen samt innebära en effektivisering av den service som allmänheten med rätta ställer krav på. Lättnaden skulle bli särskilt märkbar för lantmäteriet, länsarkitekterna, vägförvaltningarna, landsantikvarierna och länsstyrelserna samt för vissa kommunala organ, framför allt byggnadsnämnderna.

För undervisningen i våra skolor och inom folkbildningsarbetet skulle tillgången på ett tryckt register bli av mycket stort värde. Enligt läroplan för grundskolan skall på grundskolans samtliga stadier undervisning och orientering ske om fasta fornlämningar i ämnet hembygds kunskap och i orienteringsämnen historia och geografi. Förutsättningen för en effektiv, saklig och samtidigt fantasieggande undervisning är emellertid att såväl lärare som elever har tillgång till en beskrivning av de olika fornlämningarna. En tryckning av registret skulle göra detta möjligt. Samtidigt kan nämnas att skilda bildningsförbund och hembygdsföreningar liksom fritids- och turistorganisationer är mycket angelägna att för studieändamål och för exkursioner äga tillgång till de beskrivningar som finns i registret.

Av vad jag här sagt torde framgå att en tryckning av registret bör ske så snart som möjligt. Någon utredning torde inte vara behövlig. Någon organisatorisk fråga kan detta knappast vara, då arbetsuppgiften helt faller under statsverkspropositionens rubrik B 37, Riksantikvarieämbetet. Kostnaderna är inte heller så stora att de kan få utgöra hinder för en publicering av det befintliga materialet.

Den argumentering jag här har fört borde självklart leda fram till ett yr-

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

kande om bifall till motionsparet I: 414 och II: 527.

Då utskottet har gått in för avslag skall jag dock inte ställa något yrkande. Men jag vill uttala den förhoppningen, att vi vid ett kommande års riksdag skall få tillfälle att bevilja nödiga medel till tryckning av fornlämningsregistret.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Westberg beklagade att utskottet hade hänvisat till en utredning, men den som uppmärksamt lyssnade till hans anförande måste väl ha funnit att av det framgick behovet av just denna utredning alldenstund frågan har en så vittomfattande betydelse som han här vitsordade. Därför är det också rätt naturligt, att man inom en utredning klarlägger hur detta problem skall behandlas i framtiden. Han talar om att det finns endast ett exemplar. Jag förmodar att man inom det verket liksom inom andra verk, om så behövs, kan ta fotostatkopior, och det torde verket kunna göra utan särskilt riksdagsbeslut.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Det torde vara ganska svårt att ta fotostatkopior av blyertsanteckningar, förda under primitiva förhållanden i fält.

Utskottets talesman talar om att utredning nog behövs. Kan det behövas utredning för att trycka material som man har till förfogande? Det är ju bara fråga om att renskriva det och trycka det. Jag kan inte förstå att man för den sakens skull behöver göra någon utredning. Det är bara att ställa pengar till förfogande, så att det kan göras. Riksantikvarieämbetet ombesörjer arbetet mycket gärna bara det får nödvändiga medel. Det är utomordentligt angeläget att det här registret trycks så att man får tillgång till det ute i länen och

slipper den fördröjning och de stora besvär som blir följden av att det bara finns ett enda exemplar, så att man måste resa till Stockholm för att göra en avskrift eller besvära ämbetsverket med att göra en dylik. Detta tar ju tid; ärenden ligger på hög och man hinner inte sköta uppgifterna, varför planläggning och annat arbete fördröjs ute i länen i mycket stor utsträckning. Jag tycker att det är synnerligen onödigt att det skall råda sådana förhållanden.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag tror att herr Westberg tar litet för lätt på det här problemet, ty den omständigheten att det tillsatts en utredning bör väl ändå tyda på att frågan inte är så enkel som herr Westberg gör gällande.

Beträffande fotostatkopia torde det gå lika lätt att ta en sådan på blyertsskrift som på annan skrift om den är läsbar.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Den tillsatta utredningen kan knappast ha till huvudsaklig uppgift att utreda frågan om tryckning av ett material som redan finns, utan måste givetvis ha helt andra uppgifter.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till byggnadsstyrelsen m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl.

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 119, vilken hän-

visats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och protokoll hållet i lagrådet, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent

Härigenom förordnas, att 4 § 3 mom. förordningen den 16 maj 1884 angående patent skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

3 mom. Därjämte åligge sökanden att bifoga en avgift (ansökningsavgift) av tvåhundra kronor.

3 mom. Därjämte åligge sökanden att bifoga en avgift (ansökningsavgift) av fyrahundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 835 av herr *Stefanson m. fl.* samt II: 1039 av herr *Löfgren m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte avslå den i propositionen gjorda framställningen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å förevarande motioner I: 835 och II: 1039, måtte bifalla förevarande proposition, nr 119.

Reservation hade avgivits av herrar *Svanström, Schött, Lidgard, Hilding, Svensson* i Vä, *Gustafsson* i Borås och *Sjöholm* samt fru *Heurlin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 835 och II: 1039, måtte avslå det genom förevarande proposition, nr 119, framlagda förslaget.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **GUSTAFSSON** i Borås (fp):

Herr talman! Till första lagutskottets utlåtande nr 37 är fogad en reservation, och det är i anslutning till den jag vill säga ett par ord. Det är på tre punkter vi reser vanter har en avvikande mening mot utskottet.

Vi står fast vid den tidigare intagna ståndpunkten att en höjning av patentavgifterna bör anstå till dess att den nya patentlagen kommer. Vi anser vidare att det inte är riktigt att nu utbryta en del av avgiftsgrupperna och höja just dessa avgiftsgrupper med 100 procent, från 200 till 400 kronor. Den föreslagna höjningen med 100 procent kan inte sägas befordra en sakligt betingad avvägning av de olika avgiftsgruppernas inbördes förhållande vid en höjning av patentavgifterna. Vi reser vanter anser i likhet med motionärerna och utskottsmajoriteten den principen vara riktig, att avgifterna i patentärenden skall av-

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

passas på sådant sätt att inkomsten täcker kostnaden för verksamheten. Vi anser dock starka skäl föreligga mot att nu ensidigt höja avgifterna. Höjningen bör anstå till dess den inbördes nivån av alla avgiftsgrupper kan bedömas i ett sammanhang.

De ekonomiska aspekterna på denna fråga i övrigt går jag förbi, då jag vet att herr Löfgren i Malmö kommer att beröra dem.

Det kan väl sägas att det här gäller en lagändring med sällsamt kort livslängd eller tillämpningstid. Den nya, genom nordiskt samarbete förberedda patentlagen kommer väl snart att ligga på riksdagens bord, kanske redan i år. Då kommer förmodligen nu gällande lagbestämmelser att ersättas av nya. Då arbete pågår med en ny patentlag och då det kan vara en fråga om månader innan denna nya lag förslagsvis kommer att presenteras för riksdagen, anser vi alltså att man inte nu bör införa nya regler.

Det kan även sägas vara angeläget att vid en allmän höjning av patentavgifterna för att uppnå en lämplig avgiftsbeläggning för patentverkets service hänsyn också tages till att verket får en sådan anpassning av sina anslag, att den synnerligen otillfredsställande behandlingstiden för patentansökningar inom rimlig tid väsentligt kan nedbringas.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Fru HEURLIN (h):

Herr talman! I likhet med herr Gustafsson i Borås finner jag att det för närvarande inte finns skäl att höja den avgift som vi nu diskuterar. År 1953 företogs en höjning från 50 till 100 kronor. Det var alltså en höjning med 100 procent. År 1958 skedde en ny höjning, då från 100 till 200 kronor — alltså återigen en höjning med 100 procent. Nu, år 1967, vill man för tredje gången ha en höjning, även denna gång med 100 procent.

Vi reservanter är i och för sig med på att det skall bli höjningar. Det är inte detta vi vänder oss mot. Men att nu, såsom herr Gustafsson nämnde, bryta ut just denna avgift och höja den med 100 procent anser vi otillfredsställande.

Enligt vad vi förstått kommer den nya lagen att träda i kraft den 1 januari 1968. Det finns anledning att tro på denna uppgift. Vi tycker därför på borgerligt håll att det inte finns någon anledning att nu ta upp en detalj i det hela.

Vidare har patentverket i fråga om patentansökningar en mycket kraftig eftersläpning. Som framgår av utskottets utlåtande släpar det för närvarande efter med nära 62 000 ärenden. Det beräknas att eftersläpningen med nuvarande personalresurser kommer att bli ännu större; den kommer om några år att vara uppe i åtminstone 70 000 ärenden. Det är väl då otillfredsställande att just ansökningsavgiften skall höjas på detta sätt.

Vi anser vidare att ansökningsavgiften bör stå i rimlig proportion till den service som verket ger. Några av kammarens ledamöter har kanske läst om den 14-åriga flickan — ett litet sprinterfenomen — som hittade på ett startblock, som var mycket finurligt, enkelt och behändigt. På detta startblock sökte hon patent. Hon väntade sig förstås att hon mycket snart skulle få ett besked från patentverket om att hon hade fått patent på sin, som hon tyckte, lilla fina uppfinning. Hon räknade säkerligen inte med att hon skulle behöva vänta omkring fem år. Under den tiden hade nog hennes intresse för den här lilla saken minskat avsevärt.

Jag tror alltså att det i dagens läge finns all anledning att vänta med denna avgiftshöjning och ta upp alla sådana här frågor i samband med förslaget om en ny lagstiftning.

Herr talman! Jag skall inte säga mer för att inte ytterligare ta kammarens tid i anspråk, särskilt som jag vet att

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

herr Löfgren själv har begärt ordet för att närmare motivera sin motion. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den till första lagutskottets utlåtande nr 37 fogade reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det gläder mig att reservanterna helt och oreserverat instämmer i att vi skall hålla på principen att patentverkets verksamhet skall vara självfinansierad. Men denna princip innebär också att varje gren av verksamheten skall bära sina kostnader. Underskott på ett område bör inte subventioneras genom överskott på ett annat. Därför är reservanternas argumentation mot en höjning av enbart ansökningsavgiften helt felaktig. Av de avgifter som för närvarande tas ut täcker en del — utfärdningsavgifter, återupplivningsavgifter, besväravgifter och avgifter för försålda publikationer och reproduktioner — vissa preciserade kostnader. Övriga kostnader, som främst hänför sig till granskningskostnaderna, skall täckas av ansökningsavgifter och årsavgifter. Enligt gjorda beräkningar uppgår granskningskostnaderna och övriga icke speciella kostnader till sammanlagt omkring 1 000 kronor per ärende. För de ansökningar som inte leder till patent betalas alltså i dag endast 200 kronor och enligt förslaget bara 400 kronor av de verkliga kostnaderna på 1 000 kronor. Resterande 600 kronor — 800 kronor i dag — måste täckas genom årsavgifter på de ansökningar som leder till patent.

År 1966 ingavs drygt 18 000 patentansökningar. Antalet beviljade patent uppgick däremot bara till cirka 8 000. Om vi förenklar resonemanget och utgår från att hälften av alla ansökningar leder till patent, innebär det föreslagna avgiftssystemet att varje ansökan, som leder till patent, får betala dels sina egna kostnader, 1 000 kronor, dels också en subvention av de ansökning-

ar som ej leder till patent med 600 kronor.

Enligt reservanternas mening skulle denna subvention uppgå till 800 kronor. Även efter den av regeringen föreslagna höjningen kommer närmare hälften av nyhetsgranskningen alltså att utföras till ett pris som avsevärt understiger självkostnaden. Att vi inte har velat ta steget fullt ut och göra ansökningsavgiften ännu högre sammanhänges naturligtvis med att det anses vara en förmån för den tekniska utvecklingen att uppfinnarverksamheten främjas. Ansökningsavgiften bör därför inte vara så hög att den får en motsatt effekt.

Man har här också talat om att denna lagstiftningsprodukt skulle få en så kort livslängd. Det är inte regeringens fel. Förslaget till ny patentlag lades fram för riksdagen i januari 1966 och var avsett att träda i kraft den 1 januari 1967, varvid det systemet skulle gälla att ansökningsavgifterna skulle fastställas i administrativ ordning. Vi hade alltså redan haft 400 kronor från årskriftet, om lagen hade fått träda i kraft vid den föreslagna tidpunkten. Jag kan här nämna att vid de nordiska överläggningar som har ägt rum i samband med att patentlagstiftningen lades fram i de olika nordiska länderna var man överens om att man borde ha just den i propositionen föreslagna höjden på ansökningsavgifterna.

Här har man också talat om behandlingstiden för patentansökningar och om dålig service och sagt att man borde höja ambitionsnivån innan man höjer avgifterna. Till det vill jag bara säga att man inte inrättar en massa nya tjänster i samma ögonblick som man är medveten om att man genom mycket kraftiga rationaliseringar kan åstadkomma samma effekt. Det har beräknats att införandet av de gemensamma nordiska patenten och införandet av en gemensam besvärsinstitution för de nordiska länderna i patentärenden kommer att

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

innebära en rationaliseringsvinst för det svenska patentverket på 37 procent. De nordiska kommittéer som utreder sistnämnda fråga kommer — enligt vad de nordiska patentcheferna meddelade mig vid ett sammanträde som jag hade med dem i måndags — att framlägga sina förslag i höst.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det skulle finnas anledning att börja med herr statsrådet Klings anförande, men jag anser inte att jag har anledning att ändra på den debattordning som jag har tänkt mig. Jag skall be att få återkomma till de enligt min uppfattning något underliga synpunkter som herr statsrådet har anført, i varje fall i vissa avseenden.

Först vill jag för att undvika varje missförstånd säga att jag är helt av den uppfattningen att patentverkets service beträffande patentärenden bör finansieras genom avgifter. Om kostnaderna för en fullgod service från patentverkets sida inte täckes av gällande avgifter, har jag alltså ingenting i princip att erinra mot att avgifterna på lämpligt sätt anpassas till kostnadsläget. Inte heller har jag något att erinra mot att det vid avgiftshöjning inräknas en viss marginal. Patentverkets principiella inställning att avgiftsberäkningen vid avgiftshöjning bör avse verkets reella kostnad med en säkerhetsmarginal av cirka 10 procent kan jag också ansluta mig till, särskilt med hänsyn till att avgiftshöjningarna inte bör genomföras alltför ofta.

Avgifterna för patent är av flera slag. I den motion jag har väckt i denna kammare har vissa uppgifter från patentverkets petitaframställning för budgetåret 1967/68 återgivits. Härav framgår att ansökningsavgifterna uppgår till cirka 20 procent av de samlade avgifterna, årsavgifterna svarar för nära 70 procent och övriga avgifter ger den återstående delen, cirka 10 procent. När det är aktuellt att genomföra en höjning av

patentavgifterna måste det för den initerade te sig helt självklart att alla avgiftsgrupper bedömes samtidigt för att en sakligt betingad avvägning av de olika avgiftsgruppernas inbördes förhållande skall kunna göras.

Räknat från början av år 1953 till nu innebär propositionens förslag en höjning av ansökningsavgiften på sammanlagt inte mindre än 700 procent. Avgiften var nämligen 50 kronor före höjningen 1953. Jag är medveten om att avsikten varit att genomföra en samtidig anpassning av avgifterna från och med den 1 juli 1967 efter tillkomsten av den nya patentlagstiftningen inom de nordiska länderna. Tyvärr har behandlingen av lagförslagen i de nordiska parlamenten blivit fördröjd, och då har departementschefen valt att föreslå en utbrytning av enbart ansökningsavgiften ur hela avgiftspaketet och föreslår en höjning med 100 procent av denna mindre del.

Jag anser det vara helt otillfredsställande att förfara på det sättet, och redan av den anledningen har vi i motionen yrkat avslag på propositionens förslag. Att det beräknas uppstå underskott inom patentverket under innevarande och nästkommande budgetår för patentverkets service anser vi inte utgöra tillräckligt bärande skäl för att bortse från de olägenheter jag här beskrivit. Full kostnadstäckning på längre sikt är jag dock beredd att acceptera.

Kammarens ärade ledamöter bör kanske uppmärksamma att det med all sannolikhet är sista gången som riksdagen kan ta ställning till frågan om en patentavgift och i övrigt uttala sig om den inbördes nivån mellan olika slag av avgifter. Om den föreslagna nya patentlagen antages kommer avgifterna att bestämmas i administrativ ordning.

Vi vet alltså ingenting om vad de övriga avgifterna kommer att bli, och vi kan därför inte bedöma skäligheten i den föreslagna höjningen av ansökningsavgiften. Uppenbara orimligheter inom

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

andra avgiftsgrupper bör också rättas till. Som exempel härpå vill jag nämna, att jag i motion B:188 år 1958, alltså för nio år sedan, yrkade på införandet av en särskild tryckningsavgift på 25 kronor för varje sida text eller ritning utöver tre sidor i en patentskrift. Tyvärr avslogs detta förslag. Jag kan inte neka mig nöjet att citera ett stycke ur ett anförande som jag höll här i kammaren vid behandlingen av motionen år 1958. Jag kan trösta kammarens ledamöter med att jag tvingades hålla detta anförande ungefär kl. 3 på morgonen. Därför tycker jag att jag vid denna jämförelsevis tidiga tidpunkt skulle ha möjlighet att tala ur min erfarenhet från dessa patentärenden.

Jag citerar följande: »Utskottet avstyrker min motion till alla delar ehuru jag kan utläsa en välvillig inställning i varje fall till mitt förslag om särskilda tryckningskostnader för mera omfattande patent.

Utskottet har helt accepterat min motivering för att införa särskild tryckningsavgift för mera omfattande patent. Man vill trots detta avvakta ytterligare utredningar. Statens organisationsnämnds utredning återopas. Jag kan läsa upp det som av denna nämnd säges om införandet av tryckningskostnad — det är bara en rad och den lyder:

’Införandet av en sådan bestämmelse synes emellertid väl rigoröst och knappast tillrådligt.’

Är detta orimligt? Vad sägs om följande fall. Jag vet från praktiken att det för närvarande hos patentverket ligger en ansökan på cirka 900 maskinskrivna sidor. När patentverket uppmanade sökanden — i detta fall ett utländskt företag — att stryka ned denna ansökan till ett betydligt mindre antal sidor, svarade sökanden, att detta är förenat med så betydande kostnader — jag har hört uppgiften 20 000 kronor — att han hellre betalade de betydligt högre utfärdnings- och tryckningskostnaderna än att han tog på sig besväret med

att banta ned ansökningshandlingen. Detta kan emellertid patentverket inte åta sig, ty man har bara taxa på 100 kronor. Då frågar man sig, om det kan vara så omotiverat som statens organisationsnämnd anser att införa en särskild tryckningskostnad, allra helst som just sådana avgifter tillämpas både i Norge, Danmark och Finland och även i andra länder.»

Vi märker alltså att detta ärende är högaktuellt ännu i dag. Avgiften är fortfarande helt oförändrad. Det finns ingen tryckningskostnad och jag är ytterligt förvånad över statsrådets uppgift att utfärdningskostnaderna skulle täckas av avgiften. Det finns ingen annan avgift än utfärdningskostnaden och den inkluderar tryckningskostnaden. Jag har i petitaframställningen en uppgift att patentverket har beräknat tryckningskostnaden för föregående budgetårs patentskrifter till 2,1 miljoner kronor. I motionen har jag redovisat hur mycket som kommer in i form av utfärdningsavgifter. Det är 846 000 kronor. Vi kan alltså räkna ut att där finns en diskrepans på mellan 846 000 och 2,1 miljoner kronor. Hur kan då statsrådet säga att utfärdningsavgifterna täcker kostnaderna för detta?

Ännu i dag är avgiften oförändrat 100 kronor. Det är betydande summor som verket förlorat på grund av avslaget på min motion år 1958. Eftersom underskottet på ett års kostnader för tryckning av patentutfärddningar redan i min motion år 1958 redovisades till 230 000 kronor och kostnaderna därefter stigit kraftigt men avgiften behållits oförändrad, rör det sig snarare om miljoner än om hundratusentals kronor. Det kanske kan nämnas att jag i min motion 1958 också kunde påpeka att de extra kostnaderna för tryckning av mera omfattande patentskrifter redan förekom i övriga nordiska länder och även i andra länder.

Jag kommer sedan in på frågan om patentverkets service, som näringslivet

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

och enskilda uppfinnare skall betala för. Patentverket inser till fullo att anmärkningar mot verkets service är i högsta grad befogade. För närvarande ligger det 62 000 ansökningar oavgjorda. Genomsnittligt tar en vanlig ansökan cirka fem år för att behandlas och de viktigare ansökningarna som passerar besvärsvadlingen får genomsnittligt vänta cirka tio år. Tycker kammarens ledamöter att detta oeffterrättliga förhållande är en lämplig bakgrund för drastiska avgiftshöjningar av det slag som propositionen föreslår? Det anser jag definitivt inte.

Patentverket har gjort en beräkning för att förutse vad som kommer att hända med eftersläpningen. Såsom herr statsrådet har sagt beräknas den nya patentlagen medföra väsentliga lättnader för granskningsarbetet och betydande rationalisering av arbetet är i gång. Men även om man tar i beaktande de fördelar som vinnes genom den nya patentlagen och genom de rationaliseringsarbeten som skall genomföras, räknar experterna inom patentverket med att balansen, som för närvarande uppgår till 62 000, kommer att stiga endast till — jag betonar: endast till — cirka 72 000 vid ingången av 1969 för att därefter minska till cirka 66 000 år 1974. Därefter beräknas balansen åter stiga sakta. Detta betyder att dagens oeffterrättliga tillstånd är ett bottenläge sett på tio års sikt.

Det är visserligen justitieministern som står för propositionen, men jag tillåter mig i detta sammanhang vädja till handelsministern under vars departement patentverket lyder.

Tag en grundlig diskussion med patentverket och låt de ansvariga bevisa att det måste ges ökade personalresurser för att komma till rätta med verkets eftersläpning i fråga om patentansökningar! Om en rejäl ökning av verkets personalresurser ges så att en inarbetning av eftersläpningen kan bringa ned balansen till en skälig nivå inom rimlig

tid, då, men inte förr, är det lämplig tid att komma med avgiftshöjningar och med skälig avvägning av de olika avgiftsgrupperna inbördes. Då skall jag inte klaga över de nödvändiga avgiftshöjningarna både för full täckning och med den marginal om cirka 10 procent som verket anförut såsom rimlig. Innan detta grepp på läget tagits vill jag inte vara med om en höjning av patentavgifterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Jag vill dessutom, utöver vad jag har sagt beträffande justitieministerns synpunkter på dessa frågor, säga att vi dock inte knäsat den principen att man skall betala allting med ansökningsavgifter. Vi har inte någon som helst egentlig kostnad för att ta emot de pengar som finns för förnyelsen, men likaväl har vi inte mindre än 850 kronor i årsavgift för att upprätthålla patentet det sjuttonde året. Vi har inte heller på andra avgiftsområden inom patentverket tagit den ståndpunkten att man skall ta ut kostnaden exakt för den service man lämnar vid ansökningen och granskningen. Exempelvis har de relativt nyligen gjorda mycket kraftiga höjningarna i fråga om varumärkesavgifterna visat att man inte har gått efter denna princip.

Jag har den bestämda uppfattningen att man bör ta sig en ordentlig funderare och helt enkelt ställa sig frågan: Är det rimligt att försvåra för de stackars uppfinnare, som sannerligen har det svårt nog ändå på många håll och kanter, att få en ansökan beviljad, genom att gång på gång höja avgifterna med 100 procent?

Jag har redan i min motion år 1958 anvisat att patentverket mycket väl skulle kunna få in de avgifter som behövs för att täcka servicekostnaderna genom en något måttligare höjning av ansökningsavgifterna. I stället kan man bl. a. ta ut en så mycket större avgift för de sista åren för patentets upprätthållande.

Lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent

Jag kan inte heller gå ifrån denna talarstol utan att ha kommenterat justitieministerns anförande, vari han så varmt talade för att klämma uppfinnarna på den allra största delen av verkets kostnader för att pröva patentansökningarna. Skulle inte herr justitieministern vilja göra en liten enkel jämförelse med den oerhörda generositet som, genom hans egen proposition i upphovsrättsfrågan och genom riksdagens behandling av den, givits alla som kan göra gällande, att de kan skapa det som kallas för konst, ett skydd, vilket enligt de nya lagbestämmelserna kommer att vara nästan 100 år utan att de behöver betala ett enda öre för det. Bli de på något sätt angripna, d. v. s. om någon anser att deras rättigheter har blivit kränkta, skall vi betala rättegången med allmänna medel för att de skall få sitt gratis förvärvade skydd bevisat och stärkt.

Jag har inte tagit upp detta för att göra ett angrepp på konstnärerna. Jag tycker dock det är rimligt att göra en liten jämförelse med vad staten anser sig behöva ta ut av uppfinnarna för att de skall få den rätt som ett patent innebär, allra helst som staten tillämpar en så genomslagen service som denna gräsliga eftersläpning i verkligheten innebär.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag saknar väl anledning att här gå in på de yrkanden som herr Löfgren framställde för snart tio år sedan. Nu är det 1967.

Det föreligger ett underskott i patentverkets rörelse. Av vad jag sade har det klart framgått, att min uppfattning ingalunda är att — som herr Löfgren uttryckte det — allting skall betalas med ansökningsavgifter. Jag påvisade ganska tydligt att arbetet med ansökningarna är klart subventionerat från andra delar av patentverkets verksamhet.

Vad beträffar rätten till litterära och konstnärliga verk har jag ingen annan tröst att ge herr Löfgren än en tröst för ett tigerhjärta. Om jag får fortsätta min verksamhet, avser jag att lägga fram förslag som kommer att ge ett vidgat skydd för mönster och brukskonst.

Herr **LÖFGREN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr justitieministerns senaste anförande vill jag säga att jag är helt införstådd med att ansökningsavgifterna inte täcker alla kostnader. Men när herr justitieministern säger att ansökningsavgifterna är klart subventionerade från andra avdelningar inom patentverket, vill jag fråga om inte de som får patent sedermera i årsavgifter betalar inte mindre än 70 procent av de samlade avgifterna. Då tycker jag att det är fullkomligt orimligt att tala om att detta är en subventionering från andra avdelningar inom patentverket.

Jag är vidare helt införstådd med herr statsrådet om att patenten skall bära de kostnader som patentverkets service medför, men jag tycker att man kan ha rätt att begära att denna service skall vara av någorlunda kvalitet.

Beträffande den fortsatta utvecklingen inom upphovsrätten talade statsrådet om »tröst för ett tigerhjärta». Statsrådet kanske är medveten om att jag tillhörde den utredning som just har föreslagit en utvidgad skydds rätt på mönsterskyddets område och som dessutom har framlagt förslag beträffande nyttokonstens ställning på upphovsrätts område. Jag tillhör dem som har gått med på förslaget, därför trodde jag inte att justitieministern hade någon anledning att rikta en speciell anmärkning mot mig personligen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Efter herr Löfgrens senaste ord framstår hans föregående anförande med angreppet mot författar-

Lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

rätten som i allra högsta grad egen-
domligt.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern får inte betrakta mitt förra anförande som ett angrepp på upphovsrätten. Jag har klart sagt vad jag ansåg; jag har endast velat ha rimliga proportioner mellan avgifterna från somliga utövare av ett andligt skapande och från andra som faller inom ramen för en något annorlunda lagstiftning.

Fröken ANDERSSON i Strängnäs (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Svanström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 85 nej, var-

jämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m., dels ock i anledning av propositionen väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 83, vilken hänvisats till bankutskottet såvitt avsåge ändring i lagarna om bankrörelse, om sparbanker och om jordbrukskasserörelsen samt i övrigt till lagutskott, i vilken sistnämnda del propositionen behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, såvitt nu var i fråga, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och protokoll hållet i lagrådet, föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.,

2) lag om ändring i 17 kap. handelsbalken,

3) lag om ändring i konkurslagen,

4) lag om ändring i utsökningslagen,

5) lag om ändrad lydelse av 7 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117),

6) lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser,

7) lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag,

8) lag angående ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, samt

9) lag angående ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar.

Lag om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 813 av herrar *Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson* och II: 1017 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Mattsson*,

dels de likalydande motionerna I: 814 av herr *Palm m. fl.* och II: 1019 av herr *Nihlfors m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna I: 815 av herr *Yngve Persson m. fl.* och II: 1018 av herr *Hagnell m. fl.*

I motionerna I: 814 och II: 1019 samt I: 815 och II: 1018 hemställdes att riksdagen för sin del måtte antaga i motionerna angiven lydelse av 17 kap. 11 § tredje stycket handelsbalken, innebärande att i enlighet med ett förslag av pensionsstiftelseutredningen fordran på framtida pension skulle förlänas en generell verkande förmånsrätt enligt nämnda paragraf, d. v. s. förmånsrätt efter bl. a. fastighets- och företagsinteckningar men före skatter och böter.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 813 och II: 1017 — måtte bifalla det genom förevarande proposition, nr 83, framlagda förslaget till lag om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.;

B. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 814 och II: 1019 samt I: 815 och II: 1018 — måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i 17 kap. handelsbalken; samt

C. att riksdagen måtte jämväl i övrigt bifalla propositionen såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits av herr *Gustafsson* i Borås, som ansett att utskottet under B. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 814 och II: 1019 samt I: 815 och II: 1018, antaga det genom förevarande proposition, nr 83, framlagda förslaget till lag om ändring i 17 kap. handelsbalken med den ändring-

en att 11 § erhöles i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Första lagutskottets utlåtande nr 38 behandlar proposition nr 83 med förslag till lag om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. Till utlåtandet har jag fogat en reservation i viss mån i anslutning till motioner som lämnats i anledning av propositionen. Jag har gjort det, inte därför att jag tror mig besitta någon högre visdom utan därför att jag anser att de synpunkter som motionärerna framför är värda att beaktas och bör redovisas här i kammaren.

Propositionen grundar sig på betänkandet Pensionstiftelser II, SOU 1965/41. Utredningens framlagda förslag tillgodoser till stor del de krav som motionsledes framställdes under årens lopp. Det nya förslaget avser att trygga privata pensioner.

På en enligt motionärernas mening viktig punkt har propositionen frångått utredningens förslag, nämligen den som behandlar förmånsrätt vid konkurs. Utredningen föreslog att förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken skulle ges åt fordran å framtida pension. Denna förmånsrätt i konkurs ligger ju efter teckningar men före skatter. Den av utredningen föreslagna förmånsrätten är väl grundad och kan bli av stor betydelse för löntagarna, inte minst med tanke på det starkt ökande antalet konkurser. En sådan förmånsrätt torde kunna hävdas utan att det i nämnvärd grad påverkar företagets kreditmöjligheter.

När LO och TCO fick denna utredning för remissyttrande instämde dessa stora organisationer till fullo i vad utredningen föreslagit. Jag har noga läst igenom deras remissvar och har svårt att komma ifrån bärigheten i den argumentering som föres. Med detta har jag visst inte velat påstå att de motive- ringar för frångående av utredningens

Lag om trygghande av pensionsutfästelse m. m.

förslag som utskottet ansluter sig till inte har fog för sig. Men här får man väl, som alltid, väga skäl och motskäl och handla därefter.

I all sin kyla framstår det dock som ett faktum att många löntagare, som haft pensionsutfästelser givna av fria stiftelser eller säkrade i dylika, blivit helt utan pension vid arbetsgivares konkurs, detta därför att någon förmånsrätt jämlikt 17:11 handelsbalken inte skyddat pensionsfordringen. Pensionsmedel är dock att betrakta som innesående lön, och det måste vara en angelägenhet av första ordningen att trygga den inom möjligheternas ram. Motionärerna påpekar att rena socialfall uppstått på grund av att pensionsfordringen inte varit bättre skyddad.

Jag antar att vi alla är överens om att det är mer angeläget att skydda pensionsmedel än skatter just utifrån den synpunkten att det här gäller enskild person och att pensionsmedel är att betrakta som löne-medel. Lagberedningen har även framlagt förslag som innebär att skatternas förmånsrätt i här berörda fall skall avskaffas.

Utskottet har gjort en utförlig och lät mig gärna säga förnämlig redovisning av denna frågas behandling i andra länder. Här ges inte bara en överblick över Norden, utan man har även gjort europeiska svep i frågan. Jag kan dock inte inse varför andra länders handlande skulle vara en förebild för oss, om ett bifall till reservationen och motionerna bättre tryggar löntagares pensionsfordran.

Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande och till däri angivet förslag till lagtext.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Till första lagutskottets utlåtande nr 38 är fogad en reservation, som herr Gustafsson i Borås nyss motiverade. I utlåtandet behandlas problem av mycket intrikat natur, nämligen frå-

gan om förmånsrätt vid konkurs för pensionsutfästelse. Det gäller här en juridisk fråga som är svår att debattera i sådana här sammanhang. Bakom den ligger ett mycket starkt behov av att skapa den största trygghet som tänkas kan för pensionsutfästelser, vilka annars skulle bli av noll och intet värde vid arbetsgivares konkurser.

Propositionen har i många stycken tillmötesgått de reformkrav som löntagarna och deras organisationer har haft på pensionsområdet. Det som har väckt stor och bred uppmärksamhet på löntagarsidan är emellertid att justitieministern inte velat följa den eniga utredningens förslag när det gäller förmånsrätt för pensionsutfästelser, generellt sett. Justitieministern har begränsat rätten till att gälla äldre arbetstagarer, födda år 1907 och tidigare, som har sådana pensionsfordringar.

Såsom herr Gustafsson i Borås sade har LO, TCO och SACO samt därtill Sveriges köpmannaförbund, för att nämna inte bara löntagarorganisationer, i sina remissyttranden liksom Näringslivets skattedelegation accepterat att dessa pensionsutfästelser skall ha en generell förmånsrätt och att 17 kap. 11 § handelsbalken därför bör få ett tillägg av det slag som finns återgivet i reservationen och utgör klämmarna i de motioner som väckts i detta ämne.

Det bör slås fast att en bred opinion står bakom dessa motioner. Herr Yngve Persson m. fl. i första kammaren och herr Hagnell m. fl. i denna kammare har väckt en motion, vars kläm är likalydande med klämman i den motion som jag har skrivit under och som är av flerpartikaraktär.

Jag tror att lagberedningen i sitt avstyrkande utlåtande över utredningsförslaget i denna del, som justitieministern naturligtvis har lagt särskild vikt vid, dock överdriver riskerna med en generell förmånsrätt. Jag tror också att han lagt för stor vikt vid behovet att avvakta den utveckling, som för närva-

Lag om trygghande av pensionsutfästelse m. m.

rande sker i fråga om samarbetet inom Norden med borttagande av vissa spär-rar och nedtrappande av skattefordring-ars förmånsrätt vid konkurser. Den ut-vecklingen går ju i den riktning som motsvarar motionärernas förslag.

Därför tycker jag inte att man skall hesitera inför att i dag göra en utvidgning i enlighet med utredningens en-hälliga förslag. Jag anser att det finns all anledning att trygga pensionsutfäs-telser som — i den mån de är intjänade — är att jämställa med lönefordringar. Detta trygghetskrav skall inte behöva stå tillbaka därför att utredningar på-går och inte heller skall det stå tillbaka med hänsyn till de synpunkter som eventuellt kan finnas på dessa frågor ute i Europa. När det gäller trygghets-frågor har vi ju, t. ex. i fråga om den allmänna pensioneringen — ATP — inte tvekat att gå vår egen väg, oavsett vilka pensionssystem som tillämpas i andra europeiska länder. Därför anser jag att det inte heller kan finnas anledning till tvekan i nu föreliggande fråga.

Herr talman! Jag nöjer mig med des-sa kommentarer till de motioner och den reservation som föreligger vid det-ta utskottsutlåtande och yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Gus-tafson* i Göteborg (fp).

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Som framgått av de an-föranden som har hållits föreslås i pro-portion nr 83 en reform av den civil-rättsliga regleringen av pensionsstiftel-ser. Syftet med den föreslagna reformen är att skapa trygghet för privata pen-sionsfordringar i former som inte in-nebär onödiga ekonomiska eller prak-tiska påfrestningar för näringslivet. Be-stämmelser om pensionsstiftelseväsen-det föreslås bli införda i en särskild lag om trygghande av pensionsutfästelser. Som en följd härav föreslås ändringar i en hel del lagar, och jag hänvisar i det sammanhanget till texten i utskottsut-

låtandet. Vidare föreslås att de civil-rättsliga reglerna skall bli komplette-rade med skatterättsliga bestämmelser i enlighet med en särskild proposition som behandlats av bevillningsutskottet, och den föreslagna lagstiftningen är av-sedd att träda i kraft den 1 mars 1968.

För närvarande tillämpas ofta den ordningen att arbetsgivaren avsätter me-del till en pensionsstiftelse genom att till stiftelsen överlämna en revers på samma belopp som de avsatta medlen. Denna form av stiftelse benämns som bekant reversstiftelse. Det är en stif-telse vars enda tillgång är en revers-fordran mot arbetsgivaren.

Det föreliggande förslaget innebär att arbetsgivaren i stället för att överlämna en revers till en stiftelse skall kunna redovisa motsvarande avsättning enbart i sin bokföring som en särskild skuld-post. Det är då också meningen att en sådan avsättning skall berättiga arbets-givaren till avdrag vid inkomsttaxe-ringen. I samband med denna föränd-ring avskaffas befintliga reversstiftelser som har en uppskattad förmögenhet på sammanlagt minst 6 miljarder kronor.

Möjligheterna att på detta sätt bok-föra pensionsskuld skall tillkomma ar-betsgivare i fråga om sådana pensioner som ingår i s. k. allmän pensionsplan, t. ex. ITP-planen, som är en överens-kommelse träffad i juni 1960 mellan Svenska arbetsgivareföreningen, In-dustritjänstemannaförbundet och Ar-betsledarförbundet om en plan för kompletterande av pensionsförmåner m. m.

Vad beträffar överenskommelser som på detta sätt träffas mellan arbetsmark-nadens parter kan man väl, tycker jag, med fog säga att det föreligger garanti för att pension kommer att utgå. Ar-betsgivare som är aktiebolag, ömsesi-digt försäkringsbolag, ekonomisk för-ening eller sparbank skall kunna redo-visa skuld på samma sätt även för andra pensionsutfästelser.

I fråga om aktiebolag och ekonomiska

Lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

föreningar gäller ju särskilda regler om konsolidering, som erbjuder ett visst mått av trygghet för pensionsborgenärerna. Enligt dessa regler får förhållandet mellan skulderna och det egna kapitalet inte utvecklas ogynnsamt utan att särskild fonderingsskyldighet inträder. Ett aktiebolag skall vidare tvångslikvidera om tillgångssidan inte förslår att täcka såväl skulderna som minst en tredjedel av aktiekapitalet. Även i fråga om banker och försäkringsbolag gäller soliditetskrav, som innebär en viss trygghet för pensionsborgenärerna, och de står dessutom under offentlig tillsyn.

Förutom de nämnda reglerna kommer det att bli särregler för pensionsutfästelser till s. k. huvuddelägare i aktiebolag eller ekonomisk förening.

De s. k. realstiftelserna, d. v. s. stiftelser som har andra tillgångar än reversfordran mot arbetsgivaren, skall finnas kvar. För dessa stiftelser föreslås regler som innebär att de får en betydligt självständigare ställning gentemot arbetsgivaren än för närvarande. Värdet av deras tillgångar skall i huvudsak vara oberoende av arbetsgivarens ekonomiska ställning, och i stiftelsens styrelse skall det finnas lika många representanter för arbetsgivaren och arbetstagarna. Särskilda bestämmelser meddelas till skydd för pensionsborgenärerna, om arbetsgivaren överlåter sin verksamhet eller på annat sätt upphör med den.

I propositionen föreslås vidare att pensionsfordringar av arbetstagare som på grund av sin ålder inte alls eller i begränsad omfattning får del av den allmänna tilläggspensionen i arbetsgivarens konkurs intill visst belopp skall ha förmånsrätt närmast efter fastighetsinteckningar. Om sedan arbetsgivare vill bereda sina arbetstagare annan välfärd än pension kan detta enligt förslaget ske genom särskild s. k. personalstiftelse.

I samband med propositionen har första lagutskottet haft att behandla tre

motionspar. Ett av dem har berörts av föregående talare. Motionerna avser dels frågan om tillsynen över pensionsstiftelser, dels frågan om pensionsfordringars förmånsrätt i arbetsgivares konkurs.

När det gäller tillsynen över pensionsstiftelserna har inte något yrkande ställts, och någon reservation har inte heller avgivits i den frågan.

I propositionen föreslås att tillsynen skall utövas av länsstyrelsen, medan i ett motionspar föreslås att tillsyningsuppgiften skall anförtros en central nämnd. Självfallet kan det vara en grannlaga uppgift att komma underfund med vilken av dessa instanser som är den bästa tillsyningsmyndigheten. Utskottet har beaktat den lokala anknytningen och fäst särskilt avseende vid den lokala kännedomen, framför allt när det gäller skattefrågorna, samt kontakten med de lokala myndigheterna i förevarande avseenden. Utskottet har därför stannat för att godtaga propositionens förslag om att tillsyningsuppgiften bör ligga hos länsstyrelsen.

I motionerna nr 814 och 815 i första kammaren samt nr 1018 och 1019 i denna kammare yrkas att fordran i konkurs på framtida pension skall få en generellt verkande förmånsrätt efter bl. a. fastighets- och företagsinteckningar men före skatter och böter. Till stöd för yrkandet åberopas att det av sociala skäl måste anses mer angeläget att säkra pensionsmedel än skatter, varför pensionsfordringar bör ha bättre förmånsrätt än skattekrav.

Utskottet anser att denna synpunkt har en avsevärd tyngd. För min personliga del vill jag gärna framhålla att de sociala skälen väger mycket tungt, och jag kan mycket väl också erkänna att jag från början var beredd att för min del tillstyrka motionernas krav om förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken. Jag har dock böjt mig för den argumentering som förts i utskottet.

Förslaget innebär nackdelar för kre-

Lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

ditmarknaden, men detta har inte för mig varit det avgörande skälet. De tyngst vägande skälen har för mig varit det arbete som pågår i samverkan med de övriga nordiska länderna för en allmän översyn av konkurslagstiftningen samt en mera vidsträckt internationell samverkan för en allmän uniformering av lagstiftningen på detta område som har aktualiserats i samband med den pågående ekonomiska integrationen i Europa. Jag har därför i likhet med utskottsmajoriteten ansett det angeläget att inte nu i Sverige införa regler, som för andra länder framstår såsom främmande och som kan försvåra handelsutbytet.

Ett av de argument som utskottsreservanten, herr Gustafsson i Borås, anför är att det allmännas skattekrav enligt propositionens förslag i en konkurs får utdelning före arbetstagarnas pensionsfordringar. Eftersom detta tycks vara huvudargumentet, vill jag erinra om att förmånsrätten för skatter aktualiserats i det nyss nämnda samarbetet beträffande konkurslagstiftning på det nordiska planet.

I Norge har redan en reform genomförts varvid privilegiet för skattekrav väsentligt begränsats, och avsikten är att reformen skall fullföljas på ett mera radikalt sätt. Den danska kommittén har upprättat lagutkast i samma riktning. Den svenska lagberedningen har i en promemoria, som remissbehandlats, föreslagit att förmånsrätten för skatter helt måtte upphävas. Ett genomförande av det svenska förslaget medför att statens skatteanspråk — bortsett från den förmånsrätt som kan erhållas enligt 17 kap. 8 § handelsbalken — icke får företräde framför pensionsfordringar. Därmed är enligt min mening huvudargumentet i reservationen borta. Jag tror därför att vi i dag gör klokt i att bifalla propositionen i det skick den föreligger. Vi undgår därmed att oroa och störa det utredningsarbete och den samverkan som pågår på både nordisk och internationell bas.

Syftet med den föreslagna reformen är, som jag inledningsvis nämnde, att skapa trygghet för pensionsfordringar. Enligt första lagutskottets mening har detta syfte i rimlig utsträckning uppnåtts. Förslaget innebär utan tvivel — det vill jag gärna slå fast — ett framsteg i jämförelse med den nu rådande ordningen.

Jag vill, herr talman, med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jönsson i Malmö erkände att han till en början hyst sympati för motionsyrkandena — och han hade tydligen varit beredd att tillstyrka dessa — men att han sedan tagit intryck av vad som sagts om de problem som skulle uppstå främst på kreditmarknaden. Man bör då erinra sig att representanter för näringslivet från första början deltagit i beredningen av detta ärende. Näringslivet har varit företrätt i den expertutredning, som i flera år arbetat under professor Folke Schmidts ledning. Näringslivets skatteexpert docenten Dag Helmers har väl i det utredningsarbetet haft möjligheter att föra in sådana här aspekter.

Jag tror därför att herr Jönsson överdriver de svårigheter som näringslivets kreditsituation skulle kunna råka i vid ett bifall till reservationsförslaget. Jag tror dessutom att även LO och TCO, vilkas mening har kommit till uttryck i dessa motioner, har expertis som kunnat göra sina bedömningar och hänsynstaganden till detta problem — bedömningar som i detta fall tydligen avvikit från justitieministerns.

När herr Jönsson säger att garanti nu föreligger för att pensionsutfästelser skall kunna uppfyllas på grund av den utveckling mot planpensionering som pågår vill jag framhålla att LO, TCO m. fl. tydligen inte anser att garantin är fullständig, eftersom deras uppfattning, som den kommer till uttryck i de motioner vi nu har att ta ställning till, i dag är sådan den är.

Lag om trygghande av pensionsutfästelse m. m.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag försöka fatta mig kort.

Den som lyssnar till denna debatt skulle kunna få uppfattningen att det råder oenighet beträffande den stora reform som kammaren nu står i begrepp att fatta beslut om. I själva verket föreligger det glädjande nog praktiskt taget hundra procentig enighet om varje detalj i reformen, som eftersträvat i 30 år.

Första lagutskottet redovisar lagkomplexet på 30 sidor i sitt utlåtande, och två andra utskott behandlar vissa följdförfattningar. Endast om en detalj har man blivit oenig i utskottet, och en av utskottets ledamöter har reserverat sig till förmån för två motionspar. Såsom framgått av diskussionen gäller det frågan vilken omfattning en förmånsrätt för fordringar av detta slag skall få.

Förmånsrätten är *ett* av flera instrument när det gäller att trygga en fordran. Det är en företrädesrätt till betalning som har sitt egentliga värde först då gäldenärens ekonomi är så undergrävd att vederbörande går i konkurs. Ätminstone är det regeln då förmånsrätten inte är knuten till någon särskild pant. Då det gäller att trygga fordran på en privat pension står och faller trygghandet inte alls med förmånsrätten. Den föreslagna lagstiftningen, som alla är i övriga detaljer helt eniga om, upptar en rad nya åtgärder som tar sikte på att trygga en sådan fordran, åtgärder som sätts in på ett tidigare stadium än som är fallet med förmånsrätten, som inträder först då katastrofen redan har inträffat. Skall man bedöma en pensionsberättigad arbetstagares rättsliga ställning, får man inte avstå från att ta hänsyn till alla de regler som gäller till förmån för denna arbetstagare. Förmånsrätten är nämligen, som jag framhöll, endast *en* beståndsdel i det möns-

ter som lagstiftningskomplexet innehåller. Herr Jönsson i Malmö har redovisat åtskilliga av dessa frågor, och jag skall inte gå in på dem här. Han har också nämnt de pensionsplaner som i allt större utsträckning kommer till användning på den privata arbetsmarknaden.

Om man ser på dessa pensionsanordningar, såväl de allmänna som de privata, kommer man till att det är de som i dag är 60 år eller äldre som har en ogynnsam ställning. Det är därför erforderligt med ett kompletterande skydd utöver det som skapats genom de tidigare nämnda åtgärderna i lagstiftningen. Detta kompletterande skydd åstadkommes genom en särskild förmånsrätt med bra rang i förmånsrättsordningen. Den är enligt lagförslaget placerad i 17 kap. 6 a § och skall tillkomma arbetstagare som är född år 1907 eller tidigare och hans efterlevande.

Införandet av en ny förmånsrätt är alltid en ömtålig sak. Innebörden är ju att man rubbar relationerna mellan olika borgenärsgrupper då det gäller att fördela ett konkursbos givna tillgångar. Man måste därför väga alla skäl för och emot varandra. Denna avvägning är naturligtvis inte så lätt att göra, och jag kan förstå dem som här har gjort gällande en annan mening än jag. Men man skall tänka sig för flera gånger innan man går längre än som har föreslagits i propositionen i detta hänseende. I motsats till herr Nihlfors tycker jag att man skall fästa ganska stor vikt vid vad som händer i Norden på det gemensamma lagstiftningsområdet. Därvidlag kan jag instämma med herr Nihlfors' partivän fru Segerstedt Wiberg som jag debatterade denna fråga med i anslutning till en interpellation i förrgår i medkammaren.

Herr Nihlfors sade också att en utsträckning av förmånsrätten i enlighet med motionärernas förslag skulle vara i led med den utveckling som man kunde hoppas på i hela Europa. Men, herr

Lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

Nihlfors, i själva verket är det så att i framtiden kommer denna förmånsrätt att vara helt överflödig. De som är födda 1907 eller tidigare är i år 60 år eller äldre. Vi kan därför räkna med att efter en övergångstid på 30 år kommer denna förmånsrätt knappast att spela någon större roll.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det statsrådet senast sade, att förmånsrätten kommer att bli överflödig i framtiden, är ju riktigt. Men som kammarens ledamöter observerade nämnde statsrådet också mycket riktigt att övergångstiden rör sig om 30 år, och det är ju en tidrymd som vi i detta hus i många andra sammanhang lagstiftar för, i förhoppning om att alla olägenheter och problem då skall bli lösta. Därför tror jag inte att man skall nonchalera denna fråga om förmånsrätten bara därför att den kommer att vara obehövlig om 30 år. Den behövs som ett komplement till vårt utbyggda ATP-system, som är sådant att man nu inte alltid kan ge pensioner i den utsträckning man skulle önska.

Särskilt olyckligt är det när ett företags konkurs förorsakar sociala problem för anställda, som kommer i den situationen att de inte har tillräckligt många pensionspoäng i ATP-systemet utan plötsligt finner sig stå helt utanför den trygghet som de trodde fanns genom arbetsgivarens pensionsutfästelser.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! De kategorier som herr Nihlfors åsyftade i sitt senaste anförande får sitt skydd genom den föreslagna tilläggsparagrafen i 17 kap. handelsbalken, alltså 6 a §.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Som justitieministern påpekade har det inom första lagutskottet rätt betydande enighet vid behand-

lingen av detta ärende, och det har väl berott på att förslaget är bra. Det tycker jag också att det är. Det innebär ett stort steg mot större trygghet för de arbetstagare som kan komma att beröras.

Sedan skall jag bara ta upp en enda detalj. Både motionärerna och reservanten har ansett att vi borde ha en förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken, så att man vid konkurser kan komma före skattefordringarna som har förmånsrätt enligt handelsbalken 17:12. Skattefordringarna är givetvis en tung post, ty när en arbetsgivare kommer på obestånd är det oftast skatten som först kommer på rest.

Det är nog riktigt att det ofta inte blir någon utdelning till dem som kommer efter skattefordringarna. Men jag tror att man har råkat bortse från att det finns något som kallas utmätningsmän, kronofogdar eller hur man vill benämna dem. Även i utredningen och t. o. m. i departementet har man tappat bort denna kategori. Utmättningsmännen har skyldighet att utmäta för skattefordringar. Gör de det, flyttas förmånsrätten till 17 kap. 8 § handelsbalken. Då hjälper inte denna föreslagna förmånsrätt enligt 17:11. Första lagutskottet har på ett försynt sätt framhållit detta i en enda mening på s. 63 i ulåtandet. Såvitt jag förstår — och jag borde förstå det eftersom jag sysslar med sådana här ting — skulle motionärernas och reservantens yrkande, om det skulle realiserars, endast bli ett slag i luften.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag skall inte diskutera paragraferna i detta sammanhang med herr Sjöholm. Men det är ganska underligt att pensionsstiftelseutredningen enhälligt föreslår att fordran på pension skall få förmånsrätt i arbetsgivares konkurs. Är detta utredningsförslag också ett slag i luften? Det förefaller mig,

Lag om trygghande av pensionsutfästelse m. m.

herr talman, mycket egendomligt att t. ex. kommerskollegium, länsstyrelsen i Östergötland, Sveriges köpmannaförbund, LO, TCO, SACO och Näringslivets skattedelegation inte har upptäckt detta. Det måste vara en underbar sömn de sovit i så fall.

Efter allt argumenterande för och emot utskottets hemställan och reservationen blir väl til syvende og sidst frågan på denna punkt: Är utskottets skrivning bättre och ger den större trygghet åt de människor det gäller eller bör man följa min argumentering i reservationen, som till fullo överensstämmer med motionärernas förslag? Ingen har ännu övertygat mig om att det sistnämnda inte skulle vara det riktigaste.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det förhåller sig säkert så som jag sagt, herr Gustafsson i Borås, men det är klart att förmånsrätt enligt 17:11 kan komma att få betydelse i de fall vederbörande arbetsgivare inte resterar med skatt eller resterar med skatt utan att detta har lett till utmätning. Detta är huvudsaken. Har ingen utmätning gjorts är 17:12 tillämplig och då kommer 17:11 före. Man kan dessutom, om man nu önskar tränga längre in i detta problem, säga att man kan få utmätning även för framtida pension och det blir då förmånsrätt enligt 17:8. Herr Gustafsson kan lita på att det är som jag säger. Jag känner inte till om remissinstanserna sovit, men faktum kvarstår att det förhåller sig på detta sätt. Därför kommer reservationen att bli ett slag i luften. Det kommer man inte ifrån.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det vore intressant att i kammaren få fastslaget att alla dessa remissinstanser har sovit på saken.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag ber att få påpeka att det inte var jag som lanserade ut-

trycket att remissinstanserna har sovit. Jag citerade herr Gustafsson i Borås.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Allt tal om förmånsrätt enligt 17:11 torde ha sin förklaring i att när 1953 års riksdag behandlade motioner i denna fråga sade utskottet, att det torde inte vara möjligt att ge bättre förmånsrätt än enligt 17:11. Jag tror, att detta kan vara förklaringen till att kommittén över huvud har tagit med 17:11. Vi har i propositionen föreslagit i delar, som utskottet enhälligt har anslutit sig till, att de äldre skall få förmånsrätt enligt 17:6 a.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Eftersom justitieministern är här, vill jag passa på tillfället att ställa en fråga.

Det är meningen att man skall avskaffa förmånsrätten enligt 17:12 för skatter. Det är naturligtvis möjligt att även avskaffa förmånsrätten när man har utmätt enligt 17:8. Är det avsikten? Det skulle i så fall kunna rädda situationen för herr Gustafssons i Borås vidkommande.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill bara nämna att herr Sjöholm citerade mig med gillande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det är alldeles för tidigt att ge svar på herr Sjöholms fråga, om man i samband med avskaffande av förmånsrätten enligt 17:12 skulle kunna avskaffa förmånsrätten enligt 17:8 för utmätta skatter. Jag kommer i varje fall inte att föreslå det för att rädda herr Gustafsson i Borås ur hans dilemma.

Härmed var överläggningen slutad.

Lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.*Mom. A*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Gustafsson i Borås.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 33 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upp-

tagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 7

Föredrogs vart för sig bankoutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m.; och

bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 8

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets memorial nr 34, i anledning av granskning av de i statsrådet förda protokollen; samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av motioner angående allmänhetens inställning till ordningsmakten m. m. samt om åtgärder för att förbättra relationerna mellan polisen och allmänheten,

nr 39, i anledning av motioner om åtgärder för att öka trafiksäkerheten, nr 40, i anledning av motioner om anläggande av pipe-lines, och

nr 41, i anledning av väckta motioner angående planering av bebyggelseområden och regionplanering.

§ 9

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 54 § 2, 5 och 7 mom. lagen om val till riksdagen;

nr 284, i anledning av framställning från riksdagens förvaltningskontor angående grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter jämte motion;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunallagen m. m., innebärande ändrade delegationsregler, jämte motioner; och

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen m. m., innebärande ändrade ersättningsregler, jämte motioner;

från andra lagutskottet:

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder på vuxenutbildningens område m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner; samt

från tredje lagutskottet:

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse

om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612); och

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 135, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.11 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson